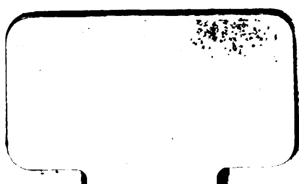

TAYLOR · INSTITUTION
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA

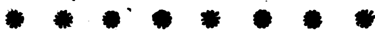
METAPHYSICA

ALEXANDRI GOTTLIEB

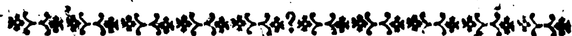
BAVMGARTEN

PROFESSORIS PHILOSOPHIAE.

EDITIO VII.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

IMPENSIS CAROL. HERMAN. HEMMERDE.

1779.

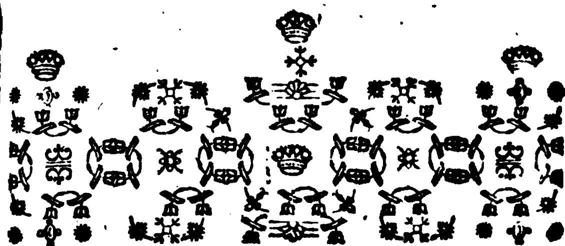
METAPHYSICA

BAUMGARTEN

EDITIO

HEMMERDE

AVDITORI BENEVOLO.

Quem enim potius, quam TE, compellarem, dum ad paginas TIBI paene dixerim soli conscriptas more consueto praefandum est? Non est, TIBI cur excusem prodire denuo metaphysica, post infinitum numerum simili titulo notatorum, in quo quota sint a decantatissimis illis Aristotelis μετα τα φυσικα non magis noui, quam quotus ipse mortalium sim ab orbe condito. TVIS praecipue, TVIS vnice commodis data, dicata, dedicata quae sint, prima se dicere satagant. TE quum appello, coronam excitatissimorum ad ar-

dua quaeuis ingeniorum nomino, com militones per humaniorum litterarum propylaeum, & accuratioris logices atrium in interiora primorum ſciendi principiorum penetralia mecum amiciſſimis aemulationibus enitentes. Quae conſideranti facile patebit, quare primo, quicquid in acroaſibus rationalis ſcientiae curate tractare ſoleo, hic ſcribendo repetere ſuperſederim: deinde, quamobrem non potuerim a me impetrare, quae poſtulat liber ſermo viua voce proponentium, vt exempla, dubia, hiſtorias, illuſtrationes alias, ſubiicerem etiam prelo tradendis ipſis ratiociniorum nexibus. At ſine his quid habes, inquiat non nemo, niſi ſatis ſiccum metaphyſices ſceletum? Modo ſint oſſa ſatis firma, modo ſatis apte concatenata, mihi, crede, gratulabor egregie. Quam primum TV veneris, & non videris ſolum, ſed etiam audieris, ecce, nerui ſuccreſcunt, adiicitur caro, cute veſtitur, nec reor colorem omnino deeſſe bonae foeminae, nec vitam, niſi TIBI forte viſum fuerit aliter. Porro talem TE mihi ponens ob oculos, qualem ſupra breuiter pinxi, negligo, nec difficulter, AVDITOR BENEVOLE, maleuolas eorum voculas, qui fauorem in me TVVM, de quo ſolenniter TIBI gratias ago, labefactaturi cauſſam interſerunt, neſcio cuius,

cuius, obſcuritatis. Non defuerunt huc vsque, quibus me potiſſimum in philoſophicis audire placuit, eruditis per experientiam declarantes, & olim declaraturi, ſatis a ſe perſpecta, ſatis diſtincte cognita, quae vel cum iis coram egeram, vel in chartam conieceram. Quam diu viuos eiusmodi teſtes citare licuit & licebit, non habeo, cur poeniteat iſtius regulae, quam mihi ſequendam conſtitui, ex quo non diſcere ſolum, ſed & diſcentes iuuare iuſſus ſum: *Ita moderare, quicquid expones, vt ingenium mediocriter felix, doctrinis illi, quam profers, iure praemittendis mediocriter imbutum, in eadem, quam tractas, haurienda mediocriter diligens, mentem tuam clare poſſit & perſpicue cognoſcere.* Ad hanc legem exigens, quicquid TIBI ſum expoſiturus, nec noua capto, quia ſunt recentia, nec antiqua ſperno, quia videntur obſoleta. Quicquid in rem meam audiui, vel legi, meditatus ſum & meum feci, ſed ita tamen, vti inter bonos bene agi conuenit. Suum cuique nunc publice ſine vindicatione reſtituo, TIBI ſolum & mihi ius vſuum cum iure fructuum legitime translatum ſeruans. Inprimis plurimum promotam cognitionem meam earum veritatum, quas hoc qualicumque libello TECVM communico, cogitationibus, quas illuſtribus celeberrimisque me-

 taphy-

taphysices inter nos reformatoribus, Leibnitiis, Wolfiis, Bülfingeris, Reuſchiis, fert acceptas non ingrata Germania, nullus vnquam diffitebor. Quae ſcaturigo tam limpida, quae non aliquos voluat in fundo ſcrupulos? Quantum abſum a caecis aſſentationibus in philoſophando, tantum, immo magis, alienum me laetus experior a ferrea fronte hominum, qui non diſſimulant ſolum & claudunt aliis, quantum eius ab ipſis fieri poteſt, fontes, ex quibus ſuos maxime riuulos irrigarunt, ſed etiam turbant eosdem, & venenatos aut neſcio quo peſtilenti ſidere afflatos praedicant, quo facilius & ex ſe promſiſſe, quae proferunt ipſi, & alii, quae communi de fonte hauſerunt, a ſe tamen mutuo accepiſſe rerum ignaris videantur. Habes, AVDITOR BENEVOLE, quos conſulas, vbi non ſatis omnino TIBI fecerim, & ex quibus, ſi quid inſcius erroris commiſerim, mea corrigas.

Ad ſcribendi rationem quod attinet, quo magis a purioris in dicendo copiae deliciis per praeſentes ſtudiorum meorum rationes, & rigida ſtyli philoſophici praecepta, tum alias, tum his ipſis in chartulis diuulſus videor, hoc eas magis in oculis fero, hoc vbique, quantum fas eſt, ſequar, ſi non conſequar, ardentius. Veneres tamen orationis ſectari, varios ornatus aucupari,

circum-

circumloquutionibus vti pro receptis & ciuitate saltim metaphysica donatis vocabulis, rerum explicationibus abstinere, quas casta satis voce Cicero non expresserat, in his potissimum, meum non duxi, neque meum iudicabunt, qui nec in notionum, nec in syllabarum regno soli triumphant. Si quid autem breuitate eadem & conuenientia cum vsu loquendi scribi potuisset minus graue latinis auribus, eius veniam peto; quam vtinam implorare non opus haberem typographorum etiam erroribus, quum alia in vrbe, quam in qua viuimus, imprimerentur hae schedae, nec otium, quantum voluissem, fere vnquam mihi fecit emendaturo festinans redire nuncius, nec vltimas plagulas omnino mihi corrigere concessum fuit. Quicquid inde mali me perinuito prouenit, cauebitur subiungenda mendarum exstantiorum enumeratione, VESTRAque, qui haec legeritis, beneuolentia. In quibus, si qui forte sint, quos non solum in auditoribus habere non licet, sed quorum etiam ex doctrina plurimum ipse possum vtilitatis exspectare, horum aequa iudicia venerabor, horum admonitionibus morem geram, horum refutationibus ipsis nihil erit mihi iucundius. Qui dissentiant, in iis etiam, quae

grauiora censebunt, hoc vnum est, quod obtester. Ne putent laedi se, quando loquor, quando scribo, quae minus ipsis probantur, veritatis & officii, quantum ego quidem nunc iudico, compulsus viribus. Vbi ferre non possunt, quae profero, tollant, quibus armis permittit religio: ferant hominem, nihil magis fugientem, quam eas, quarum reus esset, inimicitias, nihil magis dolentem, quam si quibus sine dolo suo simultatibus irretitur. Vos autem, o! socii comitesque philosophicorum meorum conatuum, AVDITORES HONORATISSIMI, vtimini his meis feliciter, tenuitatem virium aequi bonique consulite; meque, si mereor, amare pergite. Halae, mense Aprili A. MDCCXXXIX.

PRAEFATIO EDITIONIS II.

Alteram hanc libelli tenuis editionem absens denuo curare debui. Quanquam inde mihi nunc etiam excusatio mendorum a chalcographis forte commissorum salua videtur: spero tamen in iis minuendis nec meam heic inanem operam fuisse, nec amici, qui nunc Halae floret, & corrigendarum, dum prelo committerentur, plagularum laborem non detrectauit, debita cum gratiarum actione commemorandam diligentiam. Interim non sum adeo mihi Suffenus, vt in ope-

 rari-

rarios, quicquid forsan erroris & commissum iam erat, & accessit de nouo, coniectum velim. Probe memini, qua dubitatione, quo metu, qua paene dixerim animi deiectione huic scriptioni, quum primum in publicum emitteretur, coronidem imposuerim. Nunc etiam exiguam meam spem si superet legentium iudicantiumue beneuolentia, denuo laetabor, quod tunc auditis lectisque doctorum virorum sententiis mea mitioribus non diffiteor me magnopere gauisum esse. Quorum si qui tantum intra commemorationes & laudes etiam nonnullas substiterunt, iis nunc dicta velim omnia, quae grati animi modestiaeque testandae gratia tum copiose dici possent, tum ab iis, qui norunt, quomodo vita viuatur, vel me tacente, facile colligantur. Vnus est, quantum ego quidem noui, qui narrationi satis vberi, iudicioque magis honorifico, quam quod merear, de his metaphysicis publice simul adiecit nonnulla, quae minus recte sibi placuisse quaedam a me prolata notarent, in *supplementis ad acta eruditorum Lipsiensia* latina T. IV. S. VI. p. 266. seqq. Quis ille sit, nondum audire datum est. Nihilo suspicor minus ex fama celeberrimarum, ad quae sua contulit, ephemeridum esse virum clarissimum.

Ma-

Maluissem V. C. sua meis non ita intertexuisse, vt omnino dignoscere nequeat, qui mea nondum legit. Si qui mihi crimen obscuritatis obiiciunt, *liuidos veruecer* ipse vocat, non ego. *Qui principium rationis sufficientis inficiantur, exsistere mundum docebunt, licet negent auctorem, in quo exsistit ratio producti vniuersi*, ex eius sententia, non ex mea. *Quia elementa simplicia non admittunt amittere praestantissimum argumentum, qua mundum esse creatum intelligitur*, ipse dicit, non ego, etc.

Sunt, in quibus verba mea mutans V. C. sensum ita simul immutauit, vt alia dixisse videar omnia. *Ens, quod exsistat vt determinatio alterius, vel ita esse potest, vocari a me accidens* ait, *ergo*, addens, *ens illud, quod non exsistere potest vt alterius determinatio, erit substantia.* Vtrumque satis aperte contra meum §. 191. Mihi substantia est, quod potest exsistere, licet non sit determinatio (nota, character, praedicatum) alterius. Quod vero non potest exsistere, nisi vt determinatio (nota, character, praedicatum) alterius, accidens appello. Hoc lubentius occasionem arripio reddendi rationes sic conceptarum definitionum, quo propius in iis aberant a vero, iam Aristoteles, cum discipulis a schola dictis, Cartesius, ipse Spinoza, qui nihilo secius ex

er-

errore, qui paene censeatur infinite paruus, fatalem ipsi religioni subuertendae machinam fabricatus est, illustri exemplo docens, quam verum sit illud Lucretii:

Paruum est clinamen principiorum.

Aristoteles substantiam dixerat, *quod nec de subiecto vllo dicitur, nec subiecto vlli inest.* *Sonerus* in rariori sua metaphysica: *substantia est subiectum vltimum omnium praedicatorum.* It. *substantiae non dicuntur de aliis, sed caetera de ipsis.* Ex recentioribus patritam & auitam philosophiam amantibus, vt alios taceam, S. V. *Aepinus* vidit, non bene negari posse de quibusdam substantiis, quod insint aliis, tanquam subiectis, hinc *substantiam* dicit *ens per se exsistens, i. e. quod vel plane non est in alio, vel est quidem in alio, sed ita, vt sit eius pars, vel compars, vtque ab eo separari, & separatim sine eo exsistere possit.* Nollem equidem hanc explicationem meam facere, ob eius tamen rationem nec ego dixi substantiam, quod non potest exsistere vt alterius determinatio, s. praedicatum, sicut imputat mihi V. C. Non in eo, an aliquid exsistat vt determinatio s. praedicatum alterius, nec in eo, an non possit exsistere vt praedicatum alterius, cardinem notionis verti iudico, sed in eo, an possit ex-

exſiſtere, licet nullius ſit determinatio, ſ. praedicatum. Primum de multis ſubſtantiis cum S. V. Aepino concedo, hinc ſecundum non poſſum de ſingulis ponere. Tertium autem omnibus & ſolis ſubſtantiis conuenit, hinc a me, tanquam character, quem definitiuum aiunt, ſumitur, per quem explicem tritum illud *per ſe ſubſiſtere.* Idem clare diſtincteque percepturus *Carteſius* in *Reſponſionibus IV. Operum p. m.* 107. addit: *h. e. absque ope vllius alterius ſubſtantiae poſſe exſiſtere*, & in *principiis philoſ.* P. I. n. 15. *Per ſubſtantiam nihil aliud intelligere poſſumus, quam rem, quae ita exſiſtit, vt nulla alia indigeat ad exſiſtendum. Et quidem ſubſtantia, quae nulla plane re indigeat, vnica tantum poteſt intelligi, nempe deus. Alias vero omnes non niſi ope concurſus dei exſiſtere poſſe percipimus. Atque ideo nomen ſubſtantiae non conuenit deo & illis vniuoce etc.* Aperte ſi loqui voluiſſet, dicendum ipſi vtique fuiſſet, ex ſua definitione, praeter deum non eſſe ſubſtantias. Nam neminem putarim *Antonio le Grand* conceſſurum, lapidem ex hac eſſe notione ſubſtantiam, quando ille Inſt. Phil. Cart. p. m. 28: *ſubſtantia*, inquit, *eſt res, cui nulla alia ſubſtantia opus eſt ad exſiſtendum, vt deus, lapis, caelum.* Prono potius alueo, ſatisque connexis ratiocinationibus ex ſubſtantiae deſcriptionibus eiusmodi

dedu-

deduci poterunt eadem omnia, quae *Spinoza* deriuauit ex sua, quando in *ethices* def. III. *Opp. posthumorum* rariorum p. 1. *substantiam* dicit id, *cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debet.* Si placeret maiori ex parte retinere definitionem Cartesii, esset substantia res, quae nulla alia re, tanquam subiecto, indiget ad exsistendum. Tunc creatae etiam huc possent trahi substantiae, totaque rueret Spinozae fabrica. Ne tamen terminus subiecti remoram iniiceret, cum vitaui, rem ita expressi: ens, quod potest exsistere, licet non sit determinatio alterius. Sic concedo, nullam creatam substantiam exsistere posse ita, vt non sit determinatum s. rationatum alterius. Determinatum autem a determinatione s. praedicato conceptibus satis differt, non curante syllabarum aliquam & apicum conuenientiam philosopho. Omnis substantia creata potest existere ita, vt non sit determinatio s. praedicatum alterius, nec ipsius quidem dei. Deus ita exsistit, vt sit nullius praedicatum. Ergo & potest ita exsistere. Habes definitionem neque soli deo conuenientem, ceu cartesiana, neque solis substantiis creatis, vt illa, qua substantia vocatur ens perdurabile & modificabile.

Sed redeamus ad V. C. recensionem. Principium indiscernibilium stricte sumtum dum

me

me narrat demonstrare, exhibet demonstrationem principii negandae totalis congruentiae, §. 270. datam, quum §. 271. lectorum oculis subiicienda fuisset, in qua probatur, quod probari dicitur in adductis, principium negandae totalis similitudinis. Forte magis obseruari meruissent minus nota, principium rationati; negatae totalis dissimilitudinis, & aequalitatis. Ego locum dico positum simultanei extra alia actualis §. 281. Ipse *actualem positum simultanei extra alia* me dicit *locum* dicere. Quando casum concedo, purum nego, me dicit V. C. *casum profligare*. Quae de viribus viuis affirmo §. 413. ipse, me de viribus ait generatim affirmare, quod si verum esset, errassem. Ex negata materia omnino homogenea nullibi deduxi motum omnis materiae, deduxisse nihilo minus dicor. §. 773. propagationem per traducem ostendi duplici ratione fieri posse, non inuoluentem ortum per traducem. Harum secunda non est, quae per creationem intelligi solet, & nullo iure mihi videtur propagatio per traducem dici posse. Concreationis enarraui hypothesin, quae per traducem propagaret animas, non quatenus eaedem a deo crearentur, sed quatenus parentum animae non parum ad hanc operationem concurrerent.

Veni,

Veniamus ad ea, quibus V. C.

allinit atrum

Transuerso calamo signum.

Confusionem more consueto dico diuersitatem coniunctionis. Ille putat ex magnetis partibus inter se coniunctis elucere diuersitatem in coniunctione, neque tamen ideo confusas eas dici posse. Verum videtur V. C. diuersorum coniunctionem, si vel maxime fuerit eadem, & diuersitatem coniunctionis, & diuersitatem ordinis confundere, probe distinguenda. Diuersae in magnete partes eo ordine, vel iis ordinibus per naturam coniunctae sunt, vt possint effluuia eas permeantia operari in ferrum, polos libere suspensi versus septentrionem & meridiem vertere, amicos osculo sibi iungere, inimicos in fugam dare. Iam pone magnetem in puluerem redigi vel calcinari; multae adhuc partes eius coniungentur, sed modo diuerso. In iisdem nunc est coniunctionis diuersitas, confusio, crypticae machinae destructio, flammaeque nimis propinqui magnetis paruus aliquis cometa. Facile concesserim in explicandis confusionis alicuius datae & peculiaris phaenomenis non male plerumque ad finem attendi. Sed illustrationi forsan etiam necessaria, non sunt ideo necessaria definitioni.

Con-

Contra satis notam perfectionis definitionem vsitata denuo repetitur obiectio, esse nonnunquam consensum variorum ad vnum, e. g. succorum humani corporis ad mortem, ventorum ad euertendam domum conspirationem, neque tamen ibi perfectionem esse. Non negauerim, me quoque, quum ontologicis primo curatius adiicerem animum, parum abfuisse, quin definirem perfectionem per consensum realitatum ad vnam, & tunc, nisi totus fallor, in his melius mihi conuenisset cum V. C. Verum & hic exponam, cur *Ill. Wolffii* non mutauerim definitionem. Quum enim nunc iterum, vt supra in conceptu confusionis, non a me inuentae, sed ab isto non sine gratiis acceptae definitionis reus agar, liceat vtramque defendendo declarare, num ex mutandi nouandique libidine res aliquas aliter nonnunquam definiuerim, an perpensis subductisque retinendae vel immutandae definitionis rationibus. Forsan aequus inde iudex colligat, publici iuris consultissimum virum, *Io. Iac. Moser*, non in sola aetate mea narranda errasse, quando ipsi placuit mei mentionem iniicere in ipsius Gedanken von der Verbindung der Weltweisheit, besonders der Wolfischen mit der Theologie, §. 6. Probaui in his meis omne ens esse reale, §. 136. probaui realitates non posse consentire,

 nisi

nisi ad realitates, §. 140. negationes non nisi ad negationes, §. 139. Hinc vnum illud ens, quod in definitione perfectionis Wolfiana memoratur, & ratio perfectionis determinans s. focus eius dici potest, esse reale, quia ens, quia vnum est, inferri quum posset, §. 141. non opus erat expresse id moneri in definitione. Iam ad hanc realitatem quum pateat ontologo consentire non posse, nisi realitates, nec id quidem addendum mihi videbatur in definitione, §. 94. secundum tritam logicorum regulam: *definitionem notae, quarum vna per alteram sufficienter determinatur, non ingrediuntur.* In deo omnia sunt realia, quae ipsi insunt. Hinc in eo consensus plurium ad vnum est consensus omnium ipsius praedicatorum s. determinationum ad vnum summum. In finitis semper sunt quaedam realia, quaedam negationes. Quatenus illa non possunt non consentire ad vnum, sed non nisi reale, in omnibus finitis est perfectio. Quatenus illae, negationes loquor, ne possibiles quidem sunt sine realitatibus, in omni tamen finito esse debent, & quidem non consentientes cum realitatibus, in omni finito est imperfectio. Ad exempla V. C. nihil nunc regerendum est, donec probetur, in morte & deiectione domus nihil realitatis, nihil perfectionis esse. A negata perfectione medica & architectonica ad negandam perfe-

ctionem

ctionem omnem, cosmologicam etiam, immo ontologicam, non valere consequentiam, logicus dixerit. Metaphysicis oculis rem intuitus ampliorem quaerat horizontem oportet, quam cuius

Tres caeli spatium pateat non amplius vlnas.

Malum, metaphysicum quod dixi cum *Ill. Leibnitio*, non satis commode malum vocari videtur V. C. quamuis vela mox contrahat, caussam interferens, *philosophorum definitiones nominales arbitrarias*. Verum per omnia sacra philosophiae rogatos omnes velim, qui mea iudicant, ne me quoque legant in eorum numero, qui non recte percipientes logicorum hanc regulam in tornandis contra receptam significationem definitionibus quidlibet audendi sibi semper aequam rentur potestatem. Prudens & circumspectum oportet arbitrium esse, quo vocabulorum potestates aut bene constitutas retinemus, aut constituimus, aut fluentes quasi & vagas figimus. At tali, non caeco putarim arbitrio, quicquid opponitur bono metaphysico, malum dici metaphysicum, imperfectionis eiusmodi rationem. Iam vero summa perfectio dei est bonum metaphysicum. In quantum haec in finitis tollitur, etiam per ipsas eorum essentias, ponitur imperfe-

perfectio, cuius ratio malum, quatenus absolute necessarium est, metaphysicum non male dicitur.

§. 389. dixeram, si hic mundus sit substantia, quia tunc extra infinitam substantiam eum exsistere debere iam probatum erat, *infinitam substantiam non esse vnicam.* Id, quid sibi velit, fatetur V. C. se non intelligere, ratus naeuum subesse typotheticum. Verum nihil hic est erroris, nec mei, nec chalcographi. §. 388 - 391. refuto Spinozismum metaphysicum asserentem, substantiam infinitam, s. deum esse vnicam substantiam. Huic enunciato oppono §. 389: *substantia infinita non est vnica* sc. substantia, sicut dicere solemus, solem nostri systematis planetarii non esse vnicum, sc. solem, regem Galliarum non esse vnicum, sc. regem. §. 390. clarissimis verbis ita finitur: *substantia infinita non est substantia vnica.* §. 391. ita incipit: *vis infinita non est vnica vis.* Quamquam inde me satis perspicue loquutum omnibus arbitror, qui non raptim in vnicam lineam oculos coniiciunt: nihilo tamen minus adieci nunc in hac editione §. 389. etiam vocabulum *substantiae.* Quando ad mundi pneumatici denominationem adieci in parenthesi, *regnum gratiae,* V. C. me monet mundum pneumaticum

cum dicere regnum gratiae, quum tamen sint spiritus a regno gratiae alieni. Declarandum itaque primum erit, me vocabula cum definiendis apud alios synonyma iuxta haec vncinis inclusa simul adducere, quo facilius intelligantur & alii, neque tamen temere meas facere denominationes in parenthesin reiectas, quarum etiam non raro incommoda soleo in acroasibus enumerare. Sic nunquam ego dixerim essentiam rei eius naturam. Vnde mirae confusiones. Alii tamen ita loquuti sunt. Sufficit. Iam notum est, Leibnitium omnes spiritus dixisse regnum gratiae. Ergo adieci titulum. Neque tamen concesserim obiectionem V. C. nisi sensu theologico. Intellectis philosophice terminis spiritus a regno gratiae alienos non posse vt membra eius & socios considerari, falsum est. Docet enim ius sociale vniuersale & praecipue ius ciuitatis philosophicum, rebelles non ideo, quia volunt, exire ex *nexu* & *potestate* summorum imperantium, manere subditos, manere subiectos iure meritoque. Velint, nolint. Perinde est.

Quod ad hanc nouam editionem attinet, lubentius eam breuiorem praestitissem, quam auctiorem more consueto. Neque tamen occurrebant curis posterioribus ambitiosa ornamenta, quae recidi commode potuissent,

 nisi

nisi forte falx immittenda fuisset tentatis graduum, qui in potioribus obseruantur, enumerationibus. Nec enim has poscit primarum in metaphysicis linearum epitome. Sed quia iam dudum eas desiderari legeram, mea doctus sum experientia quasi nouum meditationis orbem saepe per eas pandi, tandem in aliis sexcentis vsibus singularem sane delectationem cogitanti dabit, quicquid est vere realis & positiui, si maximum conceperis, deum & diuina deprehendere: nolui prorsus abiicere, quicquid addideram metaphysico mathematicorum. Literarum diuersis ductibus ea notari volui, quo facilius dignosci possint, si quis vel sola lustrare, vel omnino velit transmittere. Mutaui non ita pauca, praesertim in doctrina de mentis immortalitate. Sectiones longiores in breuiores distinxi, percipiens in acroasibus inde nescio quid commodi, si saepius minores quasi metas contingere licet, nec vno velut anhelitu plures per horas est diducenda, quae videtur vnius modo materiae tractatio. Definitiones nonnullas adieci nouas & probationes, quales de perfectionibus cognitionis, de materia cogitante, de harmonia praestabilita, quam & vniuersalem, & psychologicam, ex hypothesi mutatum iui in theorema. Illustrationes ne nunc quidem addidi. Nondum

muta-

mutaui sententiam, quam ad primam editionem praefatus exposui. Separatim eas edere rogatus sum. Rectius id fieri posse sentio. Satis multa huc pertinentia iam in chartam coniecta sunt, sed in publicum quicquam eorum edere, nunquam promisi. Inscio me catalogum nundinarum Lipsiensium illustrationes eiusmodi praeterlapso vere pollicitum esse, tanquam his nundinis iam prodituras, miratus sum. Fuerunt etiam, qui logica, qui ius naturae, vel alia philosophiae practicae capita simili ratione, qua metaphysica & ethica tetigi, vt scriberem, beneuoli publice suaderent. Interim donec erit bibliopola, qui conditionibus aequis hanc adiiciat, vt eo in loco, vbi mihi viuendum est, mea prelis subiici me corrigente possint, quod ad scribendum mihi paene iudico necessarium, hoc tranquillior a consignandis laboriosis oppido libellis eiusmodi abstinebo, quo minus mihi & heic ab acroasibus est otii, quo certius persuasus sum, orbem litterarium posse meis opellis sine vlla iactura supersedere.

Dabam Francofurti cis Viadrum
a. d. XIV. Sept. clɔ Iɔ ccxxxxii.

PRAEFATIO EDITIONIS TERTIAE.

Habetis itaque, si qui mea putatis aliquid esse, tertiam metaphysicorum, quae scripseram ante decennium, editionem, quam non sine noua correctione passus sum in lucem denuo prodire. Sectionum numerum auxi, plures inscripsi titulos. Quaedam mutaui, non omnino nihil adieci. Neque tamen repetam, quae iam olim praefatus sum, quia poterunt in antecedentibus aequi legere iudices, iniquos, vt nunc certe legant, non possum adigere. Horum expertus sum aliquos in qualibuscunque meis scriptionibus examinandis. Quibus ideo, quia minus aequi fuerant, si non respondeo, sunt alii mihi hoc ipsum meum silentium vitio vertentes. Vnum notemus exemplum. Dixeram in prima, quam edidi, dissertatione poëma *sensitiuam orationem perfectam*. Vere dictum adhuc puto. Fuit autem, qui scriberet me dixisse poëma orationem *perfecte sensitiuam*, & deinde significatum perfecti iam inter philosophorum ipsos pueros notissimum detorqueret in vulgarem illum, quo *perfecte* pro

omni-

omnino vagis in sermocinationibus aliquando substituitur. Significatum *sensitiui* ipse expresse fixeram. Longe tamen alium affingit & huic vocabulo bonus vir, quo Germani nonnunquam crassa vel pingui minerua turpiuscule, vel etiam obscenius dicta per iocum aiunt oppido sensitiua. Post ternam eiusmodi tam verborum, quam significationum inflexionem malignam frigide iocatur, non in mea, quae noluit intelligere, sed in laruam ab ipso fictam, quam meam non aequus edicit esse sententiam. Ego vero sileo. Neque nunc verbum de lite misella scripsissem, nisi visus essem aliis, qui me non nouerunt, negotiorum grauiorum caussam prae me tulisse, dissimulans forsan armorum, quibus memet ipse defenderem, inopiam. Quamobrem hanc occasionem meam facio, qua publice deum immortalem obtester, ne mihi tantum vnquam otii concedat, quod per litigia huius furfuris, quando mihi mouentur, terere, dilapidare, perdere liceat: ne vnquam eo vsque patiatur apud me deprimi veri honoris ideam, vt aliquando mihi videatur huius interesse, qualibuscunque dictis in me vel scriptis vt armatus ipse statim procedam obuiam, & bella ducam nullos triumphos habitura. Si quando retundendi sunt impetus licentius peccantes, non deerunt, sicuti nec defuerunt hucusque publica cum gratiarum

 actio-

actione commemorandi, me non rogante, non mandante, consentiente tamen, quod decet bonum virum, pro me, pro vero potius, quod scripsi, scribentes, & officium simul praestantes amico, vel hinc vtilius aliquas horas refutando talia transigentes, ac ego mei tantum caussa scribere visus transigerem.

Aliter sentio de dissensionibus, in quibus animus cauillandi non pellucet. Vtinam ad has referre possem, quae scripsit in philosophos vnus ex iis, qui meis olim acroasibus interfuerunt. Dicam illi non scribo, quia quaedam meorum minus recte probata putauit, quod libertatis est philosophicae. Vehementer id vnum displicuit, quod contra suam conscientiam, si meminit, generatim ait philosophos in ipso limine suae scientiae promittere certitudinem plenam & summam, ac vltra quam maius aliquid ac solidius ne cogitari quidem possit. De me certe talia vere dici non posse, testor omnes, qui me vel Halae, vel heic philosophiae disciplinas auspicantem audiuerunt. Nam afferta libelli, quem sequi libero sermone soleo, si qua possent huc trahi, non solum non dilato vel extollo pluribus, sicut alia, verum etiam expresse interpretor, quod aiunt, restrictiue, saepiusque multis inter philosophandum & in logicis, & postea moneo, *summam certitudinem* cum *completa*, completam vere

talem

talem cum ea, quae videatur completa sub demonstrationis, quam dicunt, pallio, non confundendas esse, summam hominis omnino non esse, completam non adeo late patere, vel per ipsos matheseos & philosophiae campos, ac iis appareat, qui veram a spuria luce in sideribus primae magnitudinis inter eruditos satis distinguere nesciunt.

Nunc autem veniam ad id, cuius potissimum caussa pertinet ad scriptionem hanc, quam manibus tenemus. Quam citus est rerum humanarum circulus! quam repentina vicissitudo! Nondum annum quadragesimum viuendo attigi, tamen iam expertus sum philosophiam aliquam, Leibnitio - Wolffianam dico, primum impugnari armis, quae paene sancta credebantur ac inuiolabilia, mox iudicabantur a plurimis imbellia. Non ita multo [illegible]t videbatur ea veluti triumphare. Nunc iisdem eadem argumentis sensim impetitur, quae tamen ideo, quia noua videntur *aliquibus*, *iam* denuo quibusdam iudicantur fortissima. Quum interessem lectionibus antiwolfianis canicularibus per postremos annos in quibus Halae habebantur, vix a risu sibi temperabant plurimi, quando contra principii rationis sufficientis vniuersalitatem & entia simplicia disputabat bonus senex; adeo friuola censebantur, quae

profe-

proferebat. Et ecce! iam eadem recoquuntur, etiam ab eorum aliquibus, qui philoſophiam dictam ambabus quaſi manibus ante paucos annos amplexi ſunt. Neque mirabimur, ſi nouimus hominem. Quae per praeconceptam aliquam opinionem primum arripuimus, ad certam diſciplinam, velut ad ſcopulum, bona fortuna delati, licet ea ſint veriſſima, ſerius tamen aut citius nobis verum gnauiter indagantibus reuocanda ſunt iterum ſub incudem, vbi tandem fiant ſuſpecta, forſan & dubia. Quodſi ne tunc quidem ſatis lente feſtinemus; argumenta contra primo probatam ſententiam, ſe commendant gratia nouitatis, ad quam ſi acceſſerit ſpes quaedam ex minus ordinariis inclareſcendi, non multo cautiorem, ac primus fuerat, aſſenſum in contrarium rapiunt. Hinc iſta perpendenti mihi quotidie nunc gratius illud vitae meae fatum accidit, quo nutritus inter alienos ab hac philoſophandi ratione, contra eam moneri quae poterant, paene prius imbibi, quam ipſa eius praecepta. Nam inde factum eſt, vt non niſi multam & ſolicitam poſt inquiſitionem veri quaedam ex eadem, immo bene multa, mea facerem. Quae cum primis in annis, quibus docui, docenda eſſent in loco, vbi ſane tunc nondum licebat ad auctoritatem

tanto-

tantorum virorum prouocare, quales sunt statores philosophiae, quam nominaui, sicut nunc aliqui sibi licitum autumant: eo magis mihi denuo necessarium fuit interna differendorum argumenta circumspicere, ac ante ponderare, quam eorum publice sententiis accederem. Nunc enim id vtilitatis inde capio, vt non nunc demum fluctuare, vel omnino mutare sententiam opus sit, quod veri compulsus viribus facerem lubentissime. Dubitent alii de primo hoc cognoscendi principio, quod tanquam Leibnitianae philosophiae proprium consideratur: dubitent alii de primis fiendi principiis contingentibus, quae eadem constituit, monadibus vel entibus simplicibus. Vtraque quondam negaui, de vtrisque dubitaui, meditatus sum, agnoui vera vtraque. Quae nunc, vt noua, venduntur contra veritatem vtriusque, ratiocinia pleraque, *dudum mecum ante peregi.* Videamus iam de primo. Nec illud ipsum dicitur impugnari, sed eius vniuersalitas, quasi fuisset vnquam Epicureus aliquis adeo, vt omnia ratione destitui somniauerit. Quicquid videatur a Leibnitio philosophiae nouiter donatum, quicquid impugnatum vnquam est, ipsa haec est vniuersalitas. Quam non exsistentibus tantum, sed & possibilibus omnibus, sine exceptione, recte coextendi iudico.

Proba-

Probationem postulas, immo demonstrationem. Quid? si principium rationis inter propositiones indemonstrabiles referrem, de quibus complete certus fias, intellectis modo terminis. Non refutabor tua negatione certitudinis. Quid enim si nondum intelligeres terminos, e. g. rationem & rationem sufficientem, positiuam & negatiuam, optimam & minus bonam, legitimam & illegitimam, tibi notam & incognitam confundens? Vetus dictum est: Dimidium esse maius, quam totum. Solet tamen a multis inter propositiones indemonstrabiles referri, totum esse maius qualibet sua parte. Quid? si dicerem propositionem identicam esse: omne possibile habet rationem? Vtinam talia nunquam de minus euidentibus asseuerarentur! Sed sit propositio demonstratiua, possem demonstrationem dare ex sequentibus demum in systemate, quales citationibus vltimis ad §. 20. subinnui. Praestat autem vtique demonstratio naturaliter sequentia non praemittens, si dari possit. Autumo talem esse, quam §. 20. primam vberius paullulum exposui. Hanc viros eruditos aliquos duplici via deprehendo vocantes in dubium. Primo putant aliqui, iam in eadem supponi rationem omnis possibilis, de qua tamen adhuc quaeratur. Age, videamus, quid heic sibi velit, quod impu-

tatur

tatur mihi, *supponi*. Mihi sane supponere videor ea tantum, quae iam exsistentia, saltim possibilia iudico. Iam vero perlegamus, quaeso, demonstrationem, an in ea rationem possibilis vnquam vel possibilem indicem ante, quam absoluta est demonstratio apogogica, i. e. ante, quam detexi aliquid sine ratione contradictorium esse. Quod dico, aut nihil, aut aliquid esse, non id, profecto, suppono, ne possibile quidem esse iudicans, quod sub disiunctione expresse enuncio, vel impossibile esse, vel possibile. Ita vero rationem omnis possibilis per totum demonstrationis ambitum consideraui, totaliter indeterminatam, cuius ne determinaui quidem possibilitatem, donec id necessario fieri debere docuit demum demonstrationis conclusio. Dic, amabo, vir optime, patarene me iam in te supponere eruditionem, si dicerem eruditionem tuam aut nihil, aut aliquid? Alteram viam ingressi sunt, quibus non *omnino satisfecit* demonstratio §. 20. labefactantes eandem, quod logici dicunt, per comparationem, dum putant eodem, quo sum vsus, modo probari posse, quae vel ipse ego falsa esse concesserim. Horum caussa supplebo nunc, quae meris citationibus sufficienter in animam reuocari posse iudico per ipsam opusculi lectionem, §. 20. viua

voce

voce soleo dilucidius exponere: Si nihil foret ratio alicuius possibilis, nihil foret, ex quo cognosci posset cur quoddam possibile sit. §. 14. Ex quo cognosci potest, cur aliquid sit, id ipsum cognosci potest, est cognoscibile & repraesentabile. Ergo si nihil foret ratio alicuius, nihil foret repraesentabile & aliquid, §. 8. q. a. Iam ipse mihi formabo comparandum exemplum, cuius ipse largior esse falsam conclusionem, qua possum fide, referens vim obiectionis. Ponamus: *omne possibile habet extensionem.* Nego propositionis vniuersalitatem. Tu mecum negas, sed statuis eodem eam modo quasi demonstrari posse, ac rationem omnis possibilis, & inde infers nec rationem omnis possibilis rite demonstratam esse. Similitudinem probationis ita declaras: *Omne possibile aut habet extensionem, aut minus*, §. 10. Concedo. *Si habet extensionem, aliquid est eius extensio*, §. 8. Concedo. *Si non habet, nihil est eius extensio*, §. 7. Concedo. *Ergo omnis possibilis extensio aut nihil est, aut aliquid*, §. 10. Concedo. *Si nihil foret extensio alicuius possibilis, foret nihil aliquid.* Hic iam est Rhodus, hic, ne saltum illegitimum committas, hoc opus, hic labor erit, vt eadem euidentia, qua

ego,

ego, partim in libello citationibus, partim nunc expressis ratiociniis declaraui meae maioris consequentiam, tu tuae probes. Ego nego hanc, & in hoc articulo dissimilitudinem meae demonstrationis a comparatis quibuscunque reor ponendam esse. Si extensionem alicuius possibilis ponam nihil, impossibilem, irrepraesentabilem, id est, si prius vltimae tuae propositionis hypotheticae ponam: tamen nondum video, cur cogar ponere consequens, quod absurdum esse concedo, donec probaueris pari cum certitudine extensionem alicuius possibilis impossibilem, simul tamen esse debere repraesentabilem, ac ego probaui rationem alicuius possibilis, quam nihil dicere principium rationis vniuersale negans per praemissas cogeris, eo ipso, quod ratio dicitur, admitti simul debere cognoscibilem, repraesentabilem, hinc aliquid & possibilem.

Tangam & breuiter, vti locus iubet, obiectiones non meam quidem demonstrationem peculiariter, demonstratam tamen in eadem veritatem impugnantes. Obiieis: Si principium rationis esset vniuersale, 1) primae notae rerum haberent rationem, & esset primo prius. Resp. Ne incurramus in lepidum comici dictum:

Rideo hunc. Primum ait se scire, is solus nescit omnia: distinguenda semper

 est

est ratio, ratioque nobis speciatim etiam & per singula eundo cognita. Primae, relatiue scilicet & respectiue ad cognitionem humanam, eamque claram, notae rerum, habent tamen adhuc rationem, licet nobis, qua reliqua sua praedicata, non ita cognitam, vt eam ab aliis satis possimus distinguere. Hinc est primo in cognitione humana clara distinctaque semper prius, non nisi subobscure cognoscendum ab hominibus. Generosarum omnium familiarum capitibus genealogicis primis sunt maiores priores. Primum autem ens absolute tale non abstrahit, non reflectit, hinc nunquam deducitur ad notas absolute primas, quoniam omnia distinctissime scit ex omnibus.

2) Possemus cum ratione sufficiente rei attributa tribuere, quae non habet. R. Nouam vitemus ambiguitatem. Optimum quoduis & legitimum in aliquo genere solet ita sibi nomen generis, ad quod pertinet, in communi loquendi ratione vindicare, vt minus bona, minus legitima tunc eodem generis nomine, velut indigna, priuentur, licet ipsis vere conueniat definitio generis. Ita nobili loco natus omni virtute destitutus nobilis, miles timidus & fugitiuus miles, pater in liberos crudelis pater esse negatur. Hinc

παρα-

παράδοξον est fieri secundum rationem sufficientem, quod minus recte fit, assuetis optimam & legitimam tantum rationem sufficientem huius nomine, quasi vero titulo, condecorare. Quia oderunt quidam sine caussa, an negabis etiam omnium contingentium esse caussam? Quaeramus potius, sine vocabulorum tricis: quando falsa rei attributa assigno, an hic meus error, priuatio, talis est, vt ex alia ratione sufficiente priuatiua possit intelligi? Quam quaestionem affirmo, priuatiuamque rationem sufficientem inuenio meum errorem, quo habui pro essentia rei, quae non est. Huius erroris est denuo priuatiua ratio sufficiens, illusio ingenii essentiam rei veram cum spuria confundentis, & huius tandem, defectus acuminis. Exemplum sit logico logicorum multorum error, quo figurae quartae putarunt attributum esse, vt enascatur, si maior primae figurae assumatur, propter perperam & confuse perspectam aliquam quartae figurae definitionem realem, quod sit inuersa prima.

3) Errorum etiam esset ratio sufficiens? R. Est vtique in subiecto verum cum falso confundente, licet non sit in obiectis veris. Errorum concatenatorum ratio sufficiens prima in certa errorum serie est πρῶ-

τον ψευδος, dudum ab orthodoxis agnitu polemicis.

4) Eſſentiae rerum haberent etiam ratic nem ſufficientem. R. Habent in eſſen tialibus eas conſtituentibus, vti totum i partibus, & haec iterum eſſentialia ſi no habent rationem ſui ſufficientem internan in eo cuius ſunt eſſentialia, habent tamer eandem extra ens, de quo quaeritur, certe tandem in intellectu ſummo. Dei vero eſſentia ſunt ideo omnes eius perfectiones internae, quia ſingulae ſibi ſunt in ratione reciproca rationum & ratiocinatorum, dum ſingulae ſummae poſſunt ex ſingulis ſummis concipi.

5) Vſus virium entis ſpontanei tunc etiam haberet rationem ſufficientem, ſi in malum verteretur. Haec eſt arx controuerſiae, quae recentiſſimam etiam theodiceam male habuit. Age, fingamus libertatem aliquam eſſe potentiam aliquid nonnunquam decernendi ſine ratione ſufficiente. Quid lucrabimur? Hoc, inquis, vt peccata non habentia rationem ſufficientem in ſtatu antecedente peccatori prorſus non ſint neceſſaria, hinc auctori poſſint aequius imputari. Ego vero neutrum video. Si neceſſarium eo modo ſit, vt ſit imputationis incapax, quicquid rationem ſufficientem habet in ſtatu antecedente, peccatorum eadem reſtabit ficta neceſſitas ex precario

cario sumta libertatis notione non minus habentium rationem sufficientem in statu antecedente, ac ex nostra, quia eorum ratio sufficiens erit proxima tunc ea potentia, quam descripsimus, iam coëxsistens in statu antecedente, quaque semel in aliquid sine ratione sufficiente lata, non potuit non illud aliquid exsistere, non sine ratione sufficiente, sed rationem sufficientem habens in illa potentia, quae aliquid potest sine ratione sufficiente decernere. Interim sit tamen vsus virium sine ratione sufficiente. Hic saltim vsus virium, nisi enentus, quem producit, imputari nobis aequius poterit. Quid? dissentientes amicissimi! aequius? In nobis rationem habebit ratio condemnationis peccatum, aut malus vsus virium, cuius tamen nulla fuisse ratio conceditur? Egone puniar vt auctor, i. e. rationem continens facti vel abvsus virium, quae tamen eodem halitu negantur habere rationem? Quid ad me, quae casu puro fiunt? An apud iudicem aequissimum casum merum praestem? Adesse, iureconsulti, quotquot estis, omnes, & decidite, num solutus sit nodus Gordius. Quaeritur de reo criminis perduellionis, satis iuuene, maiorum perduellium filio. Quibusdam non liquet, an in eum poena cadat ordinaria, quia videatur coactus ad hostilitatem publicam, & quodam modo necessitatus. Instat actor, eumque poenam ordinariam optimi iure

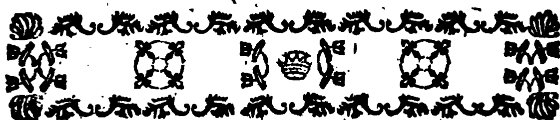
mereri probat, ex eo, quod haec hostilitas casu mero contigerit. Mihi magis consentanea videtur haec sententia: Vsus virium in malum libere latarum habet rationem sufficientem in non vsu virium in optimum ferendarum. Nam omnis substantia, omnis spiritus est semper agens aliquid. Hic non vsus virium in optimum ferendarum habuit rationem sufficientem in arbitrio & libertate finita ac limitata, quae potuit vigilare moraliter, μετ' ευλαβειας, potuit dormire optimi incuria, sed a primo momento somni moralis, ad cuius oppositum obligabatur, peccans & rea, propter defectum rectitudinis vincibilem.

Verum non est morandus lector in limine diutius. Breuibus addam, ne desim officio, grati animi testificationes, quas viris celeberrimis clarissimisque debeo, qui partim simul curarunt, vt haec emendatiora prelis exeant, partim per diuersas academias hoc quicquid est opusculi dignum iudicarunt, cuius filum in doctissimis, quas habent, acroasibus sequerentur. Scribebam Traiecti cis Viadrum,

a. d. XII. Sept. cIↃ IↃ CCXXXXVIII.

Syno-

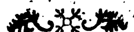
Synopsis.

𝔅) spe-

c 5 B) tra-

B) tractatio de mundi

a) notione C. I.

α) affirmatiua S. I. §. 354-379.

β) negatiua, S. II. §. 380-391.

b) partibus C. II.

α) fimplicibus S. I.

א) in genere §. 392-401.

ב) in fpecie de fpiritibus §. 402-405.

β) compofitis,

א) genefi ex elementis, S. II. §. 406-429.

ב) natura, S. III. §. 430-435.

c) perfectione C. III. eiusque

α) fubiecto, quale mundus optimus, cuius obferuatur

א) idea S. I. §. 436-447.

ב) fubftantiarum commercium, & eius explicandi fyftemata S. II. §. 448-465.

β) mediis

א) naturalibus S. III. §. 466-473.

ב) fupernaturalibus

𝔄) generatim S. IV. §. 474-481.

𝔅) fpe-

B) speciatim de possibilitate supernaturalium hypothetica, S. V. §. 482-500.

3) Psychologia P. III.

A) prolegomena, §. 501-503.

B) tractatio de psychologia

a) empirica, C. I. de animae

α) exsistentia S. I. §. 504-518.

β) facultatibus

א) cognoscitiua

A) inferiori

a) in genere S. II. §. 519-533.

b) in specie de

sensu S. III. §. 534-556.

phantasia S. IV. §. 557-571.

perspicacia S. V. §. 572-578.

memoria S. VI. §. 579-588.

facultate fingendi S. VII. §. 589-594.

praeuisione S. VIII. §. 595-605.

iudicio S. VIII. §. 606-609.

prae-

praesagitione S. X. §. 610-618.

facultate characteristica S. XI. §. 619-623.

B) superiori

a) generatim de intellectu S. XII. §. 624-639.

b) speciatim de ratione S. XIII. §. 640-650.

2) appetitiua

A) in genere, vbi de

a) indifferentia S. XIV. §. 651-655.

b) voluptate & taedio S. XV. §. 656-662.

c) appetitione & auersatione S. XVI. §. 663-675.

B) in specie de

a) inferiori S. XVII. §. 676-688.

b) superiori

1) voluntate & noluntate S. XVIII. §. 689-699.

2) libertate, eiusque

A) praesuppositis

a) spon-

B) tra-

B) tractatio de Dei

a) conceptu C. I. in quo consideratur

α) exsistentia S. I. ad quam refertur

realitas §. 803-820.
vnitas §. 821.
veritas §. 822.
necessitas §. 823-827.
sanctitas §. 828. 829.
substantialitas §. 830.
omnipotentia §. 831-837.
simplicitas §. 838.
immutabilitas §. 839-842.
infinitudo §. 843-845.
vnicitas §. 846-848.
aeternitas §. 849. 850.
impassibilitas §. 851.
natura §. 852-860.
immensitas §. 861.
incomprehensibilitas §. 862.

β) intellectus S. II.
exsistentia §. 863-865.
obiecta §. 866-878.

infalli-

infallibilitas §. 879.
certitudo subiectiua §. 880-881.
sapientia §. 882-888.
omniscientia §. 889.

γ) voluntatis S. III.

א) proportionalitas §. 890-894.
ב) libertas §. 895-899.
ג) imperscrutabilitas §. 900.
ד) rectitudo §. 901. 902.
ה) bonitas
𝔄) fidelitas §. 903-905.
𝔅) iustitia
a) remuneratoria §. 906. 907.
b) punitiua §. 908-916.
ו) impartialitas §. 917. 918.
ז) sinceritas §. 919-925.

b) operationibus C. II.
α) creatione S. I.
א) obiectum §. 926-941.
ב) finis S. II. §. 942-949.
β) prouidentia S. III.

א) con-

א) conferuante §. 950-953.
ב) concurrente §. 954-962.
ג) gubernante §. 963.
ד) malum
 A) impediente §. 964-968.
 B) permittente §. 969-970.
ה) regente §. 971-975.
ו) decernente S. IV. §. 976-981.
ז) reuelante S. V. §. 982-1000.

PROLE-

PROLEGOMENA METAPHYSICORUM.

§. 1.

METAPHYSICA est scientia primorum in humana cognitione principiorum.

§. 2.

Ad metaphysicam referuntur ontologia, cosmologia, psychologia, et theologia naturalis.

§. 3.

METAPHYSICA NATVRALIS est cognitio rerum in metaphysica occurrentium solo vsu acquisita, cui accedere artificialem §. 1. definitam vtile est: 1) Ob euolutio-

nem conceptuum. 2) Ob determinationem conceptionemque primarum propositionum. 3) Ob continuationem certitudinemque probationum. e. c.

PARS I.

ONTOLOGIA.

PROLEGOMENA.

§. 4.

ONTOLOGIA [1] (ontosophia, metaphysica, cf. §. I. metaphysica vniuersalis, architectonica, philosophia prima,) est scientia praedicatorum entis generaliorum.

[1] Die Grund-Wissenschaft.

§. 5.

Entis praedicata generaliora sunt prima cognitionis humanae principia, ergo ontologia refertur, §. 2. cum ratione ad metaphysicam, §. 1, 4.

§. 6.

Ontologia continet praedicata entis, §. 4. I) interna 1) vniuersalia, quae sunt in singulis, 2) disiunctiua, quorum alterutrum est in singulis; II) relatiua.

CAP.

CAPVT I.

PRAEDICATA ENTIS INTERNA VNIVERSALIA.

SECTIO I.

POSSIBILE.

§. 7.

Nihil negatiuum, cf. §. 54. irrepraesentabile, impossibile, repugnans, (absurdum, cf. §. 13.) contradictionem inuoluens, implicans, contradictorium, *est A & non-A* seu, praedicatorum contradictoriorum nullum est subiectum, seu, nihil est, et non est. $O = A + \text{non } A$. *Haec propositio* dicitur *principium contradictionis & absolute primum*.

§. 8.

Nonnihil est ALIQVID[1]: repraesentabile, quicquid non inuoluit contradictionem, quicquid non est A et non-A, est POSSIBILE[2]. §. 7.

1 Etwas. 2 Möglich.

§. 9.

A et non-A non est aliquid, §. 8. hinc est nihil et contradictorium, §. 7. s. subiectum implicans nulla habet praedicata, siue, quicquid est et non est, nihil est. $A + \text{non } A = O$.

§. 10.

Omne possibile est aut A, aut non - A, aut neutrum, §. 8, iam neutrum est nihilum, quia esset vtrumque §. 9. Ergo *omne possibile aut est A, aut non A*, seu, omni subiecto ex omnibus praedicatis contradictoriis alterutrum conuenit. *Haec propositio* dicitur *principium exclusi tertii, seu medii, inter duo contradictoria.*

§. 11.

Omne possibile A est A, seu, *quicquid est, illud est*, seu, omne subiectum est praedicatum sui. Si negas: quoddam possibile A est non - A, §. 10. hinc A et non - A, seu nihil, §. 7. quod impossibile §. 8. *Haec propositio* dicitur *principium positionis, seu identitatis.*

§. 12.

Posito impossibili ORITVR CONTRADICTIO.[1] Quod non tantum videtur, sed et est, VERVM[2] quod tantum videtur non est, APPARENS[3] dicitur. Hinc orta contradictio vel vera est, vel apparens.

1 Entsteht ein Wiederspruch. 2 Wahr. 3 nur scheinend.

§. 13.

Posito A et non A oritur contradictio, §. 9. 12. Posito A et B, quo posito ponitur non - A, ponitur impossibile, §. 9. hinc

oritur

oritur CONTRADICTIO, §. 13. prior PATENS [1] (directa, immediata et explicita) posterior LATENS [2] (indirecta, cryptica, mediata et impliqita) vocatur. In quo vera contradictio patet, ABSVRDVM [3], est (absonum).

1 Ein offenbahrer. 2 Ein versteckter Wiederspruch. 3 offenbar falsch.

§. 14.

RATIO [1], cf. §. 640. (conditio, hypothesis,) est id, ex quo cognoscibile est, cur aliquid sit. Quod rationem habet, seu, cuius aliquid est ratio, RATIONATVM [2] eius dicitur, et ab eo DEPENDENS [3]. Praedicatum, quo aliquid vel ratio, vel rationatum est, vel vtrumque, NEXVS [4] est.

1 ein Grund. 2 seine Folge, das in ihm gegründete. 3 das von ihm abhaengende. 4 der Zusammenhang, die Verknüpfung.

§. 15.

Quod spectatur, sed non in nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, SPECTATVR IN SE [1]. Quod nec in se quidem spectandum repraesentabile est, est IMPOSSIBILE IN SE [2], (intrinsecus, simpliciter, absolute, per se.) Quod in se spectatum est possibile, est POSSIBILE IN SE [3], (intrinsecus absolute, per se, simpliciter.)

1 wird an und vor sich betrachtet. 2 an und vor sich, innerlich, schlechterdings unmöglich, 3 an und vor sich, innerlich, unbeding möglich.

§. 16.

Quod in nexu etiam cum aliquibus, quae extra illud ponuntur, tamen est possibile, est POSSIBILE HYPOTHETICE[1] (respectiue, relatiue, extrinsecus, per aliud, et secundum quid).

[1] bedingt, aeusserlich möglich.

§. 17.

Quod non, nisi in aliquo nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, est impossibile, est IMPOSSIBILE HYPOTHETICE[1] (respectiue, relatiue, extrinsecus, per aliud, et secundum quid).

[1] bedingt, aeusserlich, in einem gewissen Zusammenhange unmöglich.

§. 18.

Nullum absolute impossibile est hypothetice possibile, §. 16. 15. Ergo nullum hypothetice possibile est absolute impossibile. *Omne hypothetice impossibile* et possibile *est in se possibile*, §. 17, 15. Ergo absolute impossibilia nec hypothetice possibilia sunt, nec impossibilia. Quoddam absolute possibile est hypothetice impossibile.

SECTIO II.

CONNEXVM.

§. 19.

Possibile in nexu i. e. in quo nexus est, cui nexus conuenit CONNEXVM[1] (rationale)

le) est in nexu impossibile est IRRATIONALE [2] (inconnexum, incohaerens). Hinc irrationalia vel sunt in se, vel hypothetice impossibilia. §. 15, 17.

1 zusammenhaengend, verknüpft. 2 ungereimt.

§. 20.

Omne possibile aut habet rationem, aut minus, §. 10. Si habet rationem, aliquid est eius ratio, §. 8. Si non habet, nihil est eius ratio. §. 7. Ergo omnis possibilis ratio aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si nihil foret ratio alicuius possibilis, foret ex nihilo cognoscibile, cur illud sit, §. 14. hinc ipsum nihilum repraesentabile et aliquid §. 8. nihil aliquid §. 14, 8. Hinc quoddam possibile impossibile §. 7. 8. q. a. §. 9. Ergo omnis possibilis aliquid est ratio, s. omne possibile est rationatum, s. *nihil est sine ratione*, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio. *Haec propositio* dicitur *principium rationis*, quam colligas etiam ex §. 265. 297. partim abstrahendo, partim vitando circulum.

§. 21.

Ratio singulorum in aliquo est RATIO eius SVFFICIENS [1], (completa, totalis, aliquorum tantum in eodem ratio est ratio eius INSVFFICIENS [2] (incompleta, partialis.)

1 der zureichende Grund. 2 der unzulaengliche.

§. 22.

Nihil est sine ratione sufficiente, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio sufficiens. Singula in omni possibili habent rationem, §. 20. hinc omne possibile rationem sufficientem §. 21. *Haec propositio* dicitur *principium rationis sufficientis*, (conuenientiae.)

§. 23.

Omne possibile est ratio, seu *nihil est sine rationato*, nihil sine corollario et auctoramento, nihil omnino sterile, otiosum, et infoecundum, seu posito aliquo ponitur aliquid rationatum eius. Nam omne possibile aut habet rationatum, aut minus, §. 10. Si habet, est aliquid rationatum eius, §. 8. si non habet, nihil est eius rationatum §. 7. Ergo omnis possibilis rationatum aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si nihil esset rationatum possibilis alicuius, posset ex hoc cognosci. §. 14. hinc esset aliquid, §. 8. adeoque quoddam possibile impossibile, §. 7. 8. q. a. §. 9. *Haec propositio* dicatur *principium rationati*.

§. 24.

Omne possibile est ratio et rationatum, §. 20 23. hinc nexu duplici §. 14. connexum et rationale, §. 19 tam a priori, quam a posteriori cognoscibile. *Haec propositio*

dica-

dicatur *principium vtrinque connexorum* (a parte ante, et a parte post).

§. 25.

Ratio A rationis B, est ratio rationati C. Ex ratione τȣ B cognosci potest, cur C sit, §. 23, hinc A est ratio τȣ C. §. 14.

§. 26.

Rationatum C rationati B, est rationatum rationis A. §. 25, 14.

§. 27.

Ratio A alicuius B, a quo dependet C, est huius C RATIO MEDIATA [1] (vlterior, remota,) RATIO non mediata est IMMEDIATA [2] (proxima.)

1 mittelbarer und entfernter.
2 unmittelbarer und naechster Grund.

§. 28.

RATIO SECVNDVM QVID [1] (intermedia,) dicitur, quae habet adhuc vlteriorem, quae non habet, SIMPLICITER TALIS [2] (vltima) RATIONES et RATIONATA alicuius vel spectantur, etiam vt rationes et rationata inter se, SVBORDINATA [3] vel minus, COORDINATA. [4]

1 der Zwischen-Grund. 2 der letzte Grund. 3 unter einander. 4 neben einander stehende Gründe und Folgen.

§. 29.

Posito rationato, ponitur eius ratio aliqua, §. 20, 14. et sufficiens, §. 22. seu *a rationato ad rationem, et sufficientem, V. C.*

§. 30.

Posita ratione, hinc et sufficiente, §. 21. ponitur rationatum, §. 23. seu *a ratione, et sufficiente, ad rationatum V. C.*

§. 31.

Sublata ratione, & sufficiente, tollitur aliquid *rationatum*, quia posito hoc, poneretur et illa, §. 29.

§. 32.

Sublato rationato tollitur ratio eius, et sufficiens, quia hac posita poneretur et illud, §. 30.

§. 33.

A et B connexa tertio C sunt connexa inter se, A est connexum cum C connexo cum B, est ergo in A, de quo cognosci potest ex B, cur sit, hinc A et B sunt connexa, §. 19.

SECTIO III.

ENS.

§. 34.

Quod aut ponitur esse A, aut ponitur non esse A, DETERMINATVR[1]. Quod vero

vero tantum ponitur esse aut A, aut non A, est INDETERMINATVM [2]. Seu, si de subiecto respectu praedicatorum contradictoriorum nil ponitur, nisi alterutrum ex illis ipsi conuenire, subiectum illud respectu horum praedicatorum est indeterminatum; determinatur autem, si alterutrum in subiecto ponitur. Quod determinari potest, est DETERMINABILE [3]. De quo ergo aut poni potest, illud esse A, aut illud esse non A, illud est determinabile.

1 bestimmt. 2 unbestimmt. 3 bestimmlich.

§. 35.

Ratio determinandi est DETERMINANS [1]. Omnis ergo ratio, sufficiens sufficienter, insufficiens insufficienter, determinat, §. 34. 21. Hinc posito determinante ponitur determinatum, §. 30. et v. v. §. 29. Sublato determinato, tollitur determinans, §. 32. et v. v. §. 31.

1 das bestimmende.

§. 36.

Quae determinando ponuntur in aliquo, (notae et praedicata) sunt DETERMINATIONES [1], altera positiua, et affirmatiua, §. 34, 10. quae si vere sit, est REALITAS, altera negatiua, §. 34, 10. quae si vere sit, est NEGATIO [2]. Negatio apparens est

est REALITAS CRYPTICA, realitas apparens est VANITAS [3].

1 Bestimmungen. 2 Verneinungen. 3 Eitelkeit.

§. 37.

DETERMINATIONES possibilis aut sunt in eo repraesentabiles, etiamsi nondum spectetur in nexu, ABSOLVTAE [1], aut tunc demum, quando spectatur in nexu, §. 10. RESPECTIVAE [2] (assumtiuae). Determinationes possibilium respectiuae sunt RESPECTVS [3], (habitudines τα προς τι, relationes latius dictae, vel ad extra, vel ad intra). Respectus possibilium in iisdem in se spectatis non repraesentabiles sunt RELATIONES [4] (strictius dictae, ad extra). Relationes possibilium sunt eorundem DETERMINATIONES EXTERNAE [5], (relatiuae, ad extra, extrinsecae) reliquae omnes, INTERNAE [6].

1 dem möglichen an und vor sich betrachtet schon 2 beziehungs-weise zukommende Bestimmungen. 3 Beziehungen. 4 Verhaeltnisse. 5 aeussre. 6 innre Bestimmungen.

§. 38.

Si in A sunt, quae in B, A et B sunt EADEM [1]. Non eadem sunt DIVERSA [2] (alia).

1 einerley. 2 verschieden.

§. 39.

§. 39.

DETERMINATIONES possibilis internae, aut sunt internarum reliquarum rationes in internis simpliciter tales, aut minus, §. 10. Illae sunt PRIMAE, (principes) siue ESSENTIALIA [1].

1 die ersten oder wesentlichen Bestimmungen.

§. 40.

Complexus essentialium in possibili, seu possibilitas eius interna est ESSENTIA [1] (esse rei, ratio formalis, natura, cf. § 430. quidditas, forma, formale totius, οὐσία, ἐνέργεια, substantia, cf. §. 191. conceptus entis primus.)

1 das Wesen.

§. 41.

Determinationes possibilis internae, rationata essentiae, sunt AFFECTIONES [1].

1 innere folgende Bestimmungen.

§. 42.

Determinatio interna, quae non est essentiale, est rationatum essentiae, §. 39. 40. hinc affectio, §. 41.

§. 43.

Posita in possibili essentia ponuntur affectiones, §. 41, 30.

§. 44.

Positis in possibili affectionibus ponitur essentia aliqua §. 41, 29.

§. 45.

§. 45.

Sublata essentia tolluntur aliquae affectiones, §. 41. 31.

§. 46.

Sublatis affectionibus tollitur essentia, §. 41, 32.

§. 47.

Omnes determinationes internae possibilis sunt inter se connexae, singulae cum singulis. Affectiones enim connectuntur singulae cum essentialibus, §. 39. haec cum essentia, §. 40, 14. Hinc singulae determinationes cum singulis, §. 33.

§. 48.

NEXVS (harmonia) VNIVERSALIS [1] est, qui est in singulis.

[1] ein allgemeiner Zusammenhang.

§. 49.

In determinationibus possibilis internis est nexus vniuersalis, §. 47, 48.

§. 50.

Affectiones habent rationem in essentia, §. 41. hinc aut sufficientem, aut minus, §. 21, 10. Illae sunt ATTRIBVTA [1] (hae MODI [2] accidentia praedicabilia, f. logica, cf. §. 191. adiuncta, praedicata secundaria).

[1] Eigenschaften. [2] Zufaelligkeiten.

§. 51.

§. 51.

ATTRIBVTA rationem sufficientem habent aut in omnibus essentialibus, aut in aliquibus tantum, §. 50, 10. Illa PROPRIA [1] sunt, haec COMMVNIA [2].

1 besondere. 2 gemeine.

§. 52.

Omnis possibilium determinatio aut est essentiale, §. 39. aut attributum, aut modus, §. 42, aut relatio, §. 37.

§. 53.

Omne possibile determinatum est, qua possibilitatem, §. 34. 8. hinc in se possibile, qua possibilitatem internam, §. 15. quae quum sit essentia, §. 40. omne possibile habet essentiam, determinatum, qua essentiam. Ergo omnimode indeterminatum nihil est, §. 7.

§. 54.

Possibile praeter essentiam §. 53. aut est determinatum, qua omnes affectiones etiam in ipso compossibiles, aut minus §. 34, 10. Illud est ACTVALE [1], hoc NON ENS (nihil cf. §. 7.) PRIVATIVVM (mere possibile) [2] vocatur.

1 würklich. 2 das bloss mögliche, ein mögliches Nichts.

§. 55.

EXISTENTIA [1] (actus cf. §. 210. actualitas) est complexus affectionum in aliquo com-

compossibilium i. e. complementum essentiae siue possibilitatis internae, quatenus haec tantum, vt complexus determinationum spectatur, §. 40.

* a Würkligkeit.

§. 56.

Omnis determinatio possibilis interna aut pertinet ad essentiam eius, aut ad existentiam, §. 55, 42.

§. 57.

Omne actuale est interne possibile, §. 54. seu posita existentia ponitur interna possibilitas, §. 55, 40. ab esse ad posse V. C.

§. 58.

Nullum interne impossibile est actuale, §. 57. sublata possibilitate interna, tollitur actualitas, §. 55, 40, seu, a non posse ad non esse V. C.

§. 59.

Quoddam possibile non est actuale, §. 54. seu posita possibilitate quadam tamen tolli potest actualitas, seu a quodam posse ad esse N. V. C.

§. 60.

Quoddam non actuale est possibile, §. 59. sublata actualitate non omnis tollitur possibi-

sibi-

ſibilitas, ſeu a non eſſe ad omnino non poſſe N. V. C.

§. 61.

Poſſibile, qua exiſtentiam, determinabile eſt ENS [1].

1 ein Ding.

§. 62.

NON ENS [1] (negatiuum cf. §. 54.) eſſet poſſibile, qua exiſtentiam, non determinabile, §. 61. At hoc impoſſibile, §. 10, etſi videtur eſſe ens, eſt ENS FICTVM [2] (rationis ratiocinantis, cf. §. 647.)

1 Ein Unding. 2 ein erdichtetes Ding.

§. 63.

Omne ens eſt poſſibile, §. 61. rationem, §. 20, ſufficientem habet, §. 22, et rationatum, §. 23. hinc dupliciter connexum eſt, §. 24. habet eſſentiam, §. 53. et eſſentialia, §. 40. hinc affectiones, §. 43. in vniuerſali nexu, §. 49. Omnes entis determinationes aut ſunt eſſentialia, aut attributa, aut modi, aut relationes, §. 52. Poſito ente, ponitur eſſentia eius, hinc eſſentialia omnia. Sublata eſſentia, tollitur ens. Sublato eſſentiali, tollitur eſſentia, hinc ens ipſum, §. 53, 40. Omnis denique determinatio eius interna aut pertinet ad eſſentiam eius, aut ad exſiſtentiam, §. 56.

§. 64.

Per essentiam attributa entis sufficienter determinantur, §. 35, 50, hinc posita essentia ponuntur attributa, §. 35. Ergo posito ente ponuntur attributa eius, §. 63. sublato attributo tollitur essentia et ens, §. 35, 63.

§. 65.

Modi entis per essentiam non sufficienter determinantur, §. 50, 35. hinc non determinantur, qua exsistentiam, §. 55. Ens ergo, qua modos actuales, per essentiam est indeterminatum, §. 34, 54. i. e. *modi possunt abesse et adesse salua rei essentia.*

§. 66.

Existentia non repugnat essentiae, sed est realitas, §. 36. cum ea compossibilis, §. 50, 55.

§. 67.

Cognitio diuersitatis est DISTINCTIO [1], et ratio distinctionis in distinguendo DISCRIMEN (differentia, character, character distinctiuus latius dictus, cf. §. 350. nota, nota characteristica) [2]. Iam omnis determinatio entis est id, ex quo cognosci potest, ens illud nec indeterminatum, nec alio modo determinatum esse, §. 36, 34.

34. Ergo omnis determinatio est discrimen entis, §. 38, 14.

1 Unterscheidung. 2 Unterscheid, Merkmahl, Kennzeichen, Unterscheidungs-Zeichen.

§. 68.

Discrimina entis sunt vel externa seu relatiua, vel interna, §. 67, 37. et haec vel essentialia, quae pertinent ad essentiam, vel accidentalia, quae ad existentiam, §. 56. vel absoluta, vel respectiua, §. 37.

§. 69.

Discrimina interna possunt repraesentari in ente in se spectato, §. 68, 37. hinc quomodocunque cognosci, seu DARI [1]. Data vel possumus etiam (sine compraesentia) sine assumto alio, sine relatione ad aliud, CONCIPERE [2] et intelligere, i. e. distincte cognoscere, vel non possumus. Illa sunt QVALITATES [3], haec QVANTITATES [4].

1 angegeben werden. 2 begreifen und verstehn. 3 Beschaffenheiten. 4 Grössen.

§. 70.

Qua qualitatem eadem sunt SIMILIA ∾ [1], qua quantitatem, AEQVALIA = [2], qua vtramque, CONGRVENTIA ≅ [3]. Qua qualitatem diuersa, DISSIMILIA ≁ [4], qua quantitatem, INAEQVALIA ≠ [5],

qua vtramque diuersa, DISCONGRVENTIA [6].

1 ähnlich. 2 gleich. 3 gleichartig.
4 unaenlich. 5 ungleich. 6 ungleichartig.

§. 71.

Mere similia non sunt congruentia; hinc quantitate differunt, §. 70. hinc quantitas est discrimen internum mere similium.

SECTIO IIII.

V N V M.

§. 72.

Determinationes entis SEPARANTVR [1], si ex simul positis quaedam tolluntur. Hinc INSEPARABILES [2] sunt, quarum simul positarum nulla potest tolli.

1 werden getrennt. 2 unzertrennlich.

§. 73.

Posito ente ponitur essentia, §. 63. ergo complexus essentialium, §. 40. hinc posito ente simul ponuntur essentialia omnia, et ita quidem, vt nullum possit tolli, §. 63, 40. Ergo essentialia entis sunt per se inseparabilia, §. 72, 15. VNVM [1] est, cuius determinationes sunt inseparabiles, et TRANSCENDENTALITER [2] quidem, cuius

ius determinationes sunt per se inseparabiles. *Ergo omne ens est unum transcendentale.*

1 Eins. 2 wesentlich eins.

§. 74.

A vnum, et B vnum e. c. partim eadem, partim diuersa, sunt MVLTA [1]. Quicquid cogitemus, aut sunt multa, aut non multa, §. 10. Prior determinatio est MVLTITVDO, (pluralitas) [2] posterior VNITAS CATEGORICA [3].

1 Viel. 2 die Vielheit, Mehrheit. 3 die Einheit.

§. 75.

Determinationes entis singulae sunt vna, §. 73, partim eadem, dum sunt determinationes eiusdem entis, partim diuersa, §. 38. hinc multa, §. 74. Potest ergo multitudo dari in ente in se spectato, §. 69. et est eius discrimen internum, §. 37. quod tamen intelligere non possumus, nisi vno alio assumto, §. 74. 38. hinc multitudo est quantitas, §. 69.

§. 76.

Inseparabilitas determinationum quum sit impossibilitas separationis, §. 72, est vel absoluta, vel hypothetica, §. 15, 16. Hinc vnitas est vel absoluta, vel hypothetica, §. 73.

qua vtramque diuersa, DYSCONGRVENTIA [6].

1 ähnlich. 2 gleich. 3 gleichartig. 4 unaenlich. 5 ungleich. 6 ungleichartig.

§. 71.

Mere similia non sunt congruentia, hinc quantitate differunt, §. 70. hinc quantitas est discrimen internum mere similium.

SECTIO IIII.

VNVM.

§. 72.

Determinationes entis SEPARANTVR [1], si ex simul positis quaedam tolluntur. Hinc INSEPARABILES [2] sunt, quarum simul positarum nulla potest tolli.

1 werden getrennt. 2 unzertrennlich.

§. 73.

Posito ente ponitur essentia, §. 63. ergo complexus essentialium, §. 40. hinc posito ente simul ponuntur essentialia omnia, et ita quidem, vt nullum possit tolli, §. 63, 40. Ergo essentialia entis sunt per se inseparabilia, §. 72, 15. VNVM [1] est, cuius determinationes sunt inseparabiles, et TRANSCENDENTALITER [2] quidem, cuius

ius determinationes sunt per se inseparabiles. *Ergo omne ens est unum transcendentale.*

1 Eins. 2 wesentlich eins.

§. 74.

A vnum, et B vnum e. c. partim eadem, partim diuersa, sunt MVLTA [1]. Quicquid cogitemus, aut sunt multa, aut non multa, §. 10. Prior determinatio est MVLTITVDO, (pluralitas) [2] posterior VNITAS CATEGORICA [3].

1 Viel. 2 die Vielheit, Mehrheit. 3 die Einheit.

§. 75.

Determinationes entis singulae sunt vna, §. 73, partim eadem, dum sunt determinationes eiusdem entis, partim diuersa, §. 38. hinc multa, §. 74. Potest ergo multitudo dari in ente in se spectato, §. 69. et est eius discrimen internum, §. 37. quod tamen intelligere non possumus, nisi vno alio assumto, §. 74. 38. hinc multitudo est quantitas, §. 69.

§. 76.

Inseparabilitas determinationum quum sit impossibilitas separationis, §. 72, est vel absoluta, vel hypothetica, §. 15, 16. Hinc vnitas est vel absoluta, vel hypothetica, §. 73.

§. 77.

Quicquid est, quod multa non sunt, est VNICVM (vnum exclusiue tale) 1.

1 Einzig.

SECTIO V.

ORDO.

§. 78.

Si multa iuxta vel post se inuicem ponuntur, CONIVNGVNTVR 1. Coniunctio plurium vel est eadem, vel diuersa, §. 10, 38. Si prior, est COORDINATIO 2, et eius identitas ORDO 3. Ordinis scientia olim erat MVSICA LATIVS DICTA.

1 verbunden werden. 2 zusammenordnen.
3 Ordnung.

§. 79.

Diuersitas in coniunctione plurium est CONFVSIO (inordinatio) 1. Coniunctio inseparabilium est VNITIO 2.

1 Unordnung und Verwirrung. 2 Vereinigung.

§. 80.

Omnis DETERMINATIO habet rationem, §. 20, 36. quaeque ex aliqua determinata ratione cognosci potest, RATIONI

dicitur

dicitur CONFORMIS (conueniens, consentiens) [1].

1 dem Grunde gemäss, übereinstimmig und zukommend.

§. 81.

Si posito A tollitur B, A et B OPPOSITA sunt [1].

1 entgegen gesetzt, mit einander streitend.

§. 82.

Determinatio opposita illi, quae rationi conformis est, est rationi contraria (difformis, disconueniens) seu DEFECTVS [1].

1 Mangel.

§. 83.

Propositio enuncians determinationem rationi conformem est NORMA (regula [1], lex) immo *latius*, repraesentatio determinationis rationi conformis.

1 Richtschnur, Gesetz.

§. 84.

Vbicunque determinationes, ibi leges, §. 83, 80.

§. 85.

Respectus entis ex coniunctione eius cum aliis determinatus est POSITVS [1]. Vbi ergo positus, ibi leges, §. 84, 37.

1 Stelle.

§. 86.

Coniunctione determinatur positus, hinc sunt in coniunctione leges, §. 85. in eadem eaedem, §. 38. Ergo in ordine coniunguntur plura eidem rationi conformiter, §. 83, 78. Quod est in A et B, ipsis COMMVNE [1] est. Quod est in A, non in B, est, respectu B, τῳ A PROPRIVM [2]. Ergo in ordine sunt regulae communes.

1 Gemein. 2 Eigen.

§. 87.

In coniunctione diuersa diuersae sunt leges, §. 86, 38. Ergo in confusione non sunt leges communes, §. 79, 86.

§. 88.

Ordinis si regula fuerit vnica, SIMPLEX [1], si plures, ORDO COMPOSITVS vocatur [2].

1 Eine einfache, 2 zusammengesetzte Ordnung.

SECTIO VI.

VERVM.

§. 89.

VERITAS METAPHYSICA [1] (realis, obiectiua, materialis) est ordo plurium in vno, VERITAS in essentialibus et attribu-

tributis entis, TRANSCENDENTALIS [2].

1, die metaphysische Wahrheit. 2, die nothwendige metaphysische Wahrheit.

§. 90.

Quum omnis entis determinationes coniungantur, essentiales secundum principium contradictionis, §. 40, 7. et accidentales, attributa secundum principium contradictionis, §. 64, 7. et rationis, §. 20. et sufficientis, §. 22, 50. modi secundum principium contradictionis, §. 65, 7. et rationis, §. 42, 20. essentialia et affectiones secundum principium rationati, §. 23, 41, hinc regulas communes, §. 83, 86. *omne ens est verum* transcendentaliter, §. 89.

§. 91.

Confusio veritati transcendentali opposita esset SOMNIVM OBIECTIVE SVMTVM [1] (cf. §. 593.) Somniorum aggregatum esset MVNDVS FABVLOSVS [2], (cf. §. 354.)

1 ein Traum, das Getraeumte. 2 das Land der Wünsche.

§. 92.

PRINCIPIA (cf. §. 307, 311.) CATHOLICA [1] (vniuersalia) sunt singulis entibus communia. Metaphysice vera determi-

nantur principiis catholicis, §. 7, 26, 22, 23. conuenienter, §. 90, 80. et, quae determinantur his principiis conformiter, sunt metaphysice vera, §. 89. Hinc VERITAS METAPHYSICA potest definiri per conuenientiam entis cum principiis catholicis.

1 allgemeine Grund-Saetze.

§. 93.

CERTITVDO OBIECTIVA (cf. §. 531.) [1] est apperceptibilitas veritatis in ente. Iam omnis entis veritas est clare cognoscibilis, §. 90, 8. Ergo *omne ens est obiectiue certum.*

1 Gewisheit der Dinge.

SECTIO VII.

PERFECTVM.

§. 94.

Si plura simul sumta vnius rationem sufficientem constituunt, CONSENTIVNT [1], consensus ipse est PERFECTIO [2], et vnum, in quod consentitur, RATIO PERFECTIONIS DETERMINANS (focus perfectionis) [3].

1 übereinstimmen. 2 Vollkommenheit.
3 Grund oder Brennpunct der Vollkommenheit.

§. 95.

§. 95.

In perfectione plura eidem rationi conformiter determinantur, §. 94, 80. ergo est in perfectione ordo, §. 78. et communes perfectionis regulae, §. 86.

§. 96.

Ratio perfectionis determinans si fuerit vnica, SIMPLEX [1], si plures, COMPOSITA tunc est PERFECTIO [2], §. 88, 95.

1 eine einfache, 2 eine zusammengesetzte.

§. 97.

REGVLAE oppositae COLLIDI [1] dicuntur, et defectus ex regulis perfectionis collidentibus EXCEPTIO [2], prout normae vel vera vel apparente tantum oppositione colliduntur, §. 81. vel vera, vel apparens, §. 12.

1 mit einander streitende Richtschnuren.
2 Ausnahme.

§. 98.

Consensus essentialium est PERFECTIO essentialis TRANSCENDENTALIS [1], affectionum ACCIDENTALIS [2], vtraque INTERNA [3]. Consensus relationum est PERFECTIO EXTERNA [4].

1 wesentliche. 2 ausserwesentliche.
3 innre. 4 aeussre.

§. 99.

§. 99.

Essentialia omnis entis consentiunt ad essentiam eius, §. 63, 40. et attributa, §. 50, 94. Ergo *omne ens est perfectum* transcendentaliter.

§. 100.

BONVM [1] est, quo posito ponitur perfectio. Ergo *omne ens est bonum*, transcendentaliter §. 99.

1 gut.

CAPVT II.

PRAEDICATA ENTIS INTERNA DISIVNCTIVA.

SECTIO I.

NECESSARIVM ET CONTINGENS.

§. 101.

NECESSARIVM [1] est, cuius oppositum est impossibile, non necessarium est CONTINGENS [2].

1 nothwendig. 2 zufaellig.

§. 102.

Cuius oppositum in se impossibile est, est illud NECESSARIVM IN SE [1] (metaphysice,

physice, intrinsecus, absolute, geometrice, logice). Cuius oppositum est extrinsecus tantum impossibile, est NECESSARIVM HYPOTHETICE [2] (secundum quid). Entis determinatio, qua necessarium est, est eius NECESSITAS [3]. Ergo necessitas est vel ABSOLVTA [4] (consequentis), vel HYPOTHETICA [5] (consequentiae), illa, qua aliquid est in et per se, haec, qua aliquid est hypothetice tantum necessarium.

1 an sich, schlechterdings, unbedingt nothwendig. 2 bedingt nothwendig. 3 Nothwendigkeit. 4 die schlechterdings, so genannte, (unbedingte). 5 die bedingte.

§. 103.

Possibilitatis oppositum inuoluit, §. 81, 7. hinc possibilitas entis est determinatio eius necessaria, §. 101. intrinseca intrinsecus, extrinseca extrinsecus, §. 102.

§. 104.

Cuius oppositum absolute possibile est, est CONTINGENS IN SE [1] (per se, intrinsecus), cuius oppositum est etiam hypothetice possibile, est et EXTRINSECVS CONTINGENS [2] (hypothetice). Entis determinatio, qua contingens est, est eius CONTINGENTIA [3]. Ergo contingentia est vel ABSOLVTA [4], qua aliquid est saltim

in

in et per se, vel HYPOTHETICA[5], qua aliquid est hypothetice contingens.

1 an sich, schlechterdings (unbedingt). 2 auch bedingt und aeusserlich zufaellig. 3. Zufaelligkeit. 4. die unbedingte, schlechterdings so genannte. 5 die bedingte.

§. 105.

Nullum absolute necessarium est vllo modo contingens, §. 102, 104. Ergo quicquid vllo modo contingens est, non est absolute necessarium. *Omne hypothetice necessarium est in et per se contingens*, §. 18. Ergo quoddam in et per se contingens est hypothetice necessarium. Omne hypothetice contingens est et in se, §. 104.

§. 106.

Essentiae rerum sunt in iis absolute necessariae, §. 40, 103.

§. 107.

Sublatis essentialibus et attributis tollitur essentia, §. 63, 64. hinc ponitur impossibilitas entis interna, §. 81, 40. Sunt ergo tam essentialia, quam attributa absolute necessariae entis determinationes, §. 103.

§. 108.

Modorum oppositum est in ente absolute possibile, §. 65, 81. hinc modi sunt de-
ter-

terminationes entis in se contingentes, §. 104. Ergo non absolute necessariae, §. 105. Absolute necessariarum in ente determinationum oppositum est in eodem absolute impossibile, §. 102. Ergo ipsae sunt in ente absolute possibiles, §. 81, hinc in eodem in se spectato repraesentabiles, §. 15. Relationes autem non sunt in ente in se spectato repraesentabiles, §. 37. Ergo nullae relationes entis sunt absolute necessariae, omnes contingentes, §. 101.

§. 109.

Quum exsistentiae oppositum in aliquo sit possibile, §. 54, 55. exsistentia aut erit absolute necessaria, aut in se contingens, §. 103, 10. Ens, cuius existentia est absolute necessaria, est ENS NECESSARIUM [1], cuius existentia est intrinsecus contingens, est ENS CONTINGENS [2].

[1] das nothwendige Ding. [2] Ein zufaelliges Ding.

§. 110.

Omnes entis necessarii determinationes internae sunt absolute necessariae. Pertinent enim aut ad essentiam, aut ad exsistentiam, §. 56. Tam haec, quam illa est in ente necessario absolute necessaria, §. 109, 106.

§. 111.

In ente necessario non sunt modi, §. 110, 108.

108. Ergo cui modi insunt, est ens contingens, §. 109.

§. 112.

Omne ens contingens habet modos. Pone enim alicui enti contingenti nullos modos inesse, omnes affectiones eius sunt absolute necessariae, §. 52, 107. hinc et exsistentia eius absolute necessaria est, §. 55. q. a. §. 109.

§. 113.

Determinationes vnius sunt inseparabiles, §. 73. hinc cuiuslibet oppositum impossibile, §. 72, 81. sunt ergo determinationes vnius necessariae, §. 101, et absolute quidem absolute vnius, hypothetice hypothetice vnius, §. 102, 76. Vnita sunt necessario coniuncta, §. 79, vel in se, vel hypothetice, §. 102.

§. 114.

Necessaria sunt vnico tantum modo ac ratione determinabilia. Nam sunt aut A, aut non-A. Tertius modus, tertia ratio determinabilitatis impossibilis est, §. 10. Iam pone necessarium esse determinabile per A; non-A. est huius determinationis oppositum, §. 81. hinc impossibile, §. 101. Non sunt ergo plures determinabilitatis modi ac rationes, praeter A vnicum, §. 77. Vnico tantum modo ac ratione determinabilia sint A, oppositum eorum esset

non

non-A §. 81. ſed hoc impoſſibile eſt §. 77. Sint non-A, oppoſitum eorum eſſet A, §. 81, ſed hoc impoſſibile eſt, §. 77. Tertium non datur, §. 10. Ergo vnico tantum modo ac ratione determinabilium oppoſitum eſt impoſſibile, adeoque ipſa neceſſaria ſunt, §. 102. Contingentia non ſunt neceſſaria, hinc nec ſunt vnico tantum modo ac ratione determinabilia, nec pluribus ac duobus, §. 10. Sunt ergo duplici modo determinabilia. Duplici modo ac ratione determinabilia non ſunt neceſſaria, hinc contingentia, §. 102. Poſſunt itaque definiri 1) NECESSARIVM, per vnico tantum, 2) CONTINGENS, per duplici modo determinabile, 3) NECESSITAS per vnicitatem, 4) CONTINGENTIA per duplicitatem determinabilitatis.

§. 115.

Vnum hypothetice tale habet determinationes in ſe ſeparabiles, §. 76, 18. hinc vnitas eius eſt intrinſecus contingens, §. 104.

§. 116.

Vnitas tranſcendentalis eſt abſolute neceſſaria, §. 73, 102. hinc nullum eius eſt oppoſitum, §. 102, 15.

§. 117.

Ordinis oppoſita quum ſint confuſio, §. 79, 78. et non facta coniunctio, §. 78, 81.

ordo absolute necessarius est in per se necessario coniunctis et quidem eodem modo, §. 102. Vbicunque ergo non est absolute necessaria tam coniunctio, quam coniunctionis identitas, ibi est ordo in se contingens, §. 104.

§. 118.

Veritas transcendentalis est ordo in essentialibus et attributis, §. 89. hinc necessario per se coniunctis, §. 78, 107. et quidem eodem modo, §. 7, 22. hinc veritas transcendentalis est absolute necessaria, §. 117. et nullum habet oppositum, §. 102, 15.

§. 119.

Ordo plurium in vno, quorum non coniunctio aut confusio est interne possibilis in ente, est veritas in se contingens, §. 117, 89.

§. 120.

Somnium obiectiue sumtum et mundus fabulosus sunt nonentia, §. 118, 91. et si videantur entia, sunt entia ficta, §. 62.

§. 121.

Perfectionis oppositum est IMPERFECTIO[1], et quidem 1) non consensus simplex, si in pluribus simul sumtis quaedam non sunt rationes vnius: haec est IMPERFECTIO PRIVATIVE DICTA; 2) dissensus,

ſus, ſi in pluribus ſimul ſumtis quaedam conſentiunt ad vnum, quaedam ad oppoſitum eius: haec eſt IMPERFECTIO CONTRARIE DICTA, §. 81, 94.

1 Unvollkommenheit.

§. 122.

Perfectio eorum, quorum non conſenſus, hinc et diſſenſus eſt in ſe impoſſibilis, eſt abſolute neceſſaria, §. 121, 192. At perfectio in iis, quae non conſentire aut etiam diſſentire eſt in ſe poſſibile, eſt in ſe contingens, §. 104, 121.

§. 123.

Perfectio transſcendentalis eſt abſolute neceſſaria, §. 122, 94. hinc nullam habet oppoſitam imperfectionem, §. 121, 102.

SECTIO II.

MVTABILE ET IMMVTABILE.

§. 124.

SVCCEDVNT[1] ſibi, (ſucceſſiua ſibi ſunt) quorum vnum poſt aliud exſiſtit. Determinatio entium, qua ſibi ſucceſſiua ſunt, eſt eorum SVCCESSIO[2].

1 Folgen auf einander. 2 die Folge.

§. 125.

Cuius determinationes sibi succedunt, MVTATVR [1]: hinc MVTABILE [2] (variabile) est, cuius determinationes sibi possunt succedere; cuius determinationes sibi non possunt succedere, est IMMVTABILE [3] (fixum, inuariabile, constans). Ipsa autem determinationum in ente successio, est eius, et simul determinationum eius, MVTATIO [4].

1 wird verændert. 2 verænderlich. 3 unverænderlich. 4 Verænderung.

§. 126.

MVTATIO entis vel est INTERNA [1] internorum, vel EXTERNA [2] seu relatiua relationum. §. 125, 37.

1 eine innre. 2 æussre Verænderung.

§. 127.

MVTABILITAS [1] entis, s. possibilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 125, 15. vel hypothetica, §. 125, 16. IMMVTABILITAS [2] entis, s. impossibilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 125, 15. vel hypothetica, §. 125, 17.

1 Verænderlichkeit. 2 Unverænderlichkeit.

§. 128.

Nullum per se immutabile est hypothetice mutabile. Ergo nullum hypothetice

muta-

mutabile, eſt abſolute immutabile. *Omne hypothetice immutabile eſt in ſe mutabile.* Omne hypothetice mutabile eſt in ſe mutabile. Ergo abſolute immutabilia nec ſunt hypothetice mutabilia, nec immutabilia. Quoddam abſolute mutabile eſt hypothetice immutabile, §. 127, 18.

§. 129.

Mutabilium determinationes ſibi poſſunt ſuccedere, §. 125. hinc mutabilia ſunt pluribus modis determinabilia, §. 74, 34. Neceſſaria non ſunt pluribus modis determinabilia, §. 114. Ergo neceſſaria ſunt immutabilia, §. 125.

§. 130.

Abſolute neceſſaria ſunt abſolute immutabilia, hypothetice neceſſaria ſunt hypothetice immutabilia, §. 129, 127.

§. 131.

Nullum mutabile eſt neceſſarium, §. 129. hinc omne mutabile eſt contingens, §. 101. et in ſe quidem mutabile eſt in ſe contingens, hypothetice mutabile eſt hypothetice contingens, §. 104, 127.

§. 132.

Eſſentiae rerum, §. 106. eſſentialia et attributa, §. 107. exſiſtentia entis neceſſarii,

§. 109. omnes eius determinationes internae, §. 110. vnitas, §. 116. veritas, §. 118. et perfectio, transcendentales, §. 123. sunt absolute et interne immutabiles, §. 130, 126.

§. 133.

Modi entis sibi in eo in se spectato possunt succedere, §. 124, 65. hinc et ipsi, et ens, cui insunt, sunt absolute mutabilia, §. 125, 127. Iam omne ens contingens habet modos, §. 112. Ergo omne ens contingens est absolute et interne mutabile, §. 126. Relationes entis sunt intrinsecus contingentes, §. 108. Ergo possunt sibi in eo in se spectato succedere, §. 124, 104. Hinc sunt in omni ente absolute mutabiles, §. 127. Omne ens, qua omnes suas relationes, est mutabile, §. 125.

§. 134.

Essentia non est mutabilis, §. 132. hinc omne ens contingens mutabile est, qua exsistentiam, §. 133, 56. Hinc exsistentia entis contingentis est mutabilis, §. 125. nec est adeo essentiale, nec attributum, §. 132. interna tamen determinatio, §. 55. ergo modus, §. 52. Cuius exsistentia modus est, eius exsistentia est absolute mutabilis, §. 133. hinc et intrinsecus contingens, §. 131. Ergo cuius exsistentia modus est, est ens contingens, §. 109. Potest hinc ENS CONTINGENS definiri per ens, cuius exsistentia modus est.

SECTIO

SECTIO III.
REALE ET NEGATIVVM.

§. 135.

Negatione posita realitas tollitur, §. 36, 10. Hinc negationes et realitates sunt sibi inuicem oppositae, §. 81. Tam realitates ipsae, quam entia, quibus insunt, ENTIA REALIA[1] seu positiua dicuntur. Negationes autem ENTIA NEGATIVA[2].

1 etwas bejahendes. 2 etwas verneinendes.

§. 136.

Ens mere negatiuum esset, cui nulla inesset realitas, hinc nec possibilitas, §. 8. nec rationalitas, §. 19. nec actualitas, §. 55, nec vnitas, §. 73, nec veritas, §. 89. nec perfectio, §. 94, realitates, §. 36. Ergo ens mere negatiuum est non-ens, et, si videtur ens, est ens fictum, §. 62. Quum ergo omni enti quaedam insit realitas, omne ens est reale, §. 135.

§. 137.

Omne ens quum sit reale, §. 136. aut nulla ipsi inerit negatio, aut quaedam cum realitatibus eius vna inerit, §. 10. et haec quidem aut absolute necessaria, aut in se contingens, §. 102, 104. Prior est NEGATIO STRICTE DICTA[1] (ens negatiuum

 stri-

ſtricte dictum). Poſterior eſt PRIVATIO[2] ſeu ens priuatiuum. Eſſentialia et attributa negatiua ſunt negationes ſtricte dictae, §. 106, 107. modi negatiui ſunt priuationes, §. 108.

1 eine Verneinung in engerer Bedeutung.
2 eine Beraubung.

§. 138.

Nullae priuationes ſunt in ente abſolute neceſſariae, §. 137, 105. hinc internae non ſunt eſſentialia, nec attributa, §. 107. Ergo modi, §. 52. Ens itaque neceſſarium non habet priuationes internas, §. 111. et cui inſunt, eſt ens contingens, §. 111.

§. 139.

Ens negatiuum, qua tale, non eſt poſitiuum, §. 135. at, ſi conſentiret, qua negatio, ad vnam realitatem, eſſet realitas, §. 94, 36. hinc ens negatiuum, qua tale, non conſentit in ente reali, cui ineſt, §. 137. ad vnam realitatem.

§. 140.

Realitates, qua tales, non conſentiunt, niſi ad realitates. Rationatum enim merarum realitatum eſſe, eſt realitas. §. 36, 14.

§. 141.

Omne ens eſt perfectum, §. 99. et reale §. 137. hinc eius perfectio, qua talis, eſt conſenſus realitatum ad vnam, §. 94, 140.

§. 142.

§. 142.

Positis in ente negationibus ponitur non consensus, §. 141, 139. hinc imperfectio, §. 121. hinc positis in ente negationibus stricte dictis, ponitur imperfectio absolute necessaria, §. 137.

§. 143.

Imperfectio entis absolute necessaria, aut est attributum eius, aut essentiale, §. 107, 108. at, quia in realitatibus non est ratio sufficiens negationum, §. 139. non est in entis attributis imperfectio, in cuius non sit etiam essentialibus, §. 50. nec est in essentialibus entis imperfectio, in cuius non esset etiam affectionibus, §. 23.

§. 144.

Positis in ente priuationibus ponitur imperfectio, §. 142. at in se contingens, §. 138.

§. 145.

Non est perfectio essentialis sine accidentali, §. 98, 140. nec accidentalis sine essentiali, §. 98. non est imperfectio essentialis sine accidentali, nec accidentalis sine essentiali, §. 143, 99. nec sunt perfectio et imperfectio essentialis opposita, §. 81, 142.

§. 146.

Quo posito ponitur imperfectio, MALVM est, hinc negationes sunt malum, §. 142, eaeque

eaeque vel ſtricte dictae, MALVM META-PHYSICVM[2], quo poſito ponitur imperfectio abſolute neceſſaria, §. 142. vel priuationes, MALVM CONTINGENS[3] (phyſicum late dictum, cf. §. 788.) quo poſito ponitur imperfectio in ſe contingens, §. 144.

1 Das Uebel, Böſe. 2 das ſchlechterdings nothwendige. 3 das zufællige.

§. 147.

Poſitis entis realitatibus ponitur eius perfectio, §. 141. hinc realitates ſunt bona, §. 100. et abſolute quidem neceſſariae BONVM METAPHYSICVM[1], in ſe contingentes BONVM CONTINGENS[2] (phyſicum late dictum, cf. §. 787.)

1 das ſchlechterdings nothwendige. 2 das zufællige Gute.

SECTIO IIII.

SINGVLARE ET VNIVERSALE.

§. 148.

Complexus omnium determinationum in ente compoſſibilium eſt OMNIMODA eius DETERMINATIO[1]. Hinc ens aut eſt omnimode determinatum, aut minus, §. 10. Illud eſt SINGVLARE[2], (indiuiduum,) hoc VNIVERSALE[3]. Vtrumque reſpectu omnium minus determinatorum, quae in ſe con-

continet, INFERIVS [4] dicitur, illa respectu huius. SVPERIORA [5],

1 durchgængige, völlige, vollſtændige Beſtimmung. 2 einzeln. 3 allgemeine. 4 das untere, niedrigere, tiefere, beſtimmtere. 5 die obern, höheren, allgemeinern, unbeſtimmtern.

§. 149.

ENS vniuerſale ſpectatum in ſuo inferiori, et ſingulare ſpectatum qua alia etiam ſua praedicata, praeter certum vniuerſale, SPECTATVR IN CONCRETO [1] et tunc CONCRETVM [2] dicitur. ENS vniuerſale, quod attenditur quidem, non tamen in inferiori ſuo, et ſingulare, in quo tamen certum tantum eius ſuperius attenditur, SPECTATVR IN ABSTRACTO [3], et tunc ABSTRACTVM [4] dicitur. Vniuerſale in concreto eſt VNIVERSALE PHYSICVM [5], (in multis, in re), vniuerſale in abſtracto eſt LOGICVM [6] (poſt multa, poſt rem).

1 in mehrerer Beſtimmung betrachtet. 2 unabgeſondert. 3 nur in gewiſſer Beſtimmung betrachtet. 4 abgeſondert. 5. das allgemeine im beſtimmtern. 6 das allgemeine im denckenden.

§. 150.

Vniuerſale in ſolis indiuiduis in concreto repraeſentabile, ſeu, quod ſola indiuidua ſub ſe continet, eſt SPECIES [1], quod etiam

etiam in vniuersalibus in concreto repraesentabile est, seu, quod vniuersalia etiam sub se continet, est GENVS [2], et horum INFIMVM [3] quod in nullo genere est, s. quod nullum genus sub se continet, SVMMVM [4] in quo nullum genus s. quod sub nullo genere continetur, SVBALTERNA [5] denique vocantur, quae non sunt summa.

1 Art, Gattung. 2 Geschlecht. 3 das Unterste. 4 das Oberste. 5 untergeordnete, oder Untergeschlechte.

§. 151.

Determinationes inferioris entis, indeterminatae in eius superiore, sunt illius DIFFERENTIA [1]. Hinc DIFFERENTIA GENERICA [2] est complexus determinationum in genere determinatarum, indeterminatarum in eius superiori; DIFFERENTIA SPECIFICA [3] est complexus determinationum speciei, indeterminatarum in genere eius infimo. DIFFERENTIA NVMERICA [4] (haecceitas, principium indiuiduationis) est complexus determinationum indiuidui indeterminatarum in specie, §. 148.

1 die genauere Bestimmung. 2 eines Geschlechtes. 3 einer Art. 4 eines jeden einzeln.

§. 152.

Singularia sunt interne prorsus determinata, §. 148. hinc actualia, §. 54.

§. 153.

§. 153.

Quum in inferiori ſit ſuperius, §. 149, 148. eſt in indiuiduo ſpecies, genus infimum, ſubalterna, ſummum, in ſpecie genera, in genere infimo et ſubalterno ſuperiora, in inferioribus omnibus ſummum, §. 150.

§. 154.

Determinationes generis ſummi ſunt in inferioribus eius, §. 148. i. e. generibus ſubalternis, infimo, ſpeciebus et indiuiduis; determinationes generis ſubalterni ſunt in inferioribus eius generibus, ſpeciebus, et indiuiduis; determinationes generis infimi ſunt in ſpeciebus et indiuiduis; determinationes ſpeciei ſunt in indiuiduis, §. 153, 35. i. e. *determinationes ſuperioris ſunt in eius inferiori, ſeu poſitiuae fuerint ſeu negatiuae*, §. 30. *Haec propoſitio dicitur dictum de O. et N.*

SECTIO V.

TOTALE ET PARTIALE.

§. 155.

Vnum prorſus idem cum multis ſimul ſumtis eſt TOTVM [1], et multa ſimul ſumta prorſus eadem cum toto ſunt PARTES [2] eius. Quae cum data parte ſimul ſumenda ſunt, vt ſit prorſus eadem cum toto,

ſunt

ſunt eius compartes, ſeu COMPLEMENTA AD TOTVM[3] (ſupplementa).

1 das Ganze. 2 Theile. 3 Ergænzungen.

§. 156.

Quaelibet pars ſimul ſumta cum ſuis complementis ad totum eſt PARS ACTVALIS[1], cum aliis ſimul ſumta eſt PARS POTENTIALIS[2].

1 ein würklicher. 2 ein möglicher Theil.

§. 157.

Totum eſt prorſus idem cum ſuis partibus actualibus, §. 155, 156. hinc et *aequale, et ſimile, et congruens*, §. 70.

§. 158.

Ens, cuius eſſentia eſt pars alterius, eſt ENS INCOMPLETVM[1]; cuius eſſentia non eſt pars alterius, eſt ENS COMPLETVM[2].

1 ein unvollſtændiges, 2 ein vollſtændiges Ding.

§. 159.

Multitudo partium eſt MAGNITVDO[1] (abſoluta cf. §. 161.) ſeu quantitas §. 75. continua. Multitudo totorum eſt NVMERVS[2] (abſolutus cf. §. 161.) ſeu quantitas §. 75. diſcreta. Si tota, quorum eſt numerus, iterum ſpectentur vt partes, NVMERVS eſt

FRA-

FRACTVS [3] (fractio, minutia,) sin minus, NVMERVS est INTEGER [4].

1 die Grösse des Ganzen. 2 eine Zahl.
3 ein Bruch. 4 eine ganze Zahl.

§. 160.

Cuius pars toti aequalis est, MAIVS > est [1], totum parti aequale MINVS < est [2].

1 das grössere. 2 das kleinere.

§. 161.

MINIMVM [1] est solo nihilo maius, seu, quo minus impossibile est; MAXIMVM [2] est, solo nihilo minus, seu, quo maius impossibile est. Multitudo maior est MVLTITVDO COMPARATIVA [3] cf. §. 74. minor, PAVCITAS [4]. Magnitudo maior est MAGNITVDO COMPARATIVA [5], cf. §. 159. minor, PARVITAS [6]. NVMERVS maior est COMPARATIVVS, cf. §. 159. minor, RARITAS [7].

1 das kleinste. 2 das grösseste. 3 eine Menge. 4 Wenigkeit. 5 eine Grösse des Ganzen und Zahl, auch in der Vergleichung. 6 Kleinigkeit. 7 Seltenheit.

§. 162.

Mutari in minus est MINVI [1]; mutari in maius, AVGERI [2]. Quicquid ergo potest augeri vel minui, est mutabile, §. 125. et

qui-

quidem, qua quantitatem, §. 160, 70. hinc interne, §. 126, 69.

1 vermindert. 2 vermehrt werden.

§. 163.

Essentiae rerum, essentialia et attributa, omnes entis necessarii determinationes internae, vnitas in entibus, veritas, et perfectio, transcendentales, augeri vel minui intrinsecus nequeunt, §. 162, 132.

§. 164.

Determinatio entis interna, quae potest augeri vel minui, modus est, §. 163, 52. et in quo talis occurrit determinatio interna, quae in ipso potest augeri vel minui, illud est ens contingens, §. 111.

SECTIO VI.

PRIMA MATHESEOS INTENSORVM PRINCIPIA.

§. 165.

Possibilitas minima est non-repugnantia minimorum paucissimorum, §. 161, 8. Quo ergo plura, quo maiora sunt compossibilia, hoc maior est possibilitas, §. 160. donec maxima sit, vbi plurima maxima sunt compossibilia, §. 161. Hinc omnis possibilitas entis hypothetica maior est eiusdem possibilitate intrinseca, §. 16, 15.

§. 166.

Ratio minima est, quae vnicum minimum ratio-

rationatum habet, §. 161. Quo ergo plura, quo maiora rationata habet, hoc maior est, §. 160. donec maxima fiat maxima plurima rationata habens, §. 161. Magnitudo rationis ex numero rationatorum est FOECVNDITAS [1], ex magnitudine eorum PONDVS [2] (grauitas, dignitas, nobilitas).

1 Fruchtbarkeit. 2 Wichtigkeit.

§. 167.

Nexus minimus est vnicae rationis minimae, §. 166, 14. Quo ergo plures, quo maiores rationes, hoc maior nexus §. 160. donec fiat maximus plurimarum maximarum rationum, §. 161. i. e. foecundissimarum & grauissimarum, §. 166. Nexus maior est HARMONIA.

§. 168.

Possibilitas hypothetica minima est, qua ens vnicum minimum in minimo nexu gaudet, §. 16, 161. Quo ergo plura, quo maiora, quo maiore in nexu possibilia sunt, hoc maior est possibilitas hypothetica, §. 160. donec maxima sit, vbi plurima maxima in maximo nexu possibilia sunt, §. 161. i. e. foecundissimarum grauissimarumque rationum rationata foecundissima, grauissima, §. 167.

§. 169.

Ratio sufficiens est rationum foecundissima, §. 166, 21. in sufficientibus tamen minima est, quae vnico minimo rationato sufficit,

cit. §. 166, 161. Quo ergo pluribus, quo maioribus rationatis sufficit, hoc maior est, §. 160. donec sit maxima, plurimis maximis rationatis sufficiens, §. 161. eademque foecundissima & nobilissima, §. 166.

§. 170.

Ratio vlterior propiore maior est, §. 166, 27. hinc sufficiens simpliciter talis maior omnibus secundum quid sufficientibus, §. 169, 28.

§. 171.

Essentia minima est complexus paucissimorum minimorum essentialium, §. 40, 161. Quo plura, quo maiora sunt essentialia, hoc est maior, §. 160. donec maxima sit, complexus plurimorum maximorum essentialium, §. 161.

§. 172.

Nexus vniuersalis minimus est, vbi singula aut sunt rationes minimae, aut earum rationata, §. 48, 167. Quo ergo aut maiores rationes, aut maiorum rationum rationata, aut vtrumque fiunt singula, hoc maior est nexus vniuersalis, §. 160. donec sit maximus, vbi singula maximae rationes sunt, §. 161. i. e. foecundissimae grauissimaeque, §. 166.

§. 173.

Vnitas minima est, si paucissimae minimae determinationes vnici minimi sint inseparabiles, §. 73, 161. Quo ergo plures, quo maio-

maiores determinationes, quo plurium, quo maiorum sunt inseparabiles, hoc vnitas maior est, §. 160. donec sit maxima, vbi plurimae maximae determinationes plurimorum maximorumque sunt inseparabiles, §. 161. Vnicitas minima est, qua vnum minimum a paucissimis minimis vnico minimo discrimine differt, §. 77, 161. Quo ergo maius, a quo pluribus, quo maioribus, quo plures, quo maiores per differentias distinguitur, hoc maior est vnicitas, §. 160. donec sit maxima, qua maximum ab omnibus, maximis etiam in suo genere, per plurimas maximas differentias distinguitur, §. 161.

§. 174.

Identitas minima est, si vnica minima determinatio sit paucissimis minimis communis, §. 38, 161. Hinc quo plures, quo maiores determinationes, quo pluribus, quo maioribus sunt communes, hoc maior est identitas, §. 160. donec sit maxima, plurimarum maximarumque determinationum in plurimis maximis communio, §. 161.

§. 175.

Ordo minimus est minima in coniunctione identitas, §. 78, 161. Ergo quo maior est coniunctionis identitas, hoc maior fit ordo, §. 160, 174. donec sit maximus, vbi maxima coniunctionis identitas, §. 161. vbi plurima maxima, toties, tantumque coniunguntur eodem modo, quoties, quantumque possunt,

§. 174. Vnitio minima est paucissimorum minimorum minime necessaria coniunctio, §. 79, 113, 161. Quo ergo plura coniunguntur, hoc est extensiue maior; quo maiora, quo maiori necessitate coniunguntur, hoc est intensiue maior vnitio, donec plurimorum coniunctio necessaria sit extensiue, vel duorum tantum, triumue, sed maximorum & maxime necessaria, quae potest esse inter ea, sit intensiue maxima vnitio.

§. 176.

DETERMINATIONIS ex ratione cognoscibilitas quum sit CONFORMITAS eius CVM RATIONE [1], §. 80, haec conformitas erit minima, si determinatio ex minima ratione tantum cognoscibilis, §. 161, 166. in minima cognitionis possibilitate, §. 165. Quo maior ratio, ex qua cognoscenda determinatio, quo magis possibilis haec cognitio, hoc maior conformitas determinationis cum ratione, §. 160. donec sit maxima ex maxima ratione maxime cognoscibilis, §. 161.

1 die Uebereinstimmung einer Bestimmung mit ihrem Grunde.

§. 177.

Determinatio rationi sufficienti, foecundiori, grauiori conformis, §. 166, 169. hinc vlteriori & simpliciter tali, §. 170. maiorem habet conformitatem, quam insufficienti, minus foecundae, minusque graui, §. 166, 169. propiori aut secundum quid sufficienti, §. 170. tantum conformis, §. 176.

§. 178.

§. 178.

Defectus minimus est oppositus determinationi minimae conformitatis cum ratione, §. 82, 161. hinc eo maior est, quo maior in opposito eius conformitas, §. 160, 176. donec sit maximus, oppositus determinationi, in qua maxima conformitas, §. 176, 161.

§. 179.

Defectus rationi sufficienti, foecundiori, grauiori, vlteriori & simpliciter tali contrarius maior est contrario rationi insufficienti minus foecundae, minus graui, propiori & sufficienti secundum quid tantum, §. 178, 177.

§. 180.

Magnitudo conformitatis cum ratione in determinatione, quam lex enunciat, est ROBVR LEGIS [1]. LEX enuncians determinationem conformitatis cum ratione comparatiue magnae est FORTIS [2], paruae DEBILIS [3] est. Hinc lex maxime debilis seu minimi roboris est, quae enunciat determinationem minimae conformitatis cum ratione, §. 161, 176. Quo maior conformitas cum ratione determinationi a lege enunciatae, hoc lex est fortior, §. 160. donec fortissima sit enuncians determinationem, in qua maxima conformitas, §. 161.

1 Staercke der Richtschnur. 2 ein starckes, 3 schwaches Gesetz.

§. 181.

Lex enuncians determinationem rationi sufficienti, foecundiori, grauiori, vlteriori, cuius rationatum sit, seu cui subordinetur comparanda propior, & simpliciter tali conformem, fortior est, quam lex debilior enuncians determinationem rationi insufficienti, minus foecundae, minus graui, propiori, quae subordinetur illi, cum qua comparatur, vlteriori, & secundum quid sufficienti tantum conformem, §. 180, 177.

§. 182.

LEX enuncians determinationem rationi sufficienti vlteriori conformem SVPERIOR [1], propriori conformem enuncians INFERIOR [2] dicitur. *Ergo leges superiores fortiores sunt inferioribus, & summa lex est fortissima*, §. 181.

1 eine höhere, 2 niedrigere Richtschnur.

§. 183.

Ordo maximus plurimas regulas communes habet, §. 175, 86. hinc est maxime compositus, §. 88. adeoque ordo simplex, quantuscunque sit, non tamen est maximus, §. 175, 88.

§. 184.

Veritas metaphysica minima est ordo plurium in vno minimus, §. 175, 89. seu minima cum principiis catholicis conformitas, §. 176, 92. Quo ergo plura in ente, quo maiora, secun-

eundum quo plures, quo fortiores regulas coniuncta sunt, hoc maior est in illo veritas, §. 175, 180. donec sit maxima, vbi plurima maxima, fortissimis (principiorum catholicorum, §. 182.) regulis conuenientissima deprehenduntur, §. 160, 161.

§. 185.

Perfectio minima est consensus paucissimorum minimorum ad vnum minimum vnicus minimus, §. 93, 161. hinc quo plura, quo maiora, in quo plura, in quo maiora, quo pluries, quo magis consentiunt, hoc maior est perfectio, §. 160. donec sit maxima plurimorum maximorum maximus consensus ad vnum, §. 161, 169. At summa perfectio quum adeo sit maxime composita, §. 183, 96. simplex perfectio quantacunque sit, non tamen est maxima, §. 96.

§. 186.

Exceptio minima est a maxime debili perfectionis regula ob fortissimam facta, §. 178, 97. Ergo quo fortior est regula perfectionis, a qua, quo debilior, ob quam excipitur, hoc maior est exceptio, §. 160. donec sit maxima a fortissima, hinc summa perfectionis regula, §. 182. ob maxime debilem legem excipiens, §. 161. Si collidantur ratio perfectionis sufficiens & insufficiens, exceptio a sufficiente maior, ab insufficiente minor est. Si collidantur foecundior & minus foecunda, exceptio a foecundiori maior, a minus foecunda

cunda minor est. Si collidantur ratio perfectionis grauior & minus grauis, exceptio a grauiori maior, a minus graui minor est. Si collidantur vlterior & ipsi subordinanda propior, exceptio ab vlteriori maior, a propiori minor est. Si collidantur ratio simpliciter sufficiens & talis secundum quid, exceptio a simpliciter tali maior, a tali secundum quid, minor est, §. 181. Si collidantur regula perfectionis superior & inferior, exceptio a superiori maior, ab inferiori minor est, §. 182. Hinc exceptio summae perfectionis legi contraria, i. e. quae fit a summa perfectionis regula ob minimam, i. e. minimae conformis, est maxima, §. 187, 182.

§. 187.

Bonum minimum est, quo posito ponitur minima perfectio, §. 100, 161. Quo maior est perfectio posito bono ponenda, hoc maius est bonum, §. 160. donec OPTIMVM [1] sit, quo posito ponitur summa perfectio, §. 161.

1 Das Beste.

§. 188.

Minime contingens est, cuius oppositum est minime possibile, §. 104, 161. Quo maior ergo possibilitas vnius oppositorum, hoc maior alterius contingentia, §. 160. Maxima contingentia est illius, cuius oppositum habet maximam possibilitatem, §. 161.

§. 189.

§. 189.

Quo maior est determinationum hypothetice vnius separabilitas, hoc maior est huius vnitatis contingentia, §. 115, 188. Quo magis tam non coniunctio, quam confusio est possibilis, hoc oppositus ordo magis est contingens, §. 117, 188. Quo magis non coniunctio vel confusio quorundam entis variorum possibilis est, hoc veritas eius opposita magis est contingens, §. 119, 188. Quo magis imperfectio possibilis est, hoc magis opposita perfectio contingens est, §. 122, 188.

§. 190.

Minima mutatio est vnici minimi in vnico minimo successio, §. 161, 125. Ergo quo plura, quo maiora, in quo pluribus, quo maioribus succedunt, hoc maior est mutatio, §. 160. donec sit maxima, plurimorum maximorum in pluribus maximis successio. Minima minimae mutationis in ente possibilitas est eius mutabilitas minima, §. 161, 127. Ergo quo magis possibilis, quo maior in ente, mutatio, hoc est eius maior mutabilitas, donec sit maxima maximae mutationis possibilitas, §. 161. Realitas in ente minima est summa paucitas & paruitas in eodem determinationum vere positiuarum, §. 135, 161. Quo harum plures, quo maiores habet, hoc est realius. REALISSIMVM ergo est, in quo maximae plurimae realitates. §. 161, 36. Hae absolute necessariae sunt SVMMVM BONVM,

NVM, s. optimum METAPHYSICVM [1], §. 187, 147. in se contingentes SVMMVM BONVM CONTINGENS [2] (physicum late dictum).

1 das nothwendige höchste Guth. 2 das zufällige höchste Guth.

SECTIO VII.

SVBSTANTIA ET ACCIDENS.

§. 191.

Ens vel non potest exsistere, nisi vt determinatio alterius, (in alio), vel potest, §. 10. Prius ACCIDENS [1] (praedicamentale, s. physicum, cf. §. 50. cuius esse est inesse, συμβεβηκος,) posterius est SVBSTANTIA [2], ens per se subsistens, forma, εντελεχεια, ουσια, ὑποςασις, ἐνεργεια,) quod potest exsistere, licet non sit in alio, licet non sit determinatio alterius.

1 ein nur in andern, 2 ein vor sich bestehendes Ding.

§. 192.

Exsistentia accidentis, qua talis, est INHAERENTIA [1], exsistentia substantiae, qua talis, est SVBSISTENTIA [2].

1 das nur in andern, 2 das vor sich bestehn.

§. 193.

Accidentia, si videntur per se subsistentia, sunt PHAENOMENA SVBSTANTIATA [1].

1 das vor sich zu bestehn scheinende.

§. 194.

§. 194.

Accidentia non exiſtere poſſunt, niſi in aliis. Iam non ſunt diuerſa ab accidentibus, niſi ſubſtantiae, §. 191. Ergo accidentia non exiſtere poſſunt, niſi in ſubſtantiis, ſeu, *non exſiſtunt extra ſuas ſubſtantias*, §. 58.

§. 195.

Eſſentialia, attributa, modi, relationes, accidentia, §. 191, 52. non exiſtere poſſunt, niſi in ſubſtantiis, §. 194.

§. 196.

Id in ſubſtantia, cui inhaerere poſſunt accidentia, ſ. ſubſtantia, quatenus eſt ſubiectum (cf. §. 344.) id, cui accidentia inhaerere poſſunt, SVBSTANTIALE vocatur, nec accidentia exiſtunt extra ſubſtantiale, §. 194.

§. 197.

Si ſubſtantiae inhaerent accidentia, eſt aliquid inhaerentiae ratio, §. 20. ſ. VIS LATIVS DICTA [1], (efficacia, energia, actiuitas cf. §. 216.) & ſufficiens, §. 22. Hoc eſt VIS STRICTIVS DICTA [2], (& breuitatis cauſſa nonnunquam ſimpliciter).

1 eine Kraft in weiterer, 2 eine Kraft in engerer Bedeutung.

§. 198.

§. 198.

Vis ſtrictius dicta aut eſt ſubſtantia, aut accidens, §. 191. Iam non eſt accidens, eorum omnium quum ſit ratio ſufficiens, §. 197. Ergo eſt ſubſtantia, & quatenus ipſi inhaerere poſſunt accidentia, vt ſubiecto, ſubſtantiale, §. 196.

§. 199.

Omnis ſubſtantia eſt ſubſtantiali, §. 191, 196. hinc vi praedita, §. 198. eſt ſubſtantiale, §. 196, 191. hinc vis tam latius, quam ſtrictius dicta, §. 198, 197.

§. 200.

Subſtantiae ſi videntur accidentia, ſint SVBSTANTIAE PRAEDICATAE, ſingulares ſunt SVPPOSITA [1].

[1] einzle vor ſich beſtehende Dinge.

§. 201.

Phaenomenis ſubſtantiatis vis tribuitur, §. 199, 193. & ſunt etiam vires latius dictae, aut viribus latius dictis praedita, §. 197, 23. Quodſi vero ſtrictius dicta vis tribuitur accidentibus, ſunt ea phaenomena ſubſtantiata, §. 198, 199.

§. 202.

Omnis ſubſtantia habet eſſentialia & attributa abſolute neceſſario, §. 107. hinc omnis

omnis substantia habet accidentia, §. 191, 195. Sed modos vel habet, vel non habet, §. 10. Quae modos habet, est ens contingens; quae non habet, ens necessarium, §. 111. Ergo substantia vel est necessaria vel contingens. Substantiae contingentis subsistentia modus est, §. 134, 192.

§. 203.

Vis minima vnici tantum minimi inhaerentis accidentis est ratio, §. 197, 166. Quo ergo plurium, quo maiorum inhaerentium accidentium ratio est, hoc maior est, donec sit maxima plurimorum maximorum inhaerentium accidentium, §. 197, 166.

§. 204.

Scientia virium est DYNAMICA tam philosophica, quam mathematica, DYNAMEOMETRIA.

SECTIO VIII.

STATVS.

§. 205.

Suppositum contingens est determinatum, qua modos & relationes, §. 184, 200. Hinc coëxsistunt in eo fixa, seu, intrinsecus immutabilia, §. 107, 132. cum mutabilibus, §. 133. Eiusmodi coëxsistentia STATVS

TVS [1] est. Ergo suppositum contingens habet statum. Status vnitorum est VNIO [2].

1 Zustand. 2 Einigkeit.

§. 206.

Coëxsistentia modorum cum fixis est STATVS INTERNVS [1], hinc suppositum contingens habet statum internum, §. 205.

1 der innre Zustand.

§. 207.

Relationes substantiae sunt in ea intrinsecus mutabiles, §. 133. Ergo fixis coëxsistentes dant STATVM, §. 205. qui EXTERNVS dicitur [1].

1 der äussre Zustand.

§. 208.

Mutato modo mutatur status internus, §. 125, 200. mutata relatione mutatur status externus, §. 125, 207. Iam modi & relationes sunt mutabiles, §. 133, 207. Ergo in substantia contingenti mutationes status sunt possibiles, §. 206, 207.

§. 209.

Mutatio modi est MODIFICATIO [1]. Ergo modificatio est mutatio status interni, §. 208. & substantia contingens est modificabi-

ficabilis, §. 128. Mutatio relationis VARIATIO est [2].

1 eine innre, 2 eine aeussre Veraenderung.

§. 210.

Mutationes status sunt accidentia, §. 191. hinc non exsistere possunt, nisi in substantiis, §. 194. & quidem posita vi, etiam strictius dicta, §. 197, 22. Vis illa mutationis, aut in genere inhaerentis accidentis, ratio sufficiens, §. 197. vel est substantiale, quod mutatur, aut in genere, cui accidens inhaeret, vel vis ab eo diuersa, §. 10, 38. Si prius est, substantia, cuius status mutatur, vel in genere, cui accidens inhaeret, AGIT [1]; si posterius est, substantia, cuius status mutatur, vel in genere, cui accidens inhaeret, PATITUR. Hinc ACTIO [2] (actus, operatio,) est mutatio status, & in genere actuatio accidentis in substantia, per vim ipsius: PASSIO [3] mutatio status, & in genere actuatio accidentis in substantia, per vim alienam.

1 thun, handeln. 2 Handlung. 3 Leiden.

§. 211.

Substantia in substantiam extra se agens in eam INFLUIT, adeo INFLUXUS [1] (actio transiens,) est actio substantiae in substantiam extra se. ACTIO, quae non est influens, est IMMANENS.

1 Einfluss.

§. 212.

§. 212.

Si passio illius substantiae, in quam altera influit, simul est ipsius patientis actio, PASSIO & INFLVXVS dicuntur IDEALES. Si vero passio non est patientis actio, PASSIO & INFLVXVS dicuntur REALES.

§. 213.

Actio patientis in agens est REACTIO [1], & mutua substantiarum actio & reactio CONFLICTVS [2].

1 Gegenwürkung. 2 Streit.

§. 214.

Actio & passio reactioque minimae sunt, per quas non nisi vnicum minimum accidens actuatur, §. 161, 210. Quo ergo plura, quo maiora accidentia actuantur, hoc maior actio, passio, reactio, §. 160, 213. donec sint maximae, vbi plurima maxima actuantur accidentia, §. 161, 210.

§. 215.

ACTIO & PASSIO SIMPLEX [1] dicitur, quae non est totum aliarum, quae est, COMPOSITA [2]; & quo pluribus partialibus constat, hoc magis est composita, §. 160. Hinc actio & passio maxima est maxime composita, §. 214, 161.

1 ein einfaches, 2 ein zusammengesetztes Thun und Leiden.

§. 216.

§. 216.

Omnis substantia existens agit, §. 210, 199. hinc habet possibilitatem agendi seu FACVLTATEM [1], (potentiam actiuam, vim, cf. §. 197.) §. 57, si patitur, habet possibilitatem patiendi, i. e. potentiam passiuam, capacitatem) RECEPTIVITATEM [2], §. 57.

1 Vermögen. 2 Fæhigkeit, Empfænglichkeit.

§. 217.

FACVLTAS & RECEPTIVITAS influxuum realium REALES, idealium IDEALES, actionum simplicium SIMPLICES [1], compositarum COMPOSITAE [2] sunt.

1 einfache, 2 zusammengesetzte Vermögen und Fæhigkeiten.

§. 218.

Facultates & receptiuitates vel absolutae sunt, §. 216, 15. vel hypotheticae, §. 16. Hae quidem semper maiores illis, §. 105, 216.

§. 219.

Facultas hypothetica minima esset, qua vnica tantum actio in minimo nexu substantiae possibilis esset, §. 216, 161. Quo plures, quo maiores actiones, quo maiori in nexu sunt substantiae possibiles, hoc maior est facultas hypothetica, §. 168, 160. Maior facultas hypothetica est HABITVS [1] (promtitudo, dexteritas).

1 Fertigkeit.

§. 220.

Posita facultate & receptiuitate quum non ponatur actio vel passio, §. 216, 259. ponatur tamen posita vi strictius dicta, §. 210, 30. haec erit complementum facultatis ad actum, i. e. quod accedit ad facultatem, vt exsistat actio. Hinc data certa VIS STRICTIVS DICTA ad datam certam actionem vel sufficit, vel minus, §. 21, 210. prior VIVA [1], posterior MORTVA [2] solicitatio dicitur.

1 eine lebendige, 2 eine todte Kraft.

§. 221.

IMPEDIMENTVM [1] (obstaculum) est oppositum accidentis inhaerentiae, hinc & oppositum mutationibus est impedimentum, §. 210.

1 Hinderniss.

§. 222.

RESISTENTIA [1] est impedimentum actionis. Quumque oppositum inhaerentiae accidentium & mutationum sit accidens, §. 191, 81. impedimenta resistentiaeque rationem habent in vi sufficientem, §. 197, 27. Posito impedimento ponitur vis impediens: posita resistentia ponitur vis resistens, §. 22.

1 Widerstand.

§. 223.

§. 223.

Subſtantia in ſubſtantiam propius influens illi PRAESENS [1] eſt, & proxime praeſentes ſibi inuicem ſubſtantiae SE CONTINGVNT, ſunt contigua [2], vt adeo ſit PRAESENTIA [3] influxus propior, & immediata praeſentia mutua, ſ. immediatus conflictus, CONTACTVS [4]. Quatenus aliquid in aliud non influit, nec ab eo patitur, propius, ABSENS [5] ab illo dicitur.

1 gegenwärtig, zugegen. 2 ſich einander berührend. 3 Gegenwart. 4 Berührung. 5 abweſend.

SECTIO VIIII.

SIMPLEX ET COMPOSITVM.

§. 224.

ENS COMPOSITVM (ſtricte & ſimpliciter dictum) [1] eſt totum partium extra partes, ENS non compoſitum SIMPLEX (ſimpliciter & rigoroſe dictum) [2] eſt. ENS COMPOSITVM LATIVS DICTVM [3] eſt quicquid partes habet, & SIMPLEX COMPARATIVE [4] minus compoſitum.

1 ein zuſammengeſetztes Ding in engerer Bedeutung. 2 einfach in genauerer Bedeutung. 3 zuſammengeſetzt in weiterer Bedeutung. 4 einfach in Vergleichung.

§. 225.

Partes compositorum vel singulae & simul sumtae sunt accidentia, vel aliquae compositorum partes sunt substantiae, §. 10. 191. Si prius est, ens compositum est accidens, §. 224, 155. Posterius est ENS COMPOSITUM STRICTIVS DICTVM (reale) [1].

1 ein zusammengesetztes Ding, in engerer Bedeutung.

§. 226.

Pone extra se inuicem posita nullo modo totum constituere, seu COMPONI [1] posse: compositum erit intrinsecus impossibile, §. 224, 15. Modus ergo compositionis est internae impossibilitatis oppositum in compositis, §. 81. i. e. interna possibilitas & compositorum essentia, §. 40.

1 zusammengesetzt werden.

§. 227.

ORTVS [1] est mutatio ex non exsistente in exsistens. Mutatio ex exsistenti in non exsistens est INTERITVS [2]. Hinc entis necessarii & substantiae necessariae ortus & interitus est absolute impossibilis, §. 132, 202.

1 das Entstehn. 2 der Untergang.

§. 228.

ORTVS EX NIHILO [1] est ortus eius, cuius nulla pars ipsi praeexstitit, & ANNI-

HILA-

NIHILATIO [2] interitus eius, cuius nulla pars exsistit superstes. Entis & substantiae necessariae ortus ex nihilo & annihilatio est absolute impossibilis. §. 227.

1 das aus nichts entstehn. 2 Vernichtung.

§. 229.

Ortus & ortus ex nihilo, interitus & annihilatio non possunt exsistere, nisi in substantiis, §. 227, 228. quia sunt accidentia, §. 210. sed non in necessaria, §. 227, 228. Ergo in contingentibus, §. 202.

SECTIO X.

MONAS.

§. 230.

Substantia vel est simplex, vel composita, §. 224. Prior MONAS (atomus, perfecta vnitas) dicitur.

§. 231.

Substantiae compositae pars omnis est vel substantiale vel accidens. Accidentia non sunt extra substantiale, §. 196. Ergo substantiae compositae substantialia sunt extra se posita, §. 224.

§. 232.

Substantia composita habet vires, hinc substantias extra se positas pro partibus,

 §. 231,

§. 231, 198. hinc est ens compositum strictius dictum, §. 225.

§. 233.

Substantia composita non potest exsistere, nisi vt complexus substantiarum aliarum extra se inuicem positarum, §. 232, 155. certoque modo compositarum, §. 226. Ergo non potest exsistere, nisi vt determinatio aliorum, §. 36, 38. Ergo est accidens, §. 191. &, si videtur per se subsistere, ipsique vis tribuitur, est phaenomenon substantiatum, §. 193, 201.

§. 234.

Omnis substantia monas est, §. 233, 230. ens compositum strictius dictum non est monas, §. 225. Ergo phaenomenon substantiatum, §. 193, 201.

§. 235.

Compositum strictius dictum monadibus constat, § 225, 234.

§. 236.

Monas non oriri potest, nisi ex nihilo. Partes enim eius sunt substantiale & accidentia ipsi inhaerentia, §. 196. Substantiale non praeexsistit substantiae; eo enim exsistente exsistit vis, hinc substantia, §. 198. Accidentium nullum praeexsistit suae substantiae,

stantiae, §. 194. Ergo oriundae monados nulla pars praeexsistit, hinc non oriri potest, nisi ex nihilo, §. 228.

§. 237.

Substantiali superstite, nondum interiit substantia, §. 198. accidens vero nullum suae substantiae superstes est, §. 194. Ergo monas non potest interire, nisi per annihilationem, §. 228, 196.

§. 238.

Coniuncta iuxta se posita sunt SIMVLTANEA [1], post se posita SVCCESSIVA [2]. Totum simultaneorum est ENS SIMVLTANEVM, successiuorum ENS SVCCESSIVVM.

1 neben einander seyende. 2 auf einander folgende.

§. 239.

Ordo simultaneorum extra se inuicem positorum est SPATIVM [1], successiuorum TEMPVS [2].

1 Raum. 2 Zeit.

§. 240.

Positis simultaneis extra se, ponitur spatium. Posito spatio extra se inuicem ponuntur simultanea. Positis successiuis, ponitur tempus, & posito tempore po-

 nun-

nuntur diuersa, §. 74. sibi succedentia, §. 239, 78.

§. 241.

In quo spatium est, EXTENSVM [1] est, & spatium vel locum replere (esse in spatio, vel loco, repletiue scilicet) dicitur. Iam in omni composito stricte dicto spatium est, §. 240, 224. Ergo omne compositum stricte dictum extensum est & spatium replet. Omne extensum habet partes extra partes simultaneas, §. 240. hinc compositum est, §. 224.

1 ausgedehnt.

§. 242.

Monas non extensa est, nec spatium replet, §. 241, 230. At totum monadum, §. 235. est extensum, §. 241.

§. 243.

Omne compositum habet magnitudinem, §. 159, 224. MAGNITVDO compositi stricte & strictius dicti est QVANTITATIVA [1]. Hinc monas non habet magnitudinem quantitatiuam, §. 230.

1 ausgedehnte Grösse.

§. 244.

DIVISIO PHYSICA [1] est imminutio magnitudinis quantitatiuae. Sicut indiuidui impossibilis est diuisio logica, §. 148, ita IN-

DIVI-

DIVISIBILE [2] est, cuius impossibilis est diuisio physica. Ergo indiuisibilitas est vel absoluta vel hypothetica, §. 15, 17. Nullum absolute indiuisibile est hypothetice diuisibile. Quoddam absolute diuisibile est hypothetice indiuisibile, §. 18. Hinc monas est indiuisibilis, §. 243, & quidem per se, §. 15.

1 Zerlegung, Theilung. 2 theilbar.

§. 245.

Composita non possunt existere, nisi vt determinationes aliorum, §. 225, 233. Iam non sunt alia, praeter composita, quam simplicia, §. 224, 38. Ergo existente composito existunt monades, §. 230, 233.

SECTIO XI.
FINITVM ET INFINITVM.

§. 246.

Quantitas qualitatis est GRADVS [1] (quantitas virtutis). Hinc gradum non nisi alio assumto intelligere possumus, §. 69.

1 eine Stuffe, Staffel.

§. 247.

Gradus infimus seu minimus est, quo minor impossibilis; quo maior impossibilis,

maximus est, §. 246, 161. Gradus maiores sunt plurium minimorum tota, §. 155, 160. Hinc *ab affirmato gradu maiore ad affirmandum minorem, a negato gradu minore ad negandum gradum maiorem valet consequentia*, §. 157. In quouis gradu maiore est multitudo graduum, quae INTENSIO [1] dicitur, §. 159. Haec si augetur, QVALITAS, cuius gradus est, INTENDITVR [2], si minuitur, qualitas, cuius gradus est, REMITTITVR [3].

1 das Höhere. 2 zunehmen, stærker angestrengt werden. 3 schwæcher werden, nachlassen, abnehmen.

§. 248.

Ens reale esse est qualitas, §. 69. omni enti conueniens, §. 136. Quumque in omni ente sit certus realitatum numerus, §. 136, 159, omne ens habet certum realitatis gradum, §. 246, 159. Hinc vel erit maximus, vel non maximus, §. 10, 247. Quumque gradus realitatis, quo maior possibilis est, seu non maximus, §. 247, LIMES [1] (terminus, cf. §. 350. finis cf. §. 341.) dicatur, limitem autem habens FINITVM [2] (cf. §. 341. limitatum), non habens limitem INFINITVM [3] (reale, illimitatum) erit. Ens ergo gradum realitatis maximum habens s. realissimum, §. 190. est infinitum, finita reliqua omnia. Finitum, cuius limites determinare vel non possumus,

mus, vel non placet, est INDEFINITVM [4] (infinitum imaginarium, mathematice tale).

1 der Schranken. 2 endlich, eingeschrænkt. 3 uneingeschrænkt. 4 mathematisch unendlich, unendlich scheinend.

§. 249.

Finita habent limitem, hinc gradum, §. 248. ergo quantitatem, §. 246. hinc omnium finitorum possibilis est cognitio philosophica & mathematica, §. 93, 22. LIMES dati finiti, citra quem plus vltra in eodem per eius essentiam impossibile est, est ESSENTIALIS [1], MATHESIS non extensorum INTENSORVM [2] est, §. 247.

1 der wesentliche Schranken. 2 Wissenschaft unausgedehnter Grössen.

§. 250.

In omni finito quaedam realitas tollenda est, §. 248, 247. Ergo quaedam ponenda negatio, §. 135, 81. adeoque imperfectio, §. 142. tam essentialis, quam accidentalis, §. 143. hinc absolute necessaria, §. 107. negatio, §. 36. stricte dicta, §. 137. malum metaphysicum, §. 146.

§. 251.

Infiniti gradus realitatis maximus est

absolu-

absolute necessarius, §. 248, 102. hinc absolute immutabilis, §. 130.

§. 252.

Si ens infinitum esset interne mutabile, determinationes, quae aliis succederent, mutarent realitatis gradum, §. 246, 125. At hic interne immutabilis est, §. 251. Ergo ens infinitum est interne immutabile.

§. 253.

Interne actuale immutabile, est qua determinationes internas actu, quicquid esse potest, §. 115. Ergo ens infinitum, qua determinationes internas, est actu, quicquid esse potest, §. 252.

§. 254.

Quod non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens finitum, §. 253, 248.

§. 255.

Interne mutabile est ens finitum, §. 252, 126. Ergo omne ens contingens est finitum, §. 133. licet esse possit multis rationibus indefinitum & mathematice infinitum, §. 248.

§. 256.

Ens infinitum est ens necessarium, §. 255, 109.

§. 257.

§. 257.

Quod habet gradum realitatis, quo maior possibilis est, eius qualitas quaedam, §. 248, hinc interna determinatio intendi potest, §. 247, 109. hinc mutari, §. 247, 162. Ergo ens finitum est interne mutabile, §. 248, 126. hinc non est ens necessarium, §. 152. eius exsistentia modus est, §. 134, & ipsum ens contingens, §. 109.

§. 258.

Ens necessarium est infinitum, §. 257, 248.

§. 259.

Quod est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens necessarium, §. 132, ergo infinitum, §. 258. Hinc definiri potest ens infinitum per ens, quod actu est, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 253.

§. 260.

Ens contingens non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 133. Ens finitum est ens contingens, §. 257. Ergo ens finitum definiri potest per ens, quod non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 254. Quod & hinc patet, quia contradictorie oppositorum vno definito affir-

mati-

matiue, alterum iisdem notis, sed negatiuis, definiri potest, §. 81, 248.

§. 261.

Infinitudo est realitas, §. 36. cuius ratio est gradus realitatis maximus, §. 248, 14. finitudo seu limitatio est negatio, §. 36, cuius ratio limes est, §. 248, 14.

§. 262.

Modi & relationes entis vel sunt realitates, vel negationes; §. 36. hinc iis in ente finito mutatis mutatur limes eius, §. 248. Iam omnis mutatio entis finiti est mutatio modi aut relationis, §. 52, 132. Ergo omnis mutatio entis finiti est mutatio limitum eius, hinc & limitationis, §. 261, 30.

§. 263.

Ens finitum habet modos, §. 257, 112. Hi vel realitates sunt, vel negationes, §. 36. Vtrarumque oppositum est in ente finito absolute possibile, §. 108. Hinc priuationes sunt in omni ente finito absolute possibiles, §. 137. Hinc & imperfectio & malum contingens, §. 144, 146. (physicum late dictum).

§. 264.

Omne ens finitum partim malum, partim bonum est, §. 147, 137. & omni finito

nito bonum malumque contingens est intrinsecus possibile, §. 147, 263.

CAPVT III.

PRAEDICATA ENTIS RELATIVA.

SECTIO I.

IDEM ET DIVERSVM.

§. 265.

Similitudo minima est in duobus, in quibus vnica minima qualitas est communis, §. 174, 70. Iam vero in omnibus entibus quaedam qualitates communes sunt, §. 8, 100. Ergo omnia entia sibi sunt in aliquo gradu similia, §. 246. Est hinc in entibus similitudo quaedam adeoque identitas vniuersalis, §. 70. Quo plures, quo maiores qualitates, quo pluribus sunt communes, hoc maior est similitudo, §. 174, 70. Aequalitas minima est in duobus, in quibus vnica minima quantitas est communis, quo ergo plures, in quo pluribus, quo maiores quantitates communes sunt, hoc maior est aequalitas, §. 174, 70.

§. 266.

Congruentia minima est similitudo & aequalitas minima, & quo illae simul maiores, hoc

hoc maior est congruentia, §. 265, 70. IDENTITAS, SIMILITVDO, AEQVALITAS, CONGRVENTIA essentialium, ESSENTIALES [1], essentialium & attributorum NECESSARIAE [2], modorum (CONTINGENTES), affectionum ACCIDENTALES [3] vocantur.

1 wesentliche. 2 nothwendige. 3 zufællige.

§. 267.

IDENTITAS & DIVERSITAS, qua singula praedicata, est TOTALIS [1], qua quaedam, PARTIALIS [2]. Ergo similitudo, aequalitas, congruentia, sunt vel totales, vel partiales, §. 70.

1 völlig, gænzlich; 2 zum Theil stattfindend.

§. 268.

Quum sit omnium entium similitudo partialis, §. 265. non sunt entia totaliter diuersa, §. 267. Hanc propositionem dicamus *principium negatae totalis dissimilitudinis & diuersitatis.*

§. 269.

IDENTITAS totalis singularium est NVMERICA [1]. *Impossibilia sunt duo extra se singularia prorsus seu totaliter eadem.* Quum enim ponantur duo, ponuntur multa, hinc partim eadem, partim diuersa, §. 74. Ergo non sunt totaliter eadem, §. 267. Quae sunt totaliter eadem singularia, sunt eadem numero, nec partim eadem, partim diuersa,

sa, §. 267. Hinc non sunt multa, nec duo, §. 74. *Haec propositio* dicitur *principium* (identitatis) *indiscernibilium late sumtum*, aut *negatae totalis identitatis*.

§. 270.

Impossibilia sunt plura extra se actualia totaliter congruentia. Dum enim extra se inuicem exsisterent, sua & propria cuilibet exsistentia conueniret, §. 86. ab exsistentia alterius diuersa, §. 38. hinc aut attributum, aut modus, saltim vnicus, §. 77. in altero esset, qui non esset in altero, §. 38, 55. adeoque aut qualitas, aut quantitas, §. 69. nec essent hinc ambo totaliter congruentia, §. 70, 267. Totaliter congruentia, quae omnia discrimina interna sunt eadem, §. 267, 70. hinc exsistentia vnius non est diuersa ab exsistentia alterius, §. 70. ergo non exsistunt extra se inuicem. *Haec propositio sit principium negatae totalis congruentiae.*

§. 271.

Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter similia. Aut enim essent etiam totaliter aequalia, aut minus. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267. q. a. §. 270. Si non essent totaliter aequalia, esset in vno quantitas, quae non esset in altero, §. 70, 38. Haec haberet rationem sufficientem, §. 22. Hinc esset

in totaliter similium vno qualitas, quae non esset in altero, §. 69, 14. q. a. §. 70, 267. *Haec propositio est principium* (identitatis) *indiscernibilium stricte sumtum*, aut *negatae totalis similitudinis*.

§. 272.

Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter aequalia. Aut enim erunt simul totaliter similia, aut partialiter tantum, §. 265. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267. q. a. §. 270. Si partialiter tantum essent similia, esset qualitas in vno, quae non esset in altero, §. 267, 70. hinc in vtroque non esset idem totaliter realitatis gradus, §. 248. adeoque quaedam quantitas vnius non esset quantitas alterius, §. 246, ergo nec essent totaliter aequalia, §. 267, 70. *Haec propositio sit principium negatae totalis aequalitatis.*

§. 273.

Omnia extra se inuicem actualia sunt partialiter diuersa, §. 268. discongruentia, §. 270, 70. dissimilia, §. 271. inaequalia, §. 272.

§. 274.

Eadem A & C eidem tertio B, sunt eadem inter se. Quae enim sunt in B, sunt in A, §. 38. Quae sunt in C, sunt in B. §. 38.

Ergo

Ergo quae ſunt in C, ſunt in A. Hinc A & C ſunt eadem, §. 38.

§. 275.

Congruentia, ſimilia, aequalia eidem tertio, ſunt congruentia, ſimilia, aequalia inter ſe, §. 70, 274.

§. 276.

Poſita eadem, congruenti, ſimili, aequali ratione ſufficiente, ponitur idem, congruens, ſimile, aequale rationatum, & vice verſa, §. 38, 70.

§. 277.

Poſita eadem eſſentia, ponuntur eadem attributa, & vice verſa, §. 276, 50.

§. 278.

Poſita diuerſa, diſcongruenti, diſſimili, inaequali ratione ſufficiente, ponitur diuerſum, diſſimile, diſcongruens, inaequale rationatum, & vice verſa, hinc poſita diuerſa eſſentia, ponuntur diuerſa attributa, & vice verſa, §. 277, 276.

§. 279.

Identitas, diuerſitas, §. 38. congruentia, diſcongruentia, ſimilitudo, diſſimilitudo, aequalitas, inaequalitas, §. 70. extra ſe inuicem actualium in nullo eorum repraeſen-

tabiles sunt, nisi spectetur in nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, §. 14. hinc sunt relationes, §. 37. Inter quae ergo intercedit, ea sunt connexa, §. 14, 19. Iam intercedit inter singula extra se inuicem actualia, §. 265, 273. Ergo singula actualia sunt connexa, §. 47. Hinc in omnibus actualibus nexus, immo harmonia est vniuersalis, §. 48, 167.

SECTIO II.

SIMVLTANEA.

§. 280.

Extensio quum sit qualitas compositi entis, qua spatium replet, §. 69, 241. & spatium possit esse maius & minus, §. 239, 175. in extenso possibilis est gradus extensionis, §. 246. i. e. FIGVRA. Hinc monas non admittit, at totum monadum admittit figuram, §. 242. Compositum extensionis maioris est SPATIOSVM [1], minoris ANGVSTVM [2].

1 räumlich. 2 eng.

§. 281.

Positus simultanei extra alia actualis eius LOCVS [1] est, successiui positus est AETAS [2].

1 Ort. 2 Alter.

§. 282.

§. 282.

Simultanei cuiuslibet locus ex coniunctione cum diuersis extra illud actualibus determinatur, §. 85, 281. Hinc diuersus est a loco coëxsistentium, §. 38. Ergo simultanea sibi inuicem extra se posita non sunt in eodem loco, §. 281. Successiui cuiuslibet aetas ex coniunctione eius cum actualibus ante & post illud positis determinatur, §. 85, 78. hinc diuersa est ab eorum aetate, §. 38. Hinc successiua sibi inuicem non possunt esse in eadem aetate.

§. 283.

Mutatio loci MOTVS [1] est, hinc omnis motus est mutatio relationis, §. 281, 85. & minimus esset, si vnici minimi vnicus tantum positus erga vnicum minimum extra ipsum actuale mutaretur, §. 161, hinc eo maior est, quo plures, quo plurium, quo maiorum positus erga quo plura, quo maiora extra mobilia mutantur. Quae non mouentur, QVIESCVNT [2], & absentia motus QVIES [3] est.

1 Bewegung. 2 ruhen. 3 Ruhe.

§. 284.

Coordinata se mutuo contingentia sunt CONTIGVA [1], non contigua DISTANT [2]. Locus inter se distantium SITVS [3] est.

Actio s. influxus immediatus & proximus *in*[1] *distans*[2] *est impossibilis* in & per se, §. 223, 15.

1 zunaechst an einander. 2 von einander abstehend. 3 Lage.

§. 285.

Ens simultaneum & successiuum partium contiguarum est CONTINVVM[1], at ens simultaneum & successiuum partium inter se distantium est INTERRVPTVM[2].

1 stetig, ununterbrochen, in einem fortgehend. 2 unterbrochen.

§. 286.

Partes extensi extra se positae vel simplices sunt, vel compositae, §. 224. Priores quatenus extensae non sunt, §. 242. PVNCTA vocantur. Series punctorum, punctis distantibus interpositorum continua est LINEA.

§. 287.

Extensio lineae ex numero punctorum, quibus constat, determinatur, §. 241, 286. & in qua datis distantibus paucissima interponuntur, est haec linea inter ista BREVISSIMA[1]. LINEA inter data puncta breuissima est RECTA[2], non recta, CVRVA[3] est.

1 die kürzeste. 2 grade. 3 krumm.

§. 288.

§. 288.

Linea recta inter distantia est eorum DISTANTIA [1], quoque haec maior est, hoc magis distantia inter se distant, §. 287. 284. Quod si maior fuerit distantia, distantia sunt REMOTIORA [2], si minor, PROPIORA [3].

1 Entfernung. 2 entfernter. 3 näher.

§. 289.

Series linearum lineis distantibus interpositarum continua est SVPERFICIES [1]. Extensio superficiei ex numero linearum, quibus constat, determinatur, §. 241, 175. eaque inter datas lineas distantes breuissima, est SVPERFICIES PLANA [2], non plana, CVRVA [3] est (gibba). Series superficierum superficiebus distantibus interpositarum continua est MATHEMATICE SOLIDVM [4] (corpus cf. §. 296. mathematicum).

1 Flaeche. 2 ebene. 3 gebogene. 4 das der dreyfachen Ausmessung faehige.

§. 290.

Extensio in linea sola possibilis est LONGITVDO [1], quae ad longitudinem accedit in superficie est LATITVDO [2], quae ad extensionem superficierum in mathemati-

ce solidis accedit, est (altitudo, seu) PROFUNDITAS [3].

1 Länge. 2 Breite. 3 Dicke, Höhe, Tiefe.

§. 291.

Si ex quantitate pro vna assumta aliam homogeneam, seu similem, intelligimus, hanc MENSVRATAM [1] ex illa MENSVRA [2] METIMVR [3], & ipsa haec actio dicitur DIMENSIO [4].

1 das gemessene. 2 das Maass. 3 messen. 4 Ausmessung.

§. 292.

Linea tantum admittit extensionis vnicam dimensionem, §. 291, 287. superficies duplicem, §. 291, 289. mathematice solidum triplicem, §. 280, 246.

§. 293.

Spatii partes, quum sint in simultaneis extra se positis, §. 139, 155. sunt simultaneae, & spatium adeo est ens simultaneum, §. 238.

§. 294.

Motus, quum sit accidens, §. 283. non existere potest, nisi in substantiis, & quidem posita vi, §. 210. quae VIS MOTRIX, [1] dicitur. Quumque quies sit impedimentum

tum motus, §. 221, 283. posita quiete ponitur vis motui resistens, §. 222. quae VIS INERTIAE [2] (antitypia, ignauia, vis insita) vocatur.

1 bewegende Kraft. 2 Kraft der Trägheit, widerstehende Kraft.

§. 295.

Extensum, cui vis inertiae tribuitur, est MATERIA, cf. §. 344. & phaenomenon substantiatum, §. 234, 201. MATERIA, cui haec sola vis tribuitur, est PRIMA, cf. §. 423. (mere passiua).

§. 296.

Materia, cui vis motrix tribuitur, est CORPVS physicum, cf. §. 289. materia secunda, cf. §. 295. & phaenomenon substantiatum, §. 295, 201.

SECTIO III.

SVCCESSIVA.

§. 297.

TEMPVS mutationis de ipso simultaneum PRAESENS [1] est, cui praesens succedit PRAETERITVM [2], praesentis successiuum FVTVRVM [3].

1 die gegenwärtige. 2 vergangene. 3 zukünftige Zeit.

§. 298.

Actualia temporis praesentis sunt EXSISTENTIA [1], (tempore praesentia, entia actu). Actualia temporis praeteriti, si non sint simul entia actu, s. si non amplius exsistant, sunt PRAETERITA [2] (res facti). Actualia temporis futuri sunt FUTURA [3], eaque, si non sint simul entia actu, sunt ENTIA IN POTENTIA [4].

1 das jetzt daseyende. 2 das vergangene. 3 das zukünftige. 4 das noch werden soll.

§. 299.

Exsistentiae continuatio est DURATIO [1]. In quo possibilis est duratio, PERDURABILE [2] dicitur. Actuale vero non perdurabile INSTANTANEUM [3] (momentaneum). Perdurabile durationis maioris est DIUTURNUM [4] (stabile, constans, perpetuum, aeternum,) minoris est BREVE [5] (fluxum, transitorium, inconstans).

1 die Dauer. 2 einer Dauer fæhig. 3 keiner Dauer fæhig. 4 dauerhaft. 5 von kurzer Dauer.

§. 300.

Tempus momentanei simultaneum INSTANS (momentum) dicitur [1]. Successiuum

ſiuum aliorum POSTERIVS ², cuius alia ſucceſſiua, ſunt PRIVS ³, omnibus prius, PRIMVM ⁴, omnibus poſterius, POSTREMVM ⁵ eſt.

1 ein Augenblick. 2 das ſpætere. 3 das frühere. 4 das erſte. 5 das letzte der Zeit nach.

§. 301.

Mutatio entis in praeſens eſt INITIVM ¹, in praeteritum FINIS ². Vnitio eſt vnionis initium, §. 79, 205. initium contactus ICTVS ³ eſt.

1 Anfang. 2 Ende. 3 Stoſs.

§. 302.

AETERNITAS ¹ (rigoroſe dicta, cf. §. 299.) eſt duratio ſine initio & fine. Duratio ſine fine tantum eſt AEVITERNITAS ², & omni tempori ſimultanea SEMPITERNITAS ³.

1 die Ewigkeit. 2 das nur ohne Ende, 3 das zu aller Zeit ſeyn.

§ 303.

Exſiſtentiam continuans ſine initio eſt ſimultaneum omni praeterito tempori & praeſenti, §. 301, 297. eandem continuaturum ſine fine erit ſimultaneum omni futuro tempori, §. 301, 297. Ergo omne aeternum ſempiternum eſt, §. 302.

§. 304.

Ens in potentia vel rationem exsistentiae sufficientem proximam habet in entibus actu, vel minus, §. 27, 10. Prius est ENS IN POTENTIA PROXIMA [1]. Posterius ENS IN POTENTIA REMOTA [2].

1 das sogleich, 2 das einmal werden soll.

§. 305.

Ens actu, dum durat, non potest non durare, §. 9, 7. hinc exsistit necessario, §. 299, 301. f. *quicquid est, dum est, est necessario.*

§. 306.

Quae locum & aetatem sibi mutuo determinant, sunt connexa, §. 281, 85. Hinc simultanea connexa sunt qua spatium, successiua qua tempus, §. 238, 239. Iam vero singula actualia extra se inuicem posita sunt vel simultanea, vel successiua, §. 238, 298. Ergo inter singula actualia intercedit nexus & harmonia vniuersalis, §. 48, 167.

SECTIO IIII.

CAVSSA ET CAVSSATVM.

§. 307.

Quod continet rationem alterius, eius est PRINCIPIVM [1]. Dependens a principio

PRIN-

PRINCIPIATVM [2] est. Principium exsistentiae est CAVSSA [3], principiatum caussae CAVSSATVM [4]. Quod non potest exsistere, nisi vt caussatum alterius extra se positi, est ENS AB ALIO [5] (dependens), quod potest etiam exsistere, licet non sit caussatum alterius extra se positi, est ENS A SE [6] (independens).

1 die Quelle. 2 das abgeleitete. 3 die Ursach. 4 das verursachte. 5 abhængend. 6 selbstständig.

§. 308.

Entis contingentis hinc & finiti exsistentia modus est, §. 134, 257. Hinc non sufficienter determinatur per entis contingentis & finiti essentiam, §. 65. Ergo nec per eius attributa, §. 64, 25. Ergo in internis entis contingentis & finiti determinationibus non est eius exsistentiae ratio sufficiens, §. 52. At necessaria est tamen enti contingenti & finito ad exsistendum, §. 22, 101. Ergo extra ens contingens & finitum ratio exsistentiae eius sufficiens vt sit, necesse est, quam quae continent quum caussae sint, §. 307. ens finitum & contingens non potest exsistere, nisi vt caussatum extra se positi, i. e. ens ab alio, §. 307.

§. 309.

Ens a se non est contingens, nec finitum,

rum, §. 208. 307. hinc necessarium, §. 109. & infinitum, §. 258.

§. 310.

Ens necessarium & finitum, §. 258. potest exsistere, licet non sit caussatum alterius extra se positi, §. 109, 102. ergo est ens a se & independens, §. 307.

§. 311.

Principium possibilitatis PRINCIPIVM ESSENDI [1] (compositionis), caussa PRINCIPIVM FIENDI [2] (generationis), principium cognitionis PRINCIPIVM COGNOSCENDI [3] dicitur, idque si nec plura, nec pauciora inde cognosci possunt, quam datum principiatum, illi principiato ADAEQVATVM [4] dicitur. Essentia est principium essendi & cognoscendi modorum, §. 65, 50.

1 Quelle der Möglichkeit. 2 Quelle der Würklichkeit. 3 Erkenntniß-Quelle. 4 hinlænglich-eigen.

§. 312.

Relatorum principium TERMINVS RELATIONIS [1], dependens vero SVBIECTVM RELATIONIS [2] dicitur. Quorumque potest vnum alterius fieri terminus relationis, sunt CORRELATA [3].

1 der Grund. 2 der Gegenstand der Verhæltniß. 3 Beziehen sich wechselsweise auf einander.

§. 313.

§. 313.

Inter caussam & caussatum NEXVS est, §. 307, 14. qui CAVSSALIS [1] dicitur, & quatenus caussae tribuitur, CAVSSALITAS [2], quatenus caussato, DEPENDENTIA [3].

1 Zusammenhang der Ursachen. 2 das Verursachen. 3 verursacht seyn, oder werden, die Abhænglichkeit.

§. 314.

Caussae plures vnius eiusdemque caussati sunt CONCAVSSAE [1], & ad caussatum CONCVRRERE [2] dicuntur. CAVSSA, quae non habet concaussam, est SOLITARIA [3]. Concaussarum ea, quae maximam rationem caussati inter reliquas continet, est PRINCIPALIS (primaria) [4]. Concaussae caussae principalis sunt (minus principales) SECVNDARIAE [5]. Omnes concaussae connectuntur inter se, §. 313, 33.

1 Mitursachen. 2 zusammenkommen. 3 die einzige Ursach. 4 die Hauptursach. 5 Nebenursachen.

§. 315.

Concaussarum vna vel est caussa alterius, vel minus, §. 10. In caussa priore CONCAVSSAE sunt SVBORDINATAE [1], in posteriori COORDINATAE [2]. Subordinatarum omni-

omnium CAVSSA PRIMA [3], reliquae SECVNDAE [4] sunt.

1 unter einander, 2 bey und neben einander geordnete Ursachen. 3 die erste. 4 Unterursachen.

§. 316.

In concaussis subordinatis aut in caussa propiori idem dependebit a caussa vlteriori, a quo caussatum propioris pendet, aut aliud quid, §. 315, 27. Si prius, CONCAVSSAE SVBORDINANTVR ESSENTIALITER [1], si posterius, ACCIDENTALITER [2].

1 so sind die Miturſachen in einerley, 2 in verschiedenen Stücken unter einander geordnet.

§. 317.

Caussa caussae essentialiter sibi subordinatae est etiam caussa caussati, §. 316, 25.

§. 318.

Caussa vel est sufficiens vel insufficiens §. 307, 21. vel secundum quid, vel simpliciter talis, §. 28. Caussa vel est mediata, a qua datum caussatum per aliam dependet, vel immediate, a qua datum caussatum, sed non per aliam, dependet, §. 27.

SECTIO

SECTIO V.

CAVSSA EFFICIENS.

§. 319.

CAVSSA realitatis per actionem est EFFICIENS [1], negationis vero DEFICIENS [2]. Caussa tam efficiens, quam deficiens agunt, hinc sunt substantiae, §. 210. adeoque accidentia spectata vt caussae efficientes, sunt phaenomena substantiata, §. 201, 200. Caussae efficientis deficientisue caussata sunt EFFECTVS [3].

1 eine wirkende. 2 fehlende Ursach. 3 Wirkung.

§. 320.

Caussa efficiens & deficiens vel est mediata, quae per aliam caussam efficientem deficientemue, vel immediata, quae effectum, sed non per aliam caussam efficientem deficientemue, actuat. CAVSSA efficiens & deficiens alteri efficienti & deficienti coordinata eius SOCIA [1] dicitur, & si altera siue socia vna ad datum effectum insufficiens fuerit, socia altera vocatur AVXILIARIS [2].

1 vergesellschaftete Ursachen. 2 eine helfende Ursach.

§. 321.

AVXILIVM [1] est complementum ad effectum caussae sociae insufficientis. Caussam auxiliarem esse est IVVARE [2]. Ergo iuuans non est caussa solitaria, §. 320. & caussa solitaria non iuuat, §. 314.

1 Hülfe. 2 helfen.

§. 322.

Caussa efficiens deficiensue minus principalis efficienti deficientiue subordinata INSTRVMENTALIS [1] (administra & ministerialis) est.

1 ein Werkzeug.

§. 323.

Actio singularis cum effectu suo EVENTVS [1] dicitur. Relatio euentus est CIRCVMSTANTIA [2]. Complexus relationum ad euentum concurrentium OCCASIO [3], eiusque caussa CAVSSA OCCASIONALIS est [4]. Paucissimarum minimarum circumstantiarum minimus ad euentum datum consensus est occasio minima, §. 161. Quo plures, quo maiores circumstantiae, quo magis ad eum consentiunt, hoc maior est occasio, §. 160. donec sit maxima plurimarum maximarum circumstantiarum ad datum euentum consensus maximus, §. 161. Occasio maior respectu loci OPPORTVNITAS, eiusque oppositum INOPPORTVNITAS

TAS

TAS, respectu temporis TEMPESTIVITAS, eiusque oppositum INTEMPESTIVITAS est [5].

[1] ein Vorfall, eine Begebenheit. [2] ein Umstand. [3] die Gelegenheit. [4] eine gelegentliche Ursach. [5] bequemere und unbequemere Zeiten und Orte.

§. 324.

Si minima circumstantia sit in euentu A, quae non est in euentu B, euentus A & B non sunt totaliter iidem, §. 267. 323. hinc partialiter diuersi, §. 267. i. e. *minima circumstantia variat rem externe.*

§. 325.

Sint euentus A & B interne in aliquo gradu iidem, & spectentur in diuersissimis circumstantiis, diuersitas independens non est, nisi in relationibus, §. 323. hinc externa, §. 36. Ergo interna euentuum identitas diuersitate circumstantiarum, loci, aetatis, §. 281, 85. e. c. nec augetur, nec minuitur, §. 162. i. e. *Locus & tempus non variant rem interne.*

§. 326.

Posito principio, ponitur principiatum, §. 307, 30. *Posita caussa, ponitur caussatum*, §. 311. *Posita caussa efficiente & deficiente, ponitur effectus*, §. 319. *posita caussa occasionali, ponitur occasio*, §. 323, & v. v. §. 29.

§. 327.

Posito eodem, simili, aequali, congruenti principio, hinc caussis, §. 307. *efficientibus, deficientibus*, §. 319. *occasionalibus*, §. 323. *ponuntur eadem, similia, aequalia, congruentia principiata*, §. 276, 307. *caussata, effectus, occasiones*, & *v. v.*

§. 328.

Sublato principio, hinc caussa, §. 307. *efficiente, deficiente*, §. 319. & *occasionali*, §. 223. *tollitur principiatum, caussatum, effectus, occasio*, §. 307, 31. & *v. v.* §. 32.

§. 329.

Omnis effectus caussae deficienti vel efficienti similis est, §. 265. i. e. *qualis caussa, talis effectus*, §. 70. Effectus caussae efficienti vel similis, qua differentiam vtriusque specificam, vel minus, §. 10. Prior EFFECTVS VNIVOCVS [1], posterior AEQVIVOCVS [2] dicitur.

1 eine Wirkung von einerley, 2 von verschiedener Art.

§. 330.

EFFECTVS in data actione rationem exsistentiae proximam habens est effectus eius IMMEDIATVS [1] (proximus & continuus, cf. §. 285.) MEDIATI [2] (remoti) sunt, qui vlteriorem tantum rationem exsisten.

sistentiae suae in data actione habent. Effectus actionis omnes in omni intensione sumti sunt EFFECTVS PLENVS 3. MINVS PLENVS 4 est vel quidem tantum, vel in minori gradu spectatus.

1 unmittelbare. 2 mittelbare. 3 völlige. 4 Wirkung, die nicht völlig ist.

§. 331.

Effectus plenus tantus est, quanta actio, per quam actuatur, §. 330, 214. hinc actioni aequalis est, §. 70. Iam actio tanta, quanta vis viua, per quam actuatur, §. 220, 166. hinc actio viribus viuis, a quibus actuatur, aequalis est, §. 70. Ergo actio caussae efficientis aequalis est viribus eius viuis, §. 319. Hinc *effectus plenus aequalis* (proportionatus) *est viribus caussae efficientis viuis*, §. 275.

§. 332.

Nobilitas seu dignitas alicuius effectus caussae alicui efficienti essentialiter subordinandi ad huius effectum plenum pertinet, §. 330, 317, 166. Ergo *effectus non est nobilior sua caussa efficiente, cui essentialiter subordinatur*, §. 331, 160.

§. 333.

Ex effectu qualitates, §. 329, & quantitates, §. 331. hinc determinationes caus-

 sae

ſae cognoſci poſſunt, §. 70, 67. Ergo effectus eſt principium cognoſcendi cauſſam, §. 311. i. e. *effectus teſtatur de cauſſa.*

§. 334.

Omne ens contingens & finitum eſt ens ab alio, §. 308. Ergo exſiſtenti exſiſtentia non inhaeret per vim ipſi propriam, §. 307. hinc vis aliena extra finitum & contingens reale poſita eſt ratio ſufficiens inhaerentis enti finito & contingenti reali exſiſtentiae, §. 210. Ergo ſubſtantia extra ipſum poſita in illud agit exſiſtentiam influendo, §. 211. Hinc omne ens contingens & finitum reale eſt effectus, §. 319, & habet cauſſam efficientem, §. 326.

§. 335.

NEXVS cauſſalis inter cauſſam efficientem, deficientem & effectum EFFECTIVVS dicitur [1]. Hinc cauſſae ſociae connectuntur nexu effectiuo, §. 320, 314.

1 Zuſammenhang der Urſachen und Wirkungen.

SECTIO VI.

VTILITAS.

§. 336.

VTILE [1] eſt alteri bonum, non bonum alteri INVTILE [2], alteri malum NOXIVM

XIVM [3] est. Hinc VTILITAS [4] est bonitas respectiua, §. 37, quae si tribuitur rei, cui alterum prodesse potest, PASSIVA [5], si illi, quod prodesse potest, ACTIVA [6] dici potest.

1 nützlich, nutzbar. 2 unnütz. 3 schædlich. 4 Nutzbarkeit. 5 des, dem genützt werden kan. 6 die thætige Nutzbarkeit.

§. 337.

Vtilitas minima est, qua vnicum minimum in altero vnico minimo ponit vnicam minimam perfectionem, §. 336, 161. hinc augetur, quo plura, quo maiora, in quo pluribus, quo maioribus, quo plures, quo maiores perfectiones ponunt, §. 187. Gradus vtilitatis VALOR [1], & iudicium de valore PRETIVM [2] (aestimatio) dicitur. Hinc aestimatio cum pretio vel vera, vel apparens, s. imaginaria est, §. 12.

1 Werth. 2 Preiss, Achtung, Schætzung, Würdigung.

§. 338.

VSVS [1] est vtilitatis actuatio. ABVSVS vel vsus apparens [2], vel vsus, quo vtile interit [3]. Quumque cognosci possit ex vtili perfectio eius, cui prodest, §. 336, 100. vtile & illud, cui prodesse potest, connexa

 sunt,

ſunt, eorumque nexus NEXVS VTILITATIS [4] dici poteſt.

1 der Gebrauch, Nutzen. 2 Miſsbrauch. 3 Verbrauch. 4 Zuſammenhang der Nutzbarkeiten.

§. 339.

Si quis vtatur vtili, actuatur per illud alterius perfectio, §. 338, 100. & vtile per vſum fit cauſſa perfectionis illius, cui prodeſt, §. 207. Et hic nexus cauſſalis dici poteſt NEXVS VSVVM [1]. Quo quis vtitur, eſt illud vtile, §. 336, 57. omnino inutili nemo vtitur, §. 338, 58. quoddam tamen vtile caret vſu, §. 59. hinc aliquid, quo nemo vtitur, nihilo minus eſt vtile, §. 60.

1 Zuſammenhang der Nutzen.

§. 340.

Vtilia vni eidemque rei cum ea connexa ſunt, §. 339. Ergo omnia vtilia ad vnum connexa ſunt inter ſe, §. 314. Vtile A vtili B eſſentialiter ſibi ſubordinato, vtile eſt & illi C, cui prodeſt B, §. 317.

SECTIO

SECTIO VII.

RELIQVA CAVSSARVM GENERA.

§. 341.

Si quis vtitur vel abutitur aliquo ad bonum sibi visum actuandum: ipsum bonum agenti visum FINIS [1], cf. §. 248. caussae finis, quibus ad finem vti vel abuti potest, MEDIA [2] (destinata, finita, cf. §. 208. remedia), finisque repraesentatio INTENTIO [3] dicitur. Iam finis est principium vsus vel abusus, §. 338, 207. hinc caussa finalis, §. 338, 307.

1 Zweck. 2 Mittel. 3 Absicht.

§. 342.

Intentionis rationes in intendente vocantur CAVSSAE IMPVLSIVAE [1]. Finis est effectus actionis & mediorum, quibus agens vtitur vel abutitur, §. 341, 319. Hinc finis plenus est aequalis actioni & mediis. Media & actio sunt aequalia (proportionata) fini pleno, §. 331. Captatio occasionis §. 323, & impedimentorum remotio §. 221. sunt media, §. 341.

1 Trieb oder bewegende Ursachen.

§. 343.

Nexus caussalis mediorum & finium FINALIS [1] est, omnes cofines connectuntur inter se, §. 314, 341. Finis finium essentialiter sibi subordinatorum est & finis mediorum, §. 317, 341. FINIS primus, seu cui cofines omnes subordinantur, VLTIMVS seu SCOPVS [2] dicitur, & hic est vel simpliciter vltimus, vel talis secundum quid in data finium subordinatione, §. 28. reliqui INTERMEDII [3].

1 Zusammenhang der Mittel und Zwecke, 2 Endzweck. 3 Mittel-Zwecke.

§. 344.

Si ens concipitur vt determinabile, MATERIA, cf. §. 295, 299. EX QVA [1], in ipso determinationis actu MATERIA CIRCA QVAM (obiectum, subiectum occupationis) [2], facta determinatione MATERIA IN QVA, & haec cum materia ex qua, SVBIECTVM vocatur.

1 der Stoff, der Zeug. 2 der Gegenstand.

§. 345.

Materia & forma quum actualis determinationis rationem contineant, §. 344, 40. caussae sunt, §. 307. Illa materialis, haec formalis. Concaussae materiales & forma-

formales sunt inter se connexae, §. 314. earumque NEXVS cum suis principiatis, §. 307, & inter se, §. 314. ille SVBIECTIVVS dici potest, hic FORMALIS (essentialis).

§. 346.

EXEMPLAR [1] est, cui simile intenditur, & caussa impulsiua quum sit, §. 342. est caussa, §. 307. quae exemplaris dicitur, eiusque caussatum EXEMPLATVM [2] (ectypon, copia) vocatur. EXEMPLAR, quod non habet aliud, est ARCHETYPON [3] (originale). Exemplar & exemplatum & coëxemplaria connectuntur nexu caussali, §. 313, qui NEXVS EXEMPLARIS est (typicus).

1 das Muster. 2 der Abdruck. 3 das Urbild.

SECTIO VIII.

SIGNVM ET SIGNATVM.

§. 347.

Medium cognoscendae alterius exsistentiae SIGNVM [1] est, signia finis SIGNATVM [2]. Hinc signum est signati principium cognoscendi §. 311, & NEXVS inter signum & signatum SIGNIFI-

CATI

CATIVVS [3] est, signoque tributus SIGNIFICATVS [4] dicitur, (vis, potestas).

1 das Zeichen. 2 das bezeichnete. 3 der Zusammenhang der Zeichen. 4 die Bedeutung.

§. 348.

Signatum actuale, §. 347. vel praesens est, tunc SIGNVM dicitur DEMONSTRATIVVM [1]; vel praeteritum, tunc signum dicitur MNEMONICVM [2], (rememoratiuum, μνημοσυνον), vel futurum, §. 298. tunc signum dicitur PROGNOSTICON [3].

1 ein Anzeigungs-Zeichen. 2 ein Erinnerungs-Zeichen, 3 ein Vorzeichen.

§. 349.

Scientia signorum est (semiotica, semiologia philosophica, symbolice) CHARACTERISTICA [1], eaque I. HEVRISTICA [2] de inueniendis signis, tam PRIMITIVIS [3], quae non habent signa pro partibus, quam DERIVATIVIS [4], quae ex signis sunt composita. Horum modus compositionis essentiae signati si sit similior, sunt ea ESSENTIALIA [5]. Heuristica signorum deriuatiuorum est COMBINATORIA [6]. II. HERMENEVTICA [7], de cognoscendis

dis signorum signatis. Haec HERMENEVTICA VNIVERSALIS est [8]. Characteristica prognosticorum est MANTICA [9].

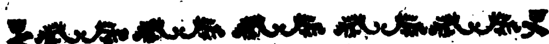
1 die allgemeine Zeichen-Kunst. 2 die erfindende. 3 einfache. 4 zusammengesetzte Zeichen. 5 wesentliche Zeichen. 6 die verbindende. 7 die deutende. 8 die allgemeine Auslegungs-Kunst. 9 die Kunst der Vorbedeutungen.

§. 350.

Signum repraesentationis est TERMINVS (cf. §. 248. symbolum). Termini per vocem humanam vsitatiores sunt VOCABVLA [1]. Series vocabulorum repraesentationes connexas significantium est ORATIO (latius dicta) [2]. Complexus vocabulorum in certa regione maiori vsitatiorum est LINGVA PARTICVLARIS [3]. Lingua in certa minori regione vsitatior, a se ipsa, vti in aliis maioribus regionibus vsitatior est, differens, IDIOMA est [4]. Idioma perfectius est DIALECTVS. Termini ductus, oculis obseruandi, sunt CHARACTERES STRICTIVS DICTI [5], cf. §. 67. Hi vel vocabulorum, NOMINALES [6], vel rerum signandarum vocabulis immediati, REALES [7], qui si aliam rem significent, quam

quam cui simillimi sunt, sunt HIEROGLYPHICI, societatum INSIGNIA[8], si in omni lingua particulari legi possunt, eorum complexus est LINGUA UNIVERSALIS[9].

1 Worte. 2 Rede. 3 besondre Sprache. 4 Mund-Art. 5 Zeichen. 6 Wort- 7 Sach-Charactere. 8 Siegel, Petschaft, Wapen. 9 die allgemeine Sprache.

PARS II.
COSMOLOGIA.

PROLEGOMENA.

§. 351.

COSMOLOGIA GENERALIS est scientia praedicatorum mundi generalium, eaque vel ex experientia propius, EMPIRICA, vel ex notione mundi, RATIONALIS.

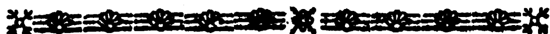
§. 352.

Cosmologia principia psychologiae, theologiarum, physicae, teleologiae, philosophiae practicae prima continens, refertur,

fertur, §. 2. cum ratione, ad metaphysicam, §. 1.

§. 353.

Cosmologia mundi 1) notionem, 2) partes, 3) perfectionem docet.

CAPVT I.

NOTIO MVNDI.

SECTIO I.

NOTIO AFFIRMATIVA.

§. 354.

MVNDVS [1] (cf. §. 91, 403, 434. vniuersum, πᾶν) est series (multitudo, totum) actualium finitorum, quae non est pars alterius.

1 die ganze Welt.

§. 355.

Hic mundus exsistit. Ergo mundus est in se possibilis, §. 57, 18.

§. 356.

In hoc mundo sunt actualia extra se posita, hinc nexus vniuersalis actualis, §. 279, 306.

§. 357.

§. 357.

In omni mundo sunt partes actuales, §. 354, 155. hae singulae connectuntur cum toto, §. 14, 157. hinc singulae connectuntur cum singulis, §. 33. Ergo in omni mundo nexus est partium & harmonia vniuersalis, §. 4. i. e. *in mundo non datur insula.* Aliter: Partes mundi vel sunt extra se inuicem posita actualia, & connectuntur singula cum singulis, §. 279, 306. vel sunt eius determinationes internae non positae extra se inuicem, §. 10, 37. & connectuntur singulae cum singulis, §. 49. Ουκ εστιν επεισοδιωδης, εστιν ωσπερ στρατευμα.

§. 358.

In hoc mundo exsistit nexus effectiuus (regnum potentiae), §. 335. vtilitatis, §. 338. vsuum, 339. finalis (regnum sapientiae), §. 343. subiectiuus & formalis, §. 345. exemplaris, §. 346. significatiuus. §. 347. Hinc nexus eiusmodi sunt in mundo possibiles, §. 57.

§. 359.

Omnis mundus quum sit ens, §. 355, 62. erit vnum, §. 73, (§. 354, 155.) verum, §. 90, (§. 357, 355, 354, 92). Hinc in omni mundo est ordo, §. 89. & regulae communes, §. 86. Mundus fabulosus non est mundus, §. 120.

§. 360.

Omnis mundus est perfectus, §. 99, 359. & bonus, §. 100.

§. 361.

Partes omnis mundi singulae sunt entia contingentia, §. 354, 257. Hinc earum exsistentia modus est, §. 134. Iam exsistentia singularum mundi partium simul sumtarum est exsistentia mundi, §. 155. Ergo mundi exsistentia modus est, & omnis mundus est ens contingens, §. 111. Aliter: Pone quendam mundum esse ens necessarium, omnes eius determinationes internae erunt absolute necessariae, nec hinc vlla pars istius mundi habebit modos, §. 108, 157. nec erit ens contingens, §. 134, sed omnis pars illius mundi erit ens necessarium, §. 109, hinc infinitum, §. 258. q. a. §. 354.

§. 362.

Omnis mundus est vnum, §. 359. modos tamen habet, §. 361, 112. hinc determinationes in se separabiles, §. 72, 65. hinc vnitatem hypotheticam, §. 76. & intrinsecus contingentem, §. 115.

§. 363.

Nullius mundi partium coniunctio est absolute necessaria, §. 362, 102. est tamen

coordinatio, §. 78. Ergo in omni mundo est ordo in se contingens, §. 117. hinc et veritas intrinsecus contingens, §. 119.

§. 364.

Omnes partes mundi reales, §. 136. quum consentiunt ad gradum realitatis mundo ipsarum tribuendum, §. 248, 140. ita tamen, vt in se possint etiam non consentire, aut non tantum consentire, vtpote entia contingentia, §. 354, 257. in omni mundo est perfectio in se contingens, §. 122.

§. 365.

Omnis mundus est absolute et interne mutabilis, §. 361, 133.

§. 366.

In omni mundo sunt realitates absolute necessariae, §. 359, 360. hinc bonum metaphysicum, §. 147. et in se contingentes, §. 362-364. hinc bonum physicum late dictum, §. 147.

§. 367.

Hic mundus est vnum, §. 359. in se contingenter, §. 362. Est in hoc mundo ordo, §. 359. et veritas, intrinsecus contingentes, §. 363. est et perfectio et bonitas intrinsecus contingens, §. 364. bonum metaphysicum et physicum late di-

ctum,

ctum, §. 366. & est hic mundus absolute & interne mutabilis, §. 365, 154.

§. 368.

Mundus minimus esset totum paucissimorum minimorum actualium, §. 161, 354. hinc quo plura, quo maiora finita pro partibus habet, hoc sit maior, §. 160. donec sit maximus plurimorum maximorum in finitis aggregatum, §. 161.

§. 369.

STATVS MVNDI [1] est totum omnium statuum in partibus eius simultaneorum. Iam hic mundus habet partes, in quibus coëxsistunt fixa cum mutabilibus, §. 367. Ergo hic mundus habet statum, §. 205.

1 der Zustand einer ganzen Welt.

§. 370.

Omnis & huius mundi exsistentia modus est, §. 361, 134. hinc potest abesse & adesse salua mundi essentia, §. 65. Quumque sit absolute mutabilis omnis & huius mundi actualitas, §. 133. omnis mundi initium & finis est absolute possibilis, §. 301, 65.

§. 371.

Mundus non potest oriri, nisi ex nihilo. Ponatur enim aliquis mundus ita oriri, vt tamen iam aliqua pars eius ipsi

praeexstiterit: quoniam & quamdiu haec pars eius exstitit, fuit ex parte exsistens, vti semper erit, si exstiterit, non vero non exsistens, hinc post partem praeexistentem oriri visus non oritur: §. 227. quum nondum ortus esset talis mundus, non tamen fuit amplius mere possibilis, dum totum exsistentis partis esset, adeoque iam, qua existentiam, determinatus, §. 54. Ergo mundus non oriens ex nihilo non oritur, §. 228. Sic & mundus non annihilatus non interit, dum superstite parte manet ex parte exsistens, vti semper fuit, si exstitit, hinc non mutatur in non exsistens, §. 227. Ergo mundus non potest interire, nisi per annihilationem, §. 228.

§. 372.

Omnis & hic mundus est ens finitum, §. 255, 361. hinc possibilis eius cognitio philosophica & mathematica, §. 249. Omnis mundus & hic habet malum metaphysicum, §. 250. & contingens, s. physicum late dictum, imperfectionem in se contingentem absolute possibilem, §. 263. partim bonus, partim malus, §. 264.

§. 373.

Omnes mundi sunt & enti infinito, & sibi inuicem, & cuilibet partium suarum partia-

partialiter similes, §. 265, 267. sed impossibiles sunt plures extra se inuicem actuales totaliter iidem, §. 269. diuersi, §. 268, congruentes, §. 270. similes, §. 271. aequales, §. 272.

§. 374.

Quum partes mundi vel sint simultanea, vel successiua, §. 238, 354. si extra se inuicem ponantur, connectentur in mundo aut per tempus, aut per spatium, aut per vtrumque, §. 239, 306.

§. 375.

Omnis mundus est ens ab alio, §. 361. seu dependens, §. 308. & hic mundus habet caussam efficientem extra se positam, eiusque effectus est, §. 334. testans de caussa, §. 333.

§. 376.

Omnis mundi partes sunt actualia, §. 354. hinc singulae in suo mundo, adeoque partes huius mundi in hoc mundo habent veritatem, §. 90. & certitudinem, §. 93. vt determinationes internas, §. 37, 93. determinatas, §. 54.

§. 377.

Finita, quae non absolute solum, nec hypothetice tantum in qualicunque nexu, sed etiam in vniuersali nexu ALICVIVS MVNDI possibilia sunt, POSSIBILIA ILLIUS

 lius

lius mundi vocantur. Hinc possibilia huius mundi sunt, quae in vniuersali eius nexu spectata tamen sunt hypothetice possibilia, hinc maiorem possibilitatis gradum habent, §. 165, 246.

z das Mögliche einer gewissen ganzen Welt.

§. 378.

Si vel vnica pars huius mundi esset alia, quam est, mundus hic non esset totaliter idem, qui est, §. 155, 267. Iam omnes partes huius vniuersi possunt esse aliae, quam sunt, §. 354. 260. Ergo possibiles sunt mundi partim ab hoc diuersi, §. 38. partim iidem cum eo, §. 265. i. e. plures, §. 74.

§. 379.

Hic mundus vnice singularis est, §. 77. Pone enim plures esse, constituerunt cum hoc multitudinem seu seriem, §. 74. Hinc hic non esset mundus, §. 354. aut omnes isti mundi partes huius, tantum vnici, §. 354, 77.

SECTIO II.

NOTIO MVNDI NEGATIVA.

§. 380.

PROGRESSVS (regressus) IN INFINITVM[1] esset series entium contingentium

tium extra se inuicem positorum, quorum vnum est alterius caussa secundum quid, sine caussa simpliciter tali. In quo progressu in infinitum caussatum sumitur caussa sui, esset ille CVRVILINEVS[2] (circularis): in quo caussatum non sumitur caussa sui, esset ille RECTILINEVS[3].

1 der Fort- oder Rückgang in das Unendliche. 2 dergleichen Fortgang im Kreise. 3 der grade Fort- oder Rückgang.

§. 381.

Progressus in infinitum, quantuscunque poneretur, esset ens contingens, §. 380, 155. Hinc haberet caussam efficientem extra se positam, §. 334. Haec non posset esse ens contingens, dum enim illud iterum esset ens ab alio, §. 108. non esset caussa progressus in infinitum, nisi secundum quid talis, §. 28. Ergo non extra progressum ipsum posita, sed pars eius, §. 155, 380. Ergo caussa efficiens progressus in infinitum deberet esse ens necessarium, §. 109. & independens, §. 310. Quocunque modo hoc potest exsistere, eo modo exsistit, §. 259. At potest exsistere, licet non sit caussatum alterius extra se positi, §. 310. Ergo nec est caussatum alterius extra se positi, adeoque caussa effectuum suorum simpliciter talis, §. 28. Hinc progressus in infinitum, qui deberet esse sine caussa simpliciter

 citer

citer tali, §. 380. & tamen eam habere, est impossibilis, §. 7. nec in hoc, nec in vllo mundo ponendus, §. 354, 58.

§. 382.

FATVM [1] est necessitas euentuum in mundo. FATVM ex necessitate mundi absoluta esset SPINOSISTICVM, non ens, §. 61, 105. nec in hoc, nec in vllo mundo ponendum, §. 354, 58.

1 Schiksal, Verhængniss.

§. 383.

Euentus in mundo, cuius ignoratur ratio sufficiens, CASVS [1] est. CASVS, cuius nec est ratio sufficiens, PVRVS [2] esset, impossibilis, §. 22. nec in hoc, nec in vllo mundo ponendus, §. 354, 58.

1 ein Zufall, ein Ungefehr. 2 ein blinder Zufall.

§. 384.

Euentus ORDINARIVS [1] est, cuius exsistentia determinatur secundum certi alicuius ordinis regulas; EXTRAORDINARIVS [2] est non ordinarius. EXTRAORDINARIVS ABSOLVTE [3] esset, cuius exsistentia secundum nullas vllius ordinis regulas determinaretur; RELATIVE [4] talis est, qui non fit per regulas dati certi alicuius ordinis. Extraordinarius

narius ob confusionem INORDINATVS [5] est.

1 eine ordentliche. 2 ausserordentliche. 3 ganz und völlig ausserordentliche. 4 gewisser massen ausserordentliche. 5 unordentliche Begebenheit.

§. 385.

Absolute extraordinarium non esset verum, §. 384. 89. hinc impossibile, §. 90, 62. nec in hoc, nec in vllo mundo ponendum, §. 354, 58.

§. 386.

Euentus sine vlla ratione sufficiente proxima esset SALTVS ABSOLVTVS [1]. Euentus sine ratione sufficiente proxima ordinaria est SALTVS RESPECTIVVS [2].

1 das völlig durch einen Sprung geschæhe.
2 wobey gewisser massen ein Sprung statt hat.

§. 387.

Quod existeret sine ratione sufficiente vlla proxima, §. 27. exsisteret per casum purum, §. 22, 383. hinc saltus absolutus est impossibilis, §. 386, 284. nec in hoc, nec in vllo mundo ponendus, §. 354, 58. Respectiuus etiam omnis, si non inordinati quid est, est tamen aliquid extraordinarii, §. 384.

§. 388.

Mundus nec est substantia infinita, §. 372, 248. nec determinatio eius interna, §. 365, 252. hinc nec essentia entis infiniti, §. 40. nec attributum, nec modus, §. 50. nec modificatio, §. 209. Hinc omnis mundus extra substantiam infinitam ponendus est, adeoque hic etiam mundus exsistit extra ens infinitum, quod ideo vocatur ENS EXTRAMVNDANVM [1], ens extra hunc mundum actuale.

1 das Wesen ausser der Welt.

§. 389.

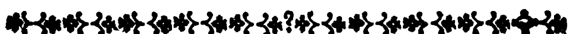
Omnis, hinc & hic, mundus, aut est substantia, aut accidens, §. 191. Si hic mundus substantia fuerit, extra substantiam infinitam subsistit, §. 388. vt adeo infinita substantia non sit vnica substantia, §. 77.

§. 390.

Si hic mundus fuerit accidens, non tamen est accidens substantiae infinitae, alias non exstiturus extra suum substantiale, §. 19, 388. nec exsistere potest, nisi in substantia, aut substantiis, §. 194. Ergo si hic mundus sit accidens, infinita substantia nec tunc est vnica substantia, §. 77, 389. Iam alteruter casus est necessarius, §. 191, 10. Ergo substantia infinita non est substantia vnica.

§. 391.

Vis infinita non est vnica vis, §. 390. 198. in omni & hoc mundo sunt vires infinitae, §. 390, 388.

CAPVT II.

PARTES VNIVERSI.

SECTIO I.

PARTES VNIVERSI SIMPLICES.

§. 392.

Omnis mundus aut est ens simplex, aut compositum, §. 224, hic est ens compositum. Qui hunc mundum se putat ens simplex est EGOISTA.

§. 393.

Mundi compositi partes singulae & simul sumtae non possunt esse accidentia. Quum enim exsistere talis mundus non posset, nisi in substantiis, §. 155, 191. nec posset tamen infinitae inhaerere, §. 388, nec vnicae finitae, §. 224, 194. requireret plures substantias finitas, quibus inhaereret, §. 77. At hae constituerent seriem finitorum actualium, quae si non esset pars mundi ex meris accidentibus compositis, cum

cum ipſo tamen conſtitueret ſeriem finitorum actualium ipſo maiorem, §. 160. hinc ipſe non eſſet mundus, §. 354. Si ſeries illa, quam ſubſtantiae finitae conſtituerent, eſſet pars eius mundi, non eſſet ille ex meris accidentibus compoſitus, §. 155. Hinc impoſſibilis eſt mundus ex meris accidentibus compoſitus, §. 61, 62. Omnis mundus compoſitus eſt compoſitum ſtrictius dictum, §. 225. Omnis mundus aut eſt ſubſtantia, §. 389, 392. aut compoſitum ſtrictius dictum.

§. 394.

Partes mundi compoſiti ſunt vel ſubſtantiales, vel accidentales, §. 393. & illae quidem monades, §. 235. Hinc omnis mundus compoſitus, & hic, monadibus conſtat, §. 392. Vnde denuo patet, nullum mundum oriri poſſe, niſi ex nihilo, §. 236. nec interire, niſi per annihilationem, §. 237, 393.

§. 395.

Hic mundus, compoſitum ſtrictius dictum, §. 393. monadibus conſtat, nec eſt in eo quicquam ſubſtantiale, praeter monades, §. 394. Qui negat exſiſtentiam monadum, eſt MATERIALISTA VNIVERSALIS. Qui negat exſiſtentiam monadum vniuerſi, e. g. huius, partium eſt MATERIALISTA COSMOLOGICVS, (cf. §. 757).

§. 396.

§. 396.

Monades omnis, hinc & huius, compositi mundi ſunt poſſibilia, §. 8. rationalia, §. 24. entia, §. 63. vna, §. 73. vera, §. 90. obiectiue certa, §. 93. perfecta, §. 99. bona, §. 100. entia contingentia, §. 257. mutabilia, §. 133. realia, §. 136. vniuerſaliter connexa, §. 357. ſunt vi praeditae, imo vires, etiam ſtrictius dictae, §. 199. habent ſtatum internum, §. 206. & externum, §. 207. modificabiles, §. 209. non extenſae, nec ſpatium replentes ſingulae, at aggregatae, §. 242. nec habent magnitudinem quantitatiuam, §. 243. indiuiſibiles, §. 244. finitae, §. 354. hinc habent certum virium limitem, §. 249. malum metaphyſicum, §. 250. partialiter ſibi ſimiles, §. 265, 268. at partialiter etiam tam diſſimiles, quam inaequales, §. 273. ſingulae non admittentes figuram, ita tamen, vt totum earum admittat figuram, §. 280.

§. 397.

Monades omnis, hinc & huius, compoſiti mundi, quum ſint actuales extra ſe inuicem poſitae, §. 354, 224. aut erunt entia ſimultanea, aut ſucceſſiua, aut vtraque, §. 238. hinc ſingulares habent poſitum, §. 148. aut in ſimultaneis, locum, aut in ſucceſſiuis, aetatem, aut vtrumque, §. 281. licet ſingulae locum non repleant, §. 396.

§. 398.

§. 398.

Monadum omnis hinc & huius vniuersi finitarum, §. 354. quaelibet extra reliquas, si subsistere ponatur, substituta, §. 192. non potest cum vlla altera esse in eodem totaliter loco. §. 282. Substantia, in cuius loco nequit esse alia extra eam posita, est IMPENETRABILIS [1], (solida). Ergo omnis substantia, hinc & monades, tam huius, quam omnis compositi mundi, sunt impenetrabiles, §. 230.

[1] undurchdringlich.

§. 399.

Monades huius & omnis compositi, hinc extensi, mundi, §. 241, 393. sunt PVNCTA, §. 286. sed neutiquam MATHEMATICA, in quibus nihil, praeter non extensionem, ponitur, §. 396 - 398. nec iuxta se positae congruunt aut coincidunt, §. 70, 396. sed positis earum coëxsistentibus pluribus, quia quaeuis impenetrabilis est, §. 398. ponuntur simultanea extra se inuicem certo quodam ordine, §. 396, 78. hinc in earum aggregato est spatium, §. 239. Ergo omne aggregatum monadum huius & omnis compositi mundi extensum est, §. 241. Punctum mathematicum, abstractum possibile, §. 149. si fingatur exsistere, ZENONICVM est PVNCTVM, ens fictum, §. 62.

60. PVNCTVM PHYSICVM si dicas actuale & praeter simplicitatem omnimode determinatum, quaedam monades huius vniuersi sunt puncta physica, nempe quarum ex aggregato extensum.

§. 400.

Omnes compositi, hinc & huius, mundi monades sunt in vniuersali nexu, §. 357. hinc singulae singularum aut rationes sunt aut rationata, aut vtrumque, §. 14, 48. Ex rationato cognosci potest ratio, §. 29. Ergo ex quauis omnis compositi, hinc & huius, mundi monade singulae mundi, ad quem pertinet, partes cognosci possunt, §. 14. i. e. singulae omnis, hinc & huius compositi *mundi monades* sunt vires, §. 199. repraesentatiuae *sui vniuersi*, (*sunt specula* eius *actiua*, §. 210. *indiuisibilia*, §. 244. *microcosmi*, *mundi in compendio*, *suique mundi concentrationes*, seu habent vim, praeditae sunt vi repraesentatiua sui vniuersi).

§. 401.

Monades mundum suum repraesentantes, §. 400. aut sibi eum repraesentant, suae perceptionis, saltim ex parte, consciae, aut minus §. 10. Hinc & monades huius vniuersi mundum hunc aut obscure tantum repraesentant, aut clare, saltim ex parte.

re. Illae sunt MONADES NVDAE [1], (sopitae).

1 im tiefen Schlaf liegende Monaden.

§. 402.

Monades clare mundum repraesentantes aut sibi eum distincte, saltim ex parte, repraesentant, aut minus, §. 10. Priores intelligunt, §. 69. Ergo facultatem habent distincte cognoscendi, §. 216. i. e. INTELLECTVM [1] (strictius dictum, cf. §. 519). Substantia INTELLECTVALIS [2], i. e. intellectu praedita, est SPIRITVS [3], (intelligentia, persona). Ergo monades huius vniuersi intellectuales sunt spiritus, §. 290. Solos in hoc mundo spiritus admittens est IDEALISTA.

1 Verstand. 2 das mit Verstand begabt. 3 ein Geist.

§. 403.

NEXVS spirituum alicuius mundi inter se est PNEVMATICVS [1]. Iam in omni & hoc mundo, cui spiritus insunt, singulis singuli connectuntur. Ergo in hoc & omni mundo, cui spiritus insunt, est nexus pneumaticus vniuersalis, §. 257. (mundus, cf. §. 354. pneumaticus, intellectualis, moralis, cf. §. 723. regnum gratiae).

1 Verbindung der Geister.

§. 404.

§. 404.

Omnis substantia monas est, §. 234. Omnis spiritus est substantia, §. 402. Ergo monas est, & ens simplex, §. 230.

§. 405.

Omnes omnis & huius mundi, cui spiritus insunt, spiritus sunt monades, §. 404. vires repraesentatiuae mundi sui ex parte saltim distincte, §. 402. non extensi, nec singuli spatium replentes, nec habent magnitudinem quantitatiuam, indiuisibiles, finiti; certo tantum virium gradu praediti, malo metaphysico obnoxii, partialiter sibi similes, sed & singuli partialiter dissimiles & inaequales, nec singuli figuram agnoscentes, §. 396. vnicus omnium perfectissimus est, §. 77, 185.

SECTIO II.

PRIMA CORPORVM GENESIS.

§. 406.

Totum monadum est MONADATVM. Ergo mundus hic & omnis compositus est monadatum, §. 394.

§. 407.

Monades in mundo composito aut partes etiam eius pro monadatis suis habent,

 bent,

bent, aut minus, §. 10, 406. In vtroque casu monadatum eiusmodi erit EXTENSVM, §. 396. partium impenetrabilium, §. 398. partialiter dissimilium, §. 396. i. e. PARTIALITER HETEROGENEVM (difforme, dissimilare), hinc non erit EXTENSVM TOTALITER HOMOGENEVM, (vniforme, similare) i. e. partium totaliter similium, §. 271.

§. 408.

Monades huius mundi simultaneae locum, successiuae sibi mutuo determinant aetatem, §. 281, 85. hinc in se mutuo influunt, §. 211. in conflictu positae, §. 213. Ergo est in hoc mundo influxus & conflictus vniuersalis, §. 48, 306. (*bellum omnium contra omnia, concordia discors, discordia concors,* §. 364).

§. 409.

Monadum in hoc mundo quaedam in se remotius influunt mutuo, §. 408, 27. quaedam propius, sibi praesentes, §. 223. & quia saltus absolutus in mundo impossibilis est, §. 387. quaedam proxime, se contingentes, §. 223.

§. 410.

Quia omnes monades huius mundi in se mutuo influunt, §. 408. *non est* earundem

dem *actio* transiens seu influxus *sine reactione*, §. 213.

§. 411.

Actio transiens seu influxus partium mundi in alias extra ipsas est aut simplex, aut compositus, §. 215. Simplex est etiam minimus, §. 247. 214. Huic respondet reactio, aut minima, aut maior, §. 160, 161. Si minima est, est influxui aequalis, §. 70. Si maior ponatur reactio, id, quo excedit influxum reactio, ponit reactionem influentis, §. 410. hinc influxus eius non erit simplex, §. 215. quod contra hypothesin. Ergo influxui simplici respondet aequalis reactio, §. 70.

§. 412.

Influxus compositus partium mundi in alias extra ipsas est totum plurium simplicium influxuum, §. 215, 214. Cuiuis ex his respondet reactio aequalis, §. 411. Iam si addas aequalibus aequalia summae sunt aequales, §. 70. Ergo omni influxui compositio partium mundi respondet aequalis reactio. Hinc *reactio* partium mundi omnis in alias extra ipsas *est* influxui seu *actioni* transeunti *aequalis*, §. 411.

§. 413.

Vires viuae monadum in mundo per contactum mutuum inter se confligentium

funt aequales, §. 412, 331. & quia eaedem non possunt rationes proximae contradictoriorum esse, §. 140, 36. proxime locum, §. 408, 409. hinc coniunctionem sibi mutuo determinantes, §. 281, 85. non continent rationem separationis mutuae proximam, §. 72. Hinc, nisi accedat vis tertia, contingunt se inseparabiliter, §. 386. vnum constituentes, §. 73, vnitae, §. 79.

§. 414.

Ita se mutuo contingentia, vt non nisi per vim tertiam separari possint, COHAERENT [1]. Ergo monades mundi se mutuo contingentes cohaerent, §. 413. *Nullus contactus sine cohaesione est.* Ergo quaedam monades huius mundi cohaerent, §. 409. vnum constituentes, §. 413. extensum, §. 407.

[1] hangen an einander.

§. 415.

Nulla mutatio fit in mundo composito sine motu. Sit enim A mutandum ex B in non-B. Coëxstiterat cum simultaneis suis extra illud positis, vt B, nunc coëxsistet, vt non-B, hinc diuersam ad ea relationem, §. 37, 38. positum, §. 85, & locum nanciscetur, §. 281, & fiet motus, §. 283, 125. Quoties talis mutatio, talis in mundo composito motus fit, status mutari, & vniuer-

si,

ſi, cuius pars eſt, partim idem eſt cum praecedentibus, §. 265. partim diuerſus, §. 125. Hinc ſicuti certus aliquis motus fuit, quatenus ſtatus nouus a priſtino differt; ita, quatenus ſtatus idem manſit, haec duratio ſtatus eſt in mundo compoſito ſimul duratio loci, §. 299. certi motus abſentia, quies, §. 283. certique motus impedimentum fuit, §. 221. & reſiſtentia, §. 222.

§. 416.

Monades in vniuerſo conſtituentes extenſum, §. 410. ſemper agunt, §. 216, 285. vi ſua, §. 400. repraeſentantes vniuerſi ſui ſingulos ſtatus, & ſuos, etiam futuros, §. 298. quatenus hi iidem ſunt cum antecedentibus perdurantes, certum motum impediente, certo motui reſiſtente, §. 415, 210. quatenus autem hi diuerſi ſunt ab antecedentibus, certum alium motum efficiente, ſ. mouente, §. 415, 210. Praedicatorum ſingulis partibus conuenientium aggregatum toti tribuitur, §. 155. Hinc monades quaedam huius vniuerſi conſtituunt extenſum, cui vis inertiae tribuatur, §. 294. hinc materiam, §. 295. Materia nec huius vniuerſi, nec vllius vlla poteſt eſſe totaliter homogenea, §. 407.

§. 417.

Monades huius vniuersi materiam constituentes, non eam exhibent primam ex significatu §. 295. & mere passiuam, sed materiam, cui vis motrix tribuatur, §. 416. secundam, & corpus physicum, §. 296. Si moueatur vna pars huius mundi, mutatur eius relatio ad reliquas simultaneas singulas, §. 283, 281. hinc non est MOTVS in mundo PARTICVLARIS [1], id est, cuiusdam mundi partis, sine vniuersali, §. 283. Hinc in hoc mundo omnis materia est in motu, §. 415. & QVIES eius non est, nisi RESPECTIVA [2], i. e. absentia determinati alicuius motus, §. 283. quae si tanta fuerit, vt obseruetur nullus quiescentis motus, erit MOTVS EVANESCENS [3]. *Nulla in mundo* QVIES ABSOLVTA, absentia omnis motus.

1 eine besondre Bewegung. 2 Ruhe von einer gewissen Bewegung, oder in Absicht auf eine gewisse Bewegung. 3 eine unmerklich werdende, oder verschwindende Bewegung.

§. 418.

Extensum, aggregatum monadum, quarum singulae sunt impenetrabiles, iam hinc resistet motui suum locum occupaturorum extra ipsum positorum, §. 398, 222. iam hinc

hinc exſeret vim inertiae, §. 294. Extenſum, aggregatum monadum, quarum nulla vis eſt vlli alteri extra ſe poſitae totaliter aequalis, quarum nullum totum vlli alteri extra prius poſito monadato, qua vires, totaliter aequale eſt, §. 272, 406. nunquam eſt in totali AEQVILIBRIO [1], aequalitate virium in confligentibus, & iam hinc exſeret vim motricem, §. 294. Tale autem extenſum eſt omne monadatum in hoc mundo, §. 414, 396. Ergo monadata in hoc mundo ob vnam eandemque vim ſuarum monadum repraeſentatiuam, §. 400. quatenus ea in impenetrabilibus rationem durantis loci, quietis, certique motus abſentis continet, vim inertiae, quatenus eadem in nunquam totaliter aequilibrantibus, mutationis loci, motusque certi rationem continet, vim motricem prodent, materia, §. 416. & corpora phyſica, §. 417. Quae duae vires tantum abeſt, vt ita ſint oppoſitae ſibi inuicem, vt poſita vna diuerſo reſpectu non poſſit ſimul in eodem ſubiecto poni altera, §. 87. vt potius in reſpectu ad diuerſos motus ſint ſimul in quocunque huius mundi extenſo, §. 417. eademque vis dato extenſo tributa reſpectu dati motus motrix, reſpectu motus huic oppoſiti ſit vis inertiae, & v. v. §. 415.

1 Gleichgewicht der Kræfte.

§. 419.

Quum corporibus tribuantur vires, §. 296. sunt composita strictius dicta, §. 225, 198. hinc modus compositionis est ipsorum essentia, §. 226. monadibus constant, §. 235. habent magnitudinem quantitatiuam, §. 243.

§. 420.

Corpora habent partes extra partes, §. 296, 224. Partes corporum extra se inuicem actuales primae ELEMENTA [1] vocantur.

1 die allerersten Grund-Theile.

§. 421.

Elementa aut sunt partes corporum absolute primae, i. e. quae non habent ipsae iterum partes extra partes, aut relatiue tales, vltra quas in attentione compositionis progredi non placet, §. 420. Illae sunt entia simplicia seu monades, §. 419. 224.

§. 422.

IMMATERIALE vocatur, quod non est materia; quod est materia, MATERIALE vocatur. Elementa corporum absolute talia sunt immaterialia, §. 421, 295. INCORPOREVM est, quod non est corpus; quod est, CORPOREVM. Iam omne corporeum est materiale, §. 296. Ergo elementa corporum absolute talia sunt incorporea,

porea, hinc singula non sunt corpora, §. 296.

§. 423.

PHILOSOPHIA respectiue [1] primum pro absolute primo habens philosophia PIGRORVM dicitur, quae quum falsa sit, elementa relatiue talia, §. 421. materialia & corporea, §. 422. non habenda sunt pro elementis absolute talibus, immaterialibus & incorporeis, §. 422. Hinc haec commodius ELEMENTA simpliciter, illa dicuntur MATERIAE PRIMAE [1] cf. 295.

1 ein allererster Grund-Stoff.

§. 424.

ATOMVS [1] dicitur ens per se indiuisibile. Omnis monas est indiuisibilis per se, §. 244. Hinc omnis monas est atomus. Ergo elementa sunt atomi, §. 423. hinc atomi naturae dicuntur.

1 das an und vor sich untheilbare.

§. 425.

OBSERVABILIA [1] (phaenomena) dicimus, quae per sensus possumus cognoscere (confusius). Corpora minora nobis non obseruabilia CORPVSCVLA vocantur. PHILOSOPHIA phaenomena corporum ex cor-

pusculis explicans CORPVSCVLARIS est.

1 das wahrzunehmende.

§. 426.

CORPVSCVLA vel alia iterum corpuscula pro partibus habent, vel minus, §. 10, 155. Haec PRIMITIVA [1] dicuntur, illa DERIVATIVA [2].

1 die ersten. 2 zusammengesetztere.

§. 427.

Omnem materiam, qualis est in hoc mundo, constituunt elementa, §. 418, 419. Hinc magnitudo quantitatiua ipsi tribuenda, §. 419, 243. est multitudo elementorum ad certam materiam constituendam vnitorum, §. 159, 413. Hinc elementa partes certae materiae cum ea, tanquam monadato suo, sunt in eodem loco, §. 155, 406. Ergo si locus eorum ita mutetur, vt non sint cum materia, quam ante constituerant, in eodem loco, non manent partes illius materiae, §. 155. Iam vero omnis relationis mutatio est in ente in se spectato possibilis, §. 133. Ergo omnis loci mutatio est in omnibus elementis in se spectatis possibilis, §. 281, 85. Ergo & ille motus, quo cessant esse partes materiae, cuius partes fuerunt, §. 283. Si ita mo-

uean-

ueantur, materia diuiditur, §. 244, 162. Ergo *omnis materia*, qualis in mundo, est *diuisibilis*, saltim in & per se, §. 18.

§. 428.

Si *materia in mundo* dicatur *diuisibilis in infinitum*; id vel intelligitur absolute, ipsi non esse partes indiuisibiles, & est falsum, §. 424, 419. vel respectiue, nobis in ea diuidenda non obseruabiles partes esse, nisi iterum diuisibiles, §. 248. & est verum materiam esse in indefinitum diuisibilem, §. 425.

§. 429.

ATOMVS MATERIALIS esset corpusculum per se indiuisibile, quod nihil est, §. 427, 425. PHILOSOPHIA igitur ATOMISTICA, phaenomena corporum ex atomis materialibus explicans, fallitur.

SECTIO III.

NATVRA CORPORVM.

§. 430.

NATVRA (cf. §. 431, 466.) entis est complexus earum eius determinationum internarum, quae mutationum eius, aut in genere accidentium ipsi inhaerentium sunt principia. Hinc ad naturam entis pertinent

nent 1) essentialia eius, §. 39. 2) essentia, §. 40. 3) facultates, 4) receptiuitates, §. 216. 5) vires, quibus instructum est, omnes, §. 197. Initium naturae est ORIGO [1], duratio VITA [2], finis MORS [3], cf. §. 556.

1 Erzeugung. 2 Leben. 3 Tod.

§. 431.

Natura corporum est modus compositionis eorum, §. 419. cum omni facultate, receptiuitate, vt inertiae & motrice, qua pollent, §. 296, 430. Nonnunquam etiam natura simpliciter dicitur, cf. §. 430, 466.

§. 432.

Quum in mundo sit vniuersalis veritas, §. 363, 90. omnes eius mutationes habent normas communes, §. 86, 89. secundum quas natura partium eius determinatur, §. 431. hinc & motus corporum in mundo, §. 283. quarum superiores LEGES [1], inferiores, REGVLAE MOTVS [2] dicuntur.

1 gemeine. 2 besondre Gesetze der Bewegung.

§. 433.

MACHINA est compositum stricte dictum secundum leges motus mobile. Ergo *omne corpus* in mundo *est machina*, §. 419,

419, 432. Nec datur in mundo machina, nisi ens contingens, §. 361. Machinae natura per leges motus determinata MECHANISMVS est. At, quicquid non est compositum, non est machina, hinc nulla monas est machina, §. 230.

§. 434.

NEXVS machinarum est MECHANICVS, hinc nexus corporum in mundo est mechanicus, (mundus, cf. §. 354. corporeus, materialis, regnum naturae) §. 433. At, in quo mundo sunt spiritus & corpora, in eo connexa sunt etiam corpora cum spiritibus, §. 357. hinc in mundo, in quo sunt spiritus & corpora, est nexus 1) corporum inter se, 2) spirituum inter se, §. 403. 3) corporum & spirituum mutuus, pneumatico-mechanicus & mechanico-pneumaticus, (harmonia regni naturae & gratiae).

§. 435.

PHILOSOPHIA MECHANICA est phaenomena corporum ex eorum mechanismo explicans. FATVM ex mechanismo corporum est PHYSICO-MECHANICVM (physicum aut mechanicum simpliciter); at si quis euentus mundi per illud determinetur, est in se contingens, §. 361.

§. 361, 354. non nisi hypothetice necessarius, §. 382, 105.

CAPVT III.

PERCEPTIO VNIVERSI.

SECTIO I.

MVNDVS OPTIMVS.

§. 436.

Mundus perfectissimus est, in quo plurimarum partium maximae, & maximarum plurimae partes in mundo compossibiles tantum ad vnum consentiunt, quantum in mundo fieri potest. Hinc mundus perfectissimus habet perfectionem maxime compositam, cuique mundo non nisi simplex conuenit perfectio, non est perfectissimus, §. 185.

§. 437.

Posito mundo perfectissimo ponitur summa, quae in mundo possibilis est, perfectio, §. 436. Hinc *mundus perfectissimus est* etiam mundorum possibilium omnium *optimus*, §. 187. Iam mundi partes sunt actualia, §. 354. haec vel simultanea, vel successiua, §. 306. Ergo *mundus perfectis-*

simus,

ſimus tot 1) ſimultanea, tot 2) ſucceſſiua complectitur, & 3) tanta, quot & quanta in mundo ſunt optimo compoſſibiſia, i. e. 1) *extenſiue*, 2) *protenſiue*, 3) *intenſiue*, mundorum *eſt optimus maximus*, §. 436, 368.

§. 438.

Si vel duo tantum contingentia extra ſe poſita ſunt in mundo compoſſibilia, vel vt ſimultanea, vel vt ſucceſſiua, quorum vnius perfectio vel nihil, vel non tantum alterius perfectioni deroget, quantum perfectioni totius addat, MVNDVS EGOISTICVS, qualem egoiſta hunc ponit, non eſt perfectiſſimus. Si vel vnica tantum monas non intellectualis in ſe poſſibilis & cum ſpiritibus in mundo compoſſibilis eſt, cuius perfectio aut nihil, aut non tantum perfectioni ſpirituum deroget, quantum perfectioni totius addat MVNDVS IDEALISTICVS, qualem idealiſta hunc ponit, non eſt perfectiſſimus, §. 437.

§. 439.

Materialiſta negat in hoc mundo dari monada, §. 395. hinc mundum ſibi format impoſſibilem, §. 394. ergo MVNDVS nec vllus, nec perfectiſſimus eſt, qualem materialiſta fingit hunc eſſe, MATERIALISTICVS, §. 436.

§. 440.

Perfectissimus etiam *mundus* finitus *est*, §. 372. & omnes eius, etiam perfectissimae, partes finitae, §. 354, 257. Ergo nec ipse, nec quicquam in eodem est infinitum realiter, §. 248. Non possunt tamen solum & ipse, & multae eius partes multis rationibus mathematice infinita esse, sed est ipse etiam omnibus, qui aut nequeunt, aut quibus non placet contingentis maximi determinare limites, *extensionis*, *protensionis*, *intensionis infinitae* mathematice talis, s. intensiue, extensiue, protensiue indefinitus, §. 248, 437.

§. 441.

In mundo perfectissimo est maximus, qui in mundo possibilis, *nexus vniuersalis*, §. 437, 94. harmonia & consensus, §. 436, 357.

§. 442.

Quum omnis mundus sit perfectus, §. 360. imperfectissimus est, in quo minima, quae in mundo esse potest perfectio, consensus paucissimorum minimorum ad vnum minimum minimus, §. 354, 185. hinc simplex, §. 96. sine exceptionibus, §. 97. Mundus imperfectissimus est minimus, §. 368.

§. 443.

Etiamsi mundus perfectissimus ponatur mundorum optimus, §. 437. non tamen ideo ponitur summum bonum, s. optimum metaphysicum, etiamsi ponantur in eo maximae plurimae realitates, quae in vllo mundo sunt compossibiles, non tamen absolute plurimae maximae, §. 190. multo minus absolute necessariae, quoniam singularum exsistentia modus est, §. 361. Etiamsi mundo perfectissimo tribuatur maximus realitatis in vniuerso quodam obtinendae gradus, ille tamen in ente contingenti non nisi limes erit, §. 248, 250. a realiter infiniti gradu realitatis absolute maximo, necessario, immutabili, §. 251. probe diuersus; §. 38.

§. 444.

In omni perfectione est ordo, §. 95. Hinc in mundo perfectissimo maximus est ordo, qui in mundo possibilis, §. 437, 175. Ergo plurimae regulae perfectionis communes, e. g. *Quo plura, quo maiora, quo spatiosiora*, §. 281. *quo diuturniora*, §. 299. *caeteris paribus, hoc melius*, §. 437. 187. & ordo maxime compositus, §. 183. ita tamen, vt inferiores superioresque regulae tandem ad vnam omnes ex vna summa perfectionis regula, eademque fortissima, cognosci possint, §. 182, 185.

§. 445.

In mundo perfectissimo quum plurimae sint perfectionis regulae, §. 444. possunt etiam esse exceptiones admodum multae, §. 97, 372. modo maximum non tollant consensum, §. 440. hinc sint, quae possunt, caeteris paribus, paucissimae, §. 161. minimae, §. 186.

§. 446.

Si in mundo perfectissimo collidantur ratio perfectionis sufficiens & insufficiens, fit exceptio ab insufficienti; si collidantur foecundior & minus foecunda, fit exceptio a minus foecunda; si grauior & minus grauis, fit exceptio a minus graui; si vlterior & propior vlteriori subordinata, fit exceptio a propiori; si secundum quid sufficiens & simpliciter talis, fit exceptio a sufficiente secundum quid; si inferior & superior, fit exceptio ab inferiori. Quaecunque tandem regula perfectionis in mundo perfectissimo collidatur cum summa, ab ea excipitur, §. 186. 445.

§. 447.

De mundo perfectissimo non valent solum, §. 361-367. 354, 436. sed etiam absunt ab eodem longissime, quae abesse ab omni mundo docent, §§. 380-388, 347-354. e. g. Tantum abest ab eo fatum spinosisticum,

§. 382.

§. 382. vt ipsi potius indefinita extensiue, intensiue & protensiue tribuenda sit contingentia & mutabilitas, §. 440, 437. etiam hypothetica, §. 104, 127.

SECTIO II.

SVBSTANTIARVM MVNDANARVM COMMERCIVM.

§. 448.

Quum in hoc mundo sit harmonia, §. 356. sit influxus vniuersalis, §. 408. aut erit hic vbique realis, aliquando idealis, aut aliquando realis, aliquando idealis, §. 212. Harmonia monadum mundi in se mutuo influentium est SVBSTANTIARVM MVNDANARVM COMMERCIVM[1]. Ergo substantiae omnis & huius mundi sunt in vniuersali commercio, §. 357. Sententiae, huic explicando aptae quae videntur, SYSTEMATA EXPLICANDI COMMERCII INTER SVBSTANTIAS MVNDI[2] dicuntur, eaque si explicando omni omnium commercio adhibeantur, VNIVERSALIA[3] cf. §. 761. (generalia). MVTATIONES partium mundi in commercio positarum, quarum in vna parte commercii euenientium cognosci potest ratio sufficiens ex vi alterius partis commercii, sunt HARMONI-

CAE 4. Influxus omnium substantiarum mundi in se inuicem idealis est HARMONIA PRAESTABILITA VNIVERSALIS [5], cf. §. 462. eamque ponens in hoc mundo, est HARMONISTA VNIVERSALIS, cuius systema vocatur SYSTEMA HARMONIAE PRAESTABILITAE VNIVERSALIS [6].

1 die Verbindung des in einer ganzen Welt vor sich bestehenden. 2 Meinungen von der Art und Weise solcher Verbindung. 3 allgemeine. 4 übereinstimmende Veränderungen. 5 die allgemeine vorherbestimmte Uebereinstimmung. 6 die Meinung der allgemeinen vorherbestimmten Uebereinstimmung.

§. 449.

Systema harmoniae praestabilitae vniuersalis non tollit influxum substantiarum huius mundi in se inuicem, sed eum ponit, §. 448. non tollit vnam mundi substantiam pati ab altera, §. 448; 212. sed quamlibet tamen mutationem suam, quam ab altera substantia huius mundi patitur, vi sua producere ponit, §. 210. non tollit partium huius mundi conflictum mutuum, §. 213. facultatem receptiuitatemque actionum transeuntium, §. 217. multo minus influxum substantiae infinitae, receptiuitatemque illius influxus in finitis, §. 448. non solum non tollit, agere posse spiritus

in corpora, & corpora in spiritus, sed potest etiam in hoc mundo corpora & spiritus in se mutuo influere, §. 408, 434. seque posse mutuo contingere, §. 223, 409.

§. 450.

INFLVXVS realis substantiae mundi partis in aliam mundi partem est PHYSICVS. Hinc INFLVXVS PHYSICVS VNIVERSALIS est vniuersalis substantiarum in mundo harmonia, qua vna in alteram realiter influit, eumque ponens in hoc mundo est INFLVXIONISTA VNIVERSALIS. Huius systema est SYSTEMA INFLVXVS PHYSICI VNIVERSALIS.

§. 451.

Systema influxus physici vniuersalis non tollit harmoniam substantiarum mundi mutuam, eamque vniuersalem, §. 450, 48. sed praestabilitam, §. 448. Non omnis, qui ponit substantias huius mundi in se mutuo influere, inter se confligere, a se inuicem pati, & vtrumque posse corpora respectu spirituum, spiritus respectu corporum, immo se posse mutuo contingere, est influxionista vniuersalis, §. 449, 450. Influxionista vniuersalis 1) negat vllam substantiam huius mundi, quando patitur ab alia substantia huius mundi, agere & passiones suas vi sua producere, §.

450, 212. e) ponit realiter passiones vnius substantiae huius mundi produci ab altera substantia huius mundi in eam influente, §. 450. Hinc per systema influxus physici vniuersalis nulla substantia, pars mundi, in vllis suis mutationibus harmonicis agit vi propria, §. 448. Iam vero omnes mutationes substantiae mundanae possunt ex vi cuiuscunque alius monados ad eundem mundum pertinentis sufficienter cognosci, §. 354, 400. Ergo omnes sunt harmonicae, §. 448. & hinc in nullis suis mutationibus vlla substantia mundana agit, ex systemate influxus physici vniuersalis, in omnibus realiter patiens ab aliis substantiis mundanis, quae tamen ob eandem rationem prorsus non agerent, §. 210, hinc nec vires essent, §. 197. q. e. §. 199.

§. 452.

Qui ponit in omnes substantias huius mundi pati visas ab aliis huius mundi substantiis, & realiter quidem patientes, ex ipsius sententia, solam realiter influere substantiam infinitam, est OCCASIONALISTA (assistentianus) VNIVERSALIS, eiusque systema est SYSTEMA CAVSSARVM OCCASIONALIVM VNIVERSALE [1] (Cartesianum s. Malebranchianum potius assistentiae) contradicens, §. 400, 408. hinc falsum. Idem patet inde, quod per

per occasionalismum nulla mutatio harmonica in substantia vlla mundana est ipsius, sed tantum substantiae infinitae actio, §. 448. Hinc etiam hoc systema omnem in finitis tollit vim & energian, §. 451.

* die Meinung der allgemeinen sogenannten nur gelegentlichen Vrsachen.

§. 453.

Systema caussarum occasionalium, nisi harmoniam, influxum tamen mutuum substantiarum huius mundi, vniuersalem verum tollit, §. 452, 448. hunc physicum §. 450. & idealem, §. 212. (nisi sic dicas imaginarium apparentem, §. 12.) illam praestabilitam, §. 448. Non omnis, qui ponit substantiam infinitam in omnes finitarum substantiarum passiones realiter influere, nec omnis ille, qui substantiam infinitam solam in eas realiter influere ponit, est occasionalista vniuersalis, sed qui ponit 1) reales esse passiones substantiarum finitarum omnes, 2) a solo influxu substantiae infinitae dependere, §. 452.

§. 454.

Systemata harmoniae praestabilitae & influxus physici vniuersalium in hoc sunt similia, §. 72. vt 1) nec influxum mutuum substantiarum huius mundi, nec harmo-

niam, nec influxum substantiae infinitae in easdem realem tollant vniuersales, §. 448, 450. 2) passiones substantiarum huius mundi ponant esse actiones alicuius substantiae finitae; in eo sunt dissimilia, vt posterius excludat ab actione patientem substantiam, prius non excludat, §. 449, 451.

§. 455.

Systema harmoniae praestabilitae & caussarum occasionalium vniuersalia in eo sunt similia, vt tollant influxum realem substantiae huius mundi in aliam, eiusdem partem, §. 70. in eo sunt dissimilia, §. 70. vt prius ideales ponat passiones quasdam earum, quas posterius reales ponit, §. 449. 453.

§. 456.

Systemata influxus physici & caussarum occasionalium vniuersalia in eo sunt similia, vt passiones vnius in hoc mundo substantiae ab altera eiusdem mundi parte vtrumque ponat reales; in eo sunt dissimilia, §. 70. vt prius influere solam substantiam infinitam in eas tollat, ponat posterius, §. 451, 452.

§. 457.

SYSTEMATA EXPLICANDI SVBSTANTIARVM MVNDANARVM COM-

COMMERCIVM VNIVERSALIA, si singula singularum mundi substantiarum commercia simili modo explicant, SIMPLICIA [1] dicuntur. Ergo systema harmoniae praestabilitae, influxus physici & caussarum occasionalium vniuersalia sunt systemata simplicia, §. 448, 456. SYSTEMATA VNIVERSALIA COMPOSITA [2] sunt, quae quaedam quarundam substantiarum mundi commercia diuerso modo, quam alia, explicant.

1 die allgemeine Meinungen von der Art und Weise der Verbindung des vor sich bestehenden in einer ganzen Welt, sind entweder, einfach, 2 oder zusammengesetzt.

§. 458.

Praeter harmoniae praestabilitae, influxus physici, & caussarum occasionalium systemata vniuersalia, quartum aliquod simplex vniuersale, §. 457. non est possibile, §. 448. 452. infinita seu potius indefinita possunt esse composita, §. 457, 448.

§. 459.

Per harmoniam praestabilitam, influxum plurium substantiarum mundi in commercio positarum idealem in se inuicem maior nexus actuatur, quam per influxum earundem physicum, §. 167. Nam in in-

 fluxu

fluxu physico passio realiter patientis non habet rationem sufficientem in patientis viribus, §. 450, 212. In harmonia praestabilita habet passio patientis substantiae rationem sufficientem 1) in ipsius viribus, 2) in idealiter influente substantia, §. 449. Hinc substantia influens in harmonia praestabilita est aeque foecunda, ac in influxu physico, substantia vero patiens est in harmonia praestabilita foecundior, quam in influxu physico, §. 166.

§. 460.

Per influxum substantiae infinitae soli tributum in substantias in commercio positas realiter patientes, quicquid patiuntur, substantia patiens non est foecundior, quam per influxum physicum, §. 453. altera autem pars commercii finita adhuc minus foecunda, §. 453. 166. Ergo per harmoniam praestabilitam coniunctam cum concursu substantiae infinitae maior nexus actuatur in substantiis in commercio positis, quam per influxum soli infinitae substantiae tributum, §. 167.

§. 461.

In mundo perfectissimo est nexus possibilium in mundo maximus, §. 441. Ergo substantiae, quae & quot possunt in eo, connectuntur per harmoniam prae-

praestabilitam coniunctam cum concursu substantiae infinitae, §. 460, 459.

§. 462.

Si harmonia praestabilita vniuersalis coniuncta cum concursu substantiae infinitae est in mundo perfectissimo possibilis, est ille, qualem harmonista vniuersalis hunc ponit esse, §. 448. 461. nec est, qualemcunque systema quoddam compositum adoptaturus concipiat, §. 451. omnis contra PARTICVLARIS HARMONIA PRAESTABILITA [1], i. e. quarundam mundi partium, in eodem admittenda est, §. 154.

[1] besondre vorherbestimmte Uebereinstimmung.

§. 463.

Quum harmoniae praestabilitae vniuersalis conditio, sine qua non, sit possibilitas eius in mundo perfectissimo, haec demonstranda est harmoniam praestabilitam demonstraturo per §. 462. Alias ita patet: ex quauis cuiusuis mundi monade singulae mundi, ad quem pertinet, partes cognosci possunt, §. 400. ergo & singulae mutationes mundanae, §. 354, 155. Tales autem sunt omnes passiones cuiusuis monadis mundanae, quam ab alia sui mundi monade patitur, §. 210. Monas autem

autem patiens est vis, §. 199. Ergo ipsa illa monas ab alia monade mundana patiens est ratio huius passionis suae, & singularum eius partium, §. 354, 155. hinc ratio huius suae passionis sufficiens, §. 14, 21. adeoque data passio ipsius simul patientis actio, §. 210. Ergo passiones omnes monadum cuiusuis mundi, quas ab aliis monadibus mundanis patiantur, sunt tantum ideales, §. 212. Ergo talis etiam semper influxus monadis mundanae in aliam, nunquam realis, nunquam physicus, §. 450. Hinc in hoc etiam mundo omnes eius substantiae sunt tantum per harmoniam praestabilitam in commercio vniuersali; §. 448. nullae vnquam per influxum physicum. Systema harmoniae praestabilitae vniuersalis est vera sententia, ergo & omnis particularis harmonia praestabilita vera est, §. 462. omnis & vniuersalis & particularis influxus physicus, & eius systema, §. 450. & systema caussarum occasionalium, §. 452, falsa sunt.

§. 464.

In mundo perfectissimo nexus est, qui in mundo possibilis, maximus, §. 441. Ergo si sunt in mundo perfectissimo corpora & spiritus, §. 438. est nexus mechanicus, pneumaticus, & pneumatico-mechanicus in eodem maximus, §. 441. (maxima

xima regni naturae & gratiae harmonia, §. 434, 403. praestabilita, §. 463).

§. 465.

DVALISTA est, qui ponit hunc mundum constare spiritibus & corporibus extra se. Hinc mundus perfectissimus non egoisticus, non idealisticus, §. 438, est, qualem hunc dualista concipit, §. 439.

SECTIO III.

NATVRALE.

§. 466.

Complexus naturarum in singulis & simul sumtis partibus mundi est NATVRA VNIVERSA (naturata cf. §. 859). Hinc natura huius & perfectissimi vniuersi est aggregatum seu complexus omnium essentialium, essentiarum, facultatum, receptiuitatum, virium, quibus omnes eius partes, monades, elementa, spiritus, materiae, corpora instructa sunt, §. 430. hinc omnis omnium in eo corporum modus compositionis, vis inertiae, vis motrix, & mechanismus est pars naturae vniuersae, §. 431, 433.

§. 467.

§. 467.

Essentia mundi eiusque compositi modus compositionis, §. 226. cum essentiis singularum eius partium, non est, nisi pars, satis parua, §. 161. naturae vniuersae, §. 466, 155.

§. 468.

Natura vniuersa habet partes internas mutabiles, §. 466. easque perfectissimi mundi natura vniuersa plurimas, §. 437. Hinc natura vniuersa cuiusuis mundi est ens contingens, §. 131. & finitum, §. 255. & perfectissimi quidem mundi natura vniuersa habet contingentiam mathematice ter infinitam, §. 447.

§. 469.

EVENTVS ab vllius entis contingentis natura actuandus est NATVRALIS SVPERNATVRALI CONTRADISTINCTVS, cf. §. 474. At euentus a determinata determinati entis contingentis natura actuandus est NATVRALIS PRAETERNATVRALI cf. §. 474. CONTRADISTINCTVS. Quicquid ab alicuius natura actuari potest, est ipsi PHYSICE POSSIBILE, quicquid non potest, est ipsi PHYSICE IMPOSSIBILE. Quaedam in se possibilia non tamen a quauis natura actuari possunt, §. 15. 430. ergo multis pos-

sunt esse physice impossibilia. Non omne physice nonnullis impossibile est, & absolute tale. Physice alicui contingenti impossibilia sunt talia, aut in quocunque eius natura spectetur statu NATVRALITER IMPOSSIBILIA SIMPLICITER (mere, omnino, prorsus), aut tunc demum, si in certo statu spectetur eius natura, NATVRALITER IMPOSSIBILIA SECVNDVM QVID (pro nunc & sic). Impossibilitas naturalis simpliciter talis realitatum est IMPOTENTIA MERE NATVRALIS. Non omnis impossibilitas naturalis est impotentia mere naturalis aut absoluta impossibilitas, §. 467. Oppositum physice impossibilis est PHYSICE NECESSARIVM, physice possibilis PHYSICE CONTINGENS. Non omne physice necessarium est absolute necessarium, §. 102. Quaedam in se contingentia possunt multis esse physice necessaria, §. 104. Physice necessaria vel sunt simpliciter, vel secundum quid talia.

§. 470.

NATVRALE CERTO CORPORI est a determinata eius natura actuandum, CERTO MVNDO CORPOREO est, quod per naturam corporum certi mundi vniuersam actuandum, §. 466. NATVRALE CERTO SPIRITVI CONTINGENTI est per

per determinatam eius naturam actuandum, NATVRALE CERTO MVNDO PNEVMATICO est, quod per naturam spirituum certi mundi vniuersam actuandum est, §. 469.

§. 471.

Successio naturalium in mundo est, CVRSVS NATVRAE. Hinc cursus naturae opponitur successioni vel supernaturalium, vel praeternaturalium, §. 469. & vel in aliquo corpore, vel in toto aliquo mundo corporeo, vel in spiritu aliquo, vel in toto aliquo mundo pneumatico, vel in vniuersa natura spectatur, §. 470, 466.

§. 472.

Ordo naturalium in mundo est ORDO NATVRAE, isque vel supernaturalium, vel praeternaturalium opponitur coniunctioni, & vel in certo tantum corpore, vel mundo corporeo, vel spiritu, vel mundo pneumatico spectatur, §. 469, 470. vel in vniuersa natura, §. 466. Horum ordinum singuli normas suas communes habent, §. 86. Ergo sunt in hoc mundo normae naturalis ordinis leges regulaeque communes, §. 432. diuersae, §. 38. at similes, §. 70. Complexus legum similium IVS est, cf. §. 971. (latius dictum). Legum ordinis naturae complexus IVS NA-

TVRAE LATISSIMVM est, huius partes sunt leges regulaeque motus, §. 432, legesque naturae spirituum.

1 ein Recht.

§. 473.

Naturale si sequatur naturale, EVENIT SECVNDVM CVRSVM NATVRAE, idque secundum cursum naturae vel certi corporis, vel certi nexus in certo mundo materialis, vel certi spiritus, vel certi nexus in certo mundo, pneumatici etiam, §. 471, vel saltim secundum cursum naturae vniuersae, §. 466. Si succedat, vel coëxsistat naturali, EVENIT SECVNDVM ORDINEM NATVRAE, idque secundum ordinem naturae vel certi corporis, vel certi nexus in certo mundo materialis, vel certi spiritus, vel certi nexus in certo mundo, pneumatici etiam, §. 472. vel saltim secundum ordinem naturae vniuersae, §. 466. Ergo naturale succedens & coëxsistens naturalibus actuatur secundum leges naturales, §. 472. Naturale certo corpori, aut certo nexui in mundo materiali, secundum leges regulasque motus per mechanismum corporum actuatur, §. 433, hinc explicari potest mechanice, §. 435, 433.

SECTIO IIII.
SVPERNATVRALE.

§. 474.

EVENTVS mundi a nullius entis contingentis natura actuatus SVPERNATVRALIS est. Euentus a determinata certi entis contingentis, in quo euenit, natura non actuatus, respectu illius entis PRAETERNATVRALIS est. Hinc supernaturalia sunt praeternaturalia respectu naturae vniuersae; & praeternaturalia respectu naturae vniuersae sunt supernaturalia, §. 466. Euentus supernaturalis, qua spectatur vt extraordinarius, est MIRACVLVM [1]. Hinc miraculum est praeternaturale respectu naturae vniuersae. Omne miraculum est supernaturale, sed non omne supernaturale refertur ad miracula.

[1] ein Wunder, Wunderwerk.

§. 475.

Supernaturalia & miracula sunt naturalium, & naturaliter ordinariorum opposita, §. 81, 474. Iam naturalia & naturaliter ordinaria in omni mundo sunt contingentia, §. 354, 257. Ergo supernaturalia & miracula sunt possibilia, §. 101.

§. 476.

§. 476.

Quae per naturam entis contingentis in mundo actuantur, non sunt supernaturalia, nec miracula, §. 474. Hinc per naturam spiritus, qui pars mundi est, actuata non sunt supernaturalia, non miracula, §. 354, 257.

§. 477.

Actiones spirituum finitorum in alias mundi partes, per determinatam naturam patientium non actuatae, hinc respectu patientium praeternaturales, §. 474. & extraordinariae, §. 472, 384. non sunt tamen supernaturales, nec miracula, §. 474. Hinc si dicuntur MIRACVLA COMPARATIVA [1], miracula comparatiua non sunt miracula; quae illis contradistinguenda, RIGOROSA [2] vocantur. Si tales actiones supra naturam ponantur, id tantum de certa certi corporis mundiue corporei natura concedi potest, §. 470.

[1] Vergleichungs-Weise sogenannte Wunder. [2] nach der Strenge

§. 478.

Cuius caussam naturalem nos non nouimus, euentus extraordinarius, est PRODIGIVM [1] (signum cf. §. 437.

 osten-

ostentum, portentum). Prodigia sunt vel miracula rigorosa, §. 474. 427. vel naturales euentus, MIRACVLA QVOAD NOS [2].

[1] ein geschehendes Zeichen. [2] Wunder nach der Fassung des Wahrnehmenden.

§. 479.

Supernaturalia & miracula quum per vniuersam naturam non actuentur, §. 474. 466. & sint tamen entia contingentia, §. 474. 334. hinc effectus, §. 334. quando exsistunt, habent caussam efficientem ens extramundanum, §. 388. de quo testantur, §. 333.

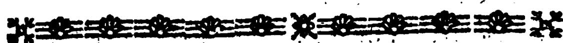
§. 480.

CONTRA CVRSVM NATVRAE EVENIT euentus non naturalis naturalibus succedens, §. 471, 473. Iam supernaturale & miraculum non est euentus naturalis, §. 474, 469. Ergo supernaturale & miraculum fit contra cursum naturae naturalibus succedens, & quidem contra cursum naturae vniuersae, §. 471. Praeternaturale certo corpori, aut certo mundo corporeo, certo spiritui, aut certo mundo pneumatico fit contra cursum naturae aliquem tantum, §. 474, 471. Hinc non omne contra qualemcunque cursum naturae eueniens

niens est supernaturale, vel miraculum, §. 474.

§. 481.

Supernaturalia & miracula non sunt absolute extraordinaria, §. 475, 385. nec contra ordinem mundi omnem, §. 359, 7. nec tamen sunt naturaliter ordinaria, §. 472, 474. Quumque euentus non naturalis naturalibus coëxsistens vel succedens EVENIT CONTRA ORDINEM NATVRAE, supernaturalia & miracula sunt contra omnem ordinem naturae vniuersae. Ergo non eueniunt secundum normas certi ordinis naturae communes, §. 472. Ergo sunt relatiue ad ordinem naturae extraordinaria, §. 384. Supernaturalia & miracula sunt extraordinaria respectu ordinis naturae vniuersae, §. 472. Praeternaturale est extraordinarium respectu certi corporis, aut mundi corporei, certi spiritus, aut nexus pneumatici, & ordinis naturae in iisdem determinati, §. 474, 482. ita, vt contra hunc eueniat, §. 384. Ergo non omne extraordinarium respectu qualiscunque ordinis naturae, non omne, quod est contra qualemcunque naturae ordinem, est supernaturale, multo minus miraculum, §. 474.

SECTIO V.

POSSIBILITAS SVPERNATVRALIVM HYPOTHETICA.

§. 482.

Lex ordinis in mundo perfectissimo, §. 84, eaque vna ex superioribus, §. 182. haec est: *Optimum compossibilium in mundo perfectissimo coniungatur optimo*, §. 444. *Haec lex* dicitur *lex optimi in mundo*, cf. §. 822. cui subordinatur *lex optimi in natura: optimum naturalium in mundo perfectissimo coniungatur optimo*, §. 469, 444.

§. 483.

Pone in mundo perfectissimo euentum naturalem, hinc secundum ordinem naturae euenturum, §. 473, reliquis compossibilem. Pone sub iisdem circumstantiis euentum supernaturalem, hinc contra omnem ordinem naturae euenturum, §. 481. reliquis compossibilem, sed naturali meliorem. Quum oppositi, naturalis & supernaturalis, e. g. miraculosus, euentus simul exsistere nequeant, §. 81. in hoc casu regulae ordinis naturae vniuersae, & superior regula perfectionis, §. 482. collidentur, §. 97.

§. 484.

§. 484.

Regulae ordinis naturae, & peculiaris, & vniuersae, quum in mundo perfectissimo sint inferiores & subordinatae legi optimi in mundo, §. 182, 482. in casu per §. 483. posito fiet exceptio a legibus ordinis naturae, §. 446. & fiet supernaturale quid, immo miraculum, §. 483. ordini mundi perfectissimi summo conuenientissime, §. 444.

§. 485.

Supernaturalia & miracula per saltum absolutum essent impossibilia, §. 387. hinc supernaturalia nulla, miracula nulla fiunt per saltum absolutum, §. 475. Quum tamen euentuum in mundo naturaliter ordinaria ratio sufficiens proxima sit natura cuiusdam entis contingentis, §. 472, 469. quando eueniunt supernaturalia & miracula, eueniunt per saltum respectiuum, §. 474, 386.

§. 486.

Supernaturalia & miracula in mundo corporeo euenientia mechanice explicari non possunt, §. 435, 433. multo minus PNEVMATICA, in mundo pneumatico (regno gratiae) euenientia, §. 433, 403.

§. 487.

Si pro euentu naturali in mundo ponatur supernaturalis & miraculosus, non est

mundus totaliter idem, qui esset, si naturalis euentus pars eius esset, §. 267, 155. Ergo posito supernaturali & miraculo in mundo, pro effectu naturali, ponitur status mundi supernaturali dato, vel miraculo coëxsistens partialiter alius, quam esset supernaturali vel miraculo non patrato, §. 378. 369.

§. 488.

Nihil prorsus sterile, §. 23. hinc nullum supernaturale, nullum miraculum est sine corollario, seu rationato, posito hoc ponitur iterum aliquid §. 14. hinc eius denuo rationatum, §. 23. & sic porro. Ergo omnis supernaturalis, omnis miraculi ponuntur consectaria in indefinitum, §. 248. per status mundi post euentum supernaturalem, post miraculum successiuos, §. 30, 369.

§. 489.

Si pro euentu supernaturali, pro miraculo positus in mundo fuisset in casu §. 487, 488. memorato euentus naturalis, habuisset & hic sua rationata in indefinitum per omnes mundi status succedentes ipsi, §. 23, 389. sed consectaria effectus naturalis & supernaturalis vel miraculosi non possunt esse totaliter eadem, §. 267, 38. Ergo posito supernaturali, posito miraculo in mundo pro effectu naturali omnes mundi

mundi ſtatus euentui ſupernaturali, vel miraculo ſuccedentes ſunt partialiter alii, quam fuiſſent dato ſupernaturali, vel miraculo non patrato, §. 369.

§. 490.

In ſyſtemate occaſionaliſmi omnis paſſio ſubſtantiae finitae ſupernaturalis eſt, §. 474, 453. licet quaedam concipi poſſit, quae non ſit miraculum, quatenus ſpectatur vt ordinaria, §. 384.

§. 491.

Supernaturale & miraculum quum ſit actio, §. 474, 323. erit vel ſimplex, vel compoſitum, §. 215. & hoc quidem vel ens ſimultaneum, vel ens ſucceſſiuum, vel vtrumque, §. 238. Tam ſimplex, quam compoſitum, modo ens ſimultaneum, euenit in inſtanti, deſtitutum prioribus poſterioribusque partibus, §. 300.

§. 492.

Quo foecundius, quo nobilius ſupernaturale & miraculum, §. 166. hoc maius eſt §. 491, 214. hinc maximum erit foecundiſſimum, nobiliſſimum, & maxime compoſitum, §. 214, 215.

§. 493.

NATVRALISTA LATIVS DICTVS, cf. §. 999. eſt, qui in hoc mundo ſuper-

naturales omnes euentus, tollit. Ergo tollit miraculorum in hoc mundo exsistentiam, §. 474. si id facit ob negatam eorundem possibilitatem, errat, §. 475.

§. 494.

Posita natura huius mundi, vti est, extensionis intensionis protensionis mathematice infinitae, §. 440, 466. est & infinitae eiusmodi contingentiae, §. 468, 361. nec potest exsistere, nisi vt effectus caussae extramundanae, de qua testatur, §. 375. sicut supernaturalia & miracula, quando exsistunt, §. 479. Hinc limites suae theoriae de natura huius mundi vniuersa non confundens cum limitibus dictae naturae ipsius, nec inde secure concludens ex sua tantum ignorantia caussae naturalis ad hanc omnino negandam: non est ideo iam iniurius in caussam vniuersae naturae supernaturalibus & miraculis communem, §. 375, 479. neque naturalista, §. 493.

§. 495.

Pone euentum naturalem & supernaturalem in mundo perfectissimo sub iisdem circumstantiis reliquis mundi partibus compossibilem, sed, qua consectaria, aequaliter bonos. Naturalis aeque satisfaciet legi optimi in mundo, ac supernaturalis,

ralis, §. 482. simulque regulis perfectionis, quas ordo naturae praescribit, §. 472. hinc pluribus, quam supernaturalis, §. 481. In hoc ergo casu non fiet supernaturale quid, vel miraculum, in mundo perfectissimo, §. 482, 445.

§. 496.

Quum natura etiam perfectissimi mundi vniuersa sit finita, §. 468, non est principium omnium accidentium, quae mundo optimo inhaerere possunt, sufficiens, §. 430, 259. Pone ergo euentum reliquis in mundo optimo optimis compossibilem optimum, sed naturaliter & ordinario non actuandum, pone eundem supernaturaliter & extraordinario actuari posse; fiet in hoc etiam casu, vt §. 484, supernaturale quid, immo miraculum ordini mundi perfectissimi conuenientissime, §. 482, 444.

§. 497.

Quot & quanta possunt in mundo optimo optima euenire naturaliter, & ordinario fiunt in eodem naturaliter, §. 495. Quot & quanta aut prorsus non possunt in eodem, aut non aeque bene euenire naturaliter & ordinario, fiunt in eodem optima supernaturaliter & miraculose, §. 484, 496. Priora miracula dici possunt

M I-

MIRACVLA SVPPLENTIA [1], posteriora EMENDANTIA [2]. Par est ratio supernaturalium.

1 ergæntzende, 2 ausbessernde Wunder.

§. 498.

Numerus supernaturalium & miraculorum in mundo perfectissimo tantus est, quantus possibilium eius numerus, quae naturaliter & secundum ordinem naturae aeque bene actuari nequeunt, §. 459, 497. nec maior, nec minor, §. 160.

§. 499.

Si quis vnquam supernaturalis euentus in mundo optimo melior est, quam naturalis, qua consectaria etiam, si quis vnquam euentus possibilis mundi optimi est naturaliter per naturam vniuersam impossibilis: mundus perfectissimus non est, qualem hunc naturalista significatu generaliori statuit, §. 498, 493.

§. 500.

Non omnis, qui quaedam praeternaturalia, §. 474. spirituum finitorum effectus extraordinarios, §. 467. miracula comparatiua, §. 477. prodigia & miracula quoad nos, §. 478. contra cursum naturae, §. 480. & ordinem aliquem eue-

euenientia, §. 481. negat esse miracula in hoc mundo, §. 474. est naturalista significatu generaliori talis, §. 493.

PARS III.

PSYCHOLOGIA.

PROLEGOMENA.

§. 501.

PSYCHOLOGIA est scientia praedicatorum animae generalium.

§. 502.

Psychologia principia theologiarum, aestheticae, logicae, practicarum scientiarum prima continens, cum ratione §. 501. refertur, §. 2. ad metaphysicam, §. 1.

§. 503.

PSYCHOLOGIA asserta sua 1) ex experientia propius, EMPIRICA, 2) ex notione animae longiori ratiociniorum serie deducit, RATIONALIS.

CAPVT

CAPVT I.

PSYCHOLOGIA EMPIRICA.

SECTIO I.

EXSISTENTIA ANIMAE.

§. 504.

Si quid in ente est, quod sibi alicuius potest esse conscium, illud est ANIMA [1]. In me exsistit, §. 55. quod sibi alicuius potest esse conscium, §. 57. Ergo in me exsistit anima, (ego anima exsisto).

1 eine Seele.

§. 505.

Cogito, mutatur anima mea, §. 125, 504. Ergo cogitationes sunt accidentia animae meae, §. 210. quarum aliquae saltim rationem sufficientem habent in anima mea, §. 31. Ergo anima mea est vis, §. 197.

§. 506.

Cogitationes sunt repraesentationes. Ergo anima mea est vis repraesentatiua, §. 505.

§. 507.

Cogitat anima mea saltim quasdam partes huius vniuersi, §. 354. Ergo anima

ma mea est vis repraesentatiua huius vniuersi, saltim partialiter, §. 155.

§. 508.

Cogito quaedam corpora huius vniuersi, eorumque mutationes, huius pauciores, illius plures, vnius plurimas, & vltimum quidem pars mei est, §. 155. hinc CORPVS MEVM[1] est, cuius mutationes plures cogito, quam vllius alius corporis.

1 mein Leib.

§. 509.

Corpus meum habet determinatum in hoc mundo positum, §. 85. locum, aetatem, §. 281. situm, §. 284.

§. 510.

Quaedam distincte, quaedam confuse cogito. Confuse aliquid cogitans, eius notas non distinguit, repraesentat tamen, seu percipit. Nam si notas confuse repraesentati distingueret, quae confuse repraesentat, distincte cogitaret: si prorsus non perciperet notas confuse cogitati, per eas confuse perceptum non distinguere valeret ab aliis. Ergo confuse quid cogitans quaedam obscure repraesentat.

§. 511.

§. 511.

Sunt in anima perceptiones obscurae; §. 510. Harum complexus FVNDVS ANIMAE [1] dicitur.

1 der Grund der Seele.

§. 512.

Ex positu corporis mei in hoc vniuerso cognosci potest, cur haec obscurius, illa clarius, illa distinctius percipiam, §. 306, 509. i. e. REPRAESENTO PRO POSITV CORPORIS [1] mei in hoc vniuerso.

1 Meine Vorstellungen richten sich nach der Stelle meines Leibes.

§. 513.

Anima mea est vis, §. 505. repraesentatiua, §. 506. vniuersi, §. 507. pro positu corporis sui, §. 512.

§. 514.

Totum repraesentationum in anima PERCEPTIO TOTALIS [1] est, eiusque partes PERCEPTIONES PARTIALES [2]; & harum quidem obscurarum complexus CAMPVS OBSCVRITATIS [3] (tenebrarum), qui est fundus animae, §. 511. complexus clararum, CAMPVS CLARITATIS [4] (lucis) est,

com-

comprehendens CAMPOS CONFVSIONIS, DISTINCTIONIS [5], ADAEQVATIONIS, etc.

1 die gantze Vorstellung. 2 jener Theile. 3 das Feld der Dunkelheit. 4 das Feld des Lichtes. 5 die Felder der Verwirrung, der Deutlichkeit, u. s. w.

§. 515.

Cognitio vera est realitas, §. 12, 36. cuius oppositum, cognitio nulla s. defectus cognitionis, IGNORANTIA [1], et cognitio apparens s. ERROR [2], sunt negationes, §. 81, 36. Cognitio minima est vnici minimi minime vera, §. 161. Ergo quo plurium, quo maiorum, quo verior est, hoc maior est, §. 160. donet sit maxima plurimorum maximorum verissima. Gradus COGNITIONIS, quo plura cognoscit, est eius VBERTAS [3] (copia, extensio, diuitiae, vastitas), quo pauciora, ANGVSTIA [4], quo maiora, est DIGNITAS [5] (nobilitas, magnitudo, grauitas, maiestas), quo minora, VILITAS [6] (exilitas, leuitas). Quo veriora, quo maiori ordine coniungit cognitio, hoc verior, §. 184. hinc maior est; COGNITIO veriora sistens EXACTA [7] (exasciata) est, minus vera exhibens, CRASSA [8]. Maior in cognitione ordo, s. METHODVS, est COGNITIONIS METHODICVM

M (acroa-

(acroamaticum, disciplinale), minor TVMVLTVARIVM 9. Cognitio eiusque repraesentationes in anima mea sunt vel minores vel maiores, §. 214. iisque, qua rationes sunt, ARGVMENTA LATIVS DICTA, vis & efficacia tribuitur, §. 197. Nulla cognitio est totaliter sterilis, §. 23. cognitio tamen maioris efficaciae, ROBORIS, est FORTIOR 10, minoris, quae IMBECILLITAS, DEBILIOR 11 (imbellis, iners). Repraesentationes debiliores ortae statum animae minus, fortiores magis mutant, §. 208, 214.

1 Unwissenheit. 2 Irrthum. 3 Weite, Verbreitung, Ausdehnung, Vorrath, Reichthum der Erkenntniss. 4 enge Einschrænkung, Armuth, Dürftigkeit der Erkenntniss. 5 Grösse, Werth, Würde, Wichtigkeit. 6 Geringschætzigkeit. 7 genau. 8 grob. 9 ein Gemenge. 10 stærker. 11 schwæcher.

§. 516.

PERCEPTIONES cum partiali aliqua partes eiusdem totalis SOCIAE 1 vocantur, sociarum perceptionum fortissima REGNAT 2 (dominatur in anima).

1 vergesellschaftete Vorstellungen. 2 die herrschende.

§. 517

§. 517.

Quo plures notas perceptio complectitur, hoc est fortior, §. 23, 515. Hinc obscura perceptio plures notas comprehendens, quam clara, est eadem fortior, confusa plures notas comprehendens, quam distincta, est eadem fortior. PERCEPTIONES plures in se continentes PRAEGNANTES [1] vocantur. Ergo perceptiones praegnantes fortiores sunt. Hinc ideae habent magnum robur, §. 148. Termini significatus praegnantis, sunt EMPHATICI [2] (emphases). Horum scientia EMPHASEOLOGIA est. Nominum propriorum non parua vis est.

1 vielsagende Vorstellungen. 2 ein Nachdruck.

§. 518.

Status animae, in quo perceptiones dominantes obscurae sunt, est REGNVM TENEBRARVM [1]; in quo clarae regnant, REGNVM LVCIS [2] est.

1 das Reich der Finsterniss. 2 das Reich des Lichtes in der Seele.

SECTIO II.

FACVLTAS COGNOSCITIVA INFERIOR.

§. 519.

Anima mea cognoscit quaedam, §. 506.

 Ergo,

Ergo habet FACVLTATEM COGNOSCITIVAM [1] i. e. quaedam cognoscendi, §. 57, 216. (intellectum latius dictum, cf. §. 402).

1 Vermögen zu erkennen.

§. 520.

Anima mea quaedam cognoscit obscure, quaedam confuse cognoscit, §. 510. iam, caeteris paribus, percipiens rem, eamque diuersam ab aliis, plus percipit, quam percipiens rem, sed non distinguens, §. 67. Ergo, caeteris paribus, cognitio clara maior est, quam obscura, §. 515. Hinc obscuritas minor, claritas maior cognitionis gradus est, §. 160, 246. & eandem ob rationem confusio minor s. inferior, distinctio maior s. superior. Vnde FACVLTAS obscure confuseque seu indistincte aliquid cognoscendi COGNOSCITIVA INFERIOR [1] est. Ergo anima mea habet facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 57, 216.

1 das untere Vermögen zu erkennen.

§. 521.

REPRAESENTATIO non distincta SENSITIVA [1] vocatur. Ergo vis animae meae repraesentat per facultatem infe-

inferiorem perceptiones sensitiuas, §. 520, 513.

1 eine sinnliche Vorstellung.

§. 522.

Repraesento mihi quaedam ita, vt aliqui eorum characteres clari sint, aliqui obscuri. Eiusmodi perceptio, qua notas claras, distincta est, qua obscuras sensitiua, §. 521. Hinc est distincta, cui aliquid admixtum est confusionis & obscuritatis, & sensitiua, cui aliquid distinctionis inest. Haec ex parte sequiori formatur per facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 520.

§. 523.

Notae repraesentationis sunt vel mediatae, vel immediatae, §. 67, 27. Hae tantum respiciuntur in diiudicatione claritatis in aliqua perceptione.

§. 524.

Notae perceptionis sunt vel sufficientes vel insufficientes, §. 21, 67. vel absolute necessariae, §. 106, 107. vel in se contingentes, §. 108. vel absolute immutabiles & constantes, §. 132. vel in se variabiles seu mutabiles, §. 133. quarum priores notae nonnunquam per eminentiam dicuntur solae.

§. 525.

Notae repraesentationis sunt vel negatiuae, vel reales, §. 135. Quae priores habet PERCEPTIO NEGATIVA [1], quae posteriores, PERCEPTIO POSITIVA [2] vocatur. PERCEPTIONES NEGATIVAE vel essent TOTALITER [3] tales, quarum singulae notae negatiuae essent, quibus nihil perciperetur, §. 136. vel PARTIALITER [4] tales sunt, quarum aliquae notae negatiuae sunt, aut vere, aut apparenter, §. 12.

1 verneinende. 2 bejahende. 3 völlig verneinende. 4 zum Theil verneinende Vorstellungen.

§. 526.

Notarum aliae aliis foecundiores sunt & grauiores, §. 166. vtrumque sufficientes insufficientibus, §. 169, 524.

§. 527.

FACILE [1] est, ad quod actuandum paucae vires necessariae sunt; ad quod maiores requiruntur vires, est DIFFICILE [2]. Hinc FACILE CERTO SVBIECTO [3] est, ad quod actuandum exigua pars virium, quibus illud pollet, necessaria est: CERTO SVBIECTO DIFFICILE [4], ad quod actuandum magna

gna pars virium, quibus substantia ista pollet, requiritur. Ergo facilitas & difficultas admittunt gradus, §. 246.

1 leicht. 2 schwer. 3 diesem oder jenem leicht. 4 diesem oder jenem schwer.

§. 528.

Minime clara est perceptio, cuius notae tantum sufficiunt ad eandem ab vnico diuersissimo difficillime distinguendam, §. 161. A quo pluribus ergo, a quo magis iisdem, quo facilius perceptionem distinguere valeo, hoc est mihi clarior, §. 160. donec fit mihi clarissima, quam ab omnibus, etiam maxime iisdem, facillime valeo distinguere, §. 161. Minime obscura est repraesentatio, cuius notae ad eam ab vnico tantum maxime eodem facillime distinguendam non sufficiunt, §. 161. A quo pluribus ergo, a quo magis diuersis, quo maiori vi adhibita, perceptio tamen non potest distingui, hoc maior est eius obscuritas: donec mihi sit obscurissima, quae a nullis, etiam maxime diuersis, omni vi mea adhibita distingui potest, §. 161.

§. 529.

Quod aliis clarius percipio ATTENDO [1]; quod aliis obscurius, ABSTRAHO AB EO [2]. Ergo habeo facultatem attendendi & abstrahendi, §. 216. sed finitas, §. 354. hinc in certo tantum, non maximo

 gradu

gradu vtrasque, §. 248. Quo plus quantitati finitae demitur, hoc minus est residuum. Ergo quo magis attendo vni rei, hoc minus possum attendere aliis: ergo perceptio fortior attentionem admodum occupans obscurat debiliorem, seu facit a debiliori abstrahere, §. 528. 515.

1 daran gedenke ich, darauf habe oder gebe ich Acht. 2 das lasse ich aus der Acht, das werfe ich in Gedanken weg, das verdunkle ich mir, das entziehe ich meinen Gedanken.

§. 530.

PERCEPTIO praeter notas, quas maxime in eius notis attendo, alias etiam minus claras continens, est COMPLEXA [1]; COGITATIONIS COMPLEXAE notarum ille complexus, quem in notis maxime attendo, PERCEPTIO PRIMARIA [2], complexus notarum minus clararum PERCEPTIO (secundaria) ADHAERENS [3] dicitur. Hinc perceptio complexa est totum perceptionis primariae & adhaerentis, §. 155.

1 eine gehäufte, 2 die Haupt- 3 Neben-Vorstellung.

§. 531.

Pone duas cogitationes claras trium notarum, sed sint in vna clarae, quae in altera obscurae sunt, prior erit clarior, §. 528.

528. Ergo claritas perceptionis augetur claritate notarum per distinctionem, adaequationem. e. c. Pone duas cogitationes claras notarum aequaliter clararum, quarum tres sint in vna, sex sint in altera; posterior erit clarior, §. 528. Ergo multitudine notarum augetur claritas, §. 162. CLARITAS claritate notarum maior, INTENSIVE (*a*), multitudine notarum, EXTENSIVE MAIOR (*b*) dici potest. Extensiue clarior PERCEPTIO est VIVIDA (*c*). Viuiditas COGITATIONVM & ORATIONIS NITOR (*d*) (splendor) est, cuius oppositum est SICCITAS (*e*) (spinosum cogitandi dicendique genus). Vtraque claritas est PERSPICVITAS (*f*). Hinc perspicuitas vel est viuida, vel intellectualis, vel vtraque. PERCEPTIO, cuius vis se exserit in veritate alterius perceptionis cognoscenda, & VIS EIVS, est PROBANS (*g*), cuius vis alteram claram reddit, & VIS EIVS, est EXPLICANS (*h*) (declarans), cuius vis alteram viuidam reddit, & VIS EIVS, est ILLVSTRANS (*i*) (pingens), quae alteram distinctam, & VIS EIVS, est RESOLVENS (*k*) (euoluens). Conscientia veritatis est CERTITVDO (*l*) (subiectiue spectata cf. §. 93). Certitudo sensitiua est PERSVASIO (*m*), intellectualis CONVICTIO (*n*). Cogitans rem & veritatem eius, caeteris paribus plura

cogitat, quam cogitans rem tantum. Hinc COGITATIO & COGNITIO certa, caeteris paribus, maior est INCERTA (o), quae non est certa, §. 515. COGNITIO iusto incertior est SVPERFICIARIA (p), adeo certa, ac requiritur, est SOLIDA (q). Quo clarior, quo viuidior, quo distinctior, quo certior cognitio est, hoc maior est. PERCEPTIO certitudinem alterius habens pro corollario, & VIS EIVS, est vel PERSVASORIA (r), vel CONVINCENS (s). Certa perspicuitas est EVIDENTIA. (t)

(a) ein schærferes, strengeres, (b) ein verbreiteteres Licht. (c) eine lebhafte Vorstellung. (d) das schimmernde der Erkenntniss und Rede. (e) das trockne. (f) die Fasslichkeit, Verstændlichkeit. (g) die beweist, wahrmacht. (h) die entdeckt, anzeigt, woraus erhellt. (i) die erlæutert, aufhellt. (k) die aufschliest, aus einander setzt, entwickelt. (l) Gewissheit. (m) Ueberredung. (n) Ueberzeugung, Ueberführung. (o) ungewisse Erkenntniss und Gedanken. (p) seichte, unsichre. (q) sichre, gründliche Kenntniss. (r) von überredender, (s) von überzeugender Kraft und Wircksamkeit. (t) das völlig ausgemachte.

§. 532.

Tam extensiue, quam intensiue clarior possunt esse sensitiuae, §. 522, 531. & tunc

viui-

uiuidior est perfectior, quam minus uiuida, §. 531, 185. Potest uiuidior intensiue clariore ipsaque distincta perceptione fortior esse, §. 517, 531.

§. 533.

Scientia sensitiue cognoscendi & proponendi est AESTHETICA [1], (Logica facultatis cognoscitiuae inferioris, Philosophia gratiarum & musarum, gnoseologia inferior, ars pulcre cogitandi, ars analogi rationis).

1 die Wissenschaft des Schönen.

SECTIO III.

SENSVS.

§. 534.

Cogito statum meum praesentem. Ergo repraesento statum meum praesentem, i. e. SENTIO [1]. Repraesentationes status mei praesentis seu SENSATIONES [2] (apparitiones) sunt repraesentationes status mundi praesentis, §. 369. Ergo sensatio mea actuatur per vim animae repraesentatiuam pro positu corporis mei, §. 513.

1 ich empfinde. 2 Empfindungen.

§. 535.

Habeo facultatem sentiendi, §. 534, 216. i. e. SENSVM [1]. SENSVS repraesentat vel statum animae meae, INTERNVS [2], vel statum corporis mei, EXTERNVS [3], §. 508. Hinc SENSATIO est vel INTERNA [4] per sensum internum (conscientia strictius dicta), vel EXTERNA [5], sensu externo actuata, §. 534.

1 der Sinn. 2 der innre. 3 die äusre Sinnen. 4 eine innre, 5 eine äusre Empfindung.

§. 536.

Partes corporis, quarum conuenienti motui sensatio externa coëxsistit, sunt AESTHETERIA [1] (organa sensuum). Per ea habeo facultatem sentiendi 1) quoduis corpus contingens meum, TACTVM [2], 2) lucem, VISVM [3], 3) sonum, AVDITVM [4], 4) effluuia corporum in nasum adscendentia, OLFACTVM [5], 5) resoluta per internas oris partes salia, GVSTVM [6].

1 Werkzeuge der Sinnen. 2 Gefühl. 3 Gesicht. 4 Gehör. 5 Geruch. 6 Geschmack.

§. 537.

Quo magis mouetur conuenienter organon sensuum, hoc fortior, hoc clarior est sensa-

sensatio; quo minus, hoc debilior, hoc obscurior est sensatio externa, §. 513, 512. Locus, in quo constituta tam conuenienter adhuc mouere organon sensus possunt, vt clare sentiantur, est SPHAERA SENSATIONIS [1]. In sphaera sensationis locus conuenientissimus PVNCTVM SENSATIONIS est [2].

1 eines jeden Empfindungs-Kreis. 2 eines jeden Empfindungs-Punct.

§. 538.

Quo minora, quo remotiora a puncto sensationis sunt sentienda, hoc obscurior, hoc debilior est ipsorum sensatio, quae hoc est fortior, hoc clarior, quo propiora puncto sensationis sunt, quo maiora sentienda, §. 537, 288.

§. 539.

Sensus minimus esset, qui vnicum maximum proxime conuenientissimeque praesens in minimo gradu veritatis, lucis, & certitudinis repraesentaret, §. 531, 538. Hinc quo plura, quo minora, quo remotiora, quo minus conuenienter mouentia organon, quo verius, clarius, certius repraesentat, hoc maior est, §. 219, 535.

§. 540.

SENSVS maior ACVTVS [1], minor HEBES [2] dicitur. Quo aptiora ad motum

tum conuenientem organa ſenſuum aut ſunt, aut redduntur, hoc aut eſt acutior, aut magis acuitur ſenſus externus. Quo ineptiora aut ſunt, aut redduntur organa ſenſoria, hoc hebetior aut eſt, aut magis hebeſcit ſenſus externus, §. 537, 539.

1 ſcharfe, 2 ſtumpfe Sinnen.

§. 541.

Lex ſenſationis eſt: *Vt ſibi ſuccedunt ſtatus mundi & ſtatus mei, ſic ſequantur ſe inuicem repraeſentationes eorum praeſentium,* §. 534. Hinc regula ſenſationis internae: *Vt ſibi ſuccedunt ſtatus animae meae, ſic ſe ſequantur inuicem repraeſentationes eorundem praeſentium;* et regula ſenſationis externae: *Vt ſibi ſuccedunt ſtatus corporis mei, ſic ſe ſequantur inuicem repraeſentationes eorundem praeſentium.*

§. 542.

Senſationum magnum prae aliis ſingulis perceptionibus robur eſt, §. 512, 517. Hinc ſenſationes alias ſingulas obſcurant, §. 529. Poſſunt tamen aliae plures ſimul ſumtae fortiores fieri vna vel altera, praeſertim debiliore, ſenſatione, eamque viciſſim obſcurare, multo magis vna ſenſatio poteſt obſcurari per alteram fortiorem,

aut

aut plures alias singulas debiliores, simul sumtas tamen fortiores, §. 529, 517.

§. 543.

Facilior fit sensatio externa 1) organi bene praeparati, §. 536. 2) sphaerae sensationis, immo 3) quantum fieri potest, puncto, §. 537. 4) corpus ad excitandum modo conuenienti motum in organo aptius & qualitate, §. 536. & 5) quantitate, §. 538. si admoueatur, 6) non sensationes solum fortiores heterogeneae, sed & 7) debiliores non nihil quidem singulae, at plures, immo 8) perceptiones etiam aliae admodum heterogeneae si impediantur, §. 542. Impeditur sensatio externa 1) organon sensorium impediendo, ne modo conuenienti moueatur, 2) saltim praestando, vt minus moueatur, §. 537. 3) sensibile remouendo, 4) imminuendo, 5) prorsus impediendo, ne praesens fiat, 6) sensationem fortiorem excitando, 7) per plures sensationes aut 8) plures perceptiones alias ita dispertiendo attentionem, vt, singulae licet debiliores, tamen simul sumtae obscurent sensationem impediendam, §. 542, 221.

§. 544.

Quum sensus singularia huius mundi, hinc omnimode determinata, repraesentent.

tent, §. 535, 148. vt talia, hinc in vniuersali nexu, §. 357. nexus autem, praesertim relatiui, repraesentari nequeant sine connexorum vtroque, §. 14, 37. in omni sensatione connexa cum senso, f. eo, quod sentitur, singula repraesentantur, at non clare, hinc obscure maximam partem plerumque. Ergo in omni sensatione est aliquid obscuri, hinc in sensatione etiam distincta semper aliquid admixtum est confusionis. Vnde omnis sensatio est sensitiua perceptio formanda per facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 522. Quumque EXPERIENTIA[1] sit cognitio sensu clara, AESTHETICA comparandae & proponendae experientiae est EMPIRICA.

1 Erfahrung.

§. 545.

FALLACIAE SENSVVM[1] sunt repraesentationes falsae a sensibus dependentes, eaeque vel sensationes ipsae, vel ratiocinia, quorum praemissa est sensatio, vel perceptiones pro sensationibus per vitium subreptionis habitae, §. 30, 35.

1 Betrug der Sinne.

§. 546.

Sensationes ipsae quum repraesentent statum corporis, vel animae, vel vtriusque

que praesentem, §. 535. tam internae, quam externae percipiunt actualia, §. 205, 298. hinc & possibilia, §. 57. & quidem huius mundi, §. 377. sunt ergo verissimae totius mundi, §. 184. nec vlla earum est fallacia sensuum, §. 545. Quodsi ergo fallacia sensuum sit ratiocinium, vitium eius aut latet in forma, aut in altera praemissa: si sit alius generis perceptio, per vitium subreptionis pro sensatione habita, duplex error est per praecipitantiam iudicantis ortus facile tamen reducendus ad casum secundum, §. 545.

§. 547.

PRAESTIGIAE [1] sunt artificia fallendorum sensuum; si oriuntur ex iis fallaciae sensuum, sunt EFFICACES [2], si minus, sunt INEFFICACES [3]. Quo quis ergo pluribus praeiudiciis cum sensationibus terminum communem habentibus laborat, quo minus sibi cauet a vitio subreptionis: hoc plures apud ipsum praestigiae possunt esse efficaces, §. 545. Apud liberum a praeiudiciis & vitiis subreptionis omnibus omnes praestigiae inefficaces forent, §. 546.

1 Blendwerk der Sinne. 2 kræftig. 3 unkræftig.

§. 548.

Propositiones: *Quicquid non* experior seu *clare sentio*, §. 544. *non exsistit*, s. PRAEIVDICIVM THOMISTICVM [1], aut, *est impossibile*: *quicquid repraesentationi alteri* (partialiter) *idem est*, *est ipsa illa perceptio*: *quae coëxsistunt*, *vel succedunt sibi inuicem*, *eorum vnum in alterum realiter influit*, s. *sophisma*: *post hoc*, *ergo propter hoc*, sunt aptae fallaciis sensuum propositiones maiores, §. 546. hinc & praestigiis efficacibus, §. 547.

1 das Vorurtheil des Thomas.

§. 549.

Quam ob caussam debiliorem obscurat fortior perceptio diuersa, §. 529. ob eandem debiliores diuersae fortiorem illustrant, §. 531. Hinc debiliori alicuius obiecti perceptioni succedens clara fortior diuersa, eo ipso, quod noua est, in campo clararum perceptionum, magis appercipitur, §. 529. Ergo clara sensatio fortior succedens diuersae debiliori per ipsam nouitatem illustratur, §. 542, 534. Hinc opposita debiliora rem illustrant, §. 81, 531. *Opposita iuxta se posita magis elucescunt.*

§. 550.

§. 550.

Si sensatio, quantum obseruatur, prorsus eadem continetur in pluribus perceptionibus totalibus immediate se excipientibus, in prima habet lucem nouitatis, §. 549. Haec ipsi deest in sequenti ex parte, magis in tertia, & sic porro. Hinc, nisi aliunde illustretur, minus clara fiet in secunda perceptione totali, adhuc minus clara in tertia, semper succedens, tali quae eam magis obscuret, §. 529. Ergo sensationes diu, quantum obseruari potest, eaedem, obscurantur ipso tempore, §. 539.

§. 551.

Sensationes in aequali robore non durant, §. 550. Ergo si fuerunt, quae esse possunt, fortissimae, remittuntur, §. 247.

§. 552.

VIGILO [1], dum externe clare sentio; dum sic sentire incipio, EVIGILO [2]. Si consuetum in sano sensationes singulae claritatis gradum habent, SVI COMPOS [3] vocatur. Si quaedam ex iis apud aliquem tam viuidae fiant, vt notabiliter obscurent reliquas, EXTRA SE RAPITVR [4], (sui obliuiscitur, non est apud se). Status sensationibus internis extra se rapti est

ECSTASIS [5] (visio, mota mens, mentis excessus).

1 ich wache. 2 ich erwache. 3 so sagt man, er sey bey sich selbst, seiner mæchtig. 4 so kommt er von sich, so wird er ausser sich gesetzt. 5 eine Entzückung.

§. 553.

Ecstasis animae naturalis erit per naturam ipsius actuata, §. 552, 470. per ipsius naturam non actuata, praeternaturalis animae erit, §. 474. quae si per naturam vniuersam non actuetur, supernaturalis erit, §. 474. Ecstases miraculosae sunt possibiles, §. 475, 552, etiam hypothetice, §. 482-500.

§. 554.

Si claritatis gradus in sensationibus vigilantis notabiliter remittitur ob vapores in cerebrum adscendentes ex potu, INEBRIATVR seu fit EBRIVS [1]; si ex morbo fiat idem, status ille VERTIGO [2] dicitur, vel simplex, vel tenebrosa, seu scotomia.

1 trunken. 2 Schwindel.

§. 555.

Si clarae sensationes externae cessant, vel motus corporis vitales, quantum obseruatur, fere iidem manent, & DORMI-

TO

TO [1], (obdormio,) vel hi etiam notabilius remituntur, & DELIQVIVM ANIMI PATIOR [2].

1 einschlafen. 2 in Ohnmacht fallen.

§. 556.

Status obscurarum sensationum externarum, in quo motus corporis vitales, quantum obseruatur, fere iidem manent, qui sunt in statu vigiliarum, SOMNVS [1] est; in eoque constitutus, DORMIT [2]; in quo & hi notabilius remittuntur, est DELIQVIVM ANIMI [3], (syncope, lipothymia, lipopsychia, ecthlipsis): in quo prorsus cessabunt, MORS [4] erit. Ergo somnus, syncope, & mors sunt sibi admodum similes, §. 265.

1 Schlaf. 2 schlafen. 3 Ohnmacht. 4 Tod.

SECTIO IIII.

PHANTASIA.

§. 557.

Conscius sum status mei, hinc status mundi, praeteriti, §. 369. Repraesentatio status mundi praeteriti, hinc status mei praeteriti, §. 369. est PHANTASMA [1] (imaginatio, visum, visio). Ergo phan-

tasmata formo, seu imaginor, idque per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, §. 513.

1 eine Einbildung.

§. 558.

Habeo facultatem imaginandi seu PHANTASIAM, §. 557, 216. Quumque imaginationes meae sint perceptiones rerum, quae olim praesentes fuerunt, §. 557, 298. sunt sensorum; dum imaginor, absentium, §. 223.

§. 559.

PRODVCITVR (euoluitur) PERCEPTIO [1], quae fit in anima minus obscura; quae fit obscurior, INVOLVITVR [2]; quae inuoluta olim producitur, REPRODVCITVR [3] (recurrit). Iam imaginationibus producuntur sensa, §. 558. hinc olim producta, §. 542. post inuoluta, §. 551. Ergo phantasia perceptiones reproducuntur, & nihil est in phantasia, quod non ante fuerit in sensu, §. 558, 534.

1 eine Vorstellung wird hervorgebracht. 2 verdunckelt. 3 wieder hervorgebracht, erneuert.

§. 560.

Motus cerebri, coëxsistentes animae repraesentationibus successiuis, IDEAE

MA-

MATERIALES vocantur. Hinc ideae materiales sunt in corpore sentientis vel imaginantis animae, §. 508.

§. 561.

Imaginatio & sensatio sunt singularium, §. 539, 534. hinc in vniuersali nexu constitutorum, §. 257. Vnde lex imaginationis: *percepta idea partiali recurrit eius totalis*, §. 306, 514. Haec propositio etiam *associatio idearum* dicitur.

§. 562.

Quum repraesentem, hinc & imaginer, §. 557. pro positu corporis mei, §. 512. ea vero, quae externe sentio, propiora sint corpori, quam quae imaginor, §. 535, 558; patet, cur his illa possint clariora & fortiora esse, §. 538. Immo dum sensationes imaginationibus coëxsistentes eas adhuc obscurant, §. 542. nihil tam clare imaginor, quam sensi, ita tamen, vt gradus claritatis in imaginatione a gradu claritatis in sensatione dependeant, §. 561.

§. 563.

Quae saepius sensi, saepius reproduxi, sunt partes plurium idearum totalium, quam quae rarius, §. 514. Ergo illorum phantasmata in maiori nexu, §. 561. cum pluribus notis adhaerentibus percipiuntur,

quam horum, §. 530. hinc his sunt extensiue clariora, seu magis viuida, §. 531. Quae rarius sensi, rarius reproduxi, ob rationem oppositorum oppositam, §. 81. si sentiuntur, habent maiorem nouitatis lucem, quam quae saepius, §. 549. Ergo sensationes rarius sensorum & reproductorum sunt, caeteris paribus, magis viuidae, quam saepius sensorum & reproductorum, §. 531.

§. 564.

Sicut sensatio imaginationes obscurat, sic ob eandem rationem imaginatio recentioris fortior obscurat antiquioris imaginationem debiliorem, §. 562. hinc aeque clare sensorum, nisi aliunde impediar, recentius clarius imaginor.

§. 565.

Phantasia minima esset, quae vnicum fortissime sensum, §. 562. saepissime reproductum, §. 563. & recentissime, §. 564. cum maxime debilibus & antecedentibus & sociis perceptionibus heterogeneis, §. 529. tamen obscurissime repraesentaret. Ergo quo plura, quo debilius sensa, quo rarius reproducta, post quo longius tempus, quo fortioribus cum perceptionibus sociis & antecedentibus, quo verius, clarius, certius reproducere potest, hoc maior est, §. 219.

§. 566.

§. 566.

Quo hebetior, aut acutior est sensus, a quo sensam rem imaginor, hoc obscurior, aut clarior esse potest eius rei imaginatio, §. 562, 540.

§. 567.

Imaginationes a sensationibus distinguo 1) gradu claritatis, §. 562. 2) status, quem sistunt, praeteriti, & praesentis, quem sensationes sistunt, impossibili coëxsistentia, §. 298. Hinc si imaginationes fortiores & debiliores sensationes sint, quantum obseruatur, claritate aequales, tamen restat discrimen alterum, circumstantiarum diuersitas, §. 323. Ex quibus vbi patet ambas perceptiones non esse sensationes, illam pro sensatione habeo, in qua maximam compossibilitatem & nexum cum sensationibus sociis, imaginationibus, praesertim proxime praeuiis & futurorum, praesertim instantium, perceptionibus clare percipio, §. 544. Ergo alteram non esse sensationem clare cognosco, §. 38, 67.

§. 568.

Facilior fit imaginatio, §. 527. 1) si imaginandum clarius sensum est, §. 562. 2) saepius reproductum, §. 563. 3) per interualla debiliorum repraesentationum, vt

ſemper habuerit lucem nouitatis, §. 549. 4) non ita pridem, §. 564. 5) debiliores ſequatur, & 6) comitetur perceptiones heterogeneas, §. 516, 549. hinc aut nullas, aut non admodum claras ſenſationes heterogeneas, §. 562. 7) ſequatur autem aut comitetur repraeſentationes, quae ſociae imaginandi ſaepius fuerunt, §. 561.

§. 569.

Impeditur imaginatio 1) impediendo parum aut prorſus non imaginandi ſenſationem, ſecundum §. 543. & 2) reproductionem, praeſertim 3) interruptam debilioribus perceptionibus, quia ipſa continuatio non interrupta obſcurat, §. 550. 4) ipſa reproductionis mora, dum interim multa viuidius cogitantur, §. 564. 5) ſi fortiores perceptiones ſequatur, aut 6) comitetur heterogeneas, hinc tales ſenſationes, aut imaginationes, aut perceptiones, vel ſingulas, vel ſimul ſumtas, §. 542; quaeque 7) parum, aut prorſus non imaginando nunquam aut rarius ſociae fuerunt, §. 561, 221.

§. 570.

Quum in omni ſenſatione ſit aliquid obſcuri, §. 544. & imaginatio ſemper ſit ſenſatione eiusdem minus clara, §. 562. imaginationi etiam diſtinctae multum inerit con-

confusionis, & omnis imaginatio est sensitiua, §. 522. formanda per facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 520. Scientia imaginando cogitandi & ita cogitata proponendi est AESTHETICA PHANTASIAE.

§. 571.

Phantasia si repraesentet totaliter eadem, quae sensi, imaginationes verae sunt, §. 546, 38. nec VANA PHANTASMATA ¹ seu imaginationes falsae, licet non aequali totaliter claritate percipiantur, §. 558, 562. Habitus vana phantasmata formandi est PHANTASIA EFFRAENIS ², SVBACTA ³ contra habitus vere imaginandi.

1 leere Einbildungen. 2 eine ausschweifende 3 eine wohlgeordnete Einbildungskraft.

SECTIO V.

PERSPICACIA.

§. 572.

Identitates diuersitatesque rerum percipio. Ergo habeo facultatem identitates diuersitatesque rerum percipiendi, §. 216. Prior facultas esset minima, si ad duorum tantum fortissime perceptorum, maxime eorundem, vnicam minimam identitatem, inter maxime debiles socias & antecedentes perceptiones heterogeneas, debilissime repraesen-

sentandas sufficeret. Ergo quo plurium, quo minus notorum, quo magis diuersorum, quo plures, quo maiores identitates, hinc congruentias, aequalitates, ergo & aequalitates rationum s. PROPORTIONES [1], similitudines, quo fortiores inter socias & antecedentes perceptiones heterogeneas, quo clarius percipit, hoc maior est, §. 219. Habitus identitates rerum obseruandi est INGENIVM STRICTIVS DICTVM [2].

[1] Vergleichungen der Grössen. [2] Witz in engrer Bedeutung.

§. 573.

Facultas diuersitates rerum percipiendi minima esset, quae duorum tantum, fortissime perceptorum, maxime diuersorum, vnicam minimam diuersitatem, inter maxime debiles antecedentes & socias perceptiones heterogeneas, remississime perciperet. Ergo quo plurium, quo minus notorum, quo magis eorundem, quo plures, quo maiores diuersitates, hinc discongruentias, inaequalitates, ergo & inaequalitates rationum s. DISPROPORTIONES [1], dissimilitudines, quo fortiores inter antecedentes & socias heterogeneas perceptiones, quo fortius repraesentat, hoc maior est, §. 219. Habitus diuersitates rerum obseruandi ACVMEN [2] est. Acutum ingenium est PERSPICACIA [3].

[1] Ungleichheit der Verhæltnisse. [2] Scharfsinnigkeit. [3] eine artige oder feine Einsicht.

§. 574.

§. 574.

Facultatis identitates rerum perſpiciendi, hinc ingenii, §. 572. haec eſt lex: *Repraeſentata nota τȣ A vt nota τȣ B, repraeſentantur A & B vt eadem*, §. 38. Facultatis diuerſitates rerum percipiendi, hinc acuminis, §. 573. haec eſt lex: *Repraeſentata nota τȣ A, vt repugnante τῳ B, A & B percipiuntur vt diuerſa*, §. 38.

§. 575.

Identitates diuerſitatesque rerum vel diſtincte percipio, vel ſenſitiue, §. 521. Hinc facultates, identitates diuerſitatesque percipiendi, adeoque ingenium, acumen, et perſpicacia, §. 572, 573. vel ſenſitiua ſunt, vel intellectualia, §. 402. AESTHETICA PERSPICACIAE eſt aeſthetices pars de ingenioſe & acute cogitando & proponendo.

§. 576.

Quum omnia in hoc mundo ſint partim eadem, partim diuerſa, §. 265, 269. repraeſentationes identitatum diuerſitatumque in iisdem, hinc & INGENII (foetus) LVSVS [1], i. e. cogitationes ab ingenio dependentes, & SVBTILITATES [2], cogitationes ab acumine dependentes, actuantur per vim animae repraeſentatiuam vniuerſi

uersi, §. 513. Lusus INGENII falsi eius ILLVSIONES [3], & falsae subtilitates INANES ARGVTATIONES [4] vocantur.

[1] Spiele des Witzes. [2] Scharfsinnnige Gedancken. [3] Betrug des Witzes. [4] Spitzfindigkeiten, leere Grübeleien.

§. 577.

Facultatum animae maiores gradus quum sint habitus, §. 219. & crebra repetitio actionum homogenearum, seu qua differentiam specificam similium, sit EXERCITIVM [1]: exercitio augentur animae habitus, §. 162. HABITVS animae non dependentes ab exercitio, naturales tamen CONNATI [2] (dispositiones naturales): dependentes ab exercitio, ACQVISITI [3], supernaturales, INFVSI [4], facultatum cognoscitiuarum habitus, THEORETICI vocantur.

[1] Uebung. [2] angebohrne. [3] erworbene. [4] göttliche Fertigkeiten der Seele.

§. 578.

Acumen & ingenium strictius sumtum, hinc perspicacia, §. 572, 573. sunt habitus theoretici, §. 577, 519. quo maiores sunt connati, hoc facilius augentur exercitio, §. 577, 527. Idem valet de habitu sentiendi & imaginandi, §. 535, 558. In quo notabilior ingenii defectus, SVPIDVM [1]

(pingue

(pingue ingenium), acuminis, OBTVSVM CAPVT [2] est. In quo notabilior vtriusque defectus, est HOMO BLITEVS [3]. Omnis error, quum falsum cum vero pro eodem habeat, §. 515. est illusio facultatis identitates rerum percipiendi, §. 576, 572. acumine impediendus, §. 573, 221. Hinc errores sunt occasio subtilitatum, §. 576, 323.

1 ein dummer. 2 ein stumpfer Kopf. 3 ein abgeschmackter Mensch.

SECTIO VI.

MEMORIA.

§. 579.

Reproductam repraesentationem percipio eandem, quam olim produxeram, §. 572, 559. i. e. RECOGNOSCO [1] (recordor). Ergo habeo facultatem reproductas perceptiones recognoscendi seu MEMORIAM [2], §. 216. eamque vel sensitiuam, vel intellectualem, §. 575.

1 ich erkenne etwas wieder. 2 Gedæchtniß.

§. 580.

Lex memoriae est: *Repraesentatis pluribus perceptionibus successiuis, usque ad praesentem, partialem communem habentibus, partialis communis repraesentatur, vt contenta in antecedente & sequente*, §. 572. adeoque

memo-

memoria actuatur per vim animae repraesentatiuam vniuersi, §. 557, 576.

§. 581.

Quae ita percipiuntur, vt facilius olim recognosci possint, MEMORIAE MANDO [1]. Hinc quae saepius clariusque reproducuntur secundum, §. 557, 558, 549, 568. attendendo ad identitates diuersitatesque singularum perceptionum, §. 580. alte memoriae mandantur, §. 527.

1 in das Gedaechtniss fassen.

§. 582.

Si perceptio recurrit; eam aut valeo clare recognoscere, tunc obiectum eius MEMORIA TENERE [1] dicor, aut non possum, §. 10. & obiecti illius OBLITVS SVM [2]. Hinc impotentia reproductam perceptionem recognoscendi est OBLIVIO [3]. Per quod memini, cuius oblitus eram, id mihi ALIQVID IN MEMORIAM REVOCAT [4]. Per ideas socias mihi aliquid in memoriam reuoco i. e. REMINISCOR [5]. Ergo habeo facultatem reminiscendi seu REMINISCENTIAM [6], §. 216.

1 etwas noch im Gedaechtniss, 2 vergessen haben. 3 Vergessenheit. 4 das Andenken von etwas erneuern. 5 ich entsinne mich. 6 das Vermögen sich worauf wieder zu besinnen.

§. 583.

§. 583.

Reminiſcentia eſt memoria, §. 582, 579. hanc regulam ſequens: *reproductae mediantibus ideis ſociis perceptionis memini*, §. 580, 516. Reminiſcentia per ideas loci ſocias recordata eſt MEMORIA LOCALIS [1], per ideas aetatis ſocias, eſt SYNCHRONISMVS [2].

1 das Andenken des Ortes. 2 die Erinnerung des Gleichzeitigen.

§. 584.

Memoria minima eſſet, quae vnicum minimum intentiſſime, ſaepiſſime, recentiſſime reproductum, maxime debiles inter perceptiones antecedentes & ſocias heterogeneas remiſſiſſime recognoſceret. Quo ergo plura, quo maiora, quo remiſſius, quo rarius reproducta, poſt quo longius tempus heterogeneis fortiſſimis perceptionibus transactum, §. 564. quo fortiores inter antecedentes & ſocias perceptiones heterogeneas, quo intentius recognoſcit, hoc maior eſt, §. 219.

§. 585.

Memoria maior BONA & FELIX [1] dicitur, & quatenus plura & magna recognoſcere poteſt, DIFFVSA [2] (diues, vaſta), quatenus remiſſius etiam reproductum, inter ſat fortes repraeſentationes ſocias & antecedentes heterogeneas, FIRMA [3], quatenus

tenus

tenus recognoſcere poteſt, poſt longius temporis interuallum ſatis fortibus perceptionibus heterogeneis occupatum, TENAX [4], quatenus rarius reproductum, CAPAX [5], quatenus intentius quaedam recognoſcere valet, VEGETA [6], quatenus parum opus eſt, vt reminiſcatur, PROMTA [7] dicitur.

1 ein gutes und glückliches, 2 weitlæuftiges, 3 veſtes und zuverlæsſiges, 4 dauerhaftes, 5 fæhiges, 6 friſches, 7 fertiges Gedæchtniſs.

§. 586.

Inſignis bonae memoriae defectus eſt OBLIVIOSITAS [1]. Error ex memoria dependens LAPSVS MEMORIAE [2] dicitur. Iam memoria poteſt perceptionem antecedentem in eo gradu eandem ſiſtere cum ſequente, in quo tamen non eſt eadem. Ergo memoria eſt LABILIS, i. e. cui lapſus ſunt poſſibiles. Memoria non admodum labilis eſt FIDA [3]. Ingenioſis non eſt admodum fida memoria, §. 576. ſed acumine augetur eius fidelitas, §. 573.

1 Vergeſslichkeit. 2 ein Irrthum des Gedæchtniſſes. 3 treu.

§. 587.

Complexus regularum perficiendae memoriae eſt ARS MNEMONICA. Mnemonica

monica memoriae sensitiuae, §. 579. est pars aestheticae, §. 533. regulas extendendae, confirmandae, conseruandae, excitandae, capacioris fideliorisque reddendae memoriae praescribens, §. 586, 585.

§. 588.

Si phantasma antecedens cum sequente sensatione vel imaginatione in eo gradu pro eodem habetur, in quo non est idem, orietur vanum phantasma, §. 571. per lapsum memoriae, §. 586, ex fonte errorum, §. 578. quod si per eandem genesin, §. 586, 578. pro sensatione habeatur, §. 548. orietur fallacia sensuum, §. 546, 545.

SECTIO VII.
FACVLTAS FINGENDI.

§. 589.

Combinando phantasmata & PRAESCINDENDO [1] i. e. attendendo ad partem alicuius perceptionis tantum, FINGO [2]. Ergo habeo facultatem fingendi, §. 216. POETICAM. Combinatio quum sit repraesentatio plurium, vt vnius, hinc facultate identitates rerum percipiendi actuetur, §. 572, 155. facultas fingendi per vim animae repraesentatiuam vniuersi actuatur, §. 557, 576.

1 durch Trennen und Absondern. 2 dichte ich.

§. 590.

Facultatis fingendi haec est regula: *Phantasmatum partes percipiuntur vt vnum totum*, §. 589. Perceptiones hinc ortae FICTIONES [1] (figmenta), eaeque falsae CHIMERAE dicuntur, vana phantasmata, §. 571.

1 etwas erdichtetes.

§. 591.

Pone combinari insociabilia, §. 589, aut praescindi fingendo, quibus sublatis tollitur imaginandum, vt essentialia, essentiam, §. 63, attributa, §. 64. aut tolli a fingendo omnes modos, omnes relationes, aut aliquos modos, aliquas relationes, ad actuale & indiuiduum constituendum necessariis aliis non substitutis, repraesentari tamen fingendum, vt indiuiduum & actuale, §. 54, 148. orientur in his casibus singulis chimerae, §. 590. per illusionem facultatis identitates rerum percipiendi, §. 576. 578. adeoque vana phantasmata, §. 590. lapsu memoriae per apparentem recognitionem admodum corroboranda, §. 588, 515.

§. 592.

Facultas fingendi minima esset, quae duo minima tantum fortissima phantasmata remississime combinaret, aut vnicam vnius maxi-

maximi phantasmatis partem minimam leuissime praescinderet, §. 530, 589. Ergo quo plura, quo maiora, quo minus fortia combinabit, quo plures, quo maiores, quo plurium, quo minorum phantasmatum partes, quo magis praescindet, quo magis vtrumque facit, quoque fortius, hoc maior est, §. 219, 590. Maior facultas fingendi FERTILIS [1] (foecunda), ad chimaeras procliuis, EXORBITANS [2] (extrauagans, rhapsodica), ab iis cauens ARCHITECTONICA [3] dici potest. AESTHETICA MYTHICA est aesthetices pars de fictionibus excogitandis & proponendis.

1 eine fruchtbare. 2 unbændige. 3 wohlgeordnete Gabe zu dichten.

§. 593.

Dormiens si clare imaginor, SOMNIO [1]. Imaginationes somniantis sunt SOMNIA SVBIECTIVE SVMTA [2], cf. §. 91. vel vera, §. 571. vel fallacia, §. 588, 591. vel per naturam animae actuata secundum, §. 561, 574, 580, 583, 590. naturalia, §. 470. vel non naturalia animae, quae sunt ipsi praeternaturalia. Haec si per naturam vniuersam non actuantur, erunt supernaturalia, §. 474.

1 træumen. 2 ein Traum in der Seele.

§. 594.

Dormientis phantasia magis effraenis, §. 571. & facultas fingendi exorbitantior, quam vigilantis, §. 592. non obscuratas fortioribus sensationibus viuidiores imaginationes & fictiones producunt, §. 549. Quorum somnia comitari solent obseruabiliores motus corporis externi sensationum similium in vigilantibus comites, sunt NOCTAMBVLI [1]. Qui ergo vigilantes quasdam imaginationes pro sensationibus habere solent, PHANTASTAE (visionarii, fanatici), qui eas prorsus cum sensationibus confundunt, sunt DELIRI [2], vt adeo DELIRIVM sit status vigilantis imaginationes pro sensationibus, sensationes pro imaginationibus habitualiter habentis.

1 Nachtwandler. 2 verrückte Leute.

SECTIO VIII.

PRAEVISIO.

§. 595.

Conscius sum status mei, hinc status mundi futuri, §. 369. Repraesentatio status mundi, hinc status mei, futuri est PRAEVISIO [1]. Praeuideo, hinc habeo facultatem praeuidendi, §. 216. actuandam

per

per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, §. 513.

1 die Vorhersehung, das Vorhersehen, Voraus-bemerken.

§. 596.

Lex praeuisionis est: *Percepta sensatione & imaginatione communem partialem perceptionem habentibus, prodit perceptio totalis futuri status, in quo partes sensationis imaginationisque diuersae coniungentur:* i. e. *Ex praesenti impraegnato per praeteritum nascitur futurum.*

§. 597.

Quum repraesentem, hinc & praeuideam, §. 595. pro positu corporis mei, §. 512. ea vero, quae externe sentio, propiora sint corpori, quam quae praeuideo, olim demum sensurus, §. 535. 595. patet, cur his illa possint clariora & fortiora esse, §. 529. Quia hinc sensationes praeuisionibus coëxsistentes eas adhuc obscurant, §. 542. nihil tam clare praeuideo, quam sensurus sum, sed ita tamen, vt gradus claritatis in praeuisione a gradu claritatis in futura sensatione dependeat, §. 596.

§. 598.

Quae saepius sensi, saepius imaginatus sum, clarius praeuideo, quam quae ra-

rius, §. 563, 596. Imaginationes iam sensa, id est, fortissime percepta sistunt, §. 542, 558. Hinc fortiores etiam hae praeuisionibus nondum fortissime percepta sistentibus, §. 597. eas vna cum sensationibus gnauiter obscurant, §. 529. Quumque praeuisio propius instantis possit esse clarior praeuisione remotius instantis, §. 597. obscurabit in eo casu etiam praeuisio propioris praeuisionem remotioris, remotiorisque obscuritas propioris illustrabit praeuisionem, §. 549. Ergo aeque clare sentiendorum propius instans clarius praeuideo, quam remotius, §. 549.

§. 599.

Facultas praeuidendi minima esset, quae vnicum fortissime proximeque sentiendum §. 597, 598. saepissime sensum & imaginando reproductum, maxime debiles inter perceptiones socias & praeuias heterogeneas, tamen remisissime repraesentaret, §. 595. Ergo quo remissius sentienda, quo magis remota, quo rarius sensa, aut imaginando reproducta, quo fortiores inter perceptiones praeuias & socias, quo fortius repraesentat, hoc maior est praeuidendi facultas, §. 219.

§. 600.

Quo hebetior aut acutior sensus, a quo ex parte iam sensum praeuideo, quo minor

nor aut maior praeuisuri phantasia, §. 565. hoc obscurior aut clarior erit praeuisio, §. 596.

§. 601.

Praeuisiones a sensationibus imaginationibusque distinguo 1) gradu claritatis, quo & sensationibus & imaginationibus cedunt, §. 597, 598. 2) impossibili coëxsistentia cum statibus praeteritis & praesente. Quodsi praeuisio fortior & imaginatio aut etiam sensatio debilior sint claritatis, quantum obseruatur, aequalis, tamen charactere secundo distingui possunt, §. 67. Ex circumstantiis etiam si cognosco, quae non sint sensationes secundum, §. 567. eam nec imaginationem esse clare cognosco, §. 38, 67. quae cum imaginationibus sociis, praeuiis & sequentibus, etiam sensationibus, inconnexa deprehenditur, §. 557, 357. quaeque simul sentiri non potuerit, §. 377.

§. 602.

Facilitatur praeuisio, §. 527. si praeuidendum 1) clarius sentiendum est, §. 597. 2) magna ex parte iam sensum 3) & reproductum est imaginando, §. 598. 4) praeuisum iam saepius, §. 563. idque 5) per interualla debiliorum perceptionum, vt semper habuerit lucem nouitatis, §. 549. 6) non ita multo post sentiendum, §. 598.

7) debiliores praeuias & socias perceptiones habeat heterogeneas, hinc tales aut nullas, aut non admodum claras sensationes & imaginationes, §. 697, 598. 8) at fortiores sequatur & comitetur tam imaginationes, quam sensationes, quae cum praeuidendo partiales perceptiones communes habent, §. 596, 597.

§. 603.

Impeditur praeuisio, si 1) impediatur praeuidendi futura sensatio secundum, §. 543. 2) sensatio magna ex parte cum praeuidendo eorundem praesens, 3) eorundem imaginatio secundum, §. 569. 4) praeuisiones impediantur primae, praesertim 5) interruptae debilioribus perceptionibus, quia eas ipsa continuatio obscurat, §. 550. 6) procrastinetur praeuidendum, §. 598. 7) fortiores praeuias & socias habeat heterogeneas imaginationes sensationesque, 8) at tales debiliores, quae cum praeuidendo perceptionem communem habent, §. 602, 221.

§. 604.

Quum in omni sensatione, §. 544. & imaginatione sit aliquid obscuri, §. 570. & praeuisio sit minus clara, quam eiusdem sensatio & imaginatio, §. 597, 598 praeuisioni, etiam distinctae multum ad-

mixtum-

mixtum est confusionis & obscuritatis, & omnis mea praeuisio est sensitiua, §. 522. actuanda per facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 520. cuius cognitionem & propositionem dirigens mantica, §. 350. est pars aesthetices, §. 533.

§. 605.

Si praeuideantur totaliter eadem cum sentiendis, praeuisiones sunt veraces seu PRAESENSIONES [1], licet non eodem modo, aequali cum sensationibus claritate, percipiantur, §. 597. Si sentiatur praesensum, IMPLETVR PRAEVISIO [2]. Praeuisio non implenda, FALLAX [3] est, fons errorum practicorum, §. 578.

1 Vorherempfindungen. 2 das Vorherbemerkte trift ein, die Vorhersehung wird erfüllt. 3 das betrügliche Vorhersehn.

SECTIO IX.

IVDICIVM.

§. 606.

Perfectionem imperfectionemque rerum percipio, i. e. DIIVDICO [1]. Ergo habeo facultatem diiudicandi, §. 216. Haec minima esset vnici minimi fortissime percepti vnicam minimam perfectionem imperfectionemue, maxime debiles inter perceptiones hetero-

heterogeneas praeuias & socias, remississime repraesentans. Quo ergo plurium, quo maiorum, quo remissius etiam perceptorum, quo plures, quo maiores perfectiones imperfectionesue, quo fortiores inter socias & praeuias heterogeneas perceptiones, quo fortius facultas diiudicandi repraesentat, hoc maior est, §. 219. Habitus res diiudicandi est IVDICIVM [2], idque de praeuisis, PRACTICVM, de aliis, THEORETICVM vocatur, & quatenus obscurius etiam perceptorum plures tamen perfectiones imperfectionesue detegit, est PENETRANS [3].

1 ich beurtheile. 2 das Vermögen zu beurtheilen. 3 durchdringend.

§. 607.

Lex facultatis diiudicandi est: *perceptis rei variis aut consentientibus, aut dissentientibus, eius aut perfectio, aut imperfectio percipitur*, §. 94, 121. Quod quum fiat vel distincte, vel indistincte; facultas diiudicandi, hinc & iudicium, §. 606. erunt vel sensitiua, vel intellectualia, §. 402, 521. Iudicium sensitiuum est GVSTVS SIGNIFICATV LATIORI [1] (sapor, palatum, nasus). CRITICA LATISSIME DICTA est ars diiudicandi. Hinc ars formandi gustum, s. de sensitiue diiudicando & iudicium suum proponendo est AESTHETICA CRITICA, §. 533. Iudicio intellectuali gaudens est CRITI-

CRITICVS SIGNIFICATV LATIORI, vnde CRITICA SIGNIFICATV GENERALI est ſcientia regularum de perfectione vel imperfectione diſtincte iudicandi.

1 der Geſchmack in weiterer Bedeutung.

§. 608.

Guſtus ſignificatu latiori de SENSVALIBVS [1], i. e. quae ſentiuntur, eſt IVDICIVM SENSVVM [2], & illi organo ſenſorio tribuitur, per quod diiudicandum ſentitur. Hinc datur iudicium oculorum, aurium etc. Tam hoc, quam omnis facultas diiudicandi actuatur per vim animae repraeſentatiuam vniuerſi, §. 513. quum omnia in hoc mundo ſint partim perfecta, partim imperfecta, §. 250, 354. Diiudicationes falſae ſunt IVDICII ECLIPSES [3]. Facultas diiudicandi ad eclipſes prona IVDICIVM PRAECEPS [4] dicitur. Talis GVSTVS CORRVPTVS [5] eſt. Habitus ab eclipſibus IVDICII cauendi eſt eius MATVRITAS [6]. Talis guſtus eſt SAPOR NON PVBLICVS [7] (purior, eruditus); minoribus etiam congruentiis diſcongruentiisque detegendis in diiudicando perſpicax, DELICATVS [8]. Eclipſes iudicii ſenſuum ſunt eorundem fallaciae, §. 545.

1 Von dem, das man empfindet. 2 das Urtheil der Sinne. 3 Fehltritte der Beurtheilungs-

lungs-Kraft. 4 eine vorſchnelle, übereilige Beurtheilungs-Kraft, oder allzugeſchwinde. 5 ein verderbter Geſchmack. 6 das Reife der Beurtheilungs-Kraft. 7 ein ungemeiner, 8 feiner, zarter Geſchmack.

§. 609.

Quo maior memoria, §. 579. reminiſcentia, §. 582. facultas fingendi, §. 589. praeuiſionis habitus, §. 595. & iudicium ſunt connata, hoc facilius augentur exercitiis, §. 577, 606.

SECTIO X.
PRAESAGITIO.

§. 610.

Qui praeuiſam perceptionem repraeſentat vt eandem, quam olim percipiet, PRAESAGIT [1], ergo habet facultatem praeſagiendi, ſeu SIGNIFICATV LATIORI PRAESAGITIONEM [2]. Perceptiones per praeſagitionem eiusmodi actuatae ſunt PRAESAGIA LATIVS DICTA [3], vel ſenſitiua, vel intellectualia, §. 402, 521. PRAESAGIA STRICTIVS DICTA & PRAESAGITIO [4] ſunt ſenſitiua tantum. Senſitiua praeſagia ſunt obiectum mantices aeſtheticae, §. 604.

1 erwartet etwas. 2 das Vermögen etwas zu erwarten. 3 überhaupt. 4 Ahndungen und das Vermögen ſich etwas ahnden zu laſſen.

§. 611.

§. 611.

Lex praesagitionis haec est: *Si in praesentis perceptionis successiuis perceptionibus repraesentantur quaedam partialem communem cum antecedentibus habentes, haec partialis communis repraesentatur vt contenta in antecedente & sequente*, §. 572. Ergo vt se habet memoria ad imaginationem: sic se habet praesagitio ad praeuisionem, §. 579. 610.

§. 612.

Praesagitio sensitiua est EXSPECTATIO CASVVM SIMILIVM [1], cuius haec est regula: *Aut sentio, aut imaginor, aut praeuideo A, quod cum alio praeuiso B multa habet communia, hinc B repraesento vt idem futurum cum A*, §. 611. Cui per ideas praeuisi socias praesagit animus, quae ante non praesagiebat, PRAESVMIT [2], hinc facultatem habet praesumendi, §. 216. quae se habebit ad praesagitionem vt reminiscentia ad memoriam, §. 582, 610.

1 die Erwartung aehnlicher Faelle. 2 Vorher vermuthen.

§. 613.

Praesumendi facultas est praesagitio, hanc regulam sequens: *Praeuisam mediantibus ideis sociis perceptionem praesagit animus.*

§. 614.

§. 614.

Praesagitio minima esset, quae vnicum, minimum fortissime saepissime praeuisum proxime instans maxime debiles inter perceptiones praeuias & socias heterogeneas remississime tamen perciperet, §. 610, 161.

§. 615.

Quo plura, quo maiora, quo rarius, quo remissius praeuidenda, quo longius ante tempus fortissimis perceptionibus aliis transigendum, §. 564. quo fortiores inter praeuias & socias heterogeneas, quo fortius percipit praesagitio, hoc maior est, §. 219. hoc minus opus habet praesumtionibus, §. 613.

§. 616.

Notabilis praesagiendi habitus est FACULTAS DIVINATRIX [1], vel naturalis, aut connata, aut acquisita, vel infusa, §. 577. Postrema est DONUM PROPHETICUM [2]. Praesagium ex facultate diuinatrice est DIVINATIO [3], haec ex dono prophetico est VATICINIUM [4] (prophetia).

1 das Vermögen wahr zu sagen. 2 die Gabe der Weissagung. 3 das Wahrsagen oder die Voranzeige. 4 die Weissagung.

§. 617.

A praesagitione pendentes errores sunt VANA PRAESAGIA [1], fallaces praeuisiones

cum

cum veracibus per illuſionem facultatis identitates rerum percipiendi confuſae, §. 578, 605. Si qua mihi ſunt praeſagia, exſpectationes caſuum ſimilium, §. 612. praeſumtiones, §. 613. actuantur per vim animae repraeſentatiuam vniuerſi, §. 595, 576.

a leere Erwartungen und Ahndungen.

§. 618.

Si praeuiſum cum antecedente aliquo ſenſo, aut phantaſmate, aut praeuiſo alio habeatur pro eodem in eo gradu, in quo non eſt, orietur fallax praeuiſio, §. 605. per vanum praeſagium, §. 617, 576.

SECTIO XI.
FACVLTAS CHARACTERISTICA.

§. 619.

Signa cum ſignatis vna percipio; ergo habeo facultatem ſigna cum ſignatis repraeſentando coniungendi, quae FACVLTAS CHARACTERISTICA[1] dici poteſt, §. 216. Quumque ſit in hoc mundo nexus ſignificatiuus, §. 358. facultatis characteriſticae perceptiones actuantur per vim animae repraeſentatiuam vniuerſi, §. 513. Nexus ſignificatiuus vel diſtincte, vel indiſtincte cognoſcitur, hinc facultas characteriſtica vel ſenſitiua erit, §. 521. vel intellectualis, §. 402.

1 das Vermögen der Zeichen-Kunde.

§. 620.

Si signum & signatum percipiendo coniungitur, & maior est signi, quam signati perceptio, COGNITIO talis YMBOLICA dicitur, si maior signati repraesentatio, quam signi, COGNITIO erit INTVITIVA [1] (intuitus). In vtraque cognitione facultatis characteristicae haec est lex: *Perceptionum sociarum vna sit medium cognoscendae exsistentiae alterius*, §. 347.

1 ein anschauendes Erkenntniss.

§. 621.

Pone per illusionem facultatis identitates rerum cognoscendi haberi pro signo, quod non est, pro signato, quod non est, §. 576. cognitio falsa symbolica & intuitiua orietur, §. 620. Pone eodem modo haberi quid pro prognostico, quod non est, nascentur fallaces praeuisiones apparentibus praesagiis praesumtionibusque multum corroborandae, §. 605, 515.

§. 622.

Facultas characteristica minima esset, quae vnicum minimum signum cum vnico minimo signato, maxime debiles inter praeuias perceptiones & socias heterogeneas remississime coniungeret. Ergo quo plura, quo maiora signa cum quo pluribus, quo maioribus signatis quo fortiores inter socias & praeuias perceptiones heteroge-

rogeneas, quo fortius coniungit facultas characteristica, hoc maior est, §. 219. Scientia sensitiuae cognitionis circa signa occupatae & propositionis eiusmodi est AESTHETICA CHARACTEISTICA, tam heuristica, quam hermeneutica, §. 349. Characteristica orationis est PHILOLOGIA (grammatica latius dicta), eaque docens pluribus linguis particularibus communia VNIVERSALIS. Philologia docens regulas I) generales in omni oratione obseruandas, qua vocabula eorumque 1) partes, est ORTHOGRAPHIA LATIVS DICTA, 2) flexionem, est ETYMOLOGIA (analogia), 3) nexum s. constructionem, est SYNTAXIS, 4) quantitatem, PROSODIA. Complexus harum disciplinarum est GRAMMATICA (strictius dicta). 5) Significatum, est LEXICA (lexicographia), 6) scriptionem, est GRAPHICE. II) speciales e. g. ELOQVENTIAE[1] s. perfectionis in oratione sensitiua, eiusque 1) generatim spectatae, est ORATORIA[2], 2) speciatim, vel solutae, est RHETORICA, vel ligatae, est POETICA. Hae disciplinae cum suis singulis filiabus, quatenus demonstrant regulas pluribus linguis particularibus communes VNIVERSALES[3] sunt.

1 der Beredsamkeit. 2 die Kunst wohl zu sprechen. 3 die allgemeinen, z. B. Redekunst, Dichtkunst, u. s. w.

§. 623.

Cum dormientis sensationes externae non sint clarae, §. 556. somnus debiliorum etiam phantasmatum erit ad sensitiue praeuidendum aptior, quam status vigilantis, §. 598. 539. Complexus regularum ex insomniorum praeuisionibus praesagiendi est ONIROCRITICA.

SECTIO XII.

INTELLECTVS.

§. 624.

Anima mea cognoscit quaedam distincte, §. 522. facultas distincte quid cognoscendi est FACVLTAS COGNOSCITIVA SVPERIOR [1], (mens), intellectus, §. 402, mihi conueniens, §. 216.

1 das obere Erkenntniß-Vermögen.

§. 625.

Quum habeam facultatem attendendi, ATTENTIONEM [1], abstrahendi, ABSTRACTIONEM [2], §. 529. & praescindendi seu abstrahendi partem a toto, §. 589. eaeque se exserant in sensationibus, imaginationibus, praeuisionibus, etc. prout obiecta earum ad corpus meum se habeant, §. 538, 600. actuantur per vim animae repraesentati-

ratiuam vniuersi pro positu corporis, §. 513.

1 das Vermögen der Aufmerksamkeit, oder auf etwas zu achten. 2 der Absonderung, oder sich etwas aus den Gedanken zu schlagen.

§. 626.

Attentio in totius perceptionis partes successiue directa est REFLEXIO [1]. Attentio ad totam perceptionem post reflexionem est COMPARATIO [2]. Reflecto. Comparo. Ergo habeo facultatem reflectendi comparandique, §. 216. actuandas per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis, §. 625.

1 Ueberlegung. 2 Vergleichung, das Zusammenhalten.

§. 627.

Lex attentionis est: *quorum plures, quorum minus obscuras notas percipio, quam aliorum, ea clarius aliis percipio*, §. 528. Hinc regula reflexionis est: *cuius partis in perceptione totius plures minus obscuras notas percipio, ad eam prae reliquis attendo*, §. 626. & regula comparationis haec est: *Reflectendo ad partes totius perceptionis plures & clariores notas eius percipiens ad eam postea magis attendo*, §. 529.

§. 628.

Attentio minima esset, quae vnicam minimam perceptionem obscurissimis reliquis vnico tantum gradu clariorem redderet. Hinc quo plures, quo maiores perceptiones, quo clarioribus, quo clariores reddit, hoc maior est attentio §. 219. Habitus plura appercipiendi est ATTENTIONIS EXTENSIO [1], admodum clarius clarioribus etiam quaedam appercipiendi habitus est ATTENTIONIS INTENSIO [2]. Habitus per longius tempus eidem attendendi est ATTENTIONIS PROTENSIO [3].

1 die Erweiterung, Verbreitung oder Ausdehnung.
2 die Anstrengung. 3 das Anhalten der Aufmerksamkeit.

§. 629.

Lex abstractionis haec est: *Quorum pauciores, quorum minus claras notas percipio, quam sunt aliorum notae, aliis obscurius repraesentantur*, §. 528. Hinc praescindendi haec est regula: *Cuius partis in perceptione totius pauciores minusque clarae sunt notae, quam aliarum, haec aliis obscurius percipitur.* §. 625.

§. 630.

Abstractio minima esset, quae vnicam minimam perceptionem clarissimis reliquis vnico tantum gradu obscuriorem redderet.

Hinc quo plures, quo maiores perceptiones quo obſcurioribus, quo obſcuriores reddit abſtractio, hoc maior eſt, §. 219.

§. 631.

Intellectus mei haec lex eſt: *Si comparans a non comparatis abſtraho, reſiduum eſt diſtincte perceptum*, §. 627. Quumque finitus ſit intellectus meus, §. 248. haec lex eſt lex intellectus finiti, qui attendendo, reflectendo, comparando, abſtrahendo, praeſcindendoque actuatur per vim animae repraeſentatiuam vniuerſi, §. 625, 626.

§. 632.

Repraeſentatio rei per intellectum eſt eius CONCEPTIO [1]. Hinc CONCEPTIBILE [2] eſt, cuius diſtincta formari poteſt perceptio, idque IN SE [3], quod in ſe ſpectatum diſtincte concipi poteſt. Iam in omni poſſibili ſunt eſſentia & affectiones, §. 53, 43. non totaliter eaedem, §. 267, 41. quae adeo a ſe inuicem diſtingui poſſunt, §. 67. Ergo in omni poſſibili ſunt notae, §. 67. quae clare cognoſci poſſunt, hinc omne poſſibile eſt in ſe inconceptibile.

1 das Verſtehn oder Verſtændniſs einer Sache
2 verſtændlich, begreiflich. 3 in und zu ſich ſelbſt.

§. 633.

INCONCEPTIBILE IN SE [1] (abſolute) eſt, cuius in ſe ſpectati diſtincta perceptio

 inuol-

inuolueret. Hoc est solum nihilum, §. 632, 7. At CONCEPTIBILE RELATIVE TALE [2] est, ad quod distincte cognoscendum dati alicuius intellectus vires sufficiunt; & ad quod intelligendum dati alicuius spiritus vires non sufficiunt, est RELATIVE INCONCEPTIBILE [3] (supra datum intellectum positum). Hinc multa in se probe conceptibilia, §. 632. possunt esse supra meum intellectum posita, §. 631.

1 an sich selbst unverstændlich und unbegreiflich. 2 diesem oder jenem begreiflich und verstændlich, 3 diesem oder jenem unbegreiflich.

§. 634.

Quum distinctio sit rei notarumque rei claritas, potest per multitudinem & claritatem notarum tam intensiuam, quam extensiuam augeri, §. 531. Quae plures (viuidioresque notas habet, quam aliae distinctae, erit PERCEPTIO EXTENSIVE DISTINCTIOR [1]; quae intensiue clariores notas habet, quam aliae distinctae, erit (intensiue distinctior) PVRIOR [2].

1 eine Vorstellung von verbreiteter Deutlichkeit. 2 eine reinere Vorstellung.

§. 635.

Quo magis ad rem attendo reflectens & comparans, hoc fit eius intellectio extensi-

tensiue distinctior, §. 634, 631. Quo magis ad intellecti notas iterum attendo, reflectens & comparans, quoque magis a non comparatis abstraho, hoc intellectio producitur purior, §. 634, 559.

§. 636.

Quo minus ad rem attendo, aut satis attendens etiam minus tamen reflecto, aut satis etiam reflectens minus tamen comparo, hoc fit eius intellectio minus extensiue distincta. Quo minus eosdem actus in intellecti notis repeto, quo minus a non comparatis abstraho, hoc manet perceptio distincta impurior, §. 634, 631.

§. 637.

Intellectus minimus esset, qui non nisi vnici minimi paucissimas notas minime claras, maxime debiles inter perceptiones praeuias & socias heterogeneas, distingueret. Quo ergo plurium, quo maiorum, quo plures, quo clariores notas, quo fortiores inter praeuias & socias heterogeneas distinguit intellectus, hoc maior est, §. 219. Perfectio intellectus notas intensiue distinctas formandi est PROFVNDITAS [1], & maior profunditas PVRITAS [2]. Perfectio eiusdem notas extensiue distinctas formandi est INTELLECTVS PVLCRITVDO [3].

1 ein tiefer, 2 ein reiner, 3 ein schöner Verstand.

§. 638.

Si attentio ad certum obiectum minuitur, dum perceptionibus sociis pluribus heterogeneis attendo, DISTRAHOR [1]. Hinc ipsae sensationes distractione obscurantur, §. 543. & omnis attentio ad certum obiectum distractione impeditur, §. 221. Abstractio animi distracti a perceptionibus heterogeneis pluribus, qua attentio ad certum obiectum augetur, est ANIMI COLLECTIO [2]. Hinc animi collectio adeoque abstractio est impedimentum distractionis, §. 221. Iam impedimentum impedimenti est medium ad finem, §. 342. Hinc animi collectio, adeoque abstractio promouebit attentionem, quod patet etiam ex §. 549. Attentio promouebit abstractionem, hinc & collectionem animi, §. 529.

1 Zerstreuung. 2 Sammlung des Gemüthes.

§. 639.

Per intellectum distinctas perceptiones actuans eodem vtitur, §. 338. Habitus vtendi intellectu, VSVS INTELLECTVS [1] dicitur, qui in me habitus acquisitus, §. 577. Cui vsus intellectus nondum acquisitus est, quantus ad loquendum requiritur, est INFANS [2], cui nondum tantus, quantus ad negotia vitae communis grauiora plerumque requiritur, NATVRALITER

MI-

MINORENNIS VT NATVRALITER MAIORENNIS est, cui tantus intellectus vsus acquisitus est, quantus ad negotia vitae communis grauiora plerumque requiritur. Cui notabiliter minor intellectus vsus est, quam plerisque aetate aequalibus, SIMPLEX SIGNIFICATV MALO [3]. In quibus nullus aut fere nullus intellectus vsus obseruatur in ea aetate, in qua solet esse probe obseruabilis, sunt MENTE CAPTI [4].

1 der Gebrauch des Verstandes. 2 ein Kind. 3 einfältig in schlechter Bedeutung. 4 die nie zu, oder von Sinnen und Verstand gekommen.

SECTIO XIII.

RATIO.

§. 640.

Nexum quorundam confuse, quorundam distincte percipio. Ergo habeo intellectum nexum rerum perspicientem, §. 402, 216. i. e. RATIONEM [1], & facultates nexus confusius cognoscentes, quales 1) inferior facultas identitates rerum cognoscendi, §. 572, 279. quo ingenium sensitiuum, §. 575. 2) inferior facultas diuersitates rerum cognoscendi, §. 572, 279. quo acumen sensitiuum pertinet, §. 575. 3) memoria sensitiua, §. 579, 306. 4) facultas fingendi, §. 589. 5) facultas diiudicandi, §. 606.

§. 606, 94. quo iudicium sensitiuum, §. 607. & sensuum, §. 608. 6) exspectatio casuum similium, §. 610, 612. 7) facultas characteristica sensitiua, §. 619, 347. Hae omnes, quatenus in repraesentando rerum nexu rationi similes sunt, constituunt ANALOGON RATIONIS [2], §. 70. complexum facultatum animae nexum confuse repraesentantium.

1 die Vernunft. 2 das der Vernunft aehnlich.

§. 641.

Facultas distincte identitates diuersitatesque rerum perspiciendi, §. 572, 579. hinc ingenium & acumen intellectuale, §. 575. memoria intellectualis, seu PERSONALITAS, §. 579, 306. facultas distincte diiudicandi, §. 606, 94. quo iudicium intellectuale pertinet, §. 607. praesagitio intellectualis seu PROVIDENTIA [1] (prospicientia), §. 610. facultas characteristica intellectualis, §. 619, est ratio, §. 640.

1 Vorsicht.

§. 642.

Quum omnia in hoc mundo sint in vniuersali nexu, §. 356-358. ratio actuatur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro situ corporis, §. 631. & hac quidem lege: *Si in A clare cognosco C, aliquid, ex quo clare* co-

cognoscam, cur sit aliquid clare cognoscendum in B, A & B concipio connexa, §. 14, 632.

§. 643.

Quod vlla ratione cognosci potest, RATIONABILE [1] dicitur; quod nulla, IRRATIONABILE [2] (contra rationem). Iam omne possibile est dupliciter rationale & connexum, §. 24. Tam eius ratio, quam rationatum, cum nexu inter vtrumque sunt conceptibilia in se, §. 632, 14. Ergo omne possibile est rationabile. Omne irrationabile, quicquid contra rationem est, est impossibile, §. 7, 8.

1 vernünftig. 2 unvernünftig.

§. 644.

Ad cuius nexum intelligendum datae alicuius rationis vires non sufficiunt, est EXTRA DATAE RATIONIS SPHAERAM [1] positum (nunc infra, nunc supra datam rationem, nunc neutrum, tamen extra eiusdem horizontem). Cuius ergo ratio limitata est, vt mea, §. 631, 640. illius extra sphaeram rationis possunt esse posita multa rationabilia, §. 643.

1 von diesem oder jenem nicht vernünftig einzusehn.

§. 645.

Ratio minima esset intellectus minimus vnici minimum nexum perspiciens. Quo ergo

ergo maior intellectus, quo maiorem, quo plurium nexum perspicit, hoc maior est ratio, §. 219. Habitus maiorem rerum nexum perspiciendi est SOLIDITAS [1], plurium rerum nexum perspiciendi habitus est SAGACITAS RATIONS [2]. Hinc & ratio est vel purior, vel impurior, §. 637.

1 eine gründliche, 2 erfindsame Vernunft.

§. 646.

Perceptiones rationis sunt RATIOCINIA [1], quae si vera fuerint, SANA [2], si falsa, CORRVPTA RATIO [3] dicitur. Complexus verorum ratiociniorum dicitur RATIO OBIECTIVE SVMTA [4], contradistincta rationi subiectiue sumtae, §. 640. definitae. VSVS RATIONIS [5] est habitus ratione vtendi, qui in me acquisitus, §. 577. Intensio eius est CVLTVRA RATIONIS [6]. Hinc omnis veritatis philosophica cognitio colit rationem, §. 577. Falsa regula syllogistica admodum eandem corrumpit.

1 Vernunftschlüsse, Beweise des Verstandes. 2 eine gesunde, 3 eine verderbte Vernunft. 4 die Vernunft vor ihren wahren Gegenstand gesetzt. 5 der Gebrauch. 6 die Bearbeitung der Vernunft.

§. 647.

Errores analogi rationis rationi corruptae qui tribuit, §. 640, 646. illudit illi facul-

cultas identitates rerum cognoſcendi ex defectu acuminis, §. 576. At poſſunt tamen errores eiusmodi rationem corrumpere, ſi fiant praemiſſiae, §. 646.

§. 648.

Quum omnis facultas cognoſcitiua in me ſit limitata, hinc certum & determinabilem limitem habeat, §. 248, 354. facultates animae cognoſcitiuae inter ſe comparatae admittunt inter ſe rationem aliquam & proportionem determinatam, §. 572. qua vna altera vel maior, vel minor eſt, §. 160. Determinata facultatum cognoſcitiuarum proportio inter ſe in aliquo, eſt INGENIVM eius, LATIVS DICTVM [1]. Ingenium, cui multi habitus inſunt, VEGETVM [2], cui pauci vel nulli, TARDVM [3] eſt, quod ex tardo mutatur in vegetum, EXCITATVR [4], quod ex vegeto in tardum, TORPESCIT [5]. Quae facultas reliquis maior eſt in ingenio latius dicto, ſubiecto, cuius ingenium latius dictum attenditur, nomen dat. Hinc patet, qui ſint INGENIOSI, ACVTI, MEMORIOSI, PROVIDI, IVDICIOSI, INTELLIGENTES, RATIONABILES SENSV EMINENTIORI, etc. [6].

§ 649.

1 Kopf, Gemüths-Fæhigkeit. 2 munter. 3 langſam. 4 wird aufgeweckt. 5 wird ſtumpf, eingeſchlæfert. 6 witzig, ſcharfſinnig, von gutem Gedæchtniſs, guter Vorſicht, Beurtheilungskraft, verſtændig, vernünftig, in ausnehmender Bedeutung.

§. 649.

Quia facultates cognoscitiuae in certa proportione se ad se mutuo referentes ad certum cognoscendorum genus aptiores sunt aliis, §. 648. illud ingenium latius dictum, quod ad certum cognoscendorum genus aptius aliis est, ab illo cognoscendorum genere nomen accipit. Hinc patet, quae sint INGENIA EMPIRICA, HISTORICA, POETICA, DIVINATORIA, CRITICA, PHILOSOPHICA, MATHEMATICA, MECHANICA, MVSICA, etc. Quae ad omnia cognoscendorum genera notabiliter aptiora sunt INGENIA latius sumta multis aliis VNIVERSALIA[1], & quatenus gradu plerarumque facultatum cognoscitiuarum multum multa alia excedunt, SVPERIORA[2] nuncupantur.

1 allgemeine, 2 höhere Geister oder Genies.

§. 650.

CONSVETVDO[1] est habitus necessitatem attentionis in certis actionibus minuens. Iam omnis habitus acquisitus theoreticus mutat ingenium latius sumtum, §. 577, 648. Hinc exercitiis & consuetudine multum mutari, mutari saepius potest ingenium latius dictum, vel excitari vel torpescere, §. 648. Hinc patet, qui possit quis ex ingenioso iudiciosus fieri, e. c.

qui

qui possit ex ingenio poetico fieri philosophicum, etc. §. 649.

1 Gewohnheit.

SECTIO XIV.
INDIFFERENTIA.

§. 651.

Per facultatem diiudicandi alicuius vel perfectionem vel imperfectionem percipio, §. 606. Perfectionem imperfectionemue vel symbolice vel intuitiue cognosco, §. 620. Hinc obiecti alicuius aut perfectionem intueor, & PLACET [1], aut imperfectionem, & DISPLICET [2], aut nec perfectionem eius, nec imperfectionem intueor, i. e. nec placet nec displicet, & (sum erga illud indifferens) est MIHI INDIFFERENS [3]. Quod placet, intueor, vt bonum, sub ratione boni, §. 100. quod displicet, intueor, vt malum, sub ratione mali, §. 146. Indifferens mihi nec vt bonum, nec vt malum, nec sub ratione boni, nec sub ratione mali intueor, §. 100, 146.

1 gefallt. 2 missfällt mir. 3 es ist mir gleichgültig, ich bin dagegen gleichgültig.

§. 652.

In mihi indifferenti aut nullam omnino perfectionem imperfectionemue intueor, & est MIHI PLENARIE INDIFFERENS [1].

aut nec certam & determinatam tantum perfectionem in eodem intueor, nec oppositum eius, & est respectu illius perfectionis MIHI RESPECTIVE INDIFFERENS[2]. IGNOTVM MIHI[3] est, quod non repraesento. Vnde ignoti nullam omnino perfectionem imperfectionemue intueor, §. 651. Ergo ignotum mihi est plenarie indifferens, nec placet, nec displicet. Partialiter mihi ignotum est mihi respectiue ad perfectiones incognitarum partium indifferens. Quod tantum symbolice appercipio, si vel maxime symbolice mihi eius conscius sim, vt boni, vel mali, non clare intueor tamen, vt tale, §. 620. hinc nec placet, nec displicet mihi, sed est indifferens, §. 651. quatenus obseruatur.

1 gänzlich. 2 gewisser Maßen mir gleichgültig. 3 das mir unbekannte.

§. 653.

ANIMVS INDIFFERENS TOTALITER esset, in cuius perceptione totali omnino nihil placens, nihil displicens contineretur[1]. PARTIALITER INDIFFERENS[2] est, qui partiales perceptiones sibi vel plenarie, vel respectiue indifferentes habet. Ergo cui vel vnicum minime placet, vel displicet, non est totaliter indifferens. Cui non omnes ipsius perceptiones partiales respectu omnium perfectionum possibilium

aut

aut placent, aut displicent, est partialiter indifferens.

1 ein gæntzlich, 2 ein zum Theil gleichgültig Gemüth.

§. 654.

SVBIECTIVE (indifferens) ADIAPHORON [1] dicitur, quod certa & determinata vis repraesentatiua nec vt bonum, nec vt malum intuetur, qualia mihi ignota, & symbolice tantum clare cognita, §. 652. OBIECTIVE ADIAPHORON [2] est, quod nec est bonum, nec malum, idque iterum vel ABSOLVTE esset INDIFFERENS [3], quod nullam omnino perfectionem imperfectionemque poneret, & est non ens, §. 100. vel RESPECTIVE [4], quod ad certam perfectionem aut eius oppositum nihil confert. Tale non datur in mundo optimo, §. 441. Ergo rem intuitus, vt est, erga nullam rem est absolute indifferens, §. 651.

1 diesem oder jenem, 2 an sich selbst, 3 schlechterdings, 4 in gewisser Absicht gleichgültig.

SECTIO XV.

VOLVPTAS ET TAEDIVM.

§. 655.

Status animae ex intuitu perfectionis est (complacentia) VOLVPTAS [1], ex intui-

re imperfectionis est TAEDIVM [2] (displicentia). Hinc STATVS INDIFFERENTIAE [3] est status animae nec taedium nec voluptatem sentientis. Voluptas & taedium ex vero intuitu VERA [4], ex falso APPARENTIA [5] dicuntur. Hinc intuitus perfectionis & bonorum, vt talium, voluptatem, verorum veram, apparentium apparentem, intuitus imperfectionis & malorum, vt talium, taedium, verorum verum, apparentium apparens producit, §. 12.

1 Lust, Gefallen, Vergnügen. 2 Unlust, Missfallen, Misvergnügen. 3 der Stand, der Gleichgültigkeit. 4 wahre. 5 Schein-Lust, scheinende Unlust.

§. 656.

VOLVPTAS vel TAEDIVM ex intuitu simplicis perfectionis imperfectionisue SIMPLEX [1], COMPOSITA [2] sunt, ex intuitu compositae perfectionis imperfectionisue orta, ex intuitu sensitiuo SENSITIVA [3], ex sensuali, VOLVPTAS TAEDIVMVE SENSVVM [4], ex distincto RATIONALIA [5] (intellectualia) sunt, §. 521, 640. In perceptione totali non totaliter indifferentis aut fortiora sunt placentia non placentibus, & status ille PRAEDOMINIVM VOLVPTATIS [6] est, aut fortiora sunt displicentia non displicentibus, & status ille PRAEDOMINIVM

NIVM TAEDII[7] est, aut placentibus non placentia, displicentibus non displicentia aequalia essent robore, & esset ille STATVS TOTALIS AEQVILIBRII[8] §. 516. cf. §. 661.

[3] ein einfaches, [4] zusammengesetztes, [5] sinnliches Vergnügen und Misvergnügen, [4] der Sinne. [5] des Verstandes. 6 Uebergewicht des Vergnügens. 7 des Misvergnügens. 8 Stand des gaentzlichen Gleichgewichts.

§. 657.

Voluptas fortior obscurat debiliores voluptates & taedia heterogenea praeuia & socia. Taedium fortius obscurat debiliora taedia heterogenea praeuia & socia cum eiusmodi voluptatibus, §. 529. Hinc in praedominio voluptatis praegressa & socia taedia, in praedominio taedii praegressae sociaeque voluptates obscurantur, §. 656. Debilior voluptas illustrat voluptates fortiores praegressas & socias heterogeneas cum eiusmodi taediis. Debilius taedium illustrat taedium fortius praegressum & socium heterogeneum cum eiusmodi voluptatibus, §. 549.

§. 658.

Minima voluptas & taedium sunt status, qui oriuntur ex minimo, i. e. minime vero, claro, certo, §. 531, 620. qui potest esse, intui-

tu vnicae minimae perfectionis imperfectionisue, praeuiis & sociis heterogeneis voluptatibus taediisque plurimum fortioribus, §. 651, 161. Quo ergo maiore, i. e. veriore, vel viuidiore, vel distinctiore, clariore, certiore, §. 531. ex intuitu quo plurium, quo maiorum perfectionum, imperfectionumue, quo debiliores inter praeuias sociasque voluptates heterogeneas & taedia eiusmodi voluptates & taedia nascentur, hoc erunt maiora, §. 160, 657. Voluptatis caussa DELECTAT[1]. Voluptatem augens, IVCVNDVM[2] (commodum), minuens, INCOMMODVM[3] (ingratum), taedium augens, MOLESTVM[4], minuens GRATVM[5] erit.

1 ergötzt. 2 bequem, belustigend, angenehm. 3 unangenehm. 4 beschwerlich. 5 erquickend, nicht unangenehm.

§. 659.

Quum praesentium clarior, §. 542. verior, certior, §. 546. hinc maior, §. 531. sit intuitus, voluptates & taedia ex praesentibus possunt esse maiora, quam ex praeteritis & futuris, §. 658. Quorum si tamen aliquid vt multo maiores, multo plures perfectiones imperfectionesue continens repraesentatur, aut si animus per plura in praeteritis futurisque placentia & displicentia distrahitur, ex illis voluptas & taedium possunt fortiora fieri, quam ex

prae-

praesenti, §. 658, 543. Voluptas taediumue, quo excepto animus est paene indifferens, aut in totali aequilibrio, clarius sentiuntur, §. 658, 653.

§. 660.

MIHI BONA[1] sunt, quibus positis in me ponitur realitas; MIHI MALA[2], quibus positis in me ponitur negatio latius sumta. Cumque mei, corporisque mei, & vtriusque status magis i. e. verius, clarius, certius, §. 531. sim conscius, quam multarum aliarum rerum, §. 508. patet cur ea, quae intueor vt mihi bona, vel mihi mala, voluptates & taedia producant maiora, quam multa alia, licet haec vel meliora, vel peiora iudicem, §. 658. In bonis malisque mihi quaedam exsistunt extra me, quaedam minus, haec sunt mihi bona & mala (interna) DOMESTICA[3], illa (externa) ADVENTITIA[4], mihi vtilia, §. 336. Domestica possunt magis placere & displicere aduentitiis, §. 658.

1 mir gut. 2 mir böse. 3 innre, einheimische. 4 äussre, fremde, von aussen kommende.

§. 661.

Si quid tantum vt bonum intueor, inde oritur PVRA VOLVPTAS[1]; si quid tantum vt malum, inde oritur MERVM

TAEDIVM [2], si quid vt bonum malumque simul, & aequaliter, inde oritur STATVS AEQVILIBRII PARTIALIS [3] cf. §. 656. respectu illius obiecti. Si quid vt bonum malumque simul, sed inaequaliter, aut erit intuitus obiecti vt boni maior, & orietur DVLCE TAEDIVM [4], aut erit intuitus obiecti vt mali maior, & orietur AMARA VOLVPTAS [5]. Iam omne finitum partim bonum, partim malum, §. 264. Ergo si finitum intuear, vt est, nulla ex eo mera voluptas, nullum merum taedium, omnia finita placebunt displicebuntque partialiter, §. 651, 654.

1 ein reines Vergnügen. 2 nichts, als Unlust. 3 der Zustand einiges Gleichgewichts. 4 ein süsses Misvergnügen. 5 eine bittre Lust.

§. 662.

Perfectio phaenomenon, s. gustui latius dicto obseruabilis, est PVLCRITVDO [1], imperfectio phaenomenon, seu gustui latius dicto obseruabilis, est DEFORMITAS [2]. Hinc pulcrum, vt tale, intuentem delectat, §. 658. deforme, vt tale, intuenti molestum est, §. 618. Mutato intuitu, mutatur voluptas & taedium, §. 326, 328. Iam omnis meus intuitus est in se mutabilis, §. 257. Ergo omnis mea voluptas, omne taedium est in se mutabile.

Quae

Quae tamen plerisque difficilius mutanda, (durabilia) CONSTANTIA [3] dicuntur, quae constantibus facilius mutanda sunt VOLVPTATES & TAEDIA, TRANSITORIA [4] (breuia, fluxa) sunt.

1 Schönheit. 2 Hæſslichkeit. 3 beſtændige, dauerhafte. 4 flüchtige, vergængliche.

SECTIO XVI.

FACVLTAS APPETITIVA.

§. 663.

Si conor seu nitor aliquam perceptionem producere, i. e. si vim animae meae seu me determino ad certam perceptionem producendam, APPETO [1]. Cuius oppositum appeto, illud AVERSOR [2]. Ergo habeo FACVLTATEM appetendi & auersandi, §. 216. i. e. APPETITIVAM [3] (voluntatem latius dictam, cf. §. 690). Ipsi conatus seu nisus, seu determinationes virium mearum meae, sunt appetentis APPETITIONES [4] (appetitus) & auersantis AVERSATIONES [5].

1 so begehre ich. 2 davon bin ich abgeneigt. 3 das Vermögen zu begehren. 4 Begierden. 5 Abneigungen.

§. 664.

Quae appeto, 1) praeuideo continenda in futuris perceptionum mearum totalium

seriebus, 2) praesagio exstitura vi mea ad eadem determinata, 3) placent. Quae prorsus non praeuideo, hinc ignota, §. 652, 595. quae prorsus non praesagio vlla vi mea exstitura, quae prorsus non placent, hinc plenarie mihi indifferentia, §. 652. non appeto. Quae auersor, 1) praeuideo, 2) praesagio certo nisu meo impedienda, 3) displicent. Quae prorsus non praeuideo, hinc ignota, quae nullo nisu meo impedienda praesagio, quae prorsus non displicent, non auersor, hinc mihi plenarie indifferentia non auersor, §. 652.

§. 665.

Lex facultatis appetitiuae haec est: *Quae placentia praeuidens exstitura nisu meo praesagio, nitor producere. Quae displicentia praeuidens impediendo nisu meo praesagio, eorum opposita appeto,* §. 664, 663. Hinc multa bona & mala, sub ratione boni, possum appetere. Multa mala & bona, sub ratione mali, possum auersari, §. 651.

§. 666.

Multa bona possum non appetere, 1) ignota, 2) mihi plenarie indifferentia, 3) per errorem displicentia, 4) placentia etiam, sed prorsus non praeuisa, 5) praeuisa etiam, sed quae vllo nisu meo exstitura

re prorsus non praesagio. Multa mala possum non auersari, 1) ignota, 2) mihi plenarie indifferentia, 3) per errorem placentia, 4) displicentia etiam, sed prorsus non praeuisa, 5) praeuisa etiam, sed quae nullo nisu meo impedienda praesagio. §. 664, 665.

§. 667.

Quum intuitus, §. 619. diiudicationes, §. 608. hinc voluptas & taedium, §. 655. praeuisiones, §. 595. & praesagia, §. 610, actuentur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, & per haec actuetur appetitus & auersatio, actuabuntur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei, §. 513, 317.

§. 668.

Quo minores maioresque facultates cognoscitiuae ad appetendum auersandumque requisitae, §. 667. hoc minor vel maior facultas appetendi vel auersandi easdem sequens, seu per eas determinata, §. 331.

§. 669.

Appetens & auersatus intendit productionem alicuius perceptionis, §. 341, 663. hinc perceptiones intentionis eiusmodi rationem continentes caussae impulsiuae sunt

sunt appetitiones auersationesque, vnde ELATERES ANIMI[1] vocantur, §. 342. COGNITIO, quatenus elateres animi continet, MOVENS[2] (afficiens, tangens, ardens, pragmatica, practica & viua latius), quatenus minus, INERS[3] (theoretica & mortua latius), & haec caeteroquin satis perfecta, §. 515, 531. SPECVLATIO[4] (speculatiua, vana, cassa) dicitur. Hinc cognitio symbolica, qua talis, est notabiliter iners, §. 652, sola intuitiua mouens, §. 652. Hinc in statu totalis indifferentiae perceptio totalis esset iners, §. 653. at in statu purae voluptatis, meri taedii, aut alterutrius praedominantis perceptio totalis est mouens, §. 636, 661. Cognitio, quae vim motricem habet, caeteris paribus, maior est inerti, etiam speculatione, §. 515. Ergo quo vastior, quo nobilior, quo verior, quo clarior, hinc viuidior vel distinctior, quo certior, quo ardentior cognitio est, hoc maior est, §. 515, 531.

1 Triebfedern des Gemüths. 2 eine rührende, bewegende, thætige, wircksame Kenntniss. 3 eine kalte, leblose Kenntniss. 4 ein untaugliches Hirngebæude.

§. 670.

Status aequilibrii respectu certi obiecti, est status, vbi placet illud & displicet aequaliter, §. 661. Hinc in statu talis aequilibrii

librii aequales percipiuntur ad appetendum aliquid & auersandum elateres, §. 669. In statu aequilibrii si cognitio mouens ad appetendum certum obiectum totaliter aequalis esset, cognitioni mouenti ad idem auersandum, status inde oriundus esset STATVS PERFECTI AEQVILIBRII [1]. In statu aequilibrii praeuisum appeto, pro ratione boni, quantum placet, §. 331. & auersor, pro ratione mali, quantum displicet, §. 667. & nunc quidem, non solum, quantum in se placet, displicetue, sed etiam quantum, in circumstantiis, in quibus praeuidetur futurum, §. 664. quantum sub intuitu virium, quantas illi praestando vel impediendo requiri praesagit animus, §. 665, adhuc placet, displicetue, §. 669. Iam placet & displicet aequaliter. Ergo tunc appeto & auersor idem aequaliter.

1 der Stand des völligen Gleichgewichts.

§. 671.

Quum vna perceptio facilius, quam altera, producatur, §. 527. non quouis appetitu quaeuis perceptio actuatur, sed ad quamlibet certus virium animae gradus requiritur. §. 331. Si tanta fuerit APPETITIO vel AVERSATIO, quantam obiecti eius aut illi oppositi productio requirit, sunt EFFICIENTES [1], Si tantae non fuerint, sunt INEFFICIENTES [2]. Si tantae fuerint,

fuerint, quantas ad productionem obiecti earundem aut illi oppositi requiri praesagit appetens vel auersatus, PLENAE [3] sunt, si minores, MINVS PLENAE [4]. COGNITIO MOVENS appetitiones auersationesue efficientes, & VIS EIVS MOTRIX, §. 222. est VIVA [5] (strictius cf. §. 669. incendens, sufficiens ad agendum). COGNITIO & VIS EIVS MOTRIX, §. 222. appetitionum auersationumue inefficientium est MORTVA [6] (strictius cf. §. 669. insufficiens ad agendum, sollicitatio). COGNITO mouens appetitiones auersationesue plenas, & VIS EIVS est COMPLETE MOVENS [7], mouens tantum minus plenas est INCOMPLETE MOVENS [8]. Cognitio viua, caeteris paribus, maior est mortua, incomplete mouens minor complete mouente, §. 669.

1 Wirkende. 2 ohne Wirkung. 3 völlig. 4 noch nicht völlig. 5 die Erkenntniss und ihre bewegende Kraft ist lebendig. 6 todt und höchstens in blossen Reitzungen oder Rührungen bestehend. 7 vollständig, 8 unvollständig bewegend.

§. 672.

Quum vano praesagio queam certum appetitionis auersationisue gradum pro sufficienti ad obiectum aut eius oppositum producendum habere, qui tamen non

est

est sufficiens, §. 617. appetitiones auersationesue meae plenae tamen possunt inefficientes esse, & eandem ob rationem, dum maiores requiri appetitiones auersationesue, praesagio, quam quae sufficiunt, possunt minus plenae efficientes esse, §. 471.

§. 673.

In statu aequilibrii post praeuisionem & praesagium appetitus aequalis est auersationi, §. 670. Ergo plena auersatione esset & plena appetitio eiusdem, §. 671. simulque appetitio minus plena, dum plena esset auersatio eiusdem, & auersatio minus plena, dum plena esset appetitio eiusdem, §. 81, 671. Ergo si in statu aequilibrii appeterem aut auersarer plene; idem appeterem vel auersarer minus plene, quod impossibile, §. 7. Ergo in statu aequilibrii, vel totalis, vel partialis, §. 656, 661. vel perfecti, vel minus talis, §. 670. post praeuisionem & praesagium, nec plene appeto nec auersor. Quodsi itaque plene appeto vel auersor, non sum in statu aequilibrii post praeuisionem & praesagium actuandi obiecti & oppositi eius, §. 671.

§. 674.

Si quid praeuisum, determinato nisu meo exstiturum vel impediendum praesagiens, vt bonum, malumque simul intueor, sed

ſed aut praedominante voluptate, aut taedio, ſtatus animi inde ortus STATVS SVPERPONDII[1] dicitur. In ſtatu ſuperpondii inaequales percipiuntur ad appetendum & auerſandum elateres, §. 669. Ergo tantum fortior eſt appetitio auerſatione in ſtatu ſuperpondii, aut auerſatio appetitione, quantum voluptas taedio, aut taedium voluptati praedominatur, §. 331, 665. quae voluptas taediumue tum ex obiecto in ſe, tum in circumſtantiis futuris ſpectato, & quidem ſub intuitu virium illi praeſtando vel impediendo impendendarum colliguntur, § 670.

1 der Stand des Uebergewichts.

§. 675.

APPETITIONES & AVERSATIONES EFFICACES[1] dicuntur 1) ſeriae i. e. non ſimulatae, tunc INEFFICACES[2] ſunt ſimulatae, 2) non ſimulatae & ſeriae, quatenus rationes ſunt, quatenus conſectaria habent, & aliquid ab iis dependet, §. 197. tunc INEFFICACES[3] omnino forent totaliter ſteriles, nullae, §. 23. Sunt autem efficaciae a) minoris, minus plenae & inefficientes, §. 671; b) maioris, plenae, etiamſi ſint inefficientes, §. 67;. reſpectu quarum minus plenae non nunquam inefficaces comparatiue dicuntur, ſicut ipſae, inefficientes ſi ſint, reſpectu efficientium inefficaces vocantur; c) maximae, efficientes, quarum reſpe-

respectu & minus plenae & inefficientes nonnunquam inefficaces comparatiue vocantur, §. 671. In statu indifferentiae prorsus non appeto, nec auersor, §. 664, 665, ergo nec efficaciter vllo significatu. In statu aequilibrii superstitis post praeuisionem & praesagium obiecti & eidem oppositi non appeto, non auersor eo gradu, quem medium numerauimus, efficaciter, §. 673. Hic gradus efficaciae in appetitionibus auersationibusque, vel puram voluptatem, vel merum taedium requiret, vel statum superpondii, §. 66:, 674.

1 Begierden und Abneigungen sind wirksam und ernstlich, es ist uns damit ein Ernst. 2 angenommene, vorgegebene. 3 gar nichts heissende, mit denen es gar nichts zu sagen hætte, völlig unwirksam.

SECTIO XVII.

FACVLTAS APPETITIVA INFERIOR.

§. 676.

Quum FACVLTAS APPETITIVA cognoscitiuam sequatur, §. 665. 668. eam sequetur aut inferiorem, & est INFERIOR [1], §. 520, aut superiorem, §. 624. Quaedam appeto & auersor sensitiue repraesentata, §. 521. Ergo habeo facultatem appetitiuam

R in-

inferiorem, §. 216. APPETITIONES AVERSATIONESQVE per illam actuatae sunt SENSITIVAE [2], nascentes ex vi animae repraesentatiua vniuersi pro positu corporis, §. 667. Illarum FACVLTAS CONCVPISCIBILIS [3], harum IRASCIBILIS [4], & cum facultate cognoscitiua inferiore nonnunquam CARO [5] dicitur.

1 das untre Vermögen zu begehren. 2 sinnliche Begierden und Abneigungen. 3 das Vermögen sinnlicher Begierden. 4 das Vermögen sinnlicher Abneigungen. 5 das Fleisch.

§. 677.

Appetitus auersationesque sensitiuae, vel oriuntur ex repraesentationibus obscuris, vel ex confusis, §. 676, 520. Vtraeque, quatenus appetendi auersandique caussae impulsiuae sunt, sunt STIMVLI [1], §. 669. Fortior appetitus ex obscuris stimulis est INSTINCTVS [2], (sympathia, amor), auersatio eiusmodi FVGA [3] (antipathia, odium), naturales.

1 sinnliche Triebfedern. 2 ein blinder Trieb. 3 ein blinder Abscheu.

§. 678.

Appetitiones auersationesque (fortiores) ex confusa cognitione sunt AFFECTVS [1] (passiones, affectiones, perturbationes animi), eorumque scientia PATHOLOGIA [2]

PSY-

PSYCHOLOGICA, eorundem theoriam explicans, 2) AESTHETICA, eorum excitandorum, compescendorum, significandorumque regulas continens, quo pertinet pathologia oratoria, rhetorica, poëtica, §. 622. 3) PRACTICA, obligationes hominis respectu affectuum exhibens.

1 Gemüthsbewegungen, Beunruhigungen, Leidenschaften.

§. 679.

Affectus, qui appetitiones fortiores sunt, quum ex fortiori voluptate sensitiua oriantur, §. 678, 665. haec voluptatem sociam augebit, §. 162. vnde eiusmodi AFFECTVS IVCVNDI [1] dicuntur, §. 658. & quatenus voluptas, ex qua oriuntur, taedium socium obscurat, §. 529. GRATI [2] appellantur, §. 658. Affectus, qui auersationes fortiores sunt, quum ex fortiori taedio sensitiuo oriantur, §. 678, 665. socia illud taedia augebit, §. 162. vnde eiusmodi AFFECTVS MOLESTI [3] nuncupantur, & quatenus taedium, ex quo oriuntur, voluptatem sociam obscurat, INGRATI [4] appellantur, §. 658. Affectus ex gratis ingratisque compositi MIXTI [5] sunt.

1 angenehme. 2 nicht unangenehme. 3 beschwerliche. 4 unangenehme. 5 gemischte Leidenschaften.

§. 680.

Affectus, vt sensationes internae, §. 678. 535. si fuerunt, qui esse possunt, fortissimi, remittuntur, §. 551. tempus ipsorum medicus est, §. 550. Fortiores quum oriantur ex fortiori intuitu, §. 655, 679. obscurabit ille cognitionem placentium displicentiumue symbolicam, §. 19, 620. Hinc fortiores affectus sunt ineffabiles, & si prorumpant in verba, eandem ob caussam saepe remittuntur, §. 529.

§. 681.

Quicquid auget voluptates & taedia sensitiua fortiora, augebit affectus, §. 678. Hinc quo magis composita voluptas taediumue, ex quibus affectus, quo nobiliores, §. 515. quo veriores, viuidiores, certiores, ardentiores, §. 658, 669. hoc illi maiores, §. 656. Si alter tantum sentiat affectus caussam, vt malum, vel bonum, alter simul imaginetur, simul praeuideat, posterioris affectus, caeteris paribus, maior erit, quam prioris, §. 595, 597.

§. 682.

Affectus iucundus est GAVDIVM [1]. Gaudium ex praesenti (ob futura consectaria) est LAETITIA [2]. Gaudium ex praeterito (ob futura consequentia) est SATISFACTIO [3]. Satisfactio ex facto gaudentis est

AC-

ACQVIESCENTIA IN SE IPSO 4. Gaudium ex malo non amplius imminente est HILARITAS 5.

1 Freude. 2 Frölichkeit. 3 Zufriedenheit 4 Beruhigung in sich selbst. 5 das Frohseyn.

§. 683.

Gaudium ex futuro incertiori est SPES 1, certiori, FIDVCIA 2, quatenus eius praesentiam appetit, CVPIDITAS 3. Cupida fiducia in bonum difficile ANIMOSITAS 4, animositas maior est AVDACIA 5.

1 Hoffnung. 2 Zuversicht. 3 Verlangen. 4 Muth. 5 Kühnheit.

§. 684.

Gaudium ex honore GLORIA 1, cf. §. 942. ex alterius imperfectione, MALEVOLENTIA 2. Maleuolentia alterius dedecus laetata est DERISIO 3. Gaudium ex alicuius perfectione est AMOR 4. Amor benefactoris est GRATIDVDO 5 (gratus animus), miseri, MISERICORDIA 6, comparatiue perfecti, FAVOR 7, inferioris, BENEVOLENTIA 8, eiusque beneuolo minus vtilis, CLEMENTIA 9.

1 Ehrliebe. 2 Misgunst, Ungunst. 3 Verspottung. 4 Liebe. 5 Danckbarkeit. 6 Barmherzigkeit, das Erbarmen. 7 Gunst. 8 Gewogenheit. 9 Gnade.

§. 685.

Affectus molestus est TRISTITIA [1]. Tristitia ex praeterito (ob futura consequentia) est LVCTVS [2], ex praesenti (ob futura consequentia) MOESTITIA [3] (moeror), luctus ex facto lugentis est POENITENTIA [4].

1 Betrübniss. 2 das Trauern, Traurigkeit. 3 der Harm, das Hærmen. 4 die Reue.

§. 686.

Tristitia ex futuro incertiori, METVS [1], imminente, TIMOR [2], timor ex maiori, HORROR [3], horror ex certo, DESPERATIO [4], ex improuiso, TERROR [5], tristitia ex spei incertitudine, PVSILLANIMITAS [6], ex mora cupiti, DESIDERIVM [7], ex ante repraesentato vt bonum, FASTIDIVM [8], est.

1 Besorgniss, Kummer. 2 Furcht. 3 das Graussen. 4 Verzweifelung. 5 Schreck. 6 Kleinmüthigkeit. 7 Sehnsucht. 8 Eckel.

§. 687.

Tristitia ex contemtu PVDOR [1], ex alterius imperfectione COMMISERATIO [2], ex alterius perfectione ODIVM [3], odium ex appetitu boni alieni INVIDIA [4], terror ex iniuria est IRA [5].

1 Scham. 2 Mitleid. 3 Hass. 4 Neid. 5 Zorn.

§. 688.

§. 688.

Intuitus alicuius vt non reproducti, est ADMIRATIO [1]. Instinctus ad cognoscendum, quae nondum cognouimus, est CVRIOSITAS [2], pro diuersitate ingeniorum latius dictorum vel HISTORICA in cognitionem historicam, vel PHILOSOPHICA in cognitionem philosophicam, vel MATHEMATICA in cognitionem mathematicam lata. Mente capti, in quorum anima soli affectus molesti regnant, sunt MELANCHOLICI [3], in quibus ira regnat, FVRIOSI [4].

1 Verwunderung. 2 Neubegierde. 3 schwermüthige. 4 rasende.

SECTIO XVIII.

FACVLTAS APPETITIVA SVPERIOR.

§. 689.

FACVLTAS APPETITIVA, quatenus cognoscitiuam superiorem sequitur, §. 665, 668. SVPERIOR [1] (animus) dicitur. Quaedam appeto & auersor distincte repraesentata per facultatem diiudicandi intellectualem, §. 607. Ergo habeo facultatem appetitiuam superiorem, §. 216. APPETITIONES AVERSATIONESque per illam actuandae sunt RATIONALES [2], §.

 641.

641. & nascuntur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis, §. 667, 642.

1 das obere Vermögen zu begehren. 2 vernünftige Begierden und Abneigungen.

§. 690.

Appetitio rationalis est VOLITIO [1]. Volo. Ergo habeo facultatem volendi, VOLVNTATEM [2], §. 216. Auersatio rationalis est NOLITIO [3]. Nolo, ergo habeo facultatem nolendi, NOLVNTATEM [4], §. 216. Facultas appetitiua superior est vel voluntas, vel noluntas, §. 689. Repraesentationes, volitionis nolitionisque caussae impulsiuae, sunt MOTIVA [5]. Elateres animi, §. 669. vel sunt stimuli, vel motiua, §. 677, 521.

1 das Wollen, die Willens-Meinung. 2 den Willen. 3 das Nicht-Wollen. 4 das Vermögen, den Willen von etwas abzuneigen. 5 Bewegungs-Gründe.

§. 691.

Velle aut nolle sine motiuis, est vim suam determinare ad indistincte repraesentatum, aut eius oppositum, §. 663. quae tamen non sint indistincte repraesentata, §. 690. Quod quum sit impossibile, §. 7. nec volo, nec nolo sine motiuis. Iam in statu totalis & plenariae indifferentiae vellem & nollem

sine

fine motiuis, §. 690, 655. Ergo in ftatu eiusmodi nec volo, nec nolo. Motiua funt vel vera, vel apparentia, §. 12.

§. 692.

Quum VOLITIONES NOLITIONESque fequantur intellectionem, §. 690. eam vel fequuntur puram, cui nihil prorfus admixtum eft confufionis, eruntque PVRAE [1], vel fequuntur intellectionem, cui aliquid admixtum eft confufionis, & erunt volitiones nolitionesque, quibus aliquid admixtum eft fenfitiui. Purae volitiones nolitionesque non, nifi ex pura praeuifione, profpicientia, §. 641. iudicioque mere intellectuali nafcuntur, §. 665. Hinc meae volitiones nolitionesque fingulae tales funt, quibus aliquid admixtum eft fenfitiui, §. 604.

1 ein reines Wollen und Nicht-Wollen.

§. 693.

Inter motiua, quibus ad nolendum volendumue determinor, §. 690. femper funt ftimuli, §. 692, 677. Quodfi quidam ftimuli motiuis focii ad oppofitum illi impellant, ad quod motiua determinant, oritur (diffenfus) LVCTA FACVLTATIS APPETITIVAE INFERIORIS ET SVPERIORIS [1] (appetitus fenfitiui & rationalis,

 carnis

carnis & rationis). Si contra nulli stimuli ad oppositum eius impellant, ad quod motiua determinant, oritur (consensus) HARMONIA FACVLTATIS APPETITIVAE INFERIORIS & SVPERIORIS [2]. Per quam facultatem appetitiuam post luctam plene appeto aut auersor, illa VINCIT [3].

[1] ein Streit, [2] Einigkeit des obern und untern Vermögens zu begehren. [3] dieses sieget.

§. 694.

Ex pura voluptate meroque taedio intellectuali, §. 616. orietur in me consensus facultatum appetitiuarum, §. 661, 693. In statu indifferentiae non consentient, nec dissentient, §. 693, 691. In statu aequilibrii, quod superstes sit etiam post praeuisionem & praesagium obiecti & illi oppositi, caussae impulsiuae, quibus motiua insunt, essent aeque fortes oppositis stimulis, §. 670. Ergo neutra facultatum appetitiuarum in isto statu vinceret, §. 693, 673. Ergo tunc tam vincente inferiore, quam vincente superiore facultate appetitiua sum in statu superpondii, §. 674.

§. 695.

CAVSSAE IMPVLSIVAE appetitionum auersationumue ad eas plenas sufficientes

sunt

ſunt COMPLETAE [1], inſufficientes INCOMPLETAE [2]. Hinc ſtimuli completi ad plenam appetitionem auerſationemue ſenſitiuam ſufficiunt, §. 677. Motiua completa ad plenam volitionem nolitionemue ſufficiunt, §. 671. Motiua cum ſtimulis ſociis completa ad plenam volitionem nolitionemue, cui aliquid admixtum eſt ſenſitiui, ſufficiunt, §. 690, 672. VOLITIO NOLITIOue ex motiuis tam ſolis, quam cum ſtimulis ſociis, tamen incompletis, eſt ANTECEDENS [3] (praeuia, inclinatoria, excitatoria). Hinc volitio antecedens eſt minus plena, §. 671. & licet non eo modo, ac gradu, quo plena, efficax tamen ſignificatu primo & ſecundo, §. 675. VOLITIO NOLITIOue ex motiuis, aut ſolis, aut cum ſtimulis tamen ſociis, completis, eſt CONSEQVENS [4] (finalis, deciſiua, decretoria). Et volitio & nolitio conſequens eſt DECRETVM [5] (propoſitum, proaereſis late dicta). Decretum eſt plena volitio nolitioue, §. 671. hinc efficax in gradu, quem medium nominauimus, licet non ſemper in gradu, quem tertium obſeruauimus, §. 675.

1 vollſtændige, 2 unvollſtændige Bewegungsgründe. 3 ein vorlæufiges, vorhergehendes Wollen oder Nichtwollen. 4 das endliche, beſchlieſſende, nachfolgende. 5 der Rathſchluſs, der Entſchluſs.

§. 696.

§. 696.

Complexus actuum facultatis cognoscitiuae circa motiua stimulosque decernendi est DELIBERATIO [1]. Ergo circa quoduis decernendum haec in deliberationem veniunt: 1) estne ipsum & oppositum ipsius possibile? 2) estne mihi vtrumque physice possibile, i. e. potestne meis actuari viribus? §. 665. non simpliciter solum, sed & secundum quid? §. 469. 3) quantis opus est ad actuandum ipsum? quantis ad actuandum oppositum eius viribus? §. 671. 4) quot ex vno oppositorum bona? 5) quot ex altero? 6) quot ex vno oppositorum mala? 7) quot ex altero? 8) quanta ex vno oppositorum bona? 9) quanta ex altero? 10) quanta ex vno oppositorum mala? 11) quanta ex altero? 12) quid melius? §. 665.

1 das Bedencken.

§. 697.

DELIBERANS, quatenus mathematicam cognitionem intendit, RATIONES SVBDVCIT [1], (calculat), dum considerat, quot bona, quot mala vtrinque speranda sint, CAVSSAS IMPVLSIVAS NVMERAT [2], quas PONDERAT [3], dum quanta bona, quanta mala speranda sint, indicat, dum perpendit, quid sit melius, vnum alteri

PRAE-

PRAEFERT [4]. Si praelatum decernat, ELIGIT [5]. Si deliberans decernit aliquid, vt hoc experiatur, an vires suae, quantaeque ad illud actuandum sufficiant, TENTAT [6]. Si singulas ponderanti maiores visas caussas impulsiuas pro tot minimis habeat deliberans, quot magnitudinis singularum gradus cognoscit, & sic singulas comparet, caussas impulsiuas CONNVMERAT [7].

1 überschlagen. 2 die Bewegungsgründe zehlen. 3 erwegen. 4 etwas vorziehn. 5 erwehlen. 6 versuchen. 7 zusammenrechnen.

§. 698.

Elateribus animi insigniter destitutus SOCORS [1] est, insigniter iis instructus est ACTIVVS [2]. In quo praedominari solet voluptas, est SEMPER HILARIS [3], (laetaster). In quo praedominari solet taedium, est SEMPER TRISTIS [4]. Cui facile ad opposita superpondium, FLEXILIS [5], cui difficile, FIRMVS [6] est.

1 eine schlaffe Seele. 2 ein wirckſames, 3 ein freudiges, 4 ein niedergeschlagenes, 5 ein biegsames Gemüth. 6 ein vester Sinn.

§. 699.

Qui pollet habitu deliberandi, est CIRCVMSPECTVS [1] (consideratus); cui est habitus

bitus fine deliberatione appetendi vel auerſandi, INCONSIDERATVS [2] eſt. Circumſpectus difficulter decernens eſt ANCEPS [3] (indeterminatus), facile decernens eſt PROMTVS [4] (determinatus), maiores ſuas propoſitiones ſyllogiſmorum practicorum ſ. MAXIMAS [5] ſaepe mutans, eſt VARIABILIS [6] (inconſtans, varius), rarius mutans bonas, CONSTANS [7], malas, PERTINAX [8] eſt. In tentando iuſtum virium gradum adhibens, eſt STRENVVS [9], peccans in exceſſu, VEHEMENS [10], in defectu, LANGVIDVS [11] (nimis remiſſus).

1 ein bedachtſames, 2 unbedachtſames, 3 mehrentheils unentſchloſſenes Gemüth. 4 ein Menſch von kurzen Entſchlieſſungen. 5 jemandes gewöhnliche Geſinnungen. 6 ein verænderliches. 7 beſtændiges, ſtandhaftes. 8 halsſtarriges Gemüth. 9 brav und genug, 10 heftig und zu viel, 11 matt und zu wenig thuend.

SECTIO XIX.

SPONTANEITAS.

§. 700.

Mutor, §. 505-699. interne, §. 126. Ergo ſum ens finitum, §. 254. & contingens, §. 257. Ergo exſiſtentia mea modus eſt, §. 134. adeoque ſtatus mei omnes ſunt in ſe contingentes, §. 205, 108. Ergo etiam mutatio-

tationes eorum omnium, §. 124, 125. Ergo omnes actiones meae, omnes passiones sunt in se contingentes, §. 210. Hinc & omnes actiones meae futurae, §. 298. Hinc nullae actiones meae, nullae passiones sunt absolute vel intrinsecus necessariae, §. 105.

§. 701.

NECESSITATIO [1] (coactio) est mutatio alicuius ex contingenti in necessarium, hinc est vel ACTIVA [2] necessitantis, quod non est proprie, nisi substantia, §. 189. vel PASSIVA [3] necessitati, quae tribuitur tum accidentibus, vel actioni vel passioni, quae mutantur ex contingentibus in necessaria, tum substantiae, cui eiusmodi necessitata accidentia insunt.

1 die Nöthigung. 2 die vorgenommene. 3 die gelittene.

§. 702.

NECESSITATIO (coactio) ABSOLUTA [1] foret, quae in se contingens mutaret in absolute necessarium. Iam nihil potest mutari in absolute necessarium, §. 130. Ergo nec vlla actio, ergo nec vlla mea actio. Ergo absoluta necessitatio vllius actionis meae est impossibilis, §. 7. Omnes actiones meae sunt manentque semper, in ipso actu, & post eum in se contingentes, hinc

&

& oppositum earum in se possibile, §. 700, 104.

1 an und vor sich nothwendig machen, eine unbedingte Nöthigung.

§. 703.

Oppositi multarum actionum mearum admodum magna est possibilitas hypothetica, §. 168. Hinc multarum mearum actionum admodum magna est contingentia etiam hypothetica, §. 188, 700. Hinc futurae sunt futura admodum contingentia, §. 298.

§. 704.

ACTIO a sufficienti principio, quod agenti internum est, dependens, est SPONTANEA [1]. Vnde spontaneitas tribuitur 1) actioni, quae a principio sufficienti, quod agenti internum est, dependet, 2) substantiae eiusmodi actiones patranti. Iam omnis actio proprie talis a principio, quod agenti internum est, dependet, §. 210, 37. Ergo omnis actio proprie talis est spontanea. Quoniam tamen mutationes ex actionibus passionibusque compositae nonnunquam a potiori denominantur actiones, quatenus passiones sunt, concipiuntur vt non spontaneae, §. 210.

1 eine selbstthætige Handlung.

§. 705.

§. 705.

Multae actiones meae, immo omnes proprie dictae, hinc & actiones animae meae sunt spontaneae, adeoque vere tam illis, quam animae meae tribuitur spontaneitas, §. 704. Si AVTOMATON dicatur se ipsum mutans, anima erit automaton.

§. 706.

Spontaneitas minima est, si principium agenti intrinsecum ad vnam tantum minimam actionem sufficit, §. 704, 161. Ad quo plures ergo, ad quo maiores actiones principium agenti intrinsecum sufficit, hoc maior est eius spontaneitas, donec sit maxima in eo agente, in quo ad plurimas maximas actiones sufficit. Animae meae admodum magna conuenit spontaneitas, §. 705.

§. 707.

NECESSITATIO EXTERNA [1] (coactio ab extra) est dependens a vi extra substantiam necessitatam exsistente, estque vel idealis, vel realis, §. 701. 212. Actio externe realiter necessitata non esset spontanea, nec proprie actio, §. 704. sed realis passio, §. 210. Necessitatio externa realis est NECESSITATIO (coactio) EXTERNA SIMPLICITER TALIS [2]. Ergo actiones necessitatione externa simpliciter tali coactae essent

sent passiones reales. SVBSTANTIA & ACTIONES, quae non absolute necessitantur, sunt LIBERAE (cf. §. 719.) A COACTIONE ABSOLVTA [3]. SVBSTANTIA & ACTIONES, quae non necessitantur coactione externa simpliciter tali, sunt LIBERAE A COACTIONE EXTERNA SIMPLICITER TALI [4]. Ergo omnes meae mutationes sunt liberae a coactione absoluta, §. 702. omnes actiones meae, omnes actiones animae meae spontaneae, i. e. omnes actiones proprie dictae, §. 704. & anima mea, quatenus sponte agit, sunt liberae a coactione externa simpliciter tali.

1 die aeussre Nöthigung. 2 die aeussre schlechterdings so genannte Nöthigung. 3 Kraft und Handlung sind frey von unbedingter Nöthigung. 4 Kraft und Handlung sind frey von aeussrer schlechterdings so genannter Nöthigung.

SECTIO XX.

ARBITRIVM.

§. 708.

ACTIONES mihi physice possibiles sunt IN POTESTATE MEA POSITAE [1], realitates mihi physice impossibiles sunt EXTRA POTESTATEM MEAM POSITAE [2]. Ergo est actio quaedam vel simpliciter tantum

tum, vel etiam secundum quid in potestate mea posita, est quaedam vel simpliciter etiam, vel tantum secundum quid extra meam potestatem, §. 469 Actionum in potestate alicuius agentis positarum oppositum aut est etiam in potestate eiusdem agentis positum, aut extra eandem, §. 9. & vtrumque denuo vel simpliciter, vel secundum quid, §. 469. Quae ipsae cum suis oppositis, simpliciter saltim, sunt in potestate alicuius positae, sunt ipsi LIBERAE (cf. §. 719) RATIONE EXSEQVVTIONIS [3], quarum oppositum simpliciter supra potestatem alicuius positum est, sunt ipsi MERE NATVRALES. ACTIO libera ratione exsequutionis, cuius opposito aequalis respectu certi agentis est physica possibilitas, est PHYSICE ipsi INDIFFERENS [4] (indifferens, qua exercitium actus).

1 Handlungen stehn, 2 stehn nicht in meiner Gewalt. 3 bey denen Thun und Lassen in meiner Gewalt steht. 4 gleich leicht und schwer.

§. 709.

Actiones mere naturales sunt naturaliter necessariae. Vnde actiones liberae ratione exsequutionis his contradistinctae physice contingentes sunt, §. 708, 469.

Hinc futurae nonnunquam FVTVRA CONTINGENTIA [1] simpliciter vocantur.

[1] das Zufællig-künftige.

§. 710.

INTERNA NECESSITATIO [1] (coactio) est, quae dependet a determinatione substantiae necessitatae interna, & tribuitur substantiis & earum actionibus, 1) dum actiones substantiarum putantur a sola earundem essentia necessitari, ABSOLVTA [2], (essentialis). Eiusmodi necessitatio, dum actiones mutaret in absolute necessarias, §. 702, 107. omnino impossibilis est, §. 702. 2) dum per substantiae naturam quaedam actiones ex physice alias contingentibus mutantur in physice necessarias illi naturae vel simpliciter vel secundum quid tales, §. 469. PHYSICA (naturalis). Hinc actiones mere naturales possunt dici necessitatae coactione interna physica, §. 709, 708. Actiones & substantiae neutro ex his significatu interne coactae sunt LIBERAE (cf. §. 719.) A NECESSITATIONE INTERNA TAM ABSOLVTA, QVAM PHYSICA [3]. Iam vero actiones liberae ratione exsequutionis, & substantiae, quae & quatenus actiones eiusmodi patrant, neutro ex his significatu sunt interne coactae, §. 709, 708. ergo sunt

sunt liberae a coactione interna tam absoluta, quam physica.

1 die innre Nöthigung. 2 die wesentliche. 3 frey von der innern so wohl wesentlichen als natürlichen Nöthigung.

§. 711.

Multae meae actiones, multae actiones animae meae spontaneae sunt liberae ratione exsequutionis, §. 708. Ergo & ipsis & animae, quatenus eas patrat, conuenit libertas a coactione externa simpliciter tali, §. 707. & interna, tam absoluta, quam physica, §. 710.

§. 712.

LVBITVS [1] est cognitio, qua substantia pollet, ex qua secundum leges appetitionis auersationisque cognosci potest, cur sic, non aliter, se determinet circa actionem liberam ratione exsequutionis. At hoc cognosci potest ex praeuisione, praesagio, voluptate, vel taedio, §. 665. stimulis & motiuis, §. 677, 690. Ergo praeuisio, praesagium, voluptas vel taedium, stimuli & motiua, quae cognoscuntur a certa substantia, lubitum eius constituunt. Si SVBSTANTIA circa actionem liberam ratione exsequutionis ita vim suam determinat, sicut ex lubitu eius cognosci potest, APPETIT VEL AVERSATVR PRO LVBITV [2].

Qui ergo aut non praeuisum, aut id, quod prorsus non praesagierat, vllo nisu suo exstiturum, aut nec placens, nec displicens, sine vllis stimulis, vllis motiuis appeteret, vel auersaretur, non appeteret, non auersaretur pro lubitu. Multa appeto, multa auersor pro lubitu meo. Ergo habeo facultatem appetendi & auersandi pro lubitu meo, i. e. ARBITRIVM 3. Actiones, quas per arbitrium determinare est in potestate alicuius substantiae positum, ipsi sunt ARBITRARIAE 4. Multae actiones meae sunt arbitrariae.

1 das Belieben. 2 nach Belieben begehren oder abgeneigt seyn. 3 Willkühr. 4 willkührlich.

§. 713.

LVBENTER APPETO VEL AVERSOR 1) quicquid appeto vel auersor pro lubitu, & tunc nihil appeto, nihil auersor illubenter s. INVITVS 2, §. 712, 665. 2) si lubitus aut merum taedium, aut puram voluptatem, aut ingens superpondium contineat: tunc INVITVS (illubenter, contra lubitum) appeto vel auersor, vbi non est admodum magnum in lubitu superpondium: seu, vbi ad oppositum eius, quod appeto vel auersor, multa etiam & magna videntur impellere. Vltimo significatu inuitus, tamen appeto vel auersor pro lubitu, eo-

que

quo significatu inuita actio tamen est arbitraria, §. 712.

1 ich begehre oder verwerfe gern. 2 ungern.

§. 714.

Quum COACTIO SIGNIFICATV STRICTO [1] cf. §. 701. sit productio actionis inuitae; ACTIO COACTA seu INVITA PER COACTIONEM SIMPLICITER SVMTAM EXTERNAM [2] esset, quam nullo pro lubitu, contra omnem lubitum, per coactionem externam simpliciter sumtam patrarem, sed haec non esset actio proprie dicta, §. 707. Si quid inuitus ago pro lubitu ex §. 713, superpondium eius, quod appeto vel auersor, aut vt a me productum consideratur, & ME IPSE COEGISSE [3] dicor, aut vt ab alio extra me, §. 22. & ACTIO dicitur INVITA seu COACTA PER COACTIONEM EXTERNAM SECVNDVM QVID [4] (mixta sc. ex arbitraria, & inuita per coactionem simpliciter sumtam externam).

1 Zwang in engerer Bedeutung. 2 eine von aussen schlechterdings erzwungene Handlung. 3 ich zwinge mich selbst zu etwas. 4 eine von aussen gewisser maassen erzwungene Handlung.

§. 715.

Actiones inuitae, ad quas me cogere dicor ipse, aut externe cogi secundum

quid ab aliis, fiunt pro lubitu meo, §. 714. hinc sunt arbitrariae, §. 712. & necessitatae vocantur, quatenus vt minus necessariae concipiuntur, si vel ipse, vel alia non produxissent, quod eas produxit, superpondium, §. 701, 188.

§. 716.

ACTIONES INVITAE PER IGNORANTIAM AVT ERROREM [1] appellantur, quas non patrassem pro lubitu, nisi aliquid ignorassem vel errassem; quae quum tamen fiant pro lubitu, sunt etiam arbitrariae, §. 712.

1 aus Unwissenheit oder Irrthum ungern vorgenommene Handlungen.

§. 717.

Arbitrium minimum esset, pro minimo lubitu vnicam tantum actionem determinans, §. 161. Quo ergo maiori pro lubitu, quo plures, quo maiores actiones determinat, hoc maius est, §. 160. donec sit maximum, maximas plurimas actiones ex maximo lubitu determinans, §. 161, 712.

§. 718.

Quum arbitrium sit facultas appetendi auersandiue pro lubitu suo, §. 712. substantia arbitrio praedita, aut tantum facultatem appetendi auersandiue sensitiue habebit,

bit, aut tantum volendi nolendiue pro lubitu, aut facultatem volendi nolendiue & sensitiue appetendi auersandiue pro lubitu suo, §. 676, 689.

SECTIO XXI.
LIBERTAS.

§. 719.

Facultas appetendi auersandiue pro lubitu suo sensitiue, est ARBITRIVM SENSITIVVM[1], facultas volendi nolendiue pro lubitu suo est (liberum arbitrium) LIBERTAS[2] cf. §. 707, 708, 710. (moralis, simpliciter sic dicta). Libertas pure volendi nolendiue est LIBERTAS PVRA[3]. Ergo substantia arbitrio praedita aut illud sensitiuum tantum habebit, aut libertatem tantum puram, aut eandem arbitrio sensitiuo mixtam, §. 718. ACTIONES, ad quas per libertatem se determinare est in potestate alicuius substantiae positum, LIBERAE[4] sunt, & ipsa SVBSTANTIA, quae & quatenus actiones liberas patrare potest, est LIBERA[5].

1 das sinnliche Willkühr. 2 Freyheit. 3 reine Freyheit. 4 freye Handlungen 5 Dinge, oder Kræfte, die frey vor sich bestehn.

§. 720.

Multa appeto auersorque sensitiue pro

lubitu meo. Ergo habeo arbitrium sensitiuum, §. 219, 719. Multa volo noloque pro lubitu meo. Ergo habeo libertatem §. 216, 719. Multae actiones meae, multae actiones animae meae, & anima in multis actionibus suis, sunt liberae. Omnibus meis volitionibus nolitionibusque sensitiui quid admixtum est, §. 692. Hinc non conuenit mihi pura libertas, in liberrimis meis actionibus arbitrio sensitiuo mixta mea est libertas, §. 719. Tam arbitrium sensitiuum, quam liberum, actuantur per vim animae repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis mei in eodem, §. 712, 667.

§. 721.

ACTIONES VOLVNTARIAE[1] dicuntur 1) quaecunque per facultatem appetitiuam superiorem determinantur, tunc INVOLVNTARIAE[2] sunt, quae per facultatem appetitiuam superiorem non determinantur. Et hoc significatu omnes actiones voluntariae sunt liberae, non omnes actiones liberae sunt voluntariae, §. 719. Pone enim, me me ipsum determinare per arbitrium sensitiuum, vbi me determinare per libertatem, fuit in potestate mea positum, erit eiusmodi actio involuntaria, tamen libera, §. 719.

1 Handlungen des Willens, die mit Willen geschehn. 2 die nicht des Willens sind, oder nicht mit Willen geschehn.

§. 722.

§. 722.

ACTIONES VOLVNTARIAE [1] dicuntur 2) quaecunque per facultatem appetitiuam superiorem nullo modo inuiti determinantur. Tunc INVOLVNTARIAE [2] sunt, quas inuitus volo. Hoc significatu voluntariae involuntariaeque omnes sunt liberae actiones, §. 719. Sed non omnes liberae actiones sunt vel voluntariae, vel inuoluntariae hoc significatu, §. 721.

1 freywillige Handlungen. 2 Handlungen, die ich ungern will.

§. 723.

Cum libertate propius connexum est MORALE LATE DICTVM [1] cf. §. 787. Hinc DETERMINATIONES LIBERAE sunt MORALES [2], HABITVS actionum liberarum MORALES [3], LEGES determinationum moralium MORALES [4], PHILOSOPHIA & THEOGIA eas docens MORALIS, STATVS ex iis resultans MORALIS [5] est. Hinc MORALITER POSSIBILE est 1) quod non, nisi per libertatem, s. in substantia libera, qua tali, fieri potest, LATIVS [6], 2) quod non, nisi per libertatem legibus moralibus conformiter determinatam, fieri potest, STRICTIVS s. LICITVM [7]. MORALITER IMPOSSIBILE est 1) quod ob solam libertatem in substantia libera fieri non

non potest, LATIVS [8], 2) per libertatem legibus moralibus conformiter determinandam impossibile, STRICTIVS s. ILLICITVM [9]. MORALITER NECESSARIVM est, cuius oppositum est moraliter impossibile, ergo 1) cuius oppositum non, nisi per libertatem, s. in substantia, quatenus est libera, est impossibile, LATIVS [10], 2) cuius oppositum est licitum, STRICTIVS [11]. Necessitatio moralis est OBLIGATIO [12]. Obligatio ad actionem inuitam erit COACTIO MORALIS [13].

1 sittlich in weiterer Bedeutung. 2 sittliche Bestimmungen. 3 Fertigkeiten. 4 Gesetze. 5 der sittliche Zustand. 6 sittlich möglich in weiterer, 7 in engerer Bedeutung, erlaubt. 8 sittlich unmöglich in weiterer, 9 in engerer Bedeutung, unerlaubt. 10 sittlich nothwendig in weiterer, 11 in engerer Bedeutung. 12 Verbindung, Verpflichtung. 13 sittlicher Zwang.

§. 724.

Necessitas moralis neutro significatu esse potest, vbi non est libertas, §. 723. ergo non tollit libertatem, nec eius oppositum est, §. 81. sed rationatum seu consectarium, §. 14. Hinc actiones moraliter necessariae, necessitatae, & coactae non possunt solum esse liberae, sed & sunt tales necessario, §. 723. Immo posita LEGE MORALI VNIVERSALISSIMA [1], i. e. omnes omnium

sub-

ſubſtantiarum liberarum liberas actiones determinante, cf. §. 822, omnes actiones liberae ſunt moraliter neceſſariae, aut illicitae, §. 723.

1 das allgemeinſte ſittliche Geſetz.

§. 725.

Libertas minima eſt vnicam tantum volitionem nolitionemue pro lubitu minimo actuans; quo ergo plures, quo maiores, quo maiori pro lubitu actuat, hoc maior eſt, donec ſit maxima maximas plurimas volitiones nolitionesue ſummo pro lubitu actuans, § 719. Quo ergo diſtinctiori pro lubitu aliquid volo noloue, hoc id volo noloue liberius. Ergo quo magis motiuorum meorum mihi ſum conſcius, hoc liberius volo, §. 712. Liberrime volens nolensue diſtinctiſſime volendi nolendiue motiua vt perſpiciat, quandocunque vult, vel non vult, eſt moraliter neceſſarium, §. 723.

§. 726.

Arbitrii haec lex eſt: *Ex liberis ratione exſequutionis, quod libet; appeto, quod libet, auerſor.* Hinc libertatis regula: *Ex liberis ratione exſequutionis, quod libet, volo, quod libet, nolo.* Actiones meae liberae, dum pro lubitu determinantur, non neceſſitantur per cauſſas ſuas impulſiuas, ſtimulos aut motiua coactione phyſica, non exter-

na, §. 707. sunt enim stimuli & motiua repraesentationes meae, §. 677, 690. Hinc determinationes meae internae, §. 37. Nec necessitantur actiones meae liberae per caussas suas impulsiuas coactione interna physica, dum sunt manentque positis motiuis liberae ratione exsequutionis, §. 711, 710. Immo, motiua & stimuli accurate loquendo ne agunt quidem in animam, hinc nec eam cogunt, §. 714. nec necessitant moraliter, §. 723, 701. dum non sunt, nisi animae meae accidentia, §. 505.

§. 727.

Si me dicar cogere, in potestate mea positum est, me ad id, ad quod me cogo, per libertatem determinare, vnde cogo me libere, §. 714, 719. Si cogar ab alio externe secundum quid, determinor pro lubitu, qui vt ab alio extra me posito productus concipitur, §. 714. Quodsi tunc in potestate mea positum fuit, me ad id, ad quod cogor externe secundum quid, per libertatem determinare, eiusmodi actio tamen est libera, §. 719. Multae meae actiones, ad quas me cogo, aut cogor externe secundum quid, sunt liberae.

§. 728.

Coactiones externae secundum quid erunt 1) productiones stimulorum ex placen-

centibus, ILLECEBRAE [1], 2) ex displicentibus, MINAE [2], 3) motiuorum ex placentibus, SVASIONES [3], 4) ex displicentibus, DISSVASIONES [4], 5) ipsa actuatio displicentium continuanda, donec de sequuto ad inuitam actionem superpondio certus esse queat cogens, EXTORSIO [5], §. 714. Multae actiones meae, licet ad eas minis & illecebris, suasionibus, dissuasionibusque, & ipsis extorsionibus cogar, tamen sunt liberae, §. 727.

1 Reitzungen, Lockungen. 2 Droungen. 3 Anrathung. 4 Abrathung. 5 Erpressung.

§. 729.

Per systema harmoniae praestabilitae tolluntur omnes actiones animae invitae per coactionem externam simpliciter sumtam ab vllo finito producendae, §. 714, 449. & in coactis per vim externam secundum quid ipse ille lubitus, ex quo oriuntur, ab alio extra animam finito realiter productus tollitur, §. 727, 449. & quatenus per istud systema, anima, vt nunquam, ita in nullis actionibus suis liberis, ab vllo finito patitur realiter, totalis hoc sensu ab omni totoque mundo animae adscribitur independentia, §. 354, 307.

§. 730.

Volitiones nolitionesque meae liberae dicun-

dicuntur ACTVS ANIMAE ELICITI, reliquarum facultatum actiones liberae, ACTVS IMPERATI, & quatenus a libertate animae pendent, ipsi in eas IMPERIVM adscribitur. Hinc ANIMAE IN SEMETIPSAM IMPERIVM [1] est facultas pro distincto lubitu nunc huius, nunc illius facultatis actiones producendi, nunc earum producendi oppositum. Quo maior ergo libertas, hoc maius liberi in se est imperium, §. 725. Insignis imperii in se ipsum defectus est SERVITVS MORALIS SIGNIFICATV LATO [2]. Ad augendum in se imperium faciens est (ingenuum) LIBERALE [3], seruitutem promouens moralem est SERVILE [4].

1 die Herrschaft der Seele über sich selbst. 2 die innre Knechtschaft der Seelen überhaupt. 3 frey, dem knechtischen entgegen gesetzt. 4 knechtisch.

§. 731.

Actiones animae non, nisi per plures actus intermedios, a libertate si pendeant, ipsi INDIRECTE (mediate) SVBSVNT [1], DIRECTE [2] (immediate) autem, quas per libertatem ago vel omitto sine obseruabilibus pluribus intermediis actibus aliis. Actiones, quae LIBERTATI vel maxime per indirectum subsunt, tamen sunt liberae, §. 719.

1 Handlungen, die der Freyheit mittelbar, 2 die ihr unmittelbar unterworfen.

§. 732.

§. 732.

Determinata facultatum appetitiuarum inter se in certo subiecto proportio, est eiusdem INDOLES [1], vel ERECTA [2], habitualiter dominantibus superioribus, vel ABIECTA [3], habitualiter dominantibus inferioribus, quarum maxima PASSIO DOMINANS [4] vocatur. Quumque certa earum proportio ad certum appetibilium auersabiliumue genus facilius feratur, varia hinc TEMPERAMENTORVM ANIMAE [5] genera constituuntur. Ergo temperamentum animae multum mutari potest ac saepius exercitiis & consuetudine, §. 650, 577.

1 die Gemüths-Art. 2 eine edle. 3 eine niedrige. 4 der Hang. 5 Mischung der Gemüths-Neigungen.

SECTIO XXII.

COMMERCIVM ANIMAE ET CORPORIS.

§. 733.

Multi motus corporis mei ab arbitrio meo pendent, §. 14. Ab arbitrio, cuius mihi sum conscius, pendentes MOTVS CORPORIS ARBITRARII [1] §. 712. dicuntur, & arbitrarii a facultate superiore pendentes sunt VOLVNTARII [2], §. 721. RE-

GIMEN ANIMAE IN CORPUS ³ est dependentia motuum huius ab arbitrio illius. Hinc anima mea habet regimen in corpus meum.

1 willkührliche, 2 freywillige Bewegungen des Leibes. 3 die Herrschaft der Seele über ihren Leib.

§. 734.

In motibus corporis mei arbitrariis & voluntariis ex anima potest sufficienter cognosci, cur euentus in corpore contingat, hoc non alio tempore & loco, §. 753. Ergo anima agit in corpus, §. 210. & in illud influit, §. 211.

§. 735.

In affectibus animae conformis illis coexsistit in corpore motus, qui ex iisdem quum sufficienter cognosci queat, nouum influxus animae in corpus argumentum dat, §. 734.

§. 736.

In sensationibus externis ex vi corporis potest sufficienter cognosci, cur in anima fiat certa mutatio. Ergo corpus agit in animam, §. 710. in eamque influit, §. 211. Ergo est inter animam meam & corpus meum influxus mutuus, §. 734, 735. mutua harmonia, §. 14. & commercium, §. 448.

§. 737.

§. 737.

Motus arbitrarios corporis per vim corpori propriam sufficienter determinari, sufficienterque determinari sensationes per vim animae propriam non experior. Qui ergo maiorem hanc assumit: quicquid non experior, non exsistit: inde concludet: „Ergo motus corporis arbitrarii per „vim corpori propriam, & sensationes „externae per vim animae propriam non „sufficienter determinantur. Hinc cor„pus in animam, anima in corpus reali„ter influit, §. 212. influxu physico, §. 450. „(per exp.)„ Hanc si conclusionem pro sensatione habet, inde fallaciae sensuum ipsius oriuntur, sumta maiore falsa, §. 548, per vitium subreptionis, §. 546.

§. 738.

Mutationes corporis ex anima, & animae ex corpore pendentes sunt harmonicae, §. 448. In mutationibus harmonicis animae & corporis mutationi corporis coëxsistit vel succedit mutatio animae, mutationi animae coëxsistit vel succedit mutatio corporis, §. 733, 736. Qui ergo hanc maiorem assumit: „Quae sibi coëxsistunt „vel succedunt, eorum vnum in alterum „realiter influit: hinc concludet: ergo „corpus in animam in mutationibus har-

„monicis, anima in corpus realiter influit, „(per exp.). „ Quam si conclusionem habet pro sensatione, hinc oriuntur fallaciae sensuum ipsius, §. 548. per vitium subreptionis, §. 546.

§. 739.

Anima mea & corpus meum me vnum constituunt. Ergo sunt inter se vnita, §. 73. 79. Commercium eorum, quatenus per illud vnus homo perdurat, est vnio, §. 205. quae quatenus est admodum magna §. 734. 736. & quanta non est inter animam meam & vllum aliud corpus, §. 508, est arctissima.

CAPVT II.

PSYCHOLOGIA RATIONALIS.

SECTIO I.

NATVRA ANIMAE HVMANAE.

§. 740.

ANIMA HVMANA [1] est anima, quae cum corpore humano in arctissimo est commercio. Quumque anima cum corpore quocum est in arctissimo commercio, constituat ANIMAL [2]: anima humana cum corpore

pore, quocum est in arctissimo commercio, constituit animal, quod HOMINEM [3] dicimus.

[1] eine menschliche Seele. [2] ein Thier. [3] einen Menschen.

§. 741.

Anima humana sibi corpus suum repraesentat pro arbitrio, §. 740. Ergo agit, §. 210. mouet etiam corpus suum, §. 740, 734. Ergo appetit & auersatur, §. 712. Ergo agit & est vis repraesentatiua corporis sui, §. 210. Corpus humanum est materia, §. 296. hinc diuisibile, §. 427. adeoque interne mutabile, §. 244. adeoque ens finitum, §. 255. actuale, pars mundi, §. 354. Ex positu corporis humani in vniuerso cognosci potest, cur anima humana obscure, clare, distincte repraesentet haec, non alia, §. 740, 736. Ergo ANIMA HVMANA [1] est vis repraesentatiua vniuersi pro positu corporis humani in eodem, §. 513, 155.

[1] die menschliche Seele.

§. 742.

Ad cogitationem requiritur 1) perceptio rei, 2) notarum ad eam distinguendam sufficientium, §. 524. 3) ipsa eius distinctio, §. 67. Est autem accidens cogitatio, §. 191. Ergo non potest exsistere,

 nisi

nisi in substantia, vel substantiarum aggregato, §. 194. Substantiarum aggregatum, ex cuius partium mutationibus vel accidentibus collectis, quarum nulla iam esset cogitatio, demum resultaret cogitatio in toto, esset MATERIA COGITANS. Haec in mundo esset aggregatum substantiarum finitarum, §. 354. quarum vna plus conferret ad cogitandum, quam reliquae, §. 272. a quibus auxilia pateretur, §. 210, 321. Sed haec patietur non nisi idealiter, §. 451, 463. Ergo in mundo in omni materia cogitante esset vna substantia, in cuius vnica vi omnia ad cogitationem requisita a finitis praestanda rationem sufficientem haberent, §. 210, 212. & tamen 1) haec substantia dati aggregati dominans nunquam cogitaret per se, quod contra §. 30, 220. 2) omnia ad cogitationem requisita, a finitis praestanda, haberent rationem sufficientem in data substantia dominante, per demonstrata, simulque non nisi per aggregatum substantiarum demum actuanda essent, i. e. non, nisi in plurium substantiarum finitarum vi rationem sufficientem haberent, §. 210. q. a. §. 7. Materia cogitans est in mundo impossibilis. Quicquid cogitare potest, aut est substantia, monas, §. 234. aut totum, cuius substantia, quae cogitare potest, pars sit. Ergo omnis anima est substantia,

tia, monas, §. 504. Quicquid intelligere potest, potest cogitare, §. 69. Ergo quicquid intelligere potest, aut est substantia, monas, spiritus, §. 402. aut totum, cuius spiritus pars est. Totum spirituum est (persona moralis) CORPVS MYSTICVM. Anima intellectualis est spiritus, §. 504. cf. §. 402, 295. Anima humana est substantia, §. 740. Ergo monas, spiritus, §. 741.

§. 743.

Anima humana subsistit per se, §. 742, 192. Ergo non est phaenomenon substantiarum, §. 193. Quum tamen repraesentet pro positu corporis humani in vniuerso, quod est in perpetuo motu, §. 417, 296. hinc semper positum suum mutat, §. 283, 281. repraesentationes eius semper mutantur, §. 512. Quae quum sint determinationes animae humanae internae, §. 37, 741. anima humana est interne mutabilis substantia, hinc contingens, §. 202. & finita, §. 255. Omnem animam humanam finitam esse & contingentem substantiam, ita quoque patet: anima humana repraesentat pro positu corporis, §. 741. Ergo quaedam distincte, quaedam minus distincte percipit, §. 512. Iam vero distincte quid concipere est realitas, §. 515, 531. Ergo anima humana habet gradum realitatis non maxi-

 mum,

mum, §. 161. hinc limitem, §. 248. Ergo finita & contingens est, §. 257. substantia, §. 742.

§. 744.

Anima humana cognoscit, appetit & auersatur, §. 741. Hae sunt actiones partialiter diuersae, §. 267. Ergo anima humana habet diuersas partialiter facultates, §. 216. quae non stricte vires dicuntur, §. 197, 59. per vnicam potius animae vim repraesentatiuam stricte dictam concipiuntur, §. 521, 720. nec sunt extra se inuicem positae, dum accidentia §. 191. non sint extra suam substantiam §. 194. nec dicuntur accurate in se inuicem agere, dum actio non sit proprie nisi substantiae, §. 210. multo minus in se inuicem influere, §. 211.

§. 745.

Anima humana monas, §. 744. contingens, §. 743. non potest oriri, nisi ex nihilo, §. 236. non potest interire, nisi per annihilationem, §. 237. non extensa est, nec spatium replet, §. 241. i. e. non est in loco repletiue, §. 241. Coëxsistens tamen simultaneis extra eam positis, est in spatio, §. 239. & loco, §. 281. ita, vt alia extra eam posita ipsi sint propiora, alia remotiora, §. 288, 282. Complexus simultaneorum

ANI-

ANIMAE HVMANAE propiorum si SEDES[1] eius dicatur: corpus humanum prae aliis corporibus, & quaedam eius partes prae aliis membris sunt sedes animae, §.409.

1 der Sitz der menschlichen Seele.

§. 746.

Anima humana non habet magnitudinem quantitatiuam, §.744, 743. & est indiuisibilis, §. 244. Interitus per diuisionem est CORRVPTIO PHYSICA[1]. Ergo corruptio physica est animae humanae in se impossibilis, §. 15, 705. i. e. anima humana est absolute INCORRVPTIBILIS PHYSICE[2].

1 das Zergehn. 2 unzergænglich, unauflöslich, unverweslich, unzerstörbar.

§. 747.

Anima humana non admittit quidem triplicem dimensionem extensorum, §. 290, 745. possibilis tamen eius cognitio philosophica & mathematica, sicut humani corporis, §. 743, 249. Homo constat anima & corpore finitis, §. 741, 743. hinc interne mutabilis, §. 740. est ens finitum & contingens, §. 202, 257. Ergo possibilis est hominis cognitio philosophica & mathematica, §. 249. i. e. ANTHROPOLOGIA philosophica, & mathematica s. ANTHROPOMETRIA, sicut empirica per experien-

tiam. Complexus regularum in cognoscendo homine obseruandarum est ANTHROPOGNOSIA.

§. 748.

Mutato ente finito in infinitum, infinitum oriretur, §. 125, 227. nec aeternum esset, §. 302. quod absolute impossibile, §. 252. Mutatio hominis in ens infinitum est APOTHEOSIS [1], ergo apotheosis est absolute impossibilis.

1 Vergötterung.

§. 749.

Animarum humanarum vel duarum tantum similitudo & aequalitas totalis est impossibilis, §. 271, 272. Ergo totalis conuenientia seu identitas sensuum, imaginationum, praeuisionum, iudiciorum, gustuum, taediorum, voluptatum, stimulorum, motiuorum, errorum, appetitionum, auersationum, volitionum, nolitionum in pluribus hominibus, vel paucissimis, est chimaera, §. 590.

§. 750.

Anima humana corpus suum mouet, §. 740, 734. Ergo habet FACVLTATEM mouendi quid extra se positum, i. e. LOCOMOTIVAM, §. 210. quae, vt reliquae facultates animae, §. 744. actuatur per vim

vim eius repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis, §. 741, 417.

§. 751.

Anima humana sibi quasdam huius vniuersi partes, vt singulares, repraesentat, §. 740, 736. ergo vt omnimode determinatas, §. 148. Ad omnimodam determinationem partium huius mundi nexus earundem cum singulis reliquis pertinet, §. 357. Ergo anima humana sibi quaedam repraesentat, vt connexa cum singulis mundi partibus. Iam vero vnum cognosci non potest, vt connexum cum altero, nisi cognoscatur alterum quomodocunque, §. 14. Ergo anima humana singulas huius vniuersi partes percipit, ergo & singulos huius vniuersi status percipit, §. 369.

§. 752.

Anima humana pro positu corporis sui repraesentat sibi statum mundi praesentem, i. e. sentit, §. 534, 751. praeteritum, i. e. imaginatur, §. 557. futurum, i. e. praeuidet, §. 595. Sensationes animae humanae sunt repraesentationes singularum mundi partium sibi simultanearum, minus vel magis distinctae, confusae, vel obscurae, prout obiecta earum se ad corpus humanum habent, §. 751. Imaginationes animae humanae sunt repraesentationes singularum

mun-

mundi partium praeteritarum, quae animam ſentientem antecesserunt, ſ. ante illum ſenſationis actum exſtiterunt, & hae quoque imaginationes ſunt diſtinctae, confuſae, obſcurae, magis vel minus, prout obiecta earundem ſe ad corpus humanum habuerunt, §. 751. Praeuiſiones animae humanae ſunt repraeſentationes ſingularum mundi partium futurarum, poſt ſentientis animae actum exſtiturarum, minus vel magis diſtinctae, confuſae, obſcurae, prout obiecta earundem ſe ad corpus humanum habitura ſunt, §. 751.

§. 753.

Eodem modo, quo §. 752. de ſenſatione e. c. euicit eam eſſe in omni anima humana, oſtendi id poteſt de reliquis animae actibus per experientiam in anima humana deprehendendis, per pſychologiam empiricam enumeratis, §. 576. ſeqq.

§. 754.

Anima humana pro poſitu corporis ſui diſtincte repraeſentat, §. 741. Ergo intelligit, §. 402. & eſt ſpiritus, §. 742, 216. Hinc denuo patet, omnes animas humanas eſſe inaequales & vnam omnium perfectiſſimam, §. 405. Anima humana eſt ſpiritus finitus, §. 743. pars huius mundi, §. 355.

§. 755.

§. 755.

Omnis ſpiritus eſt ſubſtantia, §. 402. Ergo vis, §. 199. hinc quorundam accidentium inhaerentiae ratio ſufficiens, §. 197. adeoque agens, §. 210. Quumque ſit ſubſtantia intellectualis, §. 402. quasdam diſtinctas repraeſentationes actuandi facultatem habet, §. 216. Ergo ad eas vim ſuam determinandi, §. 210. hinc appetendi, §. 663. Quicquid appetit, eius oppoſitum auerſatur, hinc ſpiritus habet facultatem auerſandi, §. 663. Appetitiones auerſationesque ſpiritus ſunt eius determinationes internae, §. 37. Ergo ſunt cum reliquis eius determinationibus internis in vniuerſali nexu, §. 49. Ergo etiam cum reliqua ipſius cognitione, quae determinatio interna eſt, §. 37. adeoque fiunt pro lubitu ſpiritus, §. 712. Ergo ſpiritus habet arbitrium, §. 712. quumque lubitus ipſius poſſit diſtinctus eſſe, §. 402. liberum ſeu libertatem, §. 719.

§. 756.

Anima humana ſpiritus eſt, §. 754. Ergo habet libertatem, §. 755. Quumque ſpiritualitas, intellectualitas, perſonalitas, §. 641, 754. libertas, ſimplicitas abſoluta, §. 744. & incorruptibilitas ipſi conueniant abſolute neceſſario, §. 746. non ſunt eius modi, §. 108. hinc aut eſſentialia, aut attributa,

buta, quia sunt determinationes internae, §. 37, 52. Vna earum sublata tolleretur anima humana, §. 63. Hinc anima humana, quae prorsus nequeat distincte quid concipere, nec ex distincto se lubitu determinare, amittens omnem personalitatem & libertatem, constans pluribus viribus, vt partibus extra se inuicem ponendis, & corrumpenda physice, sunt chimaerae, §. 590.

§. 757.

Anima humana est immaterialis & incorporea, §. 744, 422. Qui negat animam humanam esse immaterialem substantiam, est MATERIALISTA SIGNIFICATV PSYCHOLOGICO, cf. §. 396. & fallitur, siue eam pro mero corporis accidente habeat, §. 742. siue pro atomo materiali, §. 429. siue pro quocunque corpusculo subtilissimo, §. 426. Materialista vniuersalis est etiam significatu psychologico talis, §. 395. sed non omnis animam humanam materialem substantiam putans materialista necessario vniuersalis est, §. 395.

§. 758.

Vis repraesentatiua vniuersi pro positu corporis humani in eodem, cum hinc pendentibus ipsius modis, est complexus determinationum animae internarum, quae mutationum eius & inhaerentium ipsi accidenden-

dentium principia sunt, §. 751-755. Ergo vis eadem cum determinationibus suis ex positu corporis pendentibus est natura animae humanae, §. 430. Hinc quicquid per hanc vim secundum leges regulasque singularum facultatum determinatam actuatur in anima humana, est naturale animae humanae, §. 470, quatenus contradistinguitur supernaturali, §. 469. Hoc significatu actiones etiam liberae & morales animae sunt naturales, §. 756, 755. licet non sint mere naturales, §. 709. Praeter hunc proprium significatum naturae in anima humana, & hinc naturalis in eadem, sunt alii improprii, & synecdochici, nunc ex confusione partis cum toto male orti, nunc inde, quod ex peculiari modo, modificatione, vel statu naturae in anima humana conceptibilibus peculiare nomen inhaesit, & tunc reliquis naturalibus peculiari nomine destitutis, tale adeptis si contradistinguenda fuerunt, nomen generis remansit in significatu strictiori. Sic e. g. connata nonnunquam naturalia dicuntur contradistincta acquisitis, naturalia contradistinguuntur artificialibus, socialibus, arbitrariis, per consuetudinem. demum impetratis, etc. cf. §. 710.

§. 759.

Quae in anima humana sibi succedunt naturalia animae humanae secundum leges

vi

vi ipſius praeſcriptas, fiunt reſpectu animae humanae ſecundum curſum naturae, §. 758, 471. & cum iis, quae coëxſiſtunt in anima humana ſecundum easdem leges, contingunt ſecundum ordinem naturae reſpectu animae humanae, §. 473. Praeternaturalia, quae per vim ipſius repraeſentatiuam pro poſitu corporis ſui, ſecundum leges regulasque facultatum ipſius, non actuantur, quae ſi nec actuentur per naturam vniuerſam, ſunt ſupernaturalia, §. 474.

§. 760.

Anima humana mundi optimi eſt in nexu vniuerſali pneumatico, & pneumaticomechanico maximo, §. 464, 754. Ergo connectitur cum ſingulis optimi mundi ſpiritibus & corporibus, §. 48. at inaequaliter, §. 272. Ergo cum vno corpore, cum vno ſpiritu maxime, §. 161.

SECTIO II.

SYSTEMATA PSYCHOLOGICA.

§. 761.

SYSTEMATA PSYCHOLOGICA ſunt ſententiae, quae videntur ad explicandum animae & corporis in homine commercium aptae. Ergo ſyſtemata pſychologica ſunt ſyſtemata particularia, §. 462. vel ſimpli-

nplicia, vel composita, §. 457. Illorum
ıllum possibile, praeter systema harmo-
ae praestabilitae, influxus physici, &
ıssarum occasionalium forsitan psycho-
gicum, §. 458.

§. 762.

Posito vno ex systematibus generalibus
nplicibus, ponitur etiam vnum ex psy-
ıologicis simplicibus, §. 761. 457. Ergo
:monstrata harmonia praestabilita vniuer-
li, §. 463. demonstrata simul est harmo-
a praestabilita psychologica. Posito ta-
en vno ex systematis psychologicis sim-
icibus non necessario vnum aut simili-
um ex generalibus ponendum est, §. 761,
7. Si anima & corpus humanum pos-
nt per harmoniam praestabilitam in ar-
ıssimo esse commercio, connectuntur et-
m per harmoniam praestabilitam in mun-
) optimo, §. 461. ita, vt influxus physi-
ıs aut systema caussarum occasionalium
)n admittenda sint, nisi vbi impossibile
:r harmoniam praestabilitam commer-
um, §. 462.

§. 763.

Systema influxus physici psychologi-
ım, quia simplex est, ponit omnes
nnium animarum corporumque huma-
)rum mutationes harmonicas contingere
:r influxum physicum, §. 457. Ergo si

V vel

vel vnica mutatio vnius animae vel corporis humani harmonica, probari potest possibilis per harmoniam praestabilitam in mundo optimo: systema influxus physici in mundo optimo locum habere, amplius defendi nequit, §. 762. Systema harmoniae praestabilitae psychologicum, quia simplex est, ponit omnes omnium animarum corporumque humanorum mutationes harmonicas contingere per harmoniam praestabilitam; easdem per solam vim infinitam contingere ponit ob eandem rationem systema caussarum occasionalium psychologicum, §. 457. Ergo si vel vna vnius animae vel corporis humani mutatio harmonica impossibilis esset in optimo mundo per harmoniam praestabilitam: systema eius psychologicum locum habere in mundo optimo, amplius defendi non posset. Si vel vna vnius animae vel corporis humani mutatio harmonica per harmoniam praestabilitam aut influxum physicum possibilis est in mundo optimo: nec systema caussarum occasionalium amplius locum habere in mundo optimo defendi potest, §. 762, 460. Systema influxus physici psychologicum non magis, quam systema harmoniae praestabilitae & caussarum occasionalium, patet per experientiam, §. 737, 738.

§. 764.

§. 764.

Systema influxus physici psychologicum ponit, animam humanam in corpus suum, corpus humanum in animam suam in mutationibus harmonicis influere realiter, §. 761, 450. Hinc per systema influxus physici psychologicum 1) in nullis mutationibus harmonicis, in corpore humano contingentibus, corpus agit vi propria, §. 212. Iam vero omnes mutationes corporis humani, vt partis mundi, quem anima repraesentat, possunt ex vi animae sufficienter cognosci, §. 354, 751. Ergo omnes sunt harmonicae, §. 448. & in nullis suis mutationibus corpus agit, secundum systema influxus physici psychologicum, vi propria, in omnibus realiter patiens ab anima. Si nunquam agit corpus, nec reagit, §. 213. Ergo per systema influxus physici est in mundo actio transiens animae in corpus humanum sine reactione, quotiescunque anima in corpus suum agit, quod vel semel fieret contra §. 410.

§. 765.

Per systema influxus physici psychologicum ponitur 2) corpus humanum in animam suam influere realiter, quotiescunque contingit in anima humana mutatio, quae ex vi corporis sufficienter cognosci pot-

est, §. 764, 448. Ergo in mutationibus harmonicis, in anima obuiis, per systema influxus physici psychologicum, realiter influit corpus, quod tamen in nullis suis mutationibus vnquam agere per idem systema ponendum est, §. 764. Per systema influxus physici sentiendo anima prorsus non agit, §. 212. quum tamen vi sua propria sibi repraesentet statum mundi praesentem non minus, quam reliquos, §. 751.

§. 766.

Corpus humanum constat elementis, §. 420. monadibus, repraesentantibus mundum suum, ex quibus singulis singulae eius partes cognosci possunt, §. 400. hinc & singulae mutationes animae, partes mundi, §. 354. Ergo omnis actio animae est mutatio harmonica, §. 448, 22. Iam omnis animae volitio & nolitio est actio eius, §. 210, 690. Ergo omnis animae humanae volitio & nolitio est mutatio harmonica eiusdem. Iam per systema influxus physici psychologicum anima humana in mutationibus suis harmonicis nullis agit vi propria, sed realiter patitur a corpore. Ergo per systema influxus physici anima in omnibus suis volitionibus nolitionibusque, nil quicquam agens, patitur a corpore, quod contra libertatem, §. 755.

§. 767.

§. 767.

'er systema caussarum occasionalium chologicum 1) corpus humanum non : in vllis suis mutationibus harmonicis, ens infinitum, §. 761, 452. vnde eo- ı modo, quo §. 764. ostendebatur, pa- per systema assistentiae corpus in nul- suis mutationibus agere, sed solum ens nitum. 2) Per idem systema anima hu- ıa non agit in mutationibus suis har- nicis, sed ens infinitum solum, §. 761, vnde eodem modo, quo §. 766. osten- atur, patet, per systema assistentiae chologicum animam humanam in nul- volitionibus nolitionibusque suis quic- m agere, & tantum realiter pati in iis ente infinito, quod itidem contra liber- m, §. 755.

§. 768.

'er systema harmoniae praestabilitae chologicum vtraque pars commercii se occurrentes mutationes harmonicas ıat vi propria ab altera parte idealiter ens, §. 761, 447. hinc per systema har- niae praestabilitae psychologicum po- ıtur 1) motus arbitrarii corporis non ıus, quam mere naturales ac vitales, mechanismum ipsius & corporum il- circumdantium sufficienter determina- 2) sensationes animae per ipsius vim re

praesentatiuam non minus, quam liberrimas ipsius quasuis cognitiones, determinari sufficienter, §. 758, 433.

§. 769.

Pone harmonistam psychologicum rationem daturum mutationis alicuius harmonicae in homine, eamque petentem 1) ex vi ipsius illius partis commercii, in qua mutatio harmonica obseruatur, 2) ex altera parte commercii, quam ipse supponit idealiter influere, 3) ex vi infinita, quam statuit concurrere, pone, inquam, eum falli, certissime veram rationem dedit, §. 448, 450. falsam licet per hypothesin addiderit. Pone in eodem casu influxionistam aut occasionalistam falli, magnam ille verae rationis partem non praeteriit solum, sed & negauit, §. 450, 452.

SECTIO III.

ORIGO ANIMAE HVMANAE.

§. 770.

Dum homo concipitur, anima in arctissimo commercio futura cum eius corpore, quale in his terris hominibus est, aut iam praeexstitit, aut in ipsa conceptione, aut paullo post eam exsistere demum incipit. Qui primum ponit, PRAEEXSISTENTIANVS [1] vocatur.

1 ein Freund der Vorherdaseyns.

§. 771.

In ipsa conceptione, aut paullo post
m, incipere demum exsistentiam animae
manae qui ponunt, aut eam ex parenti-
s oriri volunt & TRADVCIANI [1] vocan-
r, aut eam admittunt tunc primum exsi-
ntem ex nihilo, & dicuntur INDVCIA-
[2] (infusiani, coëxsistentiani).

1 ein Freund des Ursprungs durch den Uebergang. 2 ein Freund der augenblicklichen Schöpfung.

§. 772.

Qui animam humanam ponit actuatam ex
hilo, CREATIANVS [1] appellatur. Hinc
ducianus est creatianus, §. 771. Prae-
sistentianus potest esse creatianus, §. 770.
raducianus non est creatianus, & v. v.
771. Traduciani siue ex parentum ani-
a, vt flammulam ex flammula, siue ex eo-
ndem corpore, deriuent oriundam ani-
am, aut oriri animam nouam admittere
nentur ex parte parentum simplici, aut
compositа, §. 224. Si prius: anima
on oritur, sed praeexstitit: §. 227. si po-
erius: anima noua non erit monas, sed
ompositum stricte dictum, §. 225. quod
ontra §. 756, 757. Anima non potest
riri, nisi ex nihilo, §. 745. Ergo non
ritur ex parentibus, §. 228.

1 ein Freund der unmittelbaren Schöpfung.

§. 773.

PROPAGATIO ANIMARVM HVMANARVM PER TRADVCEM [1] si dicatur vnitio aliarum aliarumque semper animarum humanarum cum corpore, quale in his terris hominibus est, per continuam parentum sobolisque successionem in mundo, qua genus humanum, quale in his terris est, ita propagetur, vt animae cum corporibus prolis transeant & traducantur ex corporibus parentum in sua loca propria, magis seorsum vbi habitent, potest concipi 1) vt ortum animae simul inuoluat, i. e. vt anima interueniente conceptionis actu cum corpore, quale in his terris homini est, in arctissimum ventura commercium simul statuatur oriri, idque iterum vel ex parentibus, de quo §. 772. vel a parentibus, sumendo deum posse determinatam vim animae humanae indere, qua non nisi suae speciei aliqua indiuidua possit ex nihilo producere, concurrente ipsius vi creatrice realitates plurimas in anima oriunda praestante, non nisi limitatis admodum aliquibus realitatibus ab anima parentum proficiscentibus. Hanc sententiam ponens dici potest CONCREATIANVS [2].

1 die Fortpflanzung menschlicher Seelen durch den Uebergang. 2 ein Freund der mitgetheilten Schöpfers-Kraft.

§. 774.

§. 774.

Propagatio animarum humanarum per traducem poteſt concipi, 2) vt ortum animae non inuoluat, ſed praeexſiſtens anima ſtatuatur iam exſtitiſſe ante interuenientem conceptionis actum in arctiſſimo commercio cum parte ſeminis, aut accuratius animalculo ſpermatico, & ſic retro, per plures generationes, ſenſim aucta & euoluta ipſius animae vi repraeſentatiua, prout paulatim propius propiusque transformationi ſuae magnae & incrementis factum eſt corpus animalculi ſpermatici electi, quod in maius theatrum prodiret, §. 773.

§. 775.

Ortus animae & propagatio animae per traducem poſſunt diſtingui, §. 773, 771. Ortum etiam animae per traducem qui ponunt ex parentibus, diſtingui poſſunt ab iis, qui eundem ponunt a parentibus deriuandum, §. 773, 772. Ergo non omnis, traducem quomodocunque intellectum admittens, materialiſmi pſychologici reus eſt, §. 772, 757.

SECTIO IV.

IMMORTALITAS ANIMAE HVMANAE.

§. 776.

Quam diu vel vnica minima mutatio enti naturalis, vel generatim vnicum minimum accidens enti naturaliter inhaeret, durat eius natura, §. 469, 29. & ens viuit, §. 430. Quod si omnes mutationes enti naturales, vel generatim omnia ipsi naturaliter inhaerentia accidentia finiuntur s. cessant, finitur eius natura, §. 469, 23. & ens moritur, §. 430. Ergo VITA CORPORIS HVMANI[1] s. duratio naturae eius, qua pollet vt corpus humanum, continuatur, superstite vel vnico minimo motu vitali vel arbitrario, ipsi, qua corpus humanum est, naturali, §. 733, 740. MORS CORPORIS HVMANI[2] s. finis eius naturae, qua pollet vt corpus humanum, est omnimoda motuum vitalium & arbitrariorum cessatio. Ergo mors definita, §. 556. est mors corporis humani.

1 das Leben, 2 der Tod des menschlichen Leibes.

§. 777.

Animal quum sit compositum ex anima & corpore, cum quo illa est in arctissimo

com-

commercio, §. 740, natura eius est composita ex natura corporis & animae in commercio arctissimo positorum, §. 430. Hinc quaedam mutationes harmonicae animae corporisque in arctissimo commercio positorum dum exsistunt, VIVIT ANIMAL [1]. Cessatio omnium actionum harmonicarum animae & corporis in arctissimo commercio positorum, est MORS ANIMALIS [2]. Iam per mortem corporis cessant omnes harmonicae mutationes animae & corporis morientis in arctissimo commercio positorum, §. 776, 448. Ergo mors corporis est etiam mors animalis, mors corporis humani mors hominis, §. 746. Ergo mors §. 556. definita est mors hominis, §. 776.

1 lebt. 2 stirbt das Thier.

§. 778.

MORS ANIMALIS vel ABSOLVTA [1] est, cessatio omnium cum omni corpore animali mutationum animae harmonicarum, vel RESPECTIVA [2] tantum, (transformatio & metamorphosis animalis) cessatio mutationum harmonicarum animae cum aliquo certo tantum corpore, quorum in arctissimo fuerat commercio. Mors hominis vel absoluta est, vel respectiua tantum, i. e. moriente corpore, quale in his terris hominibus esse experimur, aut omne

ani-

animae humanae cum aliquo corpore cessat commercium arctissimum, aut venit cum alio in nouum eiusmodi commercium, §. 776. 777.

1 der schlechterdings, 2 der nur Verhältnisweise so genannte Tod des Thieres.

§. 779.

Quum quotidie quaedam partes corporis humani cessent esse cum anima in arctissimo commercio, quaedam in illud veniant, patet, quo sensu dici possit homo quotidie mori, quotidie reuiuiscere, §. 777. Sententia, qua mors hominis nil, nisi transformatio animalis, esse ponitur, vocatur EXILIVM MORTIS [1] (absolutae).

1 der aufgehabne Tod.

§. 780.

VITA ANIMAE HVMANAE [1] s. naturae eius duratio, continuatur dum vel vnicum minimum superstes est accidens ipsi qua est anima humana naturale, §. 776. Iam autem, dum durat anima humana, in eadem est perceptio s. repraesentatio status mundi & sui praeteriti, praesentis & futuri, §. 742, 400. quae pro positu certi corporis possit esse distincta, §. 741. accidens, §. 191. ipsi naturale, §. 758. Ergo anima humana, dum exsistit, viuit. MORS ANIMAE HVMANAE [2] s. finis naturae eius est

simul

simul exsistentiae. Iam omnis animae humanae exsistentia, natura, vita est in se contingens, §. 743, 430. Ergo mors animae humanae est in se possibilis, §. 81, 104.

1 das Leben. 2 der Tod der menschlichen Seele.

§. 781.

MORTALE [1] est, quod potest mori, & possibilitas moriendi est MORTALITAS [2]. Quod non potest mori, est IMMORTALE [3], & impossibilitas moriendi est IMMORTALITAS [4]. Mortalitas & immortalitas sunt vel absolutae, vel hypotheticae, §. 15, 16. Non absoluta solum, sed & hypothetica satis magna mortalitas corpori humano & homini competit, §. 777, 168. animae non nisi absoluta, & hypothetica annihilandae, §. 745, 780. Immortalitas animae non quidem absoluta tribui potest, §. 780. quia tamen sexcentis modis, quibus corpus mori potest, non mori potest indestructibilis, §. 746. admodum magna ipsi conuenit immortalitas hypothetica. Nulla substantia huius mundi, §. 354, 358. annihilatur, §. 227, 228. Ergo anima humana moriente corpore, quale in his terris homines habent, superstes viuit immortaliter, §. 780, 742. THNETOPSYCHITAE [5] animam humanam mori cum corpore ponentes errant.

1 sterblich. 2 Sterblichkeit. 3 unsterblich. 4 Un-

4 Unsterblichkeit. 5 Freunde des Seelen-Todes.

SECTIO V.
STATVS POST MORTEM.

§. 782.

Anima humana post mortem (corporis & hominis, quales in his terris experimur) seruat spiritualitatem, libertatem, personalitatem, §. 781, 756. Seruatam memoriam sui intellectualem si dixeris immortalitatem, hoc etiam significatu anima humana immortalis est, §. 781, 641. Qua vsum, aut perceptiones eius totales per longius tempus non nisi sensitiuae sunt, aut mox intellectuales nanciscitur. Prius ponentes sunt HYPNOPSYCHITAE [1], qui si negent vnquam animam post mortem huius corporis intelligere, PSYCHOPANNYCHITAE [2] sunt. Anima humana ante mortem non nihil clare distincteue cognouerat, §. 754. Haec realitas, §. 520. nunquam omnino sterilis, §. 517. qua realitas est, non, nisi realitates, habet in indefinitum consectaria, §. 140. & est in indefinitum in vniuersali nexu cum animae spiritualitate, intellectu, ratione, denuo realitatibus, §. 531, 49. quae non, nisi realitates, habent, qua tales, consectaria in indefinitum, §. 23, 140. Hinc nexus inter cognitionem huius vitae cla-

claram distinctamue & spiritualitatem, intellectum, rationem animae, est denuo realitas consectaria realia habens in indefinitum, §. 140. Naturalia autem horum omnium consectaria realia non possunt in indefinitum augeri, §. 23, 162. citra perceptiones distinctas, §. 631. ratiocinia, §. 642. volitiones, nolitionesue, §. 665, 690. Hinc anima humana post mortem seruans suam naturam, §. 780, 781. naturaliter, tandem saltim, vitam etiam intellectualem actionibus spiritualibus exserit, §. 369. & errant psychopannychitae.

1 Vertheidiger des Seelen-Schlafes. 2 der ewigen Nacht.

§. 783.

Anima humana post mortem intelligens, aut personalitatem etiam in tantum exserit, vt distincte recordetur status sui in hac vita, aut minus, §. 782. Posterius ponentes dici possunt PATRONI LETHAEI POCVLI [1]. Prius est naturalius, §. 583, 561.

1 Freunde des Bechers der Vergessenheit.

§. 784.

Status animae humanae post mortem potest considerari, 1) posita hominis morte absoluta, §. 778. Tunc ponitur anima humana post mortem omni corpore destitu-

ſtituta, ſeu nullum corpus eſſe, cum quo in arctiſſimum denuo venerit commercium, §. 742, 740. 2) poſita morte hominis reſpectiua tantum, vt cum nouo corpore in arctiſſimum iterum miſſa commercium, §. 778. Initium noui cum nouo corpore commercii arctiſſimi, PALINGENESIA[1] (regeneratio, metenſomatoſis & metempſychoſis latius ſumta) dicitur. Hanc ponentes vel ſimul lethaeo patrocinantur poculo, nouumque corpus ponunt, qualia in his terris nota ſunt, vel neutrum ex his cum illa ponunt. Priores defendunt METEMPSYCHOSIN[2] ſtrictius dictam & CRASSAM improbabiliter, §. 783.

1 der Tauſch des Leibes gegen einen andern.
2 die Seelenwanderung.

§. 785.

Anima humana durans poſt mortem corporis, quod in his terris habuit, §. 781. ſingulas adhuc partes huius vniuerſi repraeſentat, §. 752, 780. ergo & eiusdem corpora, §. 155. Corpora ipſi ſimultanea in eam agunt, ab eadem patiuntur, ipſa a corporibus ſibi ſimultaneis patitur, in ea influit, §. 408. ſed non in duo ex illis aequaliter influit, nec a duobus ex illis aequaliter patitur, §. 272. Ergo vnum corpus eſt, quocum anima humana poſt mortem corporis durans in arctiſſimum venit commercium,

cium, §. 448, 739. Hinc si anima eiusmodi separata dicatur, intelligendum id est respectiue ad corpus quale hominibus in his esse terris experimur, & mors hominis non est, nisi transformatio animalis, §. 779. & palingenesia, quae tamen cum metempsychosi crassa male confunderetur, §. 784.

§. 786.

Anima humana post mortem corporis huius durans est cum alio in arctissimo commercio, §. 785. Nouum illud corpus in diuersis suis statibus huic corpori, nunc minus, nunc magis erit congruens, §. 270, 265. Ergo aliquis ipsius status erit, in quo corpori, quod in hac vita fuerat in arctissimo cum anima commercio, congruentissimum erit, §. 161. hinc idem, §. 70.

§. 787.

Sicut perfectio spiritus finiti 1) vel absolute necessaria est, vel contingens, §. 147. 2) vel naturalis, vel supernaturalis, §. 496. 3) vel interna, vel externa, §. 98. 4) vel moralis late dicta, vel minus, §. 723: ita & bona spiritui, quibus illa positis ponitur, §. 100. sunt 1) vel metaphysica, vel contingentia, §. 147. 2) vel naturalia, vel supernaturalia, §. 469. 3) vel domestica, vel aduentitia, §. 660. 4) vel moralia late dicta, vel minus talia, §. 723. Moralia la-

te dicta spiritui dato cum eius libertate pro pius connectuntur, vel vt rationes, §. 14 a priori, §. 24. & vt antecedentia cert eiusdem status, vel vt rationata, §. 14. posteriori, §. 24. & vt consectaria cert eiusdem status, §. 596. vel vtrinque, §. 24 Quae pendent a data libertate propius STRICTE MORALIA [1] dicuntur & non nunquam simpliciter. Hinc BONA spiritui propius ex eius libertate pendentia sun STRICTE MORALIA [2], & perfectio his po sitis ponenda BEATITVDO [3]. Complexu perfectionum spiritui conuenientium est FELICITAS [4]. Complementum beatitudinis ad felicitatem finiti spiritus est PROSPERITAS [5], & bona, quibus positis ponitur, sunt PROSPERA [6] (physica stricte dicta). Felicitas spiritus finiti est complexus prosperitatis & beatitudinis.

1 sittlich in engerer Bedeutung. 2 sittliche Güter in engerer Bedeutung. 3 Seligkeit. 4 Glückseligkeit. 5 gutes Glück, Wohlfart. 6 Glücksgüter.

§. 788.

MALA spiritus ab eius libertate propius pendentia sunt STRICTE MORALIA [1], §. 787. (mala culpae, peccata); MALA LATE MORALIA [2] spiritui sunt cum eius libertate propius connexa. Imperfectio ex his est CORRVPTIO MORALIS LATE [3], ex illis

illis STRICTE DICTA [4]. Complexus imperfectionum spiritui conuenientium est INFELICITAS [5]. Complementum corruptionis stricte moralis ad infelicitatem finiti spiritus est MISERIA [6], & mala, quibus positis ponitur, sunt DAMNA LATE DICTA [7] (mala physica stricte dicta). Infelicitas est complexus miseriae corruptionisque moralis.

1 das sittlich böse im engern, 2 in weitrer Bedeutung. 3 das sittliche Verderben in weiter, 4 in engerer Bedeutung, oder Unseligkeit. 5 Unglückseligkeit. 6 Elend. 7 Widerwærtigkeiten, Leiden, ein schmerzendes Uebel.

§. 789.

Anima humana in HAC VITA [1], i. e. dum iuit in commercio arctissimo cum corpoe, quale hominibus in his terris esse exerimur, mutatur continuo, §. 418. 754. Haum mutationum nulla est obiectiue indifrens absolute, §. 654. Omnes ergo vel boae vel malae sunt, vel vtrumque. Quae utationes animae bonae malaeque simul nt, vti sunt omnes, §. 264. eae vel boe malaeque simul sunt aequaliter, vel inqualiter, §. 70. Magis bonae quam malae us ponunt felicitatis, quam infelicitatis, agis malae, quam bonae plus ponunt elicitatis, quam felicitatis, adeoque a po-

riori denominandae priores bonae, posteriores malae sunt, §. 787, 788.

1 in diesem Leben.

§. 790.

Pone rem tantum totaliter malam, quantum est bona; non haberet ea summum realitatis gradum, §. 246, 248. Ergo esset ens finitum, §. 248. hinc contingens, §. 257. adeoque oppositum eius esset possibile, §. 101. quumque ipsius exsistentia esset contingens, §. 109. oppositi eius exsistentia esset possibilis, §. 101. At oppositum rei eiusmodi non posset, nisi extra eam, exsistere, §. 81, 7. & esset bonum & malum ipsi rei positae totaliter aequale, §. 81, 267. Ergo possibilia forent duo extra se inuicem actualia totaliter aequalia, quod contra §. 272. Ergo res, quae tantum totaliter bona esset, quantum mala, non potest exsistere. Ergo nec dantur mutationes animae humanae, nisi vel bonae, vel malae. Ergo omnis anima humana in hac vita vel felix est, vel infelix, §. 789.

§. 791.

Anima humana durans post mortem corporis continuo mutari pergit, §. 781, 782. Ergo quouis durationis ipsius momento augetur eiusdem felicitas, vel infelicitas, §. 790, 162. Ergo ANIMA humana

na durans post mortem corporis, aut maiori fruetur, quam in hac vita, felicitate, & est BEATA [1], aut maiori laborabit infelicitate, & est DAMNATA [2]. Beatitudo, quam anima post hanc vitam semel ingressa ponitur, aut coëxsistet animae, dum durat, aut succedet eidem aliquando damnatio. Damnatio, quam anima post hanc vitam semel ingressa ponitur, aut coëxsistet animae, dum durat, aut succedet eidem aliquando beatitudo, §. 790, 789. Prius in vtroque casu naturalius est, §. 139, 140.

1 eine selige. 2 verdammte Seele.

SECTIO VI.

ANIMAE BRVTORVM.

§. 792.

Omnis anima quum sit id in ente, quod sibi alicuius esse potest conscium, §. 504. habet facultatem cognoscitiuam, §. 519. eamque vel inferiorem tantum, vel etiam superiorem, §. 520, 524. Prior erit ANIMA MERE SENSITIVA [1]. Animal, quod animam habet mere sensitiuam, BRVTVM [2] est, cuius anima spiritus est, est ANIMAL RATIONALE [3]. Ergo homo est animal rationale, §. 754, 740.

1 eine bloss sinnliche Seele. 2 das Vieh.
3 ein vernünftiges Thier.

§. 793.

Animae brutorum sunt cum corpore animali in arctissimo commercio, §. 740. hinc corpus suum clare obscureque repraesentant, §. 792. 736. Ergo sunt vires repraesentatiuae vniuersi pro positu corporis brutorum in eodem, §. 741. hinc substantiae, §. 198. monades, §. 234. entia simplicia, §. 230. non habent partes extra partes, §. 224. finitae, §. 202, 792. indiuisibiles, §. 244. hinc physice incorruptibiles, §. 746. immateriales & incorporeae, §. 422. sensatione, imaginatione, praeuisione & reliquis sine distincta cognitione actuandis per vim repraesentatiuam vniuersi pro positu corporis facultatibus instructae, §. 792. hinc appetitu & auersatione sensitiuis, §. 667. & arbitrio, §. 718. instinctibus, fugis, & stimulis impellendae, §. 677. etiam ad affectus, §. 678.

§. 794.

Cum quaestionibus: *an bruta habeant animam, an rationalem*, facilioribus, §. 792, 793. ne confundantur: 1) an omnia in his terris phaenomena, praeter humanum, corpora destituantur anima, §. 504. 2) an quaedam eorum sit sedes animae rationalis, §. 745. 3) an omnia, quae sint corpora animalia, vel iam nunc aliquo rationis

nis vſu gaudentis, vel tandem gauiſurae, §. 782, 939.

§. 795.

Animae brutorum deſtituuntur intellectu, §. 762. Ergo non ſunt ſpiritus, §. 402. carent perſonalitate, §. 641. ratione, §. 640. voluntate, noluntate, §. 690. & libertate, §. 719. nec ſunt immortales, vt animae humanae, §. 781-784. nec felicitatis nec infelicitatis aut nunc, aut olim capaces, §. 787, 788.

SECTIO VII.
FINITI SPIRITVS, EXTRA HOMINEM.

§. 796.

SPIRITVS maiori intellectus gradu eſſentiali praediti, quam qui eſt hominis, ſunt SVPERIORES [1], minori, INFERIORES [2]. Sunt vtrique finiti, vel felices, vel infelices, §. 790. illi AGATHODAEMONES [3], (calodaemones), hi CACODAEMONES [4].

1 höhere, 2 niedrigere, 3 gute, 4 böſe Geiſter.

§. 797.

Omnis ſpiritus finitus, ſiue ſuperior fuerit homine, ſiue inferior, actualis ha-

bet corpus, quocum est in arctissimo commercio, §. 785, 796. vel ad certum extra se centrum constanter grauitans, vel minus. Prior est incola certi corporis in vniuerso totalis, eiusque vel fixi, vel vagi, etc.

§. 798.

Quemcunque spiritus superior finitus habuerit gradum intellectus, non tamen habet maximum, §. 248. hinc non omnia distinctissime repraesentat, §. 637. sed ita, vt ex corpore eius cognosci possit, cur haec, non alia, purius, profundius, distinctius, confuse, obscure repraesentet, §. 797, 512. Ergo spiritus finitus omnis habet facultatem cognoscitiuam inferiorem, §. 520.

§. 799.

Nullus finitus spiritus, siue superior homine fuerit, siue inferior, potest physice corrumpi, §. 746. hinc dissoluto vel maxime aliquo ex ipsius corporibus, tamen superstes erit, nisi annihiletur, §. 745. dum durat, seruat personalitatem, crescente potius, quam decrescente, aut omnino cessante intellectus, rationis, libertatis vsu §. 782. & naturalius ipsi est, praeteriti status sui distincte meminisse, quam lethaeum poculum, §. 783. Ergo omnis spiritus finitus est natura sua, i. e. per vim ipsius re-

praesentatiuam vniuersi, §. 782. immortalis, vt anima humana, §. 781, 783. naturalius in beatitudine vel damnatione, quam semel ingressus est, §. 787, 791. dum durat, perdurans, quam vt semel insigniter beatus damnetur, aut v. v. §. 791.

PARS IV.

THEOLOGIA NATVRALIS.

PROLEGOMENA.

§. 800.

THEOLOGIA NATVRALIS est scientia de deo, quatenus sine fide cognosci potest.

§. 801.

Theologia naturalis prima philosophiae practicae, teleologiae & theologiae reuelatae principia continet. Ergo refertur, §. 2. cum ratione ad metaphysicam, §. 1.

§. 802.

Theologia naturalis 1) conceptum dei 2) operationes eius considerat.

CAPVT I.
CONCEPTVS DEI.

SECTIO I.
EXSISTENTIA DEI.

§. 803.

ENS PERFECTISSIMVM [1] est, cui summa in entibus est perfectio: i. e. in quo tot, tanta, tantum in tot & tanta consentiunt, quot, quanta, quantum in plurima & maxima possibilium in vllo ente consentire possunt, §. 185. Est ergo in ente perfectissimo quaedam pluralitas absolute necessaria, §. 74.

1 das Vollkommenste.

§. 804.

Praedicata entis perfectissimi dicuntur eius perfectiones. In ente perfectissimo tot sunt perfectiones plurimum consentientes, quot in ente simul esse possunt; quot sunt compossibiles, §. 803.

§. 805.

Omnis entis perfectissimi perfectio tanta est, quanta vllo in ente esse potest, §. 803, 804.

§. 806.

§. 806.

Ens perfectissimum est ens reale, §. 803, 135. Ergo illi conuenit realitas tanta, quanta in ente esse potest. Ens perfectissimum est realissimum, §. 805, 804. in quo plurimae maximae realitates; summum bonum & optimum metaphysice, §. 190.

§. 807.

Omnes realitates sunt vere positiua, nec vlla negatio est realitas, §. 36. Ergo si vel maxime coniungantur in ente omnes, nunquam ex iis orietur contradictio, §. 13. Ergo omnes realitates sunt in ente compossibiles. Iam ens perfectissimum est entium realissimum, §. 806. Ergo enti perfectissimo conuenit omnitudo realitatum, earumque, quae vllo in ente esse possunt, maximarum, §. 805, 190.

§. 808.

Posita realitate tollitur negatio, §. 36. Iam in ente perfectissimo ponendae realitates omnes, §. 807. Ergo tollendae omnes negationes.

§. 809.

In omni impossibili aliquid simul ponendum & tollendum est, §. 7. Id vel negatio, vel realitas, §. 36, 9. Realitas in ente perfectissimo nulla tollenda est, §. 807. Negatio

gatio in ente perfectissimo nulla ponenda est, §. 808. Ergo nihil in ente perfectissimo simul tollendum est, & ponendum. Ens perfectissimum est possibile, §. 8.

§. 810.

Exsistentia est realitas cum essentia & reliquis realitatibus compossibilis, §. 66, 807. Ergo ens perfectissimum habet exsistentiam, §. 807.

§. 811.

DEVS [1] est ens perfectissimum. Ergo Deus actualis est, §. 810, 55.

1 Gott.

§. 812.

Dei praedicata perfectiones sunt; §. 811, 804. omnes realitates maximae, §. 807. Ipsa eius possibilitas est maxima, 1) interna & absoluta, §. 165. dum in eodem plurima maxima sunt compossibilia, §. 805, 807. 2) externa & hypothetica, dum foecundissimae grauissimaeque in eodem rationes in omni mundorum omnium possibilium nexu rationata habent, quae extra deum esse possunt, foecundissima, grauissima, §. 168.

§. 813.

In deo nullae sunt negationes, §. 808. ergo nec negationes stricte dictae, nec priuatio-

uationes, §. 137. nec malum metaphysicum, nec contingens, §. 146. nec physicum, nec morale quocumque significatu, §. 788.

§. 814.

In conceptu dei notae non solum totaliter negatiuae impossibiles, §. 525. sed & partialiter tales vere, §. 813, 808. licet nobis multa in ipso maxime realia negatiua esse videantur, §. 12. quia partim negationes affirmatiuis terminis exprimimus, partim negationem negationis affirmare non satis meminimus, §. 36, 81.

§. 815.

PERFECTIONES dei vel sunt in eodem absolutae, vel respectiuae, & in his quaedam relatiuae, §. 37. aut possunt a nobis repraesentari sine actionis nota, QVIESCENTES [1], aut non possunt, OPERATIVAE [2].

1 ruhende, 2 wirksame Vollkommenheiten.

§. 816.

Perfectio dei interna, ex qua reliquae tandem omnes internae possunt ita deduci, vt ipsa postea nequeat a vitaturis circulum ex alia perfectione dei interna deduci, est conceptus dei primus, §. 40, 39. Iam ex infinitis dei perfectionibus talis reliquarum deductio est possibilis, §. 24, 49. dum

quae-

quaelibet est ratio maxima, §. 812, 166. & sufficientissima, §. 169. hinc & vltima simpliciter, §. 170. maxima essentia, §. 171. Ergo infiniti sunt conceptus de deo primi, quorum tamen quilibet pro essentia sumtus est essentia dei vnica, §. 40, 77.

§. 817.

Licet in deo sit nexus maximus, §. 808, 167. & maxime vniuersalis, §. 172. ita vt in eodem ex omnibus omnia verissime, §. 876: tamen ex vna perfectione dei facilius a nobis reliquae eius perfectiones cognoscuntur, quam ex alia, §. 527. Ergo eam pro essentia sumere praestat, ex qua facillime reliquas deducere speramus, §. 816. Tantum abest, vt omnis pluralitas in deo sit impossibilis, vt potius in ipsa eius essentia & per eandem quaedam absolute necessario ponatur pluralitas, §. 812, 816.

§. 818.

Deus praeter essentiam, quamcunque sumseris, §. 817. determinatus est, qua reliquas etiam perfectiones internas, §. 816, tantum, quantum potest quicquam, qua interna, determinari, §. 812. Ergo deus actualis est, §. 54.

§. 819.

Deus, qua exsistentiam, determinatus est,

est, §. 818, 811. Ergo deus est ens, §. 61, 57. nec negatiuum, nec priuatiuum non ens, §. 7, 54.

§. 820.

A posse dei ad esse eiusdem valet consequentia i. e. exsistentia eius per essentiam ipsius sufficienter determinatur, §. 809-811. & quidem maxima, §. 805. complexus plurimarum maximarum affectionum in vllo ente compossibilium, s. maximae essentiae, §. 816. quamcumque sumseris, §. 817. complementum, §. 55. aeternum, §. 320.

§. 821.

Deo conuenit vnitas, §. 819, 73. maxima, §. 812. inseparabilitas plurimarum maximarum realitatum, §. 173. hinc patet, 1), qui possit eminenter dici perfecta vnitas, quae exempli loco esse potest, quomodo & maxime steriles visae in dei perfectionibus, sint tamen eiusdem essentia, §. 816. 2) posita summa dei vnitate, non tantum non tolli, sed etiam poni quandam inseparabilium in eodem pluralitatem, §. 74.

§. 822.

Deo conuenit veritas transcendentalis, §. 819, 90. maxima, §. 812. summus perfectionum ipsius ordo, §. 175, 89. summa possibilitas, §. 812. summus nexus, §. 817.

sum-

summa cum fortissimis regulis conuenientia, §. 179. 184. qualis *lex optimi generatim: optimum iungatur optimo*, §. 482, 187, & *optimi in entibus: optimum compossibilium in ente perfectissimo coniungatur optimo*, §. 803.

§. 823.

Deus non actualis esset ens omnibus realitatibus gaudens, cui quaedam tamen deesset, §. 66, 812. determinatus, qua omnes perfectiones internas, quantum ens, qua interna, determinari potest, §. 818. & tamen, qua aliquas, non ita determinatus, §. 54. Ergo oppositum exsistentiae diuinae est in se impossibile, §. 15. Exsistentia dei est absolute necessaria, §. 102. Deus est ens necessarium, §. 106. cuius summa exsistentia, §. 820. est eiusdem essentia, §. 819. saluo tamen §. 817.

§. 824.

Si deus non actualis esset, falsum esset principium contradictionis, §. 823, 7. primum & formae & materiae principium in omnibus demonstrationibus nostris. Ergo licet multae scientiae possint demonstrari complete citra vllam praemissam theologicam, §. 1-800: non tamen essent, aut ipsae, aut earum obiecta, e. g. §. 61, 354, 504. immo ne possibilia quidem essent, §. 8. nisi Deus actualis esset.

§. 825.

§. 825.

Deus est ens necessarium, §. 823. 824. In ente necessario non sunt modi, §. 111. Ergo in deo non sunt modi, s. accidentia praedicabilia.

§. 826.

Si quid IN ENTE NECESSARIO deprehendimus, quod repraesentatis in ente contingenti partialiter simile, partialiter diuersum ab iis est, discrimina tamen non satis intelligimus, nec nomen ipsi peculiare inuenimus: illud dicimus EIVS, QVOD IN ENTE CONTINGENTI SIMILE notauimus ANALOGON, DEOQUE TRIBVITVR PER ANALOGIAM, si realitates in eius conceptu regnare videntur, per EMINENTIAM [1] (excellentiam), si negationes, PER REDVCTIONEM [2] (via negationis).

1 in unendlich-ausnehmender, 2 in geläuterter Bedeutung.

§. 827.

Si in ente necessario quaedam deprehendimus, quae hypothetice necessaria esse est absolute necessarium, quatenus, qua hypotheticam necessitatem, modis similia sunt, §. 108. dicuntur MODORVM ANALOGA [1], §. 826. quatenus ea in deo exsistere hypothetice necessaria absolute necessarium est per essentiam, §. 82. 54. attributa sunt, §. 107. Hinc attributa diuina possunt diui-

di in similiora attributis finitorum, & modis finitorum. Vltima etiam vera sunt attributa, quum ratio sufficiens in essentia dei sit, 1) exsistentiae eorundem, quatenus contradistinguitur indeterminationi, §. 54. Ens contingens potest esse, qua multa, indeterminatum, §. 34, 134. Ens necessarium, qua nulla, & quidem per essentiam, §. 820. 2) Durationis, aeternitatis, & immutabilitatis eorum, quae sunt semel in deo. In contingentibus entibus essentialis limes est ratio sufficiens, cur debeant continuo mutari, dum existunt, interne. In ente necessario essentialis infinitudo est ratio sufficiens oppositi. 3) Cur alia loco horum, ab aeterno in aeternum in deo exsistere potuissent, & hinc 4) cur horum, non aliorum exsistentia sic, non aliter, determinata sit, non nisi per hypotheticam necessitatem, §. 102.

1 das den Zufælligkeiten æhnliche.

§. 828.

SANCTITAS [1] est realitas entis, qua plures illius imperfectiones vere tales tolluntur, hinc SANCTISSIMVM [2] est, cuius realitate omnes eius imperfectiones tolluntur. Iam per omnitudinem realitatum maximarum in deo omnes in eodem imperfectiones tolluntur, §. 142, 808. Ergo deus est sanctissimus.

1 Heiligkeit. 2 das Allerheiligste.

§. 829.

§. 829.

In deo nulla est imperfectio, §. 828. Er- nec essentialis, nec accidentalis, nec in- na, nec externa, §. 121, 88. Idem pa- ex §. 813.

§. 830.

In deo est ratio sufficiens, cur ipsi inex- ant ipsius perfectiones, §. 822, 825. Er- vis stricte dicta, §. 197. Hinc deus est stantia, §. 199.

§. 831.

Deus habet vim, §. 830. maximam, §. 812, go plurimis maximis actuandis acciden- is sufficientem, §. 203.

§. 832.

Accidentia non exsistunt extra suas sub- ntias, §. 194. Ergo vis actuandis plu- is maximis accidentibus sufficiens, suf- t actuandis plurimis substantiis. Ergo nibus, §. 191, 247. Vis alicui actuando ciens est POTENTIA [1]. Hinc OMNI- ENTIA [2] est vis actuandis omnibus iciens. Deus est omnipotens, §. 831.

[1] Gewalt. [2] Allgewaltigkeit.

§. 833.

bsolute impossibilia nihil sunt, §. 7. Er- qui posset absolute impossibilia, nihil

posset, §. 469. Deus potest omnia, §. 832. Ergo dei omnipotentia non extenditur ad absolute impossibilia. Impossibile alicui est, ad quod actuandum vires eius non sufficiunt, §. 469. Hoc significatu deo nulla res impossibilis. Omnis res ergo nobis & omni finito impossibilis deo possibilis est, §. 832.

§. 834.

Miracula sunt possibilia, §. 475. Dei vis ad omnia possibilia actuanda sufficit, §. 832. Ergo deus potest patrare miracula rigorosa, §. 477, 833.

§. 835.

Deus potest actuare omnes mundos possibiles, §. 832. Ergo & optimum, §. 436, & imperfectissimum sine exceptionibus, §. 442.

§. 836.

Deus est substantia, §. 830. nec habet modos, §. 825. Ergo est substantia necessaria, §. 202. nec statum internum habet, §. 306. nec modificabilis est, §. 209. Vnde denuo patet, mundum esse non posse modificationem dei, §. 388.

§. 837.

Ortus & interitus omnis, ortus ex nihilo & annihilatio substantiae necessariae

ſunt abſolute impoſſibiles; deus eſt ſubſtantia neceſſaria, §. 836. Ergo ortus & interitus omnis in deo eſt abſolute impoſſibilis, §. 227, 228.

§. 838.

Omnis ſubſtantia monas eſt, §. 234. Deus eſt ſubſtantia, §. 830. Ergo monas eſt, & ens ſimplex, §. 230. Poſita ſumma dei ſimplicitate, tollitur quidem eum vlla ratione compoſitum eſſe partibus extra partes, §. 224. non autem tollitur diuerſitas plurium in deo, §. 817. realiſſima, §. 817. quia etiam in finitis falſum eſt, omnia realiter diuerſa eſſe extra ſe inuicem poſita, §. 755.

§. 839.

Deus eſt ens neceſſarium, §. 823, 824. Omnis entis neceſſarii determinationes ſunt abſolute & interne immutabiles, §. 132. Ergo deus abſolute & interne eſt immutabilis, §. 126, 127. Idem ſic patet: ſi deus abſolute & interne mutabilis eſſet, ſaltim quaedam eius perfectio interna poſſet poſt aliam exſiſtere, §. 124. Hinc illius, quae ante eam exſiſtere potuiſſet, poſſet tolli exſiſtentia. Haec eſt realitas deo interna, §. 37. Ergo quaedam ex realitatibus dei poſſent ſeparari ab aliis, §. 72. quod contra ſummam dei vnitatem, §. 821.

§. 840.

Si deus esset compositus, esset extensus, §. 241. ipsique vis inertiae tribuenda esset, §. 832, 294. Hinc esset materia, §. 295. Ergo diuisibilis, §. 427. adeoque interne mutabilis, §. 244, 126. quod contra §. 839. Ergo deus est ens simplex, §. 224. Quumque sit substantia, §. 830. est monas, §. 230. Denuo patet, errare materialistas vniuersales, §. 395.

§. 841.

In deo non sunt simultanea extra se inuicem posita, partes ipsius, §. 840. hinc nec spatium, §. 239. Ergo deus non est extensus, nec eo significatu spatium replet, quo extensa illud replere dicuntur, §. 241.

§. 842.

Deus non habet magnitudinem quantitatiuam, §. 838, 243. licet sit ens maximum, §. 161, plurimarum maximarum realitatum, §. 807, 812. Denuo patet, deum esse indiuisibilem & absolute quidem, §. 244.

§. 843.

Omnitudo realitatum, quae esse possunt, maximarum est gradus realitatis maximus, §. 247, 248. Hic deo enti realissimo conuenit,

uenit, §. 807, 812. Ergo deus eſt ens infinitum reale, §. 248. Idem patet ex eo, quod deus ens neceſſarium, §. 823, 258.

§. 844.

Omnes dei perfectiones habent gradum realitatis ſuae, quem in ente habere poſſunt, maximum, §. 812. Hinc & ipſae omnes ſunt infinitae, §. 248. Ad ſummam cuiusuis harum perfectionum realitatem pertinet conſenſus in ente perfectiſſimo, §. 139, 140. Ergo in quo vna infinita realitas, in eo omnes; in quo omnes, in eo ſummae, §. 843. Ergo in quo eſt vna realitas infinita, deus eſt, §. 811. Hinc colligi poteſt, qua ratione plures perfectiones dei poſſint, nunc hae, nunc illae, ceu conceptus primi ſumi, §. 816. & cur nequeat extra deum aeque potens, ac ipſe, auctor mali admitti. MANICHAEISMVS eſt ſententia aeque potentem deo auctorem mali ponens exſiſtere, & error eſt.

§. 845.

Deus eſt actu, quicquid eſſe poteſt, qua perfectiones internas, §. 843, 259. Denuo patet, deum eſſe interne immutabilem, §. 250. & ens neceſſarium, modo caueatur circulus, §. 843, 256.

§. 846.

Plures dii sunt impossibiles. Dum enim essent plures, partim essent diuersi, §. 74. hinc esset in vno, quod non esset in altero, §. 38. Hoc aut esset realitas, aut negatio, §. 36. Si realitas esset, ille, cui deesset, non foret deus, §. 807. Si negatio esset, ille, cui inesset, non foret deus, §. 808. Si poneretur vna realitas esse in vno, sed alia aequipollens in alio, in neutro esset omnitudo realitatum, hinc neuter esset deus, §. 807. Quum ergo deus, quem hucusque meditati sumus, §. 811, 845. ita sit summe vnum omnium realitatum maximarum absolute inseparabilium, §. 821, vt aliud vnum alterumue ab hoc diuersum non sit, nec esse possit, quod deum esse necessarium esse, hucusque vidimus, §. 811-845. deus, quem hucusque meditati sumus, deus est vnicus, §. 77. POLYTHEISMVS est sententia plures deos ponens, & error est. Nos potius vere in deo summam vnicitatem veneramur, qua ens maximum §. 842. ab omnibus, etiam maximis in suo genere, e.g. natura mundi optimi vniuersa, & spiritu finitorum maximo, per plurimas maximas differentias, §. 844. distinguitur, §. 173. Haec differentia maxima extenditur ad ipsas relationes ita, vt *talis* & tanta relatio inter rem, quae deus hucusque consideratus non est, & *tertiam in-*

terce-

recedere nequeat, qualis & quanta inter hunc deum, & datam rem tertiam, §. 812, 817. Hac summa vnicitate dei tollitur quidem aequalitas vllius rei, quae non est deus, etiam si alias maxima, cum eodem, & similitudo non solum paene totalis, sed etiam tollens infinitam dissimilitudinem inter deum & alia omnia ponendam, §. 844. non vero tollitur pluralitas maximorum intra deum & horum summe eorundem infinita simul differentia respectiua, §. 37, 174. sed potius ponitur in infinitis characteribus, deum a rebus omnibus quid distinguat, §. 67.

t die Vielgötterey.

§. 847.

Denuo patet dei simplicitas. Si enim deus compositus foret, eius partes essent substantiae extra se positae, §. 225, 282. Harum vnica tantum esset substantia infinita, §. 846. Ergo reliquae finitae, §. 77, 248. Hinc in deo ponendae essent quaedam imperfectiones absolute necessariae, §. 250, 155. Quod contra §. 828.

§. 848.

Deus non habet figuram, §. 280, 847. ANTHROPOMORPHISMUS CRASSIOR est error deo figuram e. g. humanam tribuentium, SVBTILIOR est error, qui deo

imperfectiones rerum finitarum e. g. hominum tribuit, §. 828.

§. 849.

In deo non sunt successiua, §. 839, 124. Ergo nec est in deo tempus, §. 239. Non est in tempore ita, vt partem successiuorum constituat, §. 124, 837. Dumque ortus & interitus ipsi sunt absolute impossibiles, §. 837. habet durationem, §. 239. maximam, §. 812. solam realiter infinitam, §. 844, 846. hinc aeternus est, §. 302. & omni tempori coëxsistens sempiternus, §. 303. fuit, est, erit, §. 298. Deus exsistit.

§. 850.

Si ponatur ens contingens aeternum, aeternitas eius multum ab aeternitate dei differt, §. 67. 1) Duratio eius continuis modificationum successionibus est obnoxia, §. 209, 836. 2) aeternitas eius non habet quidem fines protensionis, at ideo tamen nondum realiter infinita dici potest, §. 259, 849. 3) aeternitas eius esset tempus sine initio & fine, vnde posset infinitum dici, at mathematice, non ideo realiter, §. 248, 849. quia ens successiuum, §. 238. nunquam est actu, quicquid esse potest, qua determinationes internas, §. 259.

§. 851.

Deus est ens necessarium, §. 823, 824 & infini-

infinitum, §. 843. Hinc est ens a se & independens, §. 310. Exsistit, §. 849. ita, vt non sit caussatum extra ipsum positi alterius, caussa effectuum suorum simpliciter talis, §. 318. Omnes dei perfectiones sunt realiter infinita, §. 844. hinc nulla perfectio dei est caussatum extra deum positi, nec esse potest, §. 381, 248 310 At passio esset praedicatum dei, quod esset caussatum alicuius extra deum positi, §. 210. Ergo deus est omnino impassibilis, a nulla re extra se posita patitur, nec idealiter, nec realiter, §. 212, nec quicquam extra eum positum in eum agit, §. 210. ergo nec reagit, §. 213. omnis dei actio in vniuersum est sine reactione, tam ideali, quam reali, §. 212.

§. 852.

IMAGINES [1] sunt 1) signa figurae alterius. Iam deus non habet figuram, §. 848. Ergo imagines dei hoc significatu sunt impossibiles, §. 347. 2) alteri in notabili gradu similia. Quum omne ens deo in aliquo gradu sit simile, §. 265. omne perfectius ens erit imago dei, §. 70, 811. quoque erit perfectius, hoc erit deo similius, hoc ergo maior imago dei, §. 265, 160.

1 Bilder und Gleichnisse.

§. 853.

Mundus est totum actualium finitorum, §. 354.

§. 354. Deus non est totum actualium finitorum, §. 844. Ergo deus non est mundus: nec hic, nec vllus mundus deus est. Idem patet ex §. 361, 823. ex §. 365, 839. ex §. 370, 837. ex §. 388, 843.

§. 854.

Hic mundus habet caussam efficientem extramundanam, §. 375, 388. eamque substantiam necessariam, §. 381, 319. Ergo substantia necessaria est possibilis, §. 333, 69. Si substantia necessaria est possibilis, est actualis, §. 109. & sempiterna, §. 302. Ergo substantia necessaria exsistit. Deus est substantia necessaria, §. 836. Ergo deus exsistit.

§. 855.

Deus est ens extramundanum, §. 843, 388. mundusque nec essentiale, nec essentia, nec attributum, nec modus, nec modificatio, nec accidens dei, §. 843. Deus non est substantia vnica, §. 391. SPINOZISMVS THEOLOGICVS est sententia tollens deum ens extramundanum, & error est.

§. 856.

Sicut exsistentiam dei §. 811. probat a priori, sic §. 854. eandem sistit euictam a posteriori, vterque independenter a propositionibus, quas egoismus, §. 392. idealismus, §. 402, & materialismus tollunt, §. 391.

391. Ergo conuincendis de exſiſtentia dei egoiſtis, idealiſtis, materialiſtis, etiam qua talibus, adhiberi poſſunt.

§. 857.

Deus non eſt materia, §. 295, 841. ergo eſt immaterialis, §. 422. Deus non eſt corpus, §. 296. Ergo eſt incorporeus, §. 422. Ergo eſt incorruptibilis phyſice, §. 746. Idem patet ex §. 837.

§. 858.

Mundus perfectiſſimus eſt in finitis imago dei maxima, §. 436, 852. in mundo ſubſtantiae, §. 400, 857. in ſubſtantiis ſpiritus, §. 402, 531. in ſpiritibus intellectu maximo gaudentes, §. 637. & in intellectu maximo gaudentibus feliciſſimi, §. 787. a malo quocunque, praeſertim morali, remotiſſimi, §. 788, 813. ſanctiſſimi, §. 828.

§. 859.

Natura dei (naturans, cf. §. 466.) eſt complexus perfectionum ipſius internarum, §. 430. quibus eſt cauſſa effectuum ſuorum ſimpliciter talis & impaſſibilis, §. 851. Ergo quicquid eſt abſolute poſſibile, deo eſt phyſice poſſibile, §. 833. nihilque deo phyſice impoſſibile, quod non eſſet in ſe impoſſibile, §. 469, 833. vnde deo nihil phyſice neceſſarium, quod non ſimul abſo-

absolute necessarium foret, absolute contingentia sunt etiam deo physice contingentia, §. 469, 104. non praeternaturales solum omnes, sed & supernaturales euentus mundi, §. 474, 475.

§. 860.

Si naturalista significatu generaliori supernaturales euentus in hoc mundo negat omnes, ob negatam eorundem hypotheticam possibilitatem, errat. Quum enim miracula etiam in nexu cum deo extra eadem ponendo, §. 855, 474. sint possibilia, §. 834. habent etiam possibilitatem extrinsecam, §. 16, 859.

§. 861.

Gradui realitatis in deo, & omnibus eius perfectionibus homogeneus est impossibilis, §. 843, 844. dum deo & omnibus eius perfectionibus vnicitas conuenit, §. 846, 844. Ex quantitate itaque homogenea pro vna assumta non potest gradus realitatis in deo & omnibus eius perfectionibus obuius intelligi. Ergo nec deum, nec vllam eius perfectionem possumus metiri, §. 291. Quod metiri non possumus, IMMENSVM[1] est. Ergo deus & omnes eius perfectiones sunt immensa. Quam immensitatem & hinc intelligimus, quia mensus tot claras perceptiones habeat *oporteret*,

:t, quot, partes, gradus, vel varia, sunt in o, quod vere metitur. Hinc deum vere ıensus aut quicquam deo interni deberet abere claras perceptiones realiter infinis, quae non cadunt in vllum intellectum nitum, §. 844.

1 unermeßlich.

§. 862.

Deus est in se conceptibilis, §. 632, 809. ι homini, §. 804-1000. & multis modis ecte, immo realiter, definiri potest, §. 16. COMPREHENSIBILE [1] dicitur, cuius osſibilis est PLENA COGNITIO [2], i. e. mnem ignorantiam excludens, hinc hiorica, philosophica, mathematica comleta. INCOMPREHENSIBILE ALICVIS t, ad cuius plenam cognitionem acquindam, vires illius non sufficiunt, & 10 magis huic ab illius cognitione plena ıesse necessarium est, hoc ipsi datum t incomprehensibilius. Quo quid mas est, hoc difficilior vel imposſibilior ɹs est cognoscenti finito comprehensio, 160, 527. hinc maximum finitis omniis maxime incomprehensibile est, §. 261. :ISMVS est sententia nihil paene de deo nceptibile esse ponens, nisi eius forsan sistentiam, & error est, licet deus & ɹnia in eo nobis & finitis omnibus

maxi-

maxime sint incomprehensibilia, §. 861, 806.

1 fasslich, ergründlich, erforschlich, erschöpflich. 2 völlige, gæntzliche Kenntniss. 3 einem unfasslich, unergründlich, unerforschlich, unerschopflich.

SECTIO II.
INTELLECTVS DEI.

§. 863.

Distincta cognitio est realitas, §. 531. In deo sunt omnes realitates, §. 807. Ergo deus distincte cognoscit. Ergo habet intellectum, est substantia intellectualis, §. 830. spiritus, §. 402.

§. 864.

In deo sunt omnes realitates maximae, §. 812. Quo plura, quo distinctius cognoscuntur, hoc distincta cognitio maior est, §. 634. Ergo distinctissima erit cognitio distincta omnium, §. 161. Iam omnium distincta cognitio est possibilis, §. 632. Ergo in deo est cognitio omnium distincta, eademque distinctissima.

§. 865.

Intellectus dei summus est, §. 863, 812. & immutabilis, §. 839. Ergo in eo non sunt praeuiae sequentesque cogitationes, §. 125. Summus est, dum plurimorum, maximo-

maximorum, plurimas, clarissimas notas, fortissimis in sociis diuersissimisque, repraesentat. Ergo dei intellectus profundissimus, parentissimus, purissimus est, §. 637.

§. 866.

Deus semet ipsum, quam fieri potest, plenissime cognoscit, §. 865. Cognitio de deo est THEOLOGIA SIGNIFICATV LATIORI. THEOLOGIA qua deus seipsum cognoscit, EXEMPLARIS (αρχετυπος) est, quatenus illi similes theologiae finitorum intendendae sunt, §. 346.

§. 867.

Deus omnia repraesentans omnes mundos possibiles sibi repraesentat, §. 864. Haec est perfectio dei interna, §. 37. eiusdem essentia, §. 816.

§. 868.

Deus omnes omnium finitorum essentias distinctissime cognoscit, §. 864. Quatenus ergo essentiae rerum in intellectu dei repraesentantur, ab eo dependent, §. 14. in eodem aeternae, §. 849.

§. 869.

Deus omnes mundos possibiles sibi repraesentat distinctissime, §. 807. Ergo & optimum, §. 436. & imperfectissimum, §. 442.

442, & hunc. MVNDVS, quatenus sensitiue repraesentatur, SENSIBILIS [1] (adspectabilis), quatenus distincte cognoscitur, INTELLIGIBILIS [2] est. Deus mundum hunc intelligibilem distinctissime cognoscit. Ergo omnes huius mundi monades, omnes eiusdem animas distinctissime cognoscit, §. 864. Distinctissima animae humanae cognitione pollens est SCRVTATOR CORDIVM [3]. Ergo deus est scrutator cordium, §. 740. & singulae monados, singulae animae repraesentationem mundi sensibilis perspicit, §. 400, 741. & multo quidem perfectius, ac data monas, data anima semet ipsam nouit, suamque mundi repraesentationem, §. 864.

1 die Welt, als ein Schauspiel der Sinnlichkeit.
2 die Welt, als ein Gegenstand des Verstandes.
3 Herzens-Prüfer.

§. 870.

In deo non est cognitio sensitiua, §. 864, 521. Ergo non habet facultates cognoscitiuas inferiores, §. 520. nihil ipsi obscurum, nihil confusum, hinc nullam rem alia clarius cognoscit, §. 528. nec attendit, nec abstrahit, §. 529. nec reflectit, nec comparat, §. 626.

§. 871.

Quum deus signata omnia distinctissime cogno-

cognoſcat, habet omnium intuitum, §. 620, 864. Omnia etiam ſigna cognoſcit, & omnem animarum in mundo cognitionem ſymbolicam, §. 864, 869. Nec tamen ſignorum vnquam maior vel minor in ipſo eſt perceptio, quam ſignatorum, §. 870. vtraque ſemper maxima, §. 864.

§. 872.

Deus omnem nexum diſtinctiſſime ſibi repraeſentat, §. 164. Ergo habet ſummam rationem, §. 640. Summa eius ratio eſt, dum eſt intellectus ſummus, hinc immutabilis, ſine omni ratiociniorum ſucceſſione, §. 865. maximum plurimorum nexum perſpiciens, §. 645.

§. 873.

Cognitio dei eſt ſummae extenſionis & maieſtatis exactiſſima, §. 864. & ordinatisſima, §. 822. citra omnem ignorantiam & errorem, anguſtias & leuitatem, in qua nihil tumultuarii, §. 515. clarisſima, diſtinctisſima, veritatis omnis, hinc certisſima, in qua nihil obſcuri, nihil confuſi, nihil inadaequati, nihil incompleti, nihil impuri, nihil ſuperficiarii, probabilis, dubii, vel improbabilis, nihil mortui, inertis & ſpeculatiui, §. 669, 671. Diſtinctisſime cognoſcit omnia principia certa, omnia eorum principiata, omnem principiorum princi-

piatorumque nexum, §. 864, 872. ergo cognitio ipsius est summa scientia. Deus distinctissime cognoscit omnes animarum ignorantias, errores, cognitionis angustias, exilitates, quicquid in eiusmodi cognitione crassi & tumultuarii, noctis, confusionis, inadaequationis, incompletionis, impuritatis, omnes animarum certitudines morales, opiniones, argumenta, scrupulos, inertes & mortuas speculationes, §. 869.

§. 874.

Deus scit, §. 873. I) omnes omnium determinationes, quatenus illa vt mere possibilia spectantur. Haec est SCIENTIA SIMPLICIS INTELLIGENTIAE [1].

1 die Wissenschaft des Möglichen.

§. 875.

Deus scit, §. 873. II) omnes determinationes actualium 1) huius mundi, SCIENTIA LIBERA [1] (visionis), α) praeterita, RECORDATIONE DIVINA [2], β) praesentia, SCIENTIA VISIONIS [3], γ) futura, PRAESCIENTIA [4]. SOCINIANISMVS PHILOSOPHICVS est sententia tollens praescientiam diuinam futurorum contingentium, & error est.

1 die freye Wissenschaft. 2 das Angedencken, 3 Sehn, 4 Vorhersehung Gottes.

§. 876.

Deus ſcit omnes determinationes actualium 2) alterius mundi, quam hic, SCIENTIA MEDIA[1]. Pro quouis euentu huius mundi exiſtere poſſet alius, §. 363, 324. Quiuis autem haberet ſua conſectaria in indefinitum per omnes ſtatus mundi ſequuturos partialiter diuerſa, §. 488. Ergo ſi vel pro vno tantum euentu huius mundi exſtitiſſet alius, mundus hic eſſet per omnes ſtatus illi euentui ſucceſſiuos, immo antecedentes etiam, §. 357, 278. partialiter alius, quam eſt. Ergo quicquid loco cuiusuis euentus in hoc mundo exſiſtere potuiſſet, cum omnibus ſuis conſectariis, deus ſcit, ſcientia media, §. 378.

1 die mittlere Wiſſenſchaft Gottes, oder deſſen Einſicht bloſs möglicher Welten.

§. 877.

Deus ſibi ſtatus praeſentis mundi ſemper diſtinctiſſime conſcius eſt, §. 875. Ergo nunquam dormit, §. 556. Idem patet ex §. 870. Non ſentit, vt nos, §. 870, 544. ſed per eminentiam ſcientia viſionis, §. 875. vigilans, §. 552, 826.

§. 878.

Aeternum deus ſibi rem futuram repraeſentauit, quantum poteſt, §. 875, 843. Ergo dum illa fit in mundo praeſens, nihil ad

cognitionem dei accedit, §. 161. quamquam ipsa ex obiecto praescientiae mutetur in obiectum visionis, §. 125. Aeternum deus sibi rem praeteritam repraesentabit, quantum potest, §. 875, 843. Ergo dum praesens fiet praeterita, ipsa quidem ex obiecto visionis mutabitur in obiectum recordationis, nihil autem de cognitione dei decedet, §. 161. Deus omnes huius mundi successiuos status aeternum intuetur, §. 875. vnde cogitari potest cognitionis diuinae interna immutabilitas, §. 839.

§. 879.

Qui errare non potest, INFALLIBILIS[1] est. Ergo deus est infallibilis, §. 873. *Minima* infallibilitas est, si cui vnicum tantum minimum verum cum falso confundere est minime impossibile; quo ergo plura, quo maiora quis vera cum falsis confundere nescit, quo maior talis confusionis impossibilitas, hoc magis est infallibilis. Dum ergo deo maximam infallibilitatem tribuimus, §. 812. eum veneramur, plurimas maximas veritates cum vllo falso confundere *absolute* nescium.

1 unfehlbar, unbetrüglich.

§. 880.

Certitudo minima est minime clara vnius minimae veritatis cognitio, §. 161. *Quo clarius*,

rius, quo plures, quo maiores veritates cognoscuntur, hoc maior erit certitudo, §. 160. Dum ergo deo summam tribuimus certitudinem subiectiuam, §. 873, 812. eum veneramur plurimas maximas veritates distinctissime cognoscentem. Idem deus est obiectiue certissimus, §. 93, 812. dum summa eius veritas est, §. 822. & exsistentia per essentiam ipsius & exsistentiam cuiuslibet finiti demonstrabilis, §. 856.

§. 881.

Scientia dei libera est perfectio eius respectiua, §. 875. 815. Quumque absolute necessarium est eam esse verissimam, §. 979. mundum hunc deo sistit exsistentem in & per se contingenter, §. 361. hinc eam non, nisi hypothetice, necessarium esse est absolute necessarium, §. 102. Ergo scientia dei libera est analogon modi, §. 827.

§. 882.

SAPIENTIA nexus finalis GENERATIM [1] est perspicientia, & quidem finium SAPIENTIA SPECIATIM [2], remediorum PRVDENTIA [3]. Hinc deus est omnisapientissimus, §. 872. Dum omnisapientissimum dicimus, veneramur 1) omnes fines, 2) omnia remedia, 3) omnes eorundem nexus possibiles, §. 343, 4) qua omnes qualitates, 5) omnes quantitates, 6) in maximo nexu

 possibi-

possibili, 7) certissime ardentissimeque perspicientem, §. 880, 873.

1 Weisheit überhaupt. 2 insonderheit 3 Klugheit.

§. 883.

Deus omnes fines scit, hinc & optimos, & pessimos, quis ex iis possit esse remedium alterius, hinc omnem omnium finium subordinationem possibilem, omnem etiam coordinationem, §. 315. omnes scopos secundum quid, & simpliciter vltimum, §. 343. secundum omnem ipsorum bonitatem, & bonitatis gradum, omnem cum remediis nexum possibilem, ita vt ipsi quidem nunquam vllus videatur alius, quam est, §. 879. vt tamen simul cognoscat, quomodo videatur quisque finis omnibus & singulis animabus eum cognoscentibus, §. 869. Ergo deus de finibus optimis optime nouit, quod sint optimi, §. 882.

§. 884.

Deus nouit omnia remedia, hinc & optima, §. 582. quibus positis ponitur summa perfectio, §. 187. Iam positis remediis ponitur finis, §. 326, 341. Ergo remedia optima fini optimo subordinantur. Deus nouit ea, quatenus optimo fini subordinantur, quomodo & in quantum subordinentur, §. 883.

§. 885.

§. 885.

REMEDIVM CERTVM [t] est, quod re vera tale est ac tantum, quale quantumque cognoscitur, hinc opponitur apparenti, quod videtur solum, & aut prorsus non est, aut non est tantum, quantum videtur, & incerto, cuius vera bonitas gradusue bonitatis non liquet. Remedia optima sunt certissima, & quatenus non sunt apparentia, & quatenus deus certissimus est, & de bonitate, & de gradu bonitatis eorundem, §. 882. nihilo tamen minus omnes de iisdem dubitationes animarum possibiles perspiciens, §. 869, 873.

[t] ein gewisses Mittel.

§. 886.

Quo foecundius remedium est, hoc maior illo posito ponitur perfectio, §. 166, 341. Ergo media foecundissima sunt optima, & vice versa, §. 187. Deus nouit remedia foecundissima, §. 884. quantumque quodlibet foecunditatis habeat, §. 882. quantumque cuilibet foecunditatis a datis animabus adscribatur, §. 873.

§. 887.

Remedia optima sunt completa, §. 886, ad finem optimum, §. 884. Ergo non sunt incompleta, §. 81. Si abundantia fo-

rent, quaedam haberent ad finem nihil facientia. Ergo bonum non actuantia, §. 341. neque tamen prorsus sterilia, §. 23. Hinc mala, §. 146. Ergo remedia optima sunt fini optimo adaequata. Deus nouit remedia fini optimo adaequata, §. 884. Remedia certa & adaequata sunt FINEM EX ASSE CONSEQVENTIA [1]. Deus nouit remedia finem optimum ex asse consequentia, §. 885.

1 den Zweck völlig erreichen.

§. 888.

Actuatio finis per remedia, quae eum ex asse consequuntur, paucissima, est VIA BREVISSIMA [1]. Vsus mediorum optimorum semper est via breuissima. Tunc enim actuatur finis per remedia *eum ex* asse consequentia, §. 887. quorum singula sunt foecundissima, §. 886. *nullum* abundans, §. 887. Erunt hinc, quae esse possunt, paucissima, §. 161. Deus omnem nouit viam breuissimam, §. 887.

1 der kürzeste Weg.

§. 889.

OMNISCIENTIA [1] est scientia omnium. Deus est omniscientissimus, §. 873. Quum eum talem dicimus, veneramur qualem §. 863-888. exhibent.

1 Allwissenheit.

SECTIO

SECTIO III.
VOLVNTAS DEI.

§. 890.

Deus omnes omnium perfectiones imperfectionesue intuetur distinctissime, §. 889, 871. Quicquid in deo est, maxima est ratio, §. 23, 812. Hinc intuitus perfectionum imperfectionumue in eodem maxime viuus est, §. 669, 873. Ergo deo complacentia & displicentia conuenit, §. 655. summa, §. 812.

§. 891.

Complacentia & displicentia dei non sunt, nisi verissimae, §. 880. distinctissimae, §. 870. rationalissimae, §. 822. nunquam est totaliter indifferens, §. 653. nec vnquam partialiter erga vllam rem, §. 654. nec voluptatem, nec taedium, §. 656. nec appetitum, nec auersationem sensitiua habet, nec instinctus, nec fugas, §. 677. nec affectus, §. 678. nec voluptates, nec taedia apparentia, §. 655.

§. 892.

Quum deus se, vt bonum tantum, vt optimum sanctissimum intueatur distinctissime, §. 866, 828. purissimam ex se voluptatem haurit, §. 661. Haec summa dei acquiescentia in se ipso, §. 682. theologia

exem-

exemplaris est suauissima, §. 866. Deu
ex nulla re merum taedium habet, §. 89
661. Displicentia eius & complacen
omnis est immutabilis, §. 839. Hinc nesci
voluptates & taedia transitoria, §. 662. ni
hil ipsi molestum, §. 658. Nec summ
eius displicentia summam voluptatem ol
scurat vllo modo, §. 870. nec quicqua
extra ipsum in eo potest voluptatem a
taedium vllum actuare, §. 851.

§. 893.

In deo est scientia libera huius mundi
quum tamen & nullus, & alius esse possi
§. 881. Non tamen exsistit in deo huiu
mundi scientia libera, nisi vi dei, §. 85
197. Ergo vim suam determinauit deu
ad scientiam liberam non nullius, non ali
us, sed huius mundi actuandam. Ergo
deus appetit & auersatur, §. 663. Iam non
appetit, non auersatur sensitiue, §. 891. Se
quitur tamen appetitio eius & auersatio co
gnitionem, §. 668; 822. Ergo vult & non
vult, habet voluntatem & noluntatem, §.
689. summam, §. 812. i. e. summam omnisci
entiam perfectissime sequentem, §. 668, 889.

§. 894.

VOLVNTAS NOLVNTASue cognitio
nem intellectus mathematicam sequens, s.
appetens pro gradu bonitatis in appeten
dis

distincte cognito, auersata pro gradu perfectionis in auersandis distincte coito, est PROPORTIONALIS INTELLECTVI [1], qui si rem tam bonam malamue at, ac est, est VOLVNTAS NOLVNSVE PROPORTIONALIS OBIECTIS [2]. go voluntati noluntatique diuinae conit proportionalitas, §. 893. summa, 812. dum distinctissimam summe, & inlibilem graduum perfectionis & impertionis cognitionem sequitur, §. 879, 883.

Wollen und Nicht-Wollen, so der Einsicht des Verstandes, 2 so den Gegenständen angemessen.

§. 895.

Deus, dum vult, §. 893. agit, §. 210. tiones dei omnes a sufficienti principio erno agenti deo dependere possunt, 33. & dependent, §. 851. Ergo actious diuinis ipsique deo conuenit sponeitas, §. 704. eaque summa, §. 872. dum plurimas maximas actiones sufficit, §. , 832. Dei actiones maxime spontae erunt aut immanentes, aut transeun- §. 211.

§. 896.

Deus est liber a coactione interna abso-, §. 710, 702. & physica, §. 710, 859. & erna tam ideali, quam reali, §. 707, 851.

adeo

adeoque etiam morali, §. 723. motiuorum §. 726. ad actiones inuitas per violentiam secundum quid, §. 714. ab illecebris, minis, suasionibus, dissuasionibus, extorsionibus, §. 728.

§. 897.

Omnes actiones sunt in potestate dei positae, §. 708, 859. Si ergo quaedam actio & opposita ipsi actio quaecunque est possibilis in se vtraque, §. 15. i. e. si quaedam actio est contingens in se, §. 104. hinc & oppositum contingentem in se actionem habet, §. 104. vtraque est in potestate dei posita. Ergo omnes actiones in se contingentes sunt deo liberae ratione exsequutionis & indifferentes qua exercitium actus §. 708. quia respectu dei possibilitas vtriusque physica summa est, §. 844. Hinc actuatio huius vniuersi, aut nullius, aut alius fuit deo libera ratione exsequutionis, §. 8?? Indifferens fuit, qua exercitium actus, tam erga mundum optimum, quam erga imperfectissimum, idemque est, & erit, §. 849.

§. 898.

Quum deus se in agendo determinet pro lubitu, §. 893, 712. eoque distincto, §. 89?, habet libertatem, §. 719. eamque summam §. 812, i. e. maximas plurimas actiones distinctissimo pro lubitu actuantem, §. 725,

KATA-

atalismvs, sententia libertatem diuinam tollens, error est.

§. 899.

Deus vult liberrime, §. 898. Ergo bonum, §. 719, 665. Deus auersatur liberrime, . 898. Ergo malum, §. 719, 665. Volio s. amor boni, odium s. nolitio mali in eo infinita sunt, §. 844. 1) extensiue, dum mat omne bonum, odit omne malum, §. 98, 889. 2) protensiue, dum aeterna sunt, . 849. & 3) intensiue, dum proportionalissima, §. 894. Volitio nolitioue diuina exensiue infinita, quia non esse potest in deo cientia mortua & mere speculatiua, §. 873. ertur in obiecta 1) simplicis intelligentiae, niuersalis, quae nobis notiones exhibent, x quicquid in iis est boni maliue, erga uod deus non potest esse totaliter indifferens, §. 891. 2) scientiae mediae, actuaia vniuersi alterius, 3) scientiae liberae, §. 74, 876. voluntas dei, quatenus obecta scientiae liberae, s. actualia huius vniersi appetit, consequens [1], quatenus ertur in vniuersalia & actualia alterius vniersi antecedens [2] dicitur, per reductionem, §. 826, 695. illa efficiens, §. 671. traque efficax, antecedens etiam, non tanum, quia seria, sed etiam, quia est in motiuis decreti, §. 675.

1 der nachfolgende Wille Gottes.

2 der vorhergehende

§. 900.

§. 900.

VOLVNTAS est IMPERSCRVTABILIS [1], cuius caussae impulsiuae sunt incomprehensibiles. Iam caussae impulsiuae voluntatis diuinae sunt distinctissimus ipsius lubitus, §. 898. hinc deo interna perfectio, §. 37. nobis incomprehensibilis, §. 862. Qui quaedam dei motiua in aliquo distinctionis gradu concipit, non perscrutatur voluntatem diuinam, §. 862. Hinc nec intendens aliquam motiuorum diuinorum intellectionem voluntatem dei fingit sibi perscrutabilem, §. 664. Quo plures caussae impulsiuae certae voluntatis, quo minus plene possunt cognosci, hoc est voluntas imperscrutabilior, §. 160. Hinc quum voluntas dei nobis imperscrutabilis maxime, §. 812. dicitur, cogitamus 1) plurima ipsius motiua plene non cognosci, 2) plurimum abesse quoduis eorum a comprehensione nostra, §. 862, 898.

1 ein unausforschlicher Wille.

§. 901.

ACTIONIS liberae conformitas cum ratione sua, hinc lege, §. 83. morali, §. 723, est eiusdem RECTITVDO [1], quatenus ergo omnes actiones dei liberrimae, §. 898. 725. summam conformitatem habent, §. 176. cum lege optimi, §. 822. morali, §. 723. *Optimum libere iungatur optimo*, sunt rectissimae. Summa voluntati diuinae rectitu-

do conuenit, §. 899. sanctitas, §. 828. moralis, §. 723

1 Richtigkeit einer Handlung, oder Gesetzmässigkeit.

§. 902.

Actiones dei liberrimae non sunt absolute necessariae, dum earum oppositum est in se possibile, §. 102. Omnes actiones dei transeuntes in mundum, §. 834. 211. habent oppositum in se possibile, §. 631. Hinc nullae earum sunt absolute necessariae. Quumque omnium liberrimarum dei actionum oppositum possit per omnipotentiam dei actuari, §. 897. nulla earum, nec adeo vlla dei actio in mundum est ipsi physice necessaria, §. 470, 859 adeoque nec vlla moraliter necessaria eo sensu, ac si per libertatem oppositum vllius deo redderetur physice impossibile, §. 723. Quum tamen summa dei libertas se semper rectissime determinet, §. 901. dum sunt omnes eius actiones moraliter sanctissimae, sunt moraliter necessariae, §. 723, 724.

§. 903.

BONITAS [1] (benignitas) est determinatio voluntatis ad faciendum alteri bene. BENEFICIUM [2] est actio alteri vtilior ex bonitate profecta. Bonitas minima esset minima voluntatis propensio s. dispositio vnius minimi boni in vnicum minimum i. e.

minime dignum conferendi, §. 161. Quo ergo magis, quo plura, quo maiora, beneficia, in quo plures, quo digniores, conferre appetit bonitas, hoc maior est, §. 160. Beneficium est maius bonum, §. 336, 187.

1 Gütigkeit. 2 Wohlthat.

§. 904.

Deus vult beneficia aliis conferenda, §. 903, 899. Ergo benignus est, §. 903. summe, §. 812. Dum benignissimum dicimus deum, veneramur infinite amantem & aeterne, §. 899. & immutabiliter, §. 839. plurima, maxima beneficia plurimis, dignissimis conferre, §. 903.

§. 905.

Amor hominum PHILANTHROPIA[1] est, amorem amati mutuum proportionatum volens ZELOTYPIA[2] est, qui cum misericordia, fauore, beneuolentia, clementia vniuersales in deo sunt & maximi, §. 684, 904. Quumque constans amor intensus sit FIDELITAS[3], deus aeternum amans infinite summe fidelis est, §. 904, 812.

1 Menschen-Liebe. 2 Liebes-Eifer. 3 Treüe.

§. 906.

Bonitas erga personas s. spiritus proportionalis est IVSTITIA[1], cf. E. §. 317. Iustitia minima esset minima bonitas, minimam,

mini-

inime claram, minime certam, minime
uam cognitionem mathematicam ſe-
iens, §. 903, 161. Quo ergo 1) intenſius
nat, 2) quo plura, 3) quo maiora, 4) in
io plures beneficia conferre pro gradu
rfectionis imperfectionisue in ſpiritu co-
iito, 5) quo clarius, 6) quo certius, 7) quo
dentius gradus ille cognitus eſt, hoc ma-
r eſt iuſtitia, §. 903, 160. Deus iuſtus eſt,
904, 894. ſumme, §. 812. Dum deum iu-
ſſimum dicimus, veneramur ſummam
is bonitatem, §. 904. proportionaliſſi-
im, §. 894. pro diſtinctiſſima, & infallibili,
maxime viua cognitione graduum per-
tionis imperfectionisue in ſingulis ſpi-
ibus obuiae plurima maxima plurimis
neficia conferre paratiſſimam.

: Gerechtigkeit.

§. 907.

PRAEMIVM [1] (remuneratio) eſt bonum
ntingens perſonae ob bonum morale
latum. IVSTITIA in conferendis prae-
is eſt REMVNERATORIA [2], quam in deo
nmam veneramur, §. 906. 812 dum pro
nibus etiam minimis bonis moralibus
nium ſpirituum, proportionalisſima
emia conferre paratisſimam ſuſpici-
s.

eine Belohnung, Lohn. 2 Belohnungs-Ge-
rechtigkeit.

§. 908.

POENA [1] est malum contingens personae ob malum morale illatum. Tam POENAE, quam PRAEMIA quaedam possunt sufficienter concipi ex essentia peccati & natura peccantis, aut ex essentia boni moralis & natura bene agentis, & erunt NATVRALIA. Quaedam PRAEMIA non possunt sufficienter concipi, nisi ex arbitrio ea conferentis alterius, & sunt ARBITRARIA [2]. Quaedam POENAE non possunt sufficienter concipi, nisi ex arbitrio punientis alterius, & sunt ARBITRARIAE [3].

1 Strafe. 2 willkührliche Belohnungen. 3 willkührliche Strafen.

§. 909.

In quo sunt mala moralia, PECCATOR est. In quo quaedam mala moralia non sunt, respectu eorum est INNOCENS LATIVS DICTVS [2] (insons), cf. E. §. 319. Peccator, caeteris paribus, non tam bonus est, quam innocens, §. 187. Ergo nec tantum amatus a bonitate proportionalissima §. 906. Ergo quaedam beneficia deus vult innocenti conferre, quae non vult conferre peccatori, §. 904. Erga haec peccatori non conferenda beneficia deus non est indifferens, §. 891. hinc ea pro distinctissimo lubitu auersatur peccatori conferre

, §. 898, 669. Ergo beneficiorum eiusmo-
i vult oppositum, §. 663, 690. Beneficio-
ım opposita mala sunt, §. 81, 903. eaque
ontingentia, §. 146. Ergo deus vult quae-
am mala contingentia ob mala moralia
eccatori inferenda, i. e. poenas, §. 908.

1 ein Sünder. 2 der Unschuldige in weiterer Bedeutung.

§. 910.

IVSTITIA in inferendis poenis PVNITIVA[1] est (vindicatiua, vltrix, vindicatrix, nemesis), iustitia punitiua deo conuenit, §. 909. eaque summa, §. 812. dum ad omnia peccatorum omnium peccata proportionalissime punienda est paratissima, §. 906. DIPPELIANISMVS PHILOSOPHICVS, sententia iustitiam dei punitiuam tollens, error est.

1 die Strafgerechtigkeit.

§. 911.

Oppositum praemii naturalis poena naturalis est, oppositum praemii arbitrarii poena est arbitraria, §. 908. Ergo iustitia dei remuneratiua dispensante praemia arbitraria, iustitia vindicatiua poenas irrogat arbitrarias, §. 907, 909. Ipsae poenae naturales respectu eius, sine cuius arbitrio natura peccantis non haberet rationem sufficientem, sunt arbitrariae, §. 908. Par ratio praemiorum naturalium.

§. 912.

Complexus caussarum extra spiritum positarum ad prosperitatem eius miseriamue concurrentium, est FORTVNA BONA & MALA [1], per fortunam actuata sunt FORTVITA [2], eaque contingentia, §. 146, 787. Eiusmodi bona collata spiritui ob bona moralia, praemia sunt, §. 907. nec sufficienter cognoscenda, nisi ex arbitrio dei, §. 854. arbitraria sunt, §. 908. Mala fortuita spiritui illata sunt INFORTVNIA [3]. Infortunia spiritui ob mala moralia illata poenae sunt, nec cognoscenda nisi ex arbitrio dei, sufficienter, §. 854, poenae sunt arbitrariae, §. 908.

1 gutes und böses Glück. 2 Glücks-Fælle. 3 Unglücks-Fælle.

§. 913.

Praemia & poenae miraculosae & supernaturales in se sunt possibiles, §. 475. & hypothetice, §. 860. omnipotentiae diuinae, §. 833, 834. sunt arbitrariae, §. 908, 898. non tamen solae, §. 911, 912.

§. 914.

EVENTVS, quicquid in eo est realis & positiui, MATERIALE REMOTVM [1], omnimoda determinatio, MATERIALE PROXIMVM [2], & quicquid in finitis est eidem negatiui, FORMALE [3] euentus dicitur. Hinc mala,

la, adeoque & poenae, §. 908. aut spe-
ntur materialiter formaliterque simul, &
it, vt finita omnia, partim bona, partim
la praecise s. formaliter sumta, §. 264.
antur a deo, quatenus sunt bona, odit
deus, quatenus sunt mala, infinite, §.
9. aut spectantur tantum materialiter,
a materiale remotum, & sunt positiua &
ilia, tantum obiectum amoris diuini, §.
9. aut formaliter tantum, & non sunt, ni-
aut negationes stricte dictae, aut priua-
ines, §. 137. & sunt tantum obiectum odii
uini, §. 899. aut qua materiale proximum
formale.

1 das bejahende. 2 die gænzliche Bestimmung. 3 der mangelhafte Schrancken einer Begebenheit.

§. 915.

Deus vult iustitia punitiua, §. 910. mate-
ale poenae remotum, & quicquid est in
oximo realitatis, non vero formale, §.
4. Iam vero contingere easdem huic
eccatori, non alii, sed ei, cui sunt pro-
ortionalissimae, est realitas, §. 36, 909.
Ianc ergo deus vult, §. 899. Hinc & di-
idicanda distinctio malorum contingen-
um, §. 146. adeoque tam poenarum, §.
08. quam peccatorum, §. 788. in priua-
ua & positiua, §. 525.

§. 916.

LONGANIMITAS [1] (patientia iudicis) est iustitia non nisi optima visa occasione puniens. Deus optimas omnium poenarum opportunitates infallibiliter sciens, §. 889, 879. hoc etiam materiale proximum cuiusuis poenae, dum realitas est, §. 36. volet proportionalissime, §. 894, 914. Hinc summe est longanimis.

1 Langmuth, und richterliche Geduld.

§. 917.

IMPARTIALITAS est auersio a decidendo ex apparentibus stimulis. In deo ne stimuli quidem, § 898. multo minus apparentes possibiles sunt, §. 889, 12. dumque tam ipsos, quam decretum ex iis auersetur sanctissima ipsius voluntas, §. 902. est impartialissimus.

§. 918.

Impartialis iustitia est AEQVITAS [1]. Deus iustissimus, §. 906. & impartialissimus, § 917. est aequissimus.

1 Billigkeit.

§. 919.

SINCERITAS [1] est bonitas in mente sua significanda, & haec est in deo, §. 904. summa, §. 812. dum omnibus, quibus, & tantum, quantum significare mentem suam

sum-

summa sapientia suadet, signis aptissimis significare paratissimus est, §. 884, 888.

1 Aufrichtigkeit.

§. 920.

VERACITAS [1] est sinceritas in oratione. Sapientia ergo diuina iudicante optimum per orationem mentem diuinam significare, deus est veracissimus, §. 919.

1 Wahrhaftigkeit.

§. 921.

Minima minimae naturae duratio vita foret minima. Quo maioris naturae, quo maior est duratio, hoc maior est vita, donec sit maxima summa perfectissimae naturae duratio, §. 430, 161. Deo summa vita tribuenda est, §. 859, 850.

§. 922.

Quum dei vita maxima sit absolute necessaria, §. 921. quia est ipsius essentia, §. 816. & exsistentia, §. 823, 780. non deus immortalis solum est, sed & *solus habet immortalitatem* absolutam, §. 781.

§. 923.

Cum summa perfectione metaphysica & physica in deo coniungitur summa perfectio moralis, §. 806, 859. per summam eius rectitudinem, §. 901, quarum distinctissime

sibi conscius, §. 866. summa inde voluptate fruens, §. 892. est beatissimus, §. 787.

§. 924.

Deus felix est, §. 923, 787. summe, §. 812. dum 1) omnis ab eo corruptio moralis & miseria non abest solum, §. 813. sed nec esse quidem in eodem potest, physice, §. 859. vel moraliter, §. 902. 2) independenter & a se, §. 851. 3) sine omni mutatione tam ipsorum bonorum, quam intuitus eorundem est felicissimus, §. 839.

§. 925.

Ens alio perfectius est illo SVPERIVS [1]. Deus est spiritus supremus, §. 889, 796. ENS SVPRAMVNDANVM [2], quatenus maiorem perfectionem habet, quam totus aliquis mundus, isque vel optimus, §. 361, 843. Quumque plura entia perfectissima extra se posita sint impossibilia, §. 846. deus est ens absolute summum.

1 etwas höheres. 2 etwas über die Welt erhabenes.

CAPVT

CAPVT II.
OPERATIONES DEI.

SECTIO I.
CREATIO MVNDI.

§. 926.

Caussa efficiens actuat effectum, §. 319, 210. Deus est caussa efficiens huius vniuersi, §. 854. Ergo deus actuauit hoc vniuersum, aut ab aeterno, i. e. ita, vt mundus hic non habuerit initium, aut in tempore s. non ab aeterno, §. 10. in neutro casu pars mundi, mundo praeexstitit, §. 371, 304. Ergo in vtroque casu mundus est actuatus ex nihilo, §. 228. & deus est, qui eum actuauit ex nihilo, §. 854. Actuare quid ex nihilo est CREARE [1]. Ergo deus est creator huius vniuersi.

[1] erschaffen.

§. 927.

CREATIO PER EMANATIONEM [1] esset actuatio vniuersi ex dei essentia, eiusmodi creatione 1) mundus non actuaretur ex nihilo, §. 926. essentia enim dei est ens necessarium, §. 109, 816. quod contra §. 926, 2) aut tota dei essentia, aut pars eius

muta-

mutari posset in vniuersum, §. 870. quod contra §. 839. 3) pars dei esset extra deum posita, §. 388. deusque compositus, §. 225. quod contra §. 838. Pluribus adhuc modis patet, creationem per emanationem esse impossibilem, §. 7.

1 die Schöpfung durch einen Ausfluß.

§. 928.

Omnes monades huius vniuersi sunt entia finita, §. 396, hinc omnes entia ab alio, §. 308, nec possunt vllae actuari, nisi ex nihilo, §. 239, 236. Ergo omnes monades huius vniuersi sunt creatae, §. 926. Ens, quod non potest exsistere, nisi per creationem, est CREATVRA [1]. Ergo omnes huius vniuersi monades sunt creaturae, & quidem dei, §. 381, 854. Quicquid est in hoc vniuerso substantiale, dei creatura est, §. 396.

1 ein Geschöpf.

§. 929.

Omnis spiritus huius vniuersi, §. 404. omnes animae humanae, §. 744, 741. omnia elementa huius mundi sunt dei creaturae §. 928, 423. actuatae singulae creatione simultanea. §. 238. & instantanea, §. 299. 228. Iam corpora huius mundi sunt aggregata elementorum, §. 155, 420. hinc quicquid in corporibus est substantiale, quotquot habent

habent partes per se subsistentes, sunt dei creaturae, §. 928.

§. 930.

Quod non potest exsistere, nisi vt caussatum alterius, nec potest durare, nisi vt caussatum alterius, §. 299. Hinc mundus & omnes eius partes non possunt durare, nisi vt entia ab alio, §. 928, 375. Ergo creatio independentem in creaturis durationem actuans est impossibilis, nec obiectum omnipotentiae diuinae, §. 833. Creatio huius vniuersi est possibilis, §. 926, 57. Ergo per creationem huius vniuersi non actuata est independens in ipso duratio.

§. 931.

Quicquid non pertinet ad mundi partiumque ipsius substantialium exsistentiam, non est creatum, §. 926. Iam vero essentiae creaturarum, hinc & malum metaphysicum earundem, §. 146. non pertinent ad earundem exsistentiam, §. 132, 134. hinc nec essentiae, nec mala creaturarum metaphysica sunt creata, nisi creatas dici velis omnes creaturae actualis determinationes, contra notionem, §. 926.

§. 932.

Non exsistere hoc vniuersum, non exsistere vllum vniuersum, est in se possibile,

le, §. 370, 361. Omnia in se possibilia, sunt & deo possibilia, §. 859. Hinc deus potuit, qua omnipotentiam, non creare vniuersum, creare aliud, quam hoc, quo exsistente, hoc non exstitisset, §. 379, 926. Creauit tamen hoc impassibilis, §. 851. per summam spontaneitatem, §. 895. creatione libera ratione exsequutionis, §. 897. Ergo liberrime, §. 898.

§. 933.

Deus hunc mundum creauit liberrime, §. 932. Ergo eum creare voluit, §. 893. voluit efficienter, §. 671. hinc & plene, quia infallibilis est, §. 879. adeoque ex motiuis completis consequenter. Ergo deus hunc mundum creare decreuit, §. 695. & omni quidem significatu efficaciter, §. 675.

§. 934.

Deus creationem huius mundi decreuit, §. 933. voluntate proportionalissima, §. 894. Hinc decreuit huius mundi exsistentiam, pro gradu bonitatis in eadem cognito, §. 926. Alius mundi exsistentiam non decreuit voluntate proportionalissima, §. 379. Ergo tantam bonitatem in exsistentia vllius alius mundi deus non cognouit, quantam in exsistentia huius mundi cognouit, §. 70. Iam cognitio dei est distinctissima & maxime infallibilis, §. 879. Ergo praelati

ıuius & electi prae reliquis omnibus
li exſiſtentia, §. 697. eſt, quae mundi
ɔoteſt, optima, §. 187.

§. 935.

ſita huius mundi exſiſtentia, ponitur
na, quae in mundo eſſe poteſt, perfe-
§. 187, 934. In quo mundo ponitur
na, quae in mundo eſſe poteſt, perfe-
eſt ille perfectiſſimus, §. 185. Ergo
dus hic eſt omnium poſſibilium per-
ſimus.

§. 936.

hoc mundo ſunt maximarum pluri-
, plurimarum maximae partes, quae
ıundo eſſe poſſunt, conſenſus tantus,
tus in mundo eſſe poteſt, §. 436, 935.
mundus eſt extenſiue, protenſiue &
ſiue mundorum maximus, §. 437. rea-
quidem finitus, ita tamen, vt multis
ıs infinitus dici poſſit, §. 440. opti-
, §. 443. in eodem maximus nexus
ːrſalis, §. 441. ordo, §. 444. & maxi-
quae eſſe poteſt, harmonia, §. 462.

§. 937.

ne mundum huic mundo perfectione
ter aequalem, eſſet extra eundem po-
us; alias pars huius mundi foret, §.
55. Perfectio huius mundi non pot-
eſt

est extra eundem esse, nec perfectio prorsus aequaliter perfecti posset extra ipsum esse, §. 194. Si ergo talis mundus esset possibilis, duae perfectiones extra se inuicem totaliter aequales essent possibiles, quod contra §. 272. Ergo mundus perfectissimus est vnicus, §. 77.

§. 938.

De eo, quod hic mundus sit optimus, possumus certi esse, §. 935, 936. Ergo haec doctrina non est hypothesis philosophica. Qui demonstrationem eius a posteriori poscunt, aut intelligunt, per demonstrationem a posteriori, eam, quae in praemissis suis habet iudicium intuitiuum, & habent eam, § 933. cuius praemissas ingreditur: *hic mundus exsistit*, iudicium intuitiuum; aut postulant discrepantiam huius & deterioris mundi experiri, hinc extra hunc mundum poni, §. 548. per mirabilem ecstasin, §. 552.

§. 939.

Quicquid deus creauit, creare voluit, §. 932. Iam vero malorum contingentium & moralium in specie formale prorsus non voluit, §. 914. Ergo nec idem creare voluit, §. 926. Deus non est creator vllius mali contingentis, hinc nec vllius mali moralis formaliter spectati.

§. 940.

AVCTOR [1] est caussa liberae actionis, & tam actio, quam eius caussata sunt effectus auctoris, s. FACTA [2]. Iam deus mundum creauit liberrime, §. 932. Ergo deus est creationis & huius mundi auctor. Deus non est auctor, nisi eorum, quae vult, §. 719, 891. Iam formale nullius mali contingentis, nullius peccati deus vult, §. 914. Ergo nullius mali contingentis, nullius peccati formaliter spectati deus auctor est. CAVSSA MORALIS STRICTE DICTA [3] est auctor per liberam alterius determinationem, qualis illiciens, minatus, suadens, dissuadens, extorquens, §. 728. Iam caussa moralis stricte dicta auctor est. Ergo deus nec est caussa moralis stricte dicta vllius peccati & mali contingentis formaliter spectati.

1 Urheber. 2 sittliche Thaten. 3 ein sittlicher Urheber.

§. 941.

Ad malum morale formaliter spectatum caussas impulsiuas actuans est TENTATOR AD MALVM [1]. Deus si caussas impulsiuas ad malum morale formaliter spectatum actuaret, fieret eiusdem caussa moralis stricte dicta. Ergo deus nunquam est tentator ad malum, §. 940.

1 ein Versucher zum Bösen.

SECTIO II.
FINIS CREATIONIS.

§. 942.

Agnitio perfectionis maioris in aliquo est HONOR[1]. Honor maior est GLORIA[2], cf. §. 684. Gloria dei ergo est maior cognitio summarum ipsius perfectionum. Quo plures, quo magis, ergo quo clarius, quo certius, quo ardentius, quo verius, quo plures, quo maiores alicuius perfectiones cognoscunt, hoc maior est gloria, §. 160. Hinc summa dei gloria est clarissima, verissima, certissima, ardentissima plurimarum maximarum ipsius perfectionum in plurimis cognitio, §. 161. Gloria dei est bonum, §. 866.

1 Ehre. 2 Preis.

§. 943.

Per hunc mundum possunt perfectiones dei summae clarius, verius, certius, ardentius cognosci, §. 333, 375. Ergo hic mundus ad gloriam dei vtilis est eandem ex eo cognoscere valentibus, §. 336. Haec vtilitas creatione & ipsius mundi & omnium in eodem spirituum actuata est, §. 926. Ergo creator vniuersi vtitur eodem ad suam gloriam, quam distinctissime bonam cognoscit, §. 889, 942. actuandam. Ergo deus in creando finem habuit, §. 341.

§. 944

§. 944.

Deus mundum creauit secundum summam ipsius scientiam nexus finalis, §. 943. inc sapientissime, §. 882. Hinc optimos ptimi mundi in creando eodem fines mnes in perfectissima subordinatione & oordinatione, §. 883. remedia eorum optima, §. 884. certissima, §. 885. foecundissima, §. 886. eosque ex asse consequentia, . 887. via breuissima, §. 888. sciuit, & actuait, §. 894. Denuo patet, deum nullum maum contingens formaliter spectatum creasse, §. 146, 914.

§. 945.

Finis dei non fuit in creando mundo perfectio quaedam ipsi interna. Per mundum enim vllam earum aut actuari, aut augeri impossibile est, §. 851. deus autem non vult impossibilia, §. 891. 893. Iam quicquid est, praeter deum, mundus est, aut pars mundi, §. 846, 354. Ergo finis dei in creando mundo fuit perfectio creaturarum, §. 928.

§. 946.

Finis dei in creando vniuerso fuit perfectio creaturarum tanta, quanta in mundo optimo possibilis, §. 945, 944. Ergo omnes rerum vtilitates creatarum, §. 336. omnes earundem vsus, §. 338. fines dei sunt, §.

 944.

944. Scientia finium in creaturis diuinorum est TELEOLOGIA tam PHYSICA, fines corporum, quam PNEVMATICA, fines spirituum exhibens.

§. 947.

Bona spiritus determinatio ex motiuis gloriae diuinae est ILLVSTRATIO GLORIAE DIVINAE [1] (cultus dei). Gloria dei & illustratio eius sunt RELIGIO. Iam gloria Dei vtilis est ad cultum eius, §. 336, 712. gloria & cultus ad religionem, §. 336. Ergo fines creationis fuerunt cultus dei & religio, §. 942, 946.

1 Verherrlichung Gottes, Gottesdienst.

§. 948.

Prosperitas & beatitudo seu felicitas spirituum vtilis est ad gloriam dei, §. 787, 942. illustrationem eius & religionem, §. 947, 336. Ergo prosperitas & beatitudo seu felicitas spirituum tanta, quanta in mundo optimo possibilis, finis fuit creationis, §. 946, 942.

§. 949.

Omnes creaturae, siue spectentur vt media, siue vt fines, vtiles sunt ad dei gloriam, hinc ad illustrationem gloriae diuinae, §. 943, 947. hinc omnes confines religionis in creatione ipsi subordinantur, §.

315,

315, 947. Ergo religio est finis creationis vltimus, §. 343.

SECTIO III.
PROVIDENTIA.

§. 950.

Hic mundus durat, §. 299. at nullo momento independenter, §. 930. Ergo non potest durare, nisi vt caussatum extra se positi vel vno momento, §. 307. Ergo vis extramundana operatur durationem eius in quouis durationis momento, §. 210. Haec deus est, §. 855, 839. Ergo deus operatur quouis durationis momento durationem vniuersi. Actuatio durationis est CONSERVATIO [1]. Ergo deus est conseruator huius vniuersi.

[1] die Erhaltung.

§. 951.

Conseruatio est influxus dei continuus, §. 950, 895. isque realis, §. 212. quia exsistentia sua nullius finiti effectus esse potest, §. 308. Idem est creatio, §. 926. Vnde conseruatio non male dicitur continuata creatio.

§. 952.

Quae non creata sunt, non conseruantur, §. 950, 926. Ergo nec essentiae rerum

nec malum finitorum metaphysicum, § 931. nec formale mali contingentis, nec malum morale formaliter spectatum a de conseruatur, §. 939.

§. 953.

Quicquid exsistere non potest, nisi per creationem, non potest durare, nisi per conseruationem, §. 950, 926. Iam omnes huius mundi monades, & quicquid est in eadem substantiale, dei creatura est. Ergo omnes mundi monades, & quicquid est in mundo hoc substantiale, conseruatur a deo quouis momento durationis suae, §. 928.

§. 954.

Quum caussae efficientes, praeter deum omnes substantiae huius mundi, §. 319, 846 deo subordinentur, §. 928. est ille caussa efficiens simpliciter prima, reliquae omnes secundae, §. 315, 28. Iam omnes finitarum substantiarum actiones sunt simul passiones ab aliis substantiis finitis in eas influentibus, §. 451. Ergo deus concurrit, vt caussa efficiens, ad omnes substantiarum finitarum actiones mediate, §. 314, 320. Quoniam vero simul omnes finitarum substantiarum passiones ab aliis substantiis finitis sunt ipsarum actiones, §. 463. non tunc solum, vbi agere potissimum concipiuntur, sed & tunc, vbi notantur pati, deus eo ipso momen-

momento, quo mutantur, rationem huius mutationis ipsarum sufficientem, vim earundem, conseruando actuans, §. 953, ad omnes substantiarum finitarum actiones, vt caussa efficiens, concurrit immediate, §. 320. ad exsistentiam enim substantiae finitae praesentem pertinet eius actio, §. 210, 55.

§. 955.

Concursus dei immediatus est eiusdem praesentia, §. 223. Ergo deus substantiis huius mundi omnibus proxime praesens, §. 954. Quod omnibus & singulis alicuius partibus substantialibus proxime praesens est, ipsi illi rei INTIME PRAESENS[1] dicitur. Iam omnibus corporum partibus substantialibus in hoc vniuerso deus proxime praesens est, §. 421. Ergo deus omnibus in hoc vniuerso corporibus intime praesens est.

1 auf das genaueste gegenwærtig.

§. 956.

Deus omni huius mundi monadi proxime, omni corpori praesens est intime, §. 955. idque quouis momento, & qua omnes creaturarum actiones, §. 954. Ergo deus est omnipraesentissimus.

§. 957.

Vbicunque deus est, ibi totus est, & indiui-

diuisus, §. 842. Ergo & qua substantiam & essentiam, §. 830, 816. Ergo deus omnibus huius mundi monadibus & corporibus, qua substantiam & essentiam, praesens est, §. 955.

§. 958.

Conseruatio virium huius vniuersi quarumcunque, in ipso earundem actu, est CONCVRSVS DEI PHYSICVS, isque, quia & quatenus ad singulas singularum substantiarum actiones extenditur, GENERALIS [1] (vniuersalis) dicitur.

1 die allgemeine Mitwirkung Gottes.

§. 959.

Concursus dei omnis est liberrimus, §. 932. Ergo si concurreret ad *formale* vilius actionis malae, fieret eiusdem auctor, §. 940. Ergo ad omnes actiones physice & moraliter malas concurrit, qua materiale, §. 958. non vero, qua formale, §. 940.

§. 960.

CONCVRSVS caussae moralis stricte dictae est MORALIS [1]. Deus motiua *cultus* sui actuat, §. 947. Ergo ad quasdam actiones in hoc vniuerso concurrit *moraliter*, §. 940. Concursus dei moralis ad generalem accedens SPECIALIS [2] est. Ergo *deus* ad quasdam in hoc vniuerso actiones concurrit specialiter.

1 die sittliche, 2 die besondre Mitwirkung.

§. 961.

Deus non est tentator ad malum, §. 941. Ergo ad formale nullarum actionum moraliter malarum concurrit moraliter, §. 940. Ergo nec specialiter, § 960.

§. 962.

CONCVRSVS DEI supernaturalis ad specialem accedens est SPECIALISSIMVS [1], & in se possibilis, §. 475. & hypothetice, §. 860. & in hoc mundo actualis, quoties-cunque quaedam actio in eodem per specialem dei concursum aeque bene actuari non potest, §. 498, 935.

1 die besonderste Mitwirkung Gottes.

§. 963.

GVBERNATIO [1] est actio, qua media successiue plura ad vlteriorem aliquem finem actuantur. Quo ergo meliora, quo optimorum, hinc & via breuissima finem consequentium, §. 888. plura media, quo meliores, quo vlteriores ad fines actuantur, hoc est gubernatio perfectior, §. 185. Quos deus in creando fines habuit, habet & actuat conseruando, §. 951 944. Dum ergo summum eum vniuersi gubernatorem veneramur, colimus optima, & viis breuissimis procedentium plurima media, ad optimos fines & tandem ad vltimum huius vniuersi scopum

ducentia; momento quouis actuantem. Dum deus gubernando 1) viribus (hinc & actionibus, §. 331.) rei creatae certum limitem constituit, DETERMINARE STRICTIVS [2], 2) finibus suis subordinat actionem rei creatae ad eosdem ab hac non susceptam, DIRIGERE STRICTIVS [3] dicitur.

1 die Führung. 2 Maass und Schranken setzen. 3 lencken in engerer Bedeutung.

§. 964.

Primum peccatum LAPSVS [1] dicitur, & potentia labendi LABILITAS [2], haec est vel absoluta, vel hypothetica, §. 15, 16. Oppositum labilitatis hypotheticae est CONFIRMATIO IN BONO [3].

1 der Fall. 2 dessen Möglichkeit. 3 Bestætigung im Guten.

§. 965.

Absoluta labilitas pertinet ad spiritus finiti essentiam, §. 40, 964. hinc est in eodem absolute necessario, §. 106. malum metaphysicum, §. 146. quae non concreata spiritui vlli, §. 931. cuius oppositum nulli creaturae concreari potuit, §. 833. Spiritus labens agit, §. 964, 788. Ergo deus ad lapsus materiale concurrit, §. 918. ad formale vero nec physice, nec moraliter, §. 909, 911. Ergo nec fit auctor lapsus formaliter spe-

ctati, nec caussa moralis stricte dicta, §. 940.

§. 966.

Lapsus est in se contingens, §. 964. dum est mutatio finiti, §. 361. Ergo oppositum lapsus est in se possibile, §. 104 Ergo impedimentum lapsus est in se possibile, §. 221. Ergo deus omnem lapsum impedire potuit, §. 833.

§. 967.

IMPEDITIO MORALIS [1] est actuatio motiuorum ad oppositum alicuius mutationis. Deus motiua spiritibus ad felicitatem ipsorum actuauit plurima, §. 948. Felicitas spiritus est oppositum lapsus eius, §. 81, 787. Ergo deus omnem lapsum impedit moraliter.

1 sittliche Verhinderung.

§. 968.

IMPEDITIO, quae non moralis est, PHYSICA dicitur. Lapsus est peccatum, §. 964. ergo actio moralis, §. 788 ergo libera ratione exsequutionis, §. 719, 722. hinc physice contingens. §. 709. Ergo praeter libertatem lapsi & motiua illius, §. 967. multa alia possibilia erant, quibus positis lapsus non sequutus esset, qui sequutus est, §. 378. impedimenta lapsus physica, §. 81, 221.

221. Ergo deus lapsum etiam physice impedire potuit, §. 833.

§. 969.

Omne peccatum deus impedit moraliter, §. 967. impedire physice potest per omnipotentiam, §. 968. non omne tamen physice impedit. Non impeditio est PERMISSIO [1]. Ergo est vel physica, §. 968. vel moralis, §. 967.

1 Zulassung.

§. 970.

Deus nullum lapsum, §. 967. nullum peccatum, permittit moraliter, §. 909. Quaedam tamen peccata in hoc mundo permittit physice. Pone & haec physice impediri, non esset hic mundus, in quo physice impedirentur, sed alius, §. 378. minus bonus, §. 937. Ergo deus quaedam in hoc mundo peccata physice permittit, quia mundus, in quo permittuntur physice, est medium religionis optimum, §. 949, 935.

§. 971.

IVS (pro qualitate personae sumtum) SIGNIFICATV LATIORI [1] est facultas moralis; quique ius habet decernendi de aliqua re, quicquid placuerit, PLENVS eius DOMINVS [2] est. Plenum dominium in personas est POTESTAS PLENA [3].

1 Recht in weiter Bedeutung. 2 völlig Herr davon. 3 völlige Herrschaft.

§. 972.

§. 972.

Deus ius habet ad actiones suas rectissi- ‹m›as, §. 901, 971. In iis est decretum de ‹m›undo & singulis eius creaturis, §. 934. ‹E›rgo deus plenus mundi & omnium in ‹e›odem creaturarum dominus est. Ergo ‹i›n spiritus huius mundi plenam potesta- ‹t›em habet, §. 971.

§. 973.

Qui plenam in spiritum potestatem ha- ‹b›et, ius habet ipsum obligandi, quomo- ‹do›cunque placuerit. Qui ius habet spiri- ‹t›um aliquem obligandi, quomodocunque ‹p›lacuerit, habet ius illi leges ferendi. Au- ‹c›tor enim obligationis, quam lex enun- ‹c›iat, LEGEM FERRE[1] dicitur. Ius leges ferendi habens, LEGISLATOR[2] est. Er- go deus omnium spirituum huius mundi legislator est, §. 971, 972.

1 Gesetze geben. 2 der Gesetzgeber.

§. 974.

Qui solus in plures spiritus summam po- tentiam & potestatem habet, est eorum MONARCHA, qui plenam, est eorum DE- SPOTES. Iam deus solus in omnes spiritus creatos summam potentiam, §. 832. & po- testatem, eamque plenam habet, §. 971. Er- go summa ipsius est & maxima monarchia despo-

despotica, cuius omnes spiritus creati sunt subditi, §. 844.

§. 975.

PROVIDENTIA DEI [1] est actio, qua tantum cuiuis rei creatae bonorum largitur, quantum summa bonitas potest. Ergo conseruando, §. 950. concurrendo, §. 954. gubernando, §. 963. malum moraliter impediendo, §. 967. nec physice permittendo, nisi quod impedire finibus ipsius detraheret, §. 970. ciuitatique suae leges optimas ferendo, §. 973, 974. deus exercet PROVIDENTIAM, §. 903, 920. per caussas impulsiuas ad beatitatem, VERTICORDIAM [2], per fortuita, FORTVNAM SANCTAM [3], per bona cuiusuis naturae insita, ALMAM NATVRAM. EPICVREISMVS, sententia prouidentiam dei tollens, error est, §. 515.

1 die Vorsehung Gottes. 2 deren hertzlenckende Kraft. 3 das heilige, das göttliche, in dem, was man Glück nennet.

SECTIO IV.
DECRETA DIVINA.

§. 976.

Decretum de exsistentia mundi est in deo liberrimum, §. 933. hinc distinctissimam omnium mundi huius partium omnisque

boni

boni & mali iisdem accuratissimam cognitionem sequens, §. 889. immutabile, §. 839. aeternum, §. 849. & irresistibile, §. 844, 222. Quod humano modo sic potest concipi: Propositum, προθεσις: Complexus optimorum extra deum compossibilium exsistat, §. 822, 901. Praeuisio, προγνωσις: Hic mundus optimus est complexus extra deum compossibilium optimorum, §. 935. Decretum, προορισμος: Hic mundus optimus exsistat.

§. 977.

Plures mundi, quam hic, plura finita, quam quae partes huius mundi sunt, non exsistunt, §. 379. nec deus plura de contingentibus decreuit, quam decreto de exsistentia huius mundi comprehensa, §. 976. Illud ergo, qua ad omnes huius vniuersi realitates extenditur, vniuersale, qua est, quod plura non sunt, vocatur vnicum, §. 77.

§. 978.

PARTICVLARIA DEI DECRETA [1] vel sunt partes decreti vniuersalis & vnici, §. 977. vel essent PRIMITIVA [2], aut opposita illi aut saltim non comprehensa sub vniuersali. Talia non sunt in deo, §. 976.

1 besondre Rathschlüsse Gottes. 2 ursprüngliche.

§. 979.

§. 979.

Decreta dei omnia sunt actus voluntatis proportionalissimae obiectis, §. 894 perfectissime sequentis scientiam gradus perfectionis vel imperfectionis in obiecto vel appetendo, vel auersando, §. 676. Idem & sic patet: Pone in aliquo decreto dei praeuisam obiecti perfectionem imperfectionemue prorsus non fuisse motiuum; aut eam deus ignorauit, quod contra §. 875. aut ab eadem abstraxit, quod contra, §. 870. aut fuit eiusmodi cognitio distinctissima, sed mortua, quod contra §. 890.

§. 980.

DECRETVM DEI ABSOLVTVM [1] si dicitur, cuius motiuum nec praeuisa obiecti perfectio, nec imperfectio fuit; HYPOTHETICVM [2] contra, quod praeuisam obiecti perfectionem imperfectionemue sequitur; nulla dei de contingentibus decreta sunt absoluta, omnia hypothetica, §. 979. ABSOLVTISMVS THEOLOGICVS est sententia decreta dei de contingentibus absoluta ponens, & error est, §. 515.

1 der unbedingte, 2 der bedingte Rathschluss Gottes.

§. 981.

Decretum de felicitate alicuius spiritus aeterna, PRAEDESTINATIO est STRICTIVS

ctivs dicta [1], quum lativs [2] sit decretum de futuro. Decretum de infelicitate alicuius spiritus aeterna est reprobatio [3], vtrumque hypotheticum, §. 980. praedestinatianismvs, s. absolutismus in concipienda praedestinatione strictius dicta, error est, §. 515.

1 die Gnadenwahl. 2 die Vorherbestimmung. 3 die Verwerfung.

SECTIO V.

REVELATIO.

§. 982.

revelatio lativs dicta [1], cf. §. 986, 989. est significatio mentis diuinae creaturis a deo facta. Ergo reuelatione diuina docentur creaturae cognitionem volitionemque diuinam, nunquam omnem, §. 862. sed tantam semper, quanta placuerit prouidentiae, §. 975.

1 die Offenbarung in weiterer Bedeutung.

§. 983.

Deus est auctor naturae vniuersae, §. 940, 466. Quicquid ergo per naturam suam ex natura vniuersa de dei mente cognoscit creatura, cognoscit per reuelationem diuinam, §. 982. quae naturalis est, §. 469. Talis theologia naturalis est, §. 800.

§. 984.

Omnia finita sunt media cognoscendae mentis diuinae, §. 858, 880. vires repraesentatiuae huius vniuersi omnes significant creatorem suum, §. 929. optimum, sapientissimum, §. 933. Ipsa anima est vis repraesentatiua dei sui, §. 741, 744.

§. 985.

Per animam ipsam, per singulas, quibus praesens est, monades, hinc & per singula corpora, & sensus, animae mens diuina reuelatur naturaliter, §. 984. per vsus singulorum, fines dei, §. 946. per cognitionem optimi voluntas eius, §. 894.

§. 986.

REVELATIO STRICTIVS DICTA[1], cf. §. 982, 989. est supernaturalis reuelatio diuina hominibus per orationem facta, concursus ad religionem specialissimus, & in se possibilis, & hypothetice, & in hoc mundo actualis, quotiescunque religio per reuelationem naturalem solam aeque bene actuari non potest, §. 962, 949.

[1] die Offenbarung in engerer Bedeutung.

§. 987.

Pone in hoc mundo reuelationem naturalem tantum certis indiuiduis e. g. hominibus faciendam; pone sub iisdem circum-

ıſtantiis reuelationem iisdem indiuiduis
ːrnaturaliter faciendam mere naturali
riorem, nobiliorem, clariorem, verio-
, certiorem, ardentiorem, §. 669. con-
ere poteſt reuelatio ſtricte dicta ordini
ıs mundi conuenientisſime, §. 484. &
odem exſiſtit, §. 986.

§. 988.

ɔne aliquam mentis diuinae ſignifica-
ːm in hoc mundo ad religionem ad-
um bonam, §. 947. ſed naturaliter non
ındam, quum tamen posſit actuari ſu-
aturaliter: fiet in hoc mundo reuela-
tricte dicta, §. 496, 987.

§. 989.

ːuelatio ſtricte dicta naturaliter crea-
incognoſcibilium, eſt REVELATIO
CTISSIME DICTA [1], cf. §. 982, 986.
ːcunque ergo cognitio mentis diuinae
ɔc mundo ad religionem admodum
certis creaturis eſt naturaliter inco-
ːibilis, actuatur in eodem per reuela-
m ſtrictisſime dictam, §. 988.

[1] e Offenbarung in engſter Bedeutung.

§. 990.

quid pro reuelatione dei ſtricte dicta
ur, neque tamen magis gloriam dei
ligionem promouet, nec vberiorem,

nec nobiliorem, nec clariorem, nec veri
rem, nec certiorem, nec ardentiore
dei cognitionem suppeditat, quam natu
ralis, non est reuelatio dei stricte dicta, §
986, 495.

§. 991.

In mente dei nulla est contradictio,
822. Ergo quicquid reuelationi natura
vere contradicit, non est reuelatio de
stricte dicta, §. 983, 989. nec strictissim
§. 989.

§. 992.

Reuelatio dei stricte & strictissime dicta
non contradicit naturali, §. 991. hinc nec
rationi obiectiue sumtae, quatenus a sana
ratione humana subiectiue sumta cognosci
tur, §. 646, 984.

§. 993.

FIDES SACRA OBIECTIVE SVMTA[1]
est complexus reuelationi stricte dictae cre
dendorum, vti habita reuelationi stricte
dictae fides, est sacra SVBIECTIVE
SVMTA[2]. Ergo non sola naturaliter
prorsus creaturis incognoscibilia pertinent
ad sacram fidem, §. 989, 986.

1 der Inhalt des heiligen Glaubens. 2 de
heilige Glaube.

§. 994.

Fides sacra obiectiue sumta, quatenus
a

homine per fidem subiectiue sumtam
ditur, non contradicit rationi obiectiue
ntae, quatenus a sana ratione humana sub-
tiue sumta cognoscitur, §. 992, 993.

§. 995.

Reuelatio stricte dicta significat summe
ssibilia, §. 986, 822. Iam quae contra
ionem sunt, sunt impossibilia, §. 643.
go nec reuelatio dei stricte dicta, nec
ictissima, §. 989. nec fides sacra obiecti-
sumta contra rationem sunt. Quae ve-
contra rationem sunt, nec sunt reuela-
dei stricte, nec strictissime dicta, nec fi-
s sacra obiectiue sumta.

§. 996.

MYSTERIA SACRA [1] sunt supra creatu-
rum rationem posita in fide sacra obie-
iue sumta. In omni reuelatione strictis-
me dicta sunt mysteria, §. 989, 644. Er-
o non repugnant reuelationi stricte di-
tae, §. 989. nec sunt contra rationem,
. 643.

[1] heilige Geheimnisse.

§. 997.

In omni sua reuelatione deus est maxi-
ne sincerus, §. 919. hinc sapientia ipsius
orationem aptissimum signum significan-
dae mentis diuinae hominibus iudicante,

eamque supernaturaliter actuatam, est in re-uelatione stricte dicta veracissimus, §. 920.

§. 998.

In reuelatione stricte & strictissime sumt- deus testis est, §. 986, 946. maxime since- rus & dexterrimus, §. 997. 889. hinc fi- dignissimus, cuius reuelatio stricte dic- summam dat fidei certitudinem.

§. 999.

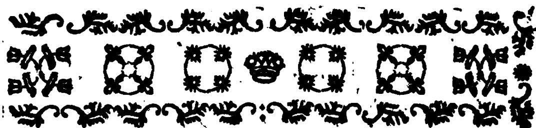
NATVRALISTA SIGNIFICATV STRI- CTIORI (ct. §. 493.) est negans in hoc mun- do reuelationem dei stricte dictam. ATHE- VS (theoreticus) negans dei existentiam errat, §. 811, 854. Naturalismus significat- neutro ponit atheismum necessario, §. 493.

§. 1000.

Naturalista significatu strictiori, negan- reuelationem stricte dictam in hoc mund- existere, quia 1) est euentus supernatura- lis, §. 986. hinc ipsi videtur impossibilis, er- rat, §. 860. 2) fidem sacram putat esse con- tra rationem, hinc impossibilem, errat, §. 995. 3) negat prouidentiam in genus hu- manum, & errat, §. 975. sua culpa, §. 982, 986. ignarus dei benignissimi, §. 903.

Cuius semper honos, nomen, laudesque manebunt.

INDEX.

INDEX.

 terna

impul-

Con-

gene-

Ens

Fata-

obie-

Locus

Mun-

euol-

sussi

stri-

Sub-

Su-

